GESCHIEDENIS

VAN HET

WETBOEK VAN STRAFRECHT.

X.10
25 DL 4

GESCHIEDENIS

VAN HET

WETBOEK VAN STRAFRECHT.

ONTWERPEN, GEWISSELDE STUKKEN, GEVOERDE BERAADSLAGINGEN, ENZ., BETREKKELIJK DE WETTEN EN VERORDENINGEN TOT UITVOERING, WIJZIGING EN INVOERING VAN HET WETBOEK,

BIJEENGEBRACHT EN GERANGSCHIKT DOOR

Mr. H. J. SMIDT.

Tweede druk,

HERZIEN EN AANGEVULD TOT OP DEN DAG DER UITGAVE DOOR

Mr. E. A. SMIDT.

BIBLIOTHEEK
JURIDISCH INSTITUUT
R. U. GRONINGEN

VIERDE DEEL.

Universitatis
GRONINGANAE
Bibliotheca

HAARLEM,
H. D. TJEENK WILLINK & ZOON.
1900

De vrees dat de verandering van Ministerie in April 1883 een ongunstigen invloed zou oefenen op de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht, is — het worde met voldoening vermeld — door de feiten gelogenstraft.

De in het tegenwoordig kabinet opgetreden Minister van Justitie, de heer mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave, heeft getoond met den ernstigen wil te zijn bezield, van Regeeringswege al datgene te verrichten wat gevorderd wordt om tot de invoering van het Wetboek te kunnen geraken. De bouw van gevangenissen is geen oogenblik vertraagd. Onderscheidene wetsontwerpen, welke ten doel hebben het in werking treden van het nieuwe Wetboek mogelijk te maken en voor te bereiden, zijn bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangig gemaakt. De wet „tot aanwijzing der gestichten waar hetzij „gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanver„wante gestichten" is, in 1883 nog, door de beide takken der Vertegenwoordiging aangenomen en door den Koning in het begin van dit jaar goedgekeurd. Bij de behandeling dier wet in de Eerste Kamer op 28 December ll. had de Minister den goeden moed om zijn vertrouwen uit te drukken dat het mogelijk zou zijn „reeds aan het einde van het volgend jaar", alzoo: van 1884, het Wetboek van Strafrecht in werking te doen treden.

Onder deze bemoedigende vooruitzichten, mag na de hoogst gunstige ontvangst, die aan de door mij bewerkte Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht te beurt mocht vallen, dit werk niet onvolledig blijven, maar dient het gevolgd te worden door de uitgave der geschiedenis zoowel van de wijzigingen, welke naar het zich laat aanzien, sommige bepalingen van het Wetboek nog zullen ondergaan, als van de wetten en algemeene maatregelen, welke ter uitvoering van het in dat Wetboek verordende vereischt worden, gelijk mede van die welke de eigenlijke invoering betreffen. Dit Vervolg zal op dezelfde wijze worden ingericht als het hoofdwerk, en uitgegeven worden naar gelang de wetten die daarin plaats moeten vinden, worden vastgesteld.

Moge ook deze uitgave, voor wetenschap en practijk beide, van nut bevonden worden.

's GRAVENHAGE, Februari 1884. H. J. SMIDT.

BIJ DE TWEEDE UITGAAF.

Sedert de voltooiing van den tweeden druk van de eerste drie deelen der Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, is thans ook eene nieuwe uitgaaf noodig geworden van het vierde en vijfde deel, bevattende het Vervolg van die Geschiedenis, voor zooveel de wetten en besluiten betreft, die tot de uitvoering en het inwerkingtreden van het wetboek, en tot nadere wijziging daarvan, strekken.

In eerstgenoemde wetten en besluiten zijn, sedert den eersten druk, verschillende wijzigingen gebracht, die op menig punt eene

verandering en aanvulling eischen, om het werk weder in overeenstemming te brengen met den huidigen stand onzer wetgeving.

Daarentegen moet bij dezen tweeden druk vervallen al hetgeen in den eersten was opgenomen over de wetten, die toen reeds wijzigingen in het Wetboek zelf hadden gebracht, daar deze, elke op hare plaats, in den tweeden druk der eerste drie deelen zijn ingelascht. In stede daarvan zal, om het werk volledig te doen blijven, thans moeten treden de geschiedenis van de veranderingen, welke sedert 1888 in het Wetboek van Strafrecht zijn gemaakt, gelijk mede van die, welke weldra mogen verwacht worden. Tot de eerste behooren de tekstueele wijzigingen, aangebracht bij de wetten van 20 Januari 1896 (*Stbl.* n°. 9) ter invoering der faillissementswet en van 15 April 1896 (*Stbl.* n°. 70), betrekkelijk de gerechtskosten in strafzaken. Andere wijzigingen, vermoedelijk zeer belangrijke, zijn op komenden weg, daar in het antwoord op het voorloopig verslag van de tweede kamer der Staten-Generaal over de nu aanhangige begrooting van het Departement van Justitie, door den Minister werd medegedeeld: „Het ontwerp tot herziening van het Wetboek van Strafrecht is bij den Raad van State in onderzoek." Dien ten gevolge zal de uitgaaf zóó worden geregeld, dat in dezen tweeden druk de geschiedenis der toegezegde Novelle op de haar passende plaats kan worden opgenomen en dadelijk het licht zal zien, nadat de herzieningswet zal zijn uitgevaardigd.

Andere gedeelten van de eerste uitgaaf, die ten gevolge van latere veranderingen alle waarde verloren, zullen worden weggelaten. Wat evenwel uit een geschiedkundig oogpunt van belang bleef of als onontbeerlijk voor een duidelijk inzicht in later aangebrachte wijzigingen is te beschouwen, wordt in deze tweede uitgaaf behouden, gelijk mede al datgene wat dienen kan om des wetgevers bedoeling aan-

gaande den geest, waarin het Wetboek van Strafrecht werd vastgesteld, bij voortduring te doen kennen.

Nu de geheele inhoud der beide deelen kan worden overzien — wat bij de eerste uitgaaf niet het geval was, — is er naar gestreefd, een meer systematische orde in de opvolging der verschillende onderwerpen aan te brengen. Moge deze verzameling, tot op den dag der uitgaaf bijgewerkt, met evenveel nut worden geraadpleegd, als gebleken is, met den eersten druk het geval te zijn geweest.

DORDRECHT, December 1899. E. A. SMIDT.

Waar de nummers van artikelen met **vette cijfers** zijn gedrukt, zijn het die van de artikelen der *wet*, gelijk ze werd vastgesteld of later gewijzigd.

Bij eene verwijzing naar andere gedeelten van deze Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, worden deel en bladzijde van den tweeden druk van dit werk aangehaald.

WET VAN 3 JANUARI 1884 (Staatsblad No. 3),

tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten; aangevuld en gewijzigd bij de wetten van 28 *Augustus* 1886 *(Staatsblad n°.* 130*)*, 10 *December* 1888 *(Staatsblad n°.* 176*)*, 6 *Mei* 1889 *(Staatsblad n°.* 51*) en* 29 *October* 1892 *(Staatsblad n°.* 241*)*.

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WET VAN 3 JAN. 1884 (Staatsblad N°. 3).

I. Het Ontwerp van bovengenoemde wet werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend bij Koninklijke boodschap van 19 Januari 1882, vergezeld van eene memorie van toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Mr. A. E. J. Modderman.

II. 't Voorloopig Verslag van het daarover verhandelde in de Afdeelingen der Tweede Kamer is door de Commissie van Rapporteurs (bestaande uit de heeren Reekers, Kist, Oldenhuis Gratama, Patijn en van der Kaay) uitgebracht op 20 Maart 1882.

III. Memorie van beantwoording van den Minister Modderman, vergezeld van een *Gewijzigd Ontwerp van wet*, ingezonden aan de Tweede Kamer den 29 September 1882.

IV. Verslag (eindverslag) der Commissie van Rapporteurs dd. 3 October 1882.

V. Schriftelijk werden, met eene toelichting, voorstellen tot wijziging ingediend door den heer Oldenhuis Gratama onder dagteekening van 31 October 1882, gelijk mede door den heer Van der Kaay.

VI. Hierop volgde eene Nota van antwoord van den Minister Modderman.

VII. Nota van wijzigingen (met Toelichting en een *Nader Gewijzigd Ontwerp*), bij missive van 7 Mei 1883 aan de Tweede Kamer ingezonden door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

VIII. Voorstel der Commissie van Rapporteurs tot wijziging van eenige artikelen, met schriftelijke toelichting.

IX. Op 17 Mei 1883 besluit de Tweede Kamer met 50 tegen 19 stemmen, om het wetsontwerp op nieuw in de Afdeelingen te onderzoeken.

X. Voorloopig verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen, vastgesteld den 7 Juli 1883.

XI. Memorie van antwoord van den Minister Du Tour van Bellinchave, den 25 Augustus 1883 aan de Tweede Kamer ingezonden.

XII. Nader Verslag (eindverslag) der Commissie van Rapporteurs dd. 1 October 1883.

XIII. Beraadslagingen in de Tweede Kamer op 9, 10 en 11 October 1883. In de laatstgemelde zitting werd het wetsontwerp aangenomen met 70 stemmen tegen ééne stem.

XIV. Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, bestaande uit de heeren Huydecoper van Maarsseveen, Hengst, Pijnappel en Verheyen, werd vastgesteld den 1 December 1883.

XV. Beraadslagingen in de Eerste Kamer op 28 December 1883 en aanneming van het wetsontwerp in die zitting met algemeene stemmen.

XVI. Na door den Koning op 3 Januari 1884 te zijn goedgekeurd, werd de wet in het Staatsblad van **1884** onder nummer **3** opgenomen als volgt:

(Staatsblad n^{0}. 3). Wet van den 3^{den} Januari 1884, tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de wet de gestichten aanwijst waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en het bovendien noodig is ook omtrent andere aanverwante gestichten eenige algemeene regelen te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen.

Art. 2.

In de strafgevangenissen wordt, behoudens het bepaalde bij art. 25 van het Wetboek van Strafrecht, uitsluitend de burgerlijke en militaire gevangenisstraf ten uitvoer gelegd.

Art. 3.

De huizen van bewaring zijn bestemd:

1°. tot opneming van hen, die de straffen van hechtenis of van militaire detentie moeten ondergaan;

2°. tot opneming van alle anderen, wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is bevolen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd;

3°. tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen.

Art. 4.

De passantenhuizen hebben uitsluitend de in het vorig artikel onder n°. 3 omschreven bestemming.

Art. 5.

Gebouwen bestemd tot strafgevangenissen kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen.

Art. 6.

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

Art. 7.

Er zijn bijzondere strafgevangenissen bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *Leeuwarden*, voor de vrouwen te *Gorinchem;*

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeeren in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *'s Hertogenbosch*, voor de vrouwen te *Eindhoven;*

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de jongens te *Ommen*, voor de meisjes te *Amersfoort.*

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

Art. 8.

De Rijkswerkinrichtingen en de Rijksopvoedingsgestichten zijn, zoowel onderling, als van de andere in deze wet genoemde gestichten, gescheiden.

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd: voor de mannen te *Veenhuizen II*, te *Veenhuizen III* en te *Hoorn*, voor de vrouwen te *Veenhuizen I.*

De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar* en aan den Kruisberg bij *Doetinchem*, voor de meisjes te *Montfoort.*

Art. 9.

De wet van 30 Juni 1855 (*Staatsblad* n°. 48) en alle met de tegenwoordige wet strijdende voorschriften zijn ingetrokken.

Overgangsbepalingen.

Art. 10.

Voor zooveel reeds bestaande gebouwen betreft, kan door Ons voor een bepaalden tijd worden toegelaten dat de gewone strafgevangenis en het huis van bewaring in hetzelfde gebouw zijn gevestigd, mits beiden van elkander zijn afgescheiden.

Art. 11.

De bestaande cellulaire gevangenissen te *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam* blijven, als gewone strafgevangenissen, in gebruik.

Art. 12.

De vonnissen, uitgesproken vóór de in werking treding dezer wet, worden, naar regelen door Ons te stellen, in de bij deze wet bedoelde of andere bepaaldelijk door Ons daartoe aangewezen gestichten ten uitvoer gelegd.

Art. 13.

Deze wet treedt in werking te gelijk met het Wetboek van Strafrecht.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 3den Januari 1884.

De Minister van Justitie, (*get.*) WILLEM.

(*get.*) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET VAN 28 AUG. 1886 (Staatsblad N°. 130).

I. Het Ontwerp van bovengenoemde wet werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend bij Koninklijke Boodschap van 14 Juli 1886, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

II. Het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer, bestaande uit de heeren Mrs. de Vos van Steenwijk, de Savornin Lohman, van der Linden, Lambrechts en W. K. van Dedem, werd vastgesteld 30 Juli 1886.

III. De Beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal hadden plaats 12 en 13 Augustus 1886. In laatstgemelde zitting werd het wetsontwerp aangenomen met 56 tegen 2 stemmen.

IV. Het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer, bestaande uit de heeren Mrs. de Vos van Steenwijk, Thooft, Pijnappel en Sickesz, werd vastgesteld 24 Augustus 1886.

V. De Beraadslagingen in de Eerste Kamer der Staten-Generaal hadden plaats op 25 Augustus 1886 en in die zitting werd het wetsontwerp aangenomen met algemeene stemmen.

VI. Door den Koning op 28 Augustus 1886 goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van **1886** onder n°. **130** opgenomen als volgt:

(Staatsblad n°. 130.) Wet van den 28sten Augustus 1886, houdende aanvulling en wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3), tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken van eene aanvulling en van wijziging der wet van 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 3), tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

In artikel 7, 3°., van voormelde wet wordt het woord „*Ommen*" vervangen door „*'s-Hertogenbosch*".

Art. 2.

Aan artikel 10 van voormelde wet wordt als tweede en derde lid toegevoegd:

„Zoolang de gebouwen voor de bijzondere strafgevangenis te *Gorinchem*, bedoeld in art. 7 sub 1, die voor de bijzondere strafgevangenissen te *'s-Hertogenbosch* en te *Eindhoven*, bedoeld in art. 7 sub 2, en die voor de bijzondere strafgevangenis te *'s-Hertogenbosch*, bedoeld in art. 7 sub 3 dezer wet, nog niet zijn voltooid, worden door Ons andere strafgestichten aangewezen tot opneming der veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenissen bestemd zijn. Zoolang de bijzondere strafgevangenis te *Amersfoort* nog niet is voltooid, wordt door Ons een ander gesticht aangewezen tot opneming van de veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis is bestemd.

Zoolang in de bijzondere strafgevangenis te *Leeuwarden* de inrichting tot afzonderlijke opsluiting nog niet is tot stand gebracht, ondergaan de mannen, die tot gevangenisstraf van langeren duur dan vijf jaren zijn veroordeeld, hunne straf, voor zoover die in afzondering moet worden ondergaan, in de gewone strafgevangenis te *Groningen*."

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en

Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 28sten Augustus 1886.

De Minister van Justitie, (*get.*) WILLEM.

(*get.*) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

[Zie de geschiedenis dezer wet bij de artikelen **7**, **8** en **10** der gestichtenwet.)

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET VAN 10 DECEMBER 1888 (Staatsblad Nº. 176).

[In verband met die der wet van 18 Maart 1888, *Stbl.* nº. 41.]

I. Bij Koninklijke Boodschap van 9 Februari 1888 werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het ontwerp van bovengenoemde wet ingediend, tegelijk met een ontwerp van wet tot *tijdelijke* aanwijzing van het Rijksgesticht Ommerschans als Rijkswerkinrichting voor mannen, — beide ontwerpen vergezeld van ééne Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren de Ruiter Zijlker, van der Feltz, T. Mackay, de Ranitz en W. van Dedem) werd op 20 Februari 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Memorie van Antwoord van den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

IV. Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer dd. 23 Februari 1888.

V. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal hadden de openbare beraadslagingen plaats op 24 Februari 1888.

Het ontwerp tot *tijdelijke* aanwijzing (nl. tot ultimo December 1889) van het Rijksgesticht Ommerschans, als Rijkswerkinrichting voor mannen, werd toen zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Over dat ontwerp werd door de Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren van Roijen, van Swinderen, van Naamen van Eemnes en de Vos van Steenwijk) dd. 13 Maart 1888, eindverslag uitgebracht en op 15 Maart 1888 werd dat ontwerp in de Eerste Kamer zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Na door den Koning op 18 Maart 1888 te zijn goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van **1888** onder nommer **41** opgenomen als volgt:

(Staatsblad n°. 41.) Wet van den 18den Maart 1888, tot tijdelijke aanwijzing van het Rijksgesticht Ommerschans als Rijkswerkinrichting voor mannen.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat voorzien behoort te worden in de behoefte aan meer plaatsruimte tot het opnemen van mannen die ter zake van bedelarij of landlooperij tot opzending naar eene Rijkswerkinrichting veroordeeld zijn;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig Artikel.

Het Rijksgesticht *Ommerschans* wordt, met behoud van zijne tegenwoordige bestemming, tot ultimo December 1889 gebruikt als Rijkswerkinrichting voor mannen.

Artikel 21 der wet van 14 April 1886 (*Staatsblad* n°. 62) is op deze Rijkswerkinrichting toepasselijk.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 18den Maart 1888.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,

(*get.*) Du Tour van Bellinchave.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. 8 der gestichtenwet.]

De behandeling van het *andere* ontwerp van wet werd op voorstel van den heer de Ranitz op 24 Februari 1888 in de Tweede Kamer tot nader orde uitgesteld.

VI. Bij Koninklijke Boodschap van 23 Aug. 1888 werd dat onafgedaan gebleven ontwerp van wet weder aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys van Beerenbroek.

VII. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede

Kamer der Staten-Generaal (bestaande uit de heeren Mrs. Bahlmann, Patijn, Mackay, Borret en Smeenge) werd 5 October 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

VIII. Bij brief van 14 November 1888 werd door den Minister van Justitie de Memorie van Antwoord ingezonden.

IX. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer werd op 22 November 1888 uitgebracht.

X. De openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer hadden plaats 1 December 1888 en het wetsontwerp werd toen zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Mrs. Pijnappel, van Tienhoven, van Roijen, Six en Thooft) werd vastgesteld op 5 December 1888.

XII. In de zitting der Eerste Kamer van 6 December 1888 werd het ontwerp zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XIII. Door den Koning op 10 December 1888 goedgekeurd, werd de wet opgenomen in het *Staatsblad* van **1888**, onder n°. **176**, luidende als volgt:

(Staatsblad n°. 176.) Wet van den 10den December 1888, tot aanwijzing van de Rijkswerkinrichting Veenhuizen voor Rijkswerkinrichting voor mannen en vestiging van de Rijkswerkinrichting voor vrouwen in de gemeente Oegstgeest.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken, om de Rijkswerkinrichting *Veenhuizen* aan te wijzen voor Rijkswerkinrichting voor mannen en de Rijkswerkinrichting voor vrouwen te vestigen in de gemeente *Oegstgeest;*

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. I.

Het tweede lid van artikel 8 der wet van 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 3) wordt gelezen als volgt:

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd:
voor de mannen te *Veenhuizen* en te *Hoorn*,
voor de vrouwen in de gemeente *Oegstgeest*.

Art. 2.

In artikel 21 der wet van 14 April 1886 (*Staatsblad* n°. 62) vervallen de woorden: „n°. 2 en te Veenhuizen n°. 3".

Art. 3.

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1890.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 10den December 1888.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(*get.*) RUYS VAN BEERENBROEK.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. **8** der gestichtenwet en bij art. **21** der wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen.]

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET VAN 6 MEI 1889 (Staatsblad N°. 51).

I. Bij Koninklijke Boodschap van 22 November 1888 werd het Ontwerp aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys van Beerenbroek.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren Mrs. Harte, Levyssohn Norman, Veegens, Hartogh en G. van Dedem) werd 14 December 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Bij brief van 15 December 1888 werd door den Minister van Justitie eene Memorie van Beantwoording ingezonden, waarbij gevoegd was eene Nota tot Wijziging van den considerans van het ontwerp.

IV. Het Eindverslag werd den 19 December 1888 door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer uitgebracht.

V. De openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer hadden plaats op 8 Maart 1889. Het wetsontwerp werd toen aangenomen met 62 tegen 9 stemmen.

VI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Muller, van Lier, Moolenburgh, Henri Smits en van Pallandt van Neerijnen) werd vastgesteld 25 April 1889.

VII. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal werd het ontwerp op 26 April 1889 zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VIII. Door den Koning op 6 Mei 1889 goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van **1889** onder n°. **51** opgenomen, als volgt:

(Staatsblad n°. 51). Wet van den 6den Mei 1889, houdende wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (Staatsblad n°. 130) en 10 December 1888 (Staatsblad n°. 176).

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de wenschelijkheid is gebleken van eene wijziging der wet van 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (*Staatsblad* n°. 130) en 10 December 1888 (*Staatsblad* n°. 176);

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

In artikel 7, 3°., van voormelde wet wordt het woord „*Amersfoort*" vervangen door „*Montfoort.*"

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en

Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 6den Mei 1889.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(*get.*) RUIJS VAN BEERENBROEK.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. **7** der gestichtenwet.]

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET VAN 29 OCTOBER 1892 (Staatsblad n°. 241).

I. Bij Koninklijke Boodschap van 21 Juni 1892 werd het Ontwerp dezer wet aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister vaan Justitie Mr. H. J. Smidt.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren Van de Velde, Van Alphen, Roessingh, Levyssohn Norman en Ferf) werd op 27 Juli 1892 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Memorie van Antwoord, onderteekend door den Minister van Justitie Mr. H. J. Smidt. Daarbij waren gevoegd verschillende opgaven betreffende verpleegden in de Rijksopvoedingsgestichten.

IV. Op 28 September 1892 werd door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer het Eindverslag uitgebracht.

V. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal werden de Openbare beraadslagingen gevoerd op 30 September 1892 en werd het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Kist, van Lier, A. Prins, Fokker en L. van Nispen) werd vastgesteld op 27 October 1892.

VII. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal hadden de openbare beraadslagingen plaats op 28 October 1892, waarop zonder hoofdelijke stemming de aanneming volgde.

VIII. Na op 29 October 1892 de Koninklijke goedkeuring te hebben verworven, werd de wet geplaatst in het *Staatsblad* van **1892** onder nommer **241** als volgt:

(Staatsblad n°. 241.) Wet van den 29sten October 1892, houdende aanvulling der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3), tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, *bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.*

WIJ EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken van eene aanvulling der wet van 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (*Staatsblad* n°. 130), 10 December 1888 (*Staatsblad* n°. 176) en 6 Mei 1889 (*Staatsblad* n°. 51);

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

Het derde lid van artikel 8 der voormelde wet wordt gelezen:

„De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar*, aan den Kruisberg bij *Doetinchem* en te *Veldzicht*, gemeente *Avereest*, voor de meisjes te *Montfoort*."

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 29sten October 1892.

(*get.*) EMMA.

De Minister van Justitie,

(*get.*) SMIDT.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. **8** der gestichtenwet.]

DE GESTICHTENWET,

zooals zij bij bovengenoemde wetten werd aangevuld en gewijzigd, luidt thans in haar geheel als volgt:

Wet tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de wet de gestichten aanwijst waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en het bovendien noodig is ook omtrent andere aanverwante gestichten eenige algemeene regelen te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen.

Art. 2.

In de strafgevangenissen wordt, behoudens het bepaalde bij art. 25 van het Wetboek van Strafrecht, uitsluitend de burgerlijke en militaire gevangenisstraf ten uitvoer gelegd.

Art. 3.

De huizen van bewaring zijn bestemd:

1°. tot opneming van hen, die de straffen van hechtenis of van militaire detentie moeten ondergaan;

2°. tot opneming van alle anderen, wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is be-

volen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd;

3°. tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen.

Art. 4.

De passantenhuizen hebben uitsluitend de in het vorig artikel onder n°. 3 omschreven bestemming.

Art. 5.

Gebouwen bestemd tot strafgevangenissen kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen.

Art. 6.

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

Art. 7.

Er zijn bijzondere strafgevangenissen bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *Leeuwarden*, voor de vrouwen te *Gorinchem;*

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeeren in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *'s-Hertogenbosch*, voor de vrouwen te *Eindhoven;*

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de jongens te *'s-Hertogenbosch*, voor de meisjes te *Montfoort.* [1]

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

[1] Aldus gewijzigd bij de wetten van 28 Aug. 1886 (*Staatsblad* n°. 130) en van 6 Mei 1889 (*Staatsblad* n°. 51).

Art. 8.

De Rijkswerkinrichtingen en de Rijksopvoedingsgestichten zijn, zoowel onderling, als van de andere in deze wet genoemde gestichten, gescheiden.

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd:
voor de mannen te *Veenhuizen* en te *Hoorn*,
voor de vrouwen in de gemeente *Oegstgeest*.[1]

De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar*, aan den Kruisberg bij *Doetinchem* en te *Veldzicht*, gemeente *Avereest*, voor de meisjes te *Montfoort*.[2]

Art. 9.

De wet van 30 Juni 1855 (*Staatsblad* n°. 48) en alle met de tegenwoordige wet strijdende voorschriften zijn ingetrokken.

Overgangsbepalingen.

Art. 10.

Voor zooveel reeds bestaande gebouwen betreft, kan door Ons voor een bepaalden tijd worden toegelaten dat de gewone strafgevangenis en het huis van bewaring in hetzelfde gebouw zijn gevestigd, mits beiden van elkander zijn afgescheiden.

Zoolang de gebouwen voor de bijzondere strafgevangenis te *Gorinchem*, bedoeld in art. 7 sub 1, die voor de bijzondere strafgevangenissen te *'s-Hertogenbosch* en te *Eindhoven*, bedoeld in art. 7 sub 2, en die voor de bijzondere strafgevangenis te *'s-Hertogenbosch*, bedoeld in art. 7 sub 3 dezer wet, nog niet zijn voltooid, worden door Ons andere strafgestichten aangewezen tot opneming der veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenissen bestemd zijn. Zoolang de bijzondere strafgevangenis te *Amersfoort* nog niet is voltooid, wordt door Ons een ander gesticht aangewezen tot opneming van de veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis is bestemd.

Zoolang in de bijzondere strafgevangenis te *Leeuwarden* de inrichting tot afzonderlijke opsluiting nog niet is tot stand gebracht, ondergaan de mannen, die tot gevangenisstraf van langeren duur dan vijf jaren zijn veroordeeld, hunne straf, voor zoover die in afzondering moet worden ondergaan, in de gewone strafgevangenis te *Groningen*.[3]

---

[1] Aldus gewijzigd bij de wet van 10 Dec. 1888 (*Staatsblad* n°. 176).

[2] Aldus gewijzigd bij de wet van 29 October 1892 (*Staatsblad* n°. 241).

[3] Het tweede en derde lid zijn er aan toegevoegd bij de wet van 28 Aug. 1886 (*Staatsblad* n°. 130). Bij de wet van 18 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 41) werd bovendien als tijdelijke maatregel bepaald, dat het Rijksgesticht *Ommerschans* tot ult°. December 1889 nog zou gebruikt worden als Rijkswerkinrichting voor mannen.

Art. 11.

De bestaande cellulaire gevangenissen te *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam* blijven, als gewone strafgevangenissen, in gebruik.

Art. 12.

De vonnissen, uitgesproken vóór de in werking treding dezer wet, worden, naar regelen door Ons te stellen, in de bij deze wet bedoelde of andere bepaaldelijk door Ons daartoe aangewezen gestichten ten uitvoer gelegd.

Art. 13.

Deze wet treedt in werking te gelijk met het Wetboek van Strafrecht.[1]

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's Gravenhage, den 3den Januari 1884.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(*get.*) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

---

[1] Ingevolge art. 2 der wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 September 1886.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN EN OPMERKINGEN.

Memorie van Toelichting.

Bij de toelichting van art. 29 van haar ontwerp van een Wetboek van Strafrecht[1] werd door de Staatscommissie er op gewezen dat de aanwijzing der gestichten, waar de straf wordt ondergaan, een punt van uitvoering is, eene regeling van administratieven aard van zóódanig gewicht dat het raadzaam voorkwam haar van de Wetgevende Magt te doen uitgaan.

»Voor eene goede werking van het strafstelsel" — zoo vervolgde zij — »zijn goede strafgestichten en eene juiste verdeeling dier gestichten over het gansche Rijk eene onmisbare voorwaarde. Zal die voorwaarde vervuld worden, dan moeten de aanbouw van nieuwe en de aanwijzing der bestemming zoowel van bestaande als van nieuw ingerichte gestichten volgens een vast en goed doordacht plan geschieden. De financieele middelen tot uitvoering van zoodanig plan moeten jaarlijks bij het vaststellen der Staatsbegrooting worden toegekend; maar, ten einde dan niet door incidenteele, van eene wisselende meerderheid afhangende beslissingen, de eenheid van het plan worde verbroken, is het noodzakelijk dat de zaak zelve geregeld worde bij de wet, waarvan de jaarlijksche begrootingsposten niet dan de uitvoering zijn."

In het door den Minister Smidt ingediende ontwerp werd bovenstaand artikel niet overgenomen; en tegen deze verandering werden door den Raad van State geene bedenkingen geopperd.

Intusschen heeft de ondergeteekende gemeend tot het voorstel der Staatscommissie te moeten terugkeeren en bij het overleg met de Commissie van Rapporteurs vond hij bij de behandeling van art. 22 daartoe eene geschikte gelegenheid. Ging hij hiertoe over, — deels omdat de wetgever ook op die wijze nog zijn verlangen kon te kennen geven dat de hechtenis en de gevangenisstraf niet in dezelfde gestichten worden ondergaan: — overigens werd hij niet minder geleid door de redenen, als lid der Staatscommissie door hem onderteekend en hierboven vermeld.

Ondergeteekende stelt er prijs op thans uitvoering te kunnen geven aan het denkbeeld dat reeds bij de Staatscommissie voorzat en is er van

[1] [Zie de Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, tweede druk, deel I bl. 316.]

verzekerd dat bijgaand ontwerp met hare bedoelingen, waarmede de wetgever zich stilzwijgend heeft vereenigd, volkomen in overeenstemming is.

Het is wenschelijk in de wet, die, tot uitvoering van het 1ste lid van art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de gestichten aanwijst, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, tevens eenige algemeene regels op te nemen niet alleen omtrent de Rijkswerkinrichtingen, waarvoor art. 32 het voorschrijft, maar ook omtrent de passantenhuizen, de Rijksopvoedingsgestichten en het gebruik dat, afgescheiden van de hechtenis, van de huizen van bewaring wordt gemaakt.

Op die wijze kan bijgaand ontwerp een geschikten grondslag uitmaken voor de verdere regeling van het gevangeniswezen en van hetgeen daarmede samenhangt.

Eene belangrijke vereenvoudiging wordt er door verkregen. De verschillende thans naast elkander bestaande strafgevangenissen, cellulaire gevangenissen, burgerlijke en militaire huizen van verzekering, huizen van arrest en huizen van bewaring kunnen allen onder de in art. 1 genoemde gestichten worden gerangschikt.

Vergelijkt men bijgaand ontwerp met het Koninklijk besluit van 4 November 1821 — DE JONGH I, bladz. 120 — dan blijkt ten duidelijkste hoe de vereenvoudiging van het materieele recht ook op het gevangeniswezen haren invloed kan doen gelden.

Niet alleen dat het aantal categorien vermindert maar de thans bestaande hoeveelheid reglementen, verordeningen, voorschriften enz. — die werkelijk niet gering moet worden geacht — kan door eene beknopte regeling worden vervangen.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Men verheugde zich vrij algemeen over de indiening van dit wetsontwerp. Men erkende, dat het een uitvloeisel is van het nieuwe Wetboek van Strafrecht en begroette de voorgestelde wet met welgevallen als eene eerste schrede op den weg, die tot invoering van het Wetboek leiden moet. Daarbij werd echter de wensch uitgesproken, dat de Minister zich zou beijveren om ook de andere wetten spoedig bij de Kamer in te dienen, die nog noodig zijn om tot die invoering te kunnen geraken. Uit den aard der zaak zal met het onderzoek der voordrachten, die de bestaande wetboeken en wetten in overeenstemming zullen moeten brengen met het nieuwe strafwetboek, geruime tijd verloopen, en men meende, dat het derhalve hoog tijd was, dat die ontwerpen de Ka-

Memorie van beantwoording.

Overlegging van het advies van den Raad van State.

In ééne afdeeling werd het verzoek gedaan dat de Regeering het advies van den Raad van State over dit wetsontwerp zou overleggen. Ondergeteekende heeft daartegen bezwaar.

De adviezen van den Raad van State dragen in 't algemeen een vertrouwelijk karakter; de openbaarmaking behoort niet dan in *bijzondere* gevallen aan Z. M. den Koning te worden voorgesteld. Dat zoodanig bijzonder geval bij de behandeling van het strafwetboek zelf te recht

mer bereikten, wilde men niet eene spoedige invoering van dat wetboek, die algemeen verlangd wordt, en daardoor de invoering zelve, in de waagschaal stellen.

Die ingenomenheid met de indiening van dit ontwerp belette evenwel niet, dat bezwaren werden gemaakt tegen de regeling, zoo als zij nu is voorgesteld, die sommigen te kostbaar en te ingewikkeld oordeelden.

In ééne afdeeling werd het verzoek gedaan, dat de Regering het advies van den Raad van State op dit wetsontwerp zou overleggen. Voor de behandeling van het Strafwetboek had zulks plaats gehad, en gaarne wenschte men, dat ook hetzelfde zoude geschieden bij eene wet, die een uitvloeisel is van de nieuwe strafwet. Men vleide zich, dat de Regering geen bezwaar zoude hebben tegen de inwilliging van dit verzoek.

Eindelijk werd in verscheidene afdeelingen de opmerking gemaakt, dat hier door het Ministerie van Justitie eene spelling wordt gevolgd afwijkend van die gevolgd door de overige departementen. Homogeniteit daaromtrent werd wenschelijk geacht, zoodat men van de Regering wenschte te vernemen wat haar plan was ten opzichte van de spelling, die voortaan door haar zal gevolgd worden.

aanwezig werd geoordeeld, zal niet worden betwist; maar van de wetten, welke van het strafwetboek het gevolg zijn, kan ditzelfde niet worden gezegd. Werd bij *dit* wetsontwerp van het beginsel van geheimhouding afgeweken, dan zou bij nagenoeg alle wetsontwerpen, welke in den eersten tijd van het Departement van Justitie moeten uitgaan, dezelfde afwijking van den regel moeten plaats vinden.

In werkelijkheid zou dus, voor zooveel het Departement van Justitie betreft, regel worden wat uitzondering behoort te blijven. Ondergeteekende mag hiertoe niet medewerken.

Spelling.

Homogeniteit bij de verschillende Departementen omtrent de wijze van spelling wordt ook door den ondergeteekende wenschelijk geoordeeld. Een voorstel om de spelling van het Woordenboek tot de eenig officieele te maken is bij den Ministerraad aanhangig. Inmiddels behoort, juist in het belang der eenvormigheid, in alle ontwerpen, die het gevolg zijn van het strafwetboek, de spelling van het Woordenboek gevolgd te worden, evenals in het strafwetboek zelf.

AANTAL NOODIGE CELLEN. — BENUTTIGING VAN BESTAANDE GESTICHTEN. — KOSTEN.

Bijlage der Memorie van Toelichting.

Raming van het aantal cellen, na de invoering van het Strafwetboek benoodigd ter executie van de gevangenisstraf, plan van verdeeling en berekening der kosten.

Terwijl nu reeds het bestaande aantal cellen volstrekt niet voldoende is ter executie van alle straffen, die volgens de uitspraak in eenzame opsluiting moeten worden ondergaan, zal door niemand worden ontkend, dat eene zeer belangrijke uitbreiding aan het aantal cellen moet worden gegeven, wil men het mogelijk maken na de invoering van het nieuwe Strafwetboek de straffen naar behooren te executeren.

Mathematische zekerheid omtrent de bedoelde vermeerdering is natuurlijk niet te verkrijgen; de ondergeteekende heeft echter het mogelijke gedaan om zoo juist mogelijk eene raming te maken hoe groot de behoefte zal zijn.

Het is hem daartoe de beste wijze voorgekomen in de eerste plaats te berekenen hoeveel cellen in de laatste jaren noodig zouden geweest zijn ingeval alle straffen beneden de 5 jaar — zoowel door de gerechtshoven als door de rechtbanken uitgesproken — in de cel hadden moeten worden geëxecuteerd. Met de correctioneele feiten, door den kantonrechter berecht, is daarbij geene rekening gehouden, omdat aan de andere zijde enkele feiten, thans bij de rechtbank aangebracht, later met hechtenis zullen worden gestraft, terwijl deze gerekend kunnen worden tegen elkander weg te vallen.

Tot dagen herleid en met inachtneming van de bij de wet vastgestelde verhouding, waardoor de gemeenschappelijke straf tot de helft van den duur zou zijn ingekort als zij in celstraf ware opgelegd, — bedraagt het aantal strafdagen in het geheele Rijk over de jaren 1878, 1879 en 1880 respectievelijk 473 283, 452 802 en 511 377.

Na deeling dier cijfers door 365 dagen blijkt, dat de straffen geëxecuteerd hadden kunnen worden respectievelijk in 1296, 1240 en 1401 cellen.

Het verschil tusschen die 3 jaren is nogal belangrijk; en het is daarom

te moeijelijker een maatstaf voor het vervolg aan te nemen. In ieder geval zal minstens het maximum — 1401 — daarvoor moeten worden gekozen, daar voor ieder jaar — op zich zelf — de executie geregeld zal moeten plaats hebben en bij eene executie nimmer op latere, meer gunstige, tijden mag worden gewacht.

Zou het getal van 1401 cellen in 1880 voldoende geweest zijn om alle strafdagen te executeeren, — zoo zelfs niet ééne cel onbezet was gebleven — deze voorwaarde is natuurlijk niet te vervullen.

Er zijn toch meerdere redenen, waardoor — zelfs bij de grootste activiteit van het openbaar ministerie om te executeeren, — de cellen eenigen tijd onbezet moeten blijven.

Hiertoe behoort:

1°. als de veroordeelde wordt opgeroepen te verschijnen, zal het zeer vaak gebeuren dat hij wegblijft of zich uit de voeten maakt, zoodat hij moet worden gearresteerd of wel een ander in zijne plaats moet worden aangeschreven. Bovendien moeten de cellen behoorlijk kunnen worden gereinigd en behoort voor de noodige reparatie eenige tijd beschikbaar te blijven. Neemt men nu in aanmerking dat bij de hoven en rechtbanken in 1880 ± 11000 personen tot gevangenisstraf werden veroordeeld en stelt men gemiddeld een tijdsverloop van 3 dagen tusschen het vertrek van den een' en de aankomst van den nieuwen cel-bewoner, dan behooren alléén daarvoor reeds ± 90 cellen te worden berekend;

2°. het belang der maatschappij en dat van den veroordeelde (te zamen of afzonderlijk) kan wenschelijk maken dat van den regel »spoedige executie" in bijzondere gevallen worde afgeweken. De ambtenaar van het openbaar ministerie moet daarom geheel vrij zijn in de keuze van het tijdstip der executie; en moet — met het oog op het aantal cellen — in de gelegenheid zijn zoowel onmiddellijk als eerst na verloop van eenigen tijd te executeeren. Niet op alle tijden des jaars is bovendien de behoefte aan cellen even groot; — vaak valt tusschen verschillende maanden een groot onderscheid op te merken. Voorts wordt zoowel bij hen, die in preventieve hechtenis waren gesteld als bij de gesignaleerden, die gearresteerd worden, het oogenblik van de executie der opgelegde straf door de omstandigheden geboden zoodat voor dezen ten allen tijde gelegenheid tot opsluiting zal moeten bestaan.

Op grond van een en ander meent de ondergeteekende te mogen aannemen dat ter executie van het in 1880 door de rechtbanken en gerechtshoven opgelegd aantal strafdagen — zoo tegen de gewone verhouding steeds celstraf was opgelegd — een 1600tal cellen beschikbaar had moeten zijn.

Nu komt hier nog bij dat nà de wetten van 14 November 1879 reeds zeer vele militairen ook met eenzame opsluiting werden gestraft: met het oog op dezen moet nog een 100tal cellen er bij worden gevoegd en het totaal bedrag gesteld op 1700.

Dat deze berekening der juistheid zooveel mogelijk nabijkomt, kan ook nog worden afgeleid uit de navolgende, ofschoon die — op zich zelve — minder vertrouwen zou verdienen, omdat de verblijfdagen, in gemeenschappelijke en die in eenzame opsluiting doorgebracht, niet afzonderlijk zijn vermeld.

Uit de statistiek blijkt dat het aantal verblijfdagen in de gevangenissen over de laatste 5 jaar heeft bedragen:

	1876.		1877.		1878.		1879.		1880.	
Totaal bedrag verblijfdagen.....		1,171,467		1,210,749		1,241,381		1,209,093		1,253,185
Huizen v. bewaring.	70,075		73,240		82,237		82,153		90,661	
Gegijzelden enz....	6,758		6,551		7,762		6,793		8,749	
Preventieve	67,680		80,550		87,870		77,250		88,115	
Crim. Leeuwarden.	148,618		145,594		143,488		146,021		154,501	
» 's Hertogenbosch	21,594		17,635		13,083		11,348		9,798	
Milit. Leiden	132,710		145,118		148,559		146,341		134,135	
Opvoed. Alkmaar..	66,192		81,034		85,344		72,560		76,921	
» Montfoort.	12,905		14,088		13,177		15,660		20,241	
» Doetinchem	—		—		9,786		17,509		13,806	
	af	526,532	af	563,810	af	591,306	af	575,635	af	596,927
		644,935		646,939		650,075		633,458		656,258
	365		365		365		365		365	
		1,767		1,772		1,781		1,736		1,798

Verminderd met de verblijfdagen van allen, wier aanwezigheid in de gevangenis uit anderen hoofde wordt verklaard, levert het aantal verblijfdagen der correctioneel burgerlijk gestraften en der militairen, die in de cellulaire gevangenissen en in de huizen van verzekering straf ondergingen, over de laatste 5 jaar blijkens voormelden staat op een gemiddeld getal van 1770 — en over 1880 een getal van 1798 cellen. Wanneer men nu om boven aangevoerde redenen ook dit getal (1798) met 200 vermeerdert, — en men bedenkt dat de correctioneele straffen — in gemeenschappelijke opsluiting te ondergaan — hier voor haar geheelen duur in aanmerking komen, terwijl zij bij de eerste berekening tot de helft van haar duur werden terug gebracht, — dan is het verschil van 300 cellen — met het oog onder anderen op de bevolking van de gevangenis te Hoorn en van de huizen van verzekering — zeer begrijpelijk, en kan de laatste berekening met grond worden aangenomen de juistheid der eerste te bevestigen.

Neemt men derhalve aan dat 1700 *cellen* noodig zouden zijn geweest om in 1880 al de correctionele straffen (met uitzondering alleen der militaire die te Leiden in de militaire strafgevangenis werden ondergaan) te executeeren, zoo behoort daarenboven bij de invoering van het Strafwetboek nog rekening te worden gehouden:

a. met de vermeerdering van het aantal strafbare feiten, die niet kan worden opgewogen door het wegvallen der bedelaars, die voortaan — ingevolge art. 432 en volgg. — tot hechtenisstraf zullen worden veroordeeld;

b. met de onzekerheid of, na het wegvallen der wettelijke verhouding der gemeenschappelijke straf tot de celstraf, als van 2 : 1, bij de rechterlijke collegies zich niet de neiging zal openbaren het verschil in te krimpen: —

wat in geval van recidive vooral bij de zwaardere straffen, die thans te Hoorn worden ondergaan, niet onwaarschijnlijk moet worden geacht.

Voor *a* en *b* te zamen wordt eene raming van 100 cellen voldoende geoordeeld;

c. met de vermindering van de bevolking in de tegenwoordige strafgevangenissen voor crimineel veroordeelden.

Deze gevangenissen zijn in de tegenwoordige berekening niet begrepen; de cellen, in die gestichten aanwezig, behooren dan ook niet te worden medegerekend.

Zij, die thans tot tuchthuisstraf van 5 jaar en eenige jaren daarboven worden veroordeeld, zullen in het vervolg met hoogstens 5 jaar cel worden gestraft. Neemt men nu, in verband met de statistiek der laatste jaren, aan, dat gemiddeld 50 personen 's jaars tot 4 jaar celstraf zullen worden veroordeeld, dan moet het getal cellen, met het oog op hen, met 200 worden vermeerderd;

d. met de behoefte, die ontstaan zal, wanneer, even als bij de burgerlijke strafwet, ook bij de militaire strafwet zal zijn bepaald, dat de gevangenisstraf tot hoogstens 5 jaar in de cel zal worden ondergaan; waarvoor mede een getal van 200 cellen moet worden begroot.

Wil men dus met eenige zekerheid kunnen verwachten, dat na de invoering van het Wetboek van Strafrecht de executie geregeld zal kunnen geschieden, dan zal — verspreid over het geheele Rijk — ter plaatsing van tot gevangenisstraf *veroordeelden* — een totaal cijfer van 2200 *cellen* beschikbaar moeten zijn.

Dat de raming ruim behoort te wezen, is duidelijk. Men bedenke dat — al is het jaar 1880 tot grondslag genomen omdat er meer straf in werd uitgesproken dan in de beide vorige jaren — er geene zekerheid bestaat of dit jaar nog niet door zwaardere zal worden gevolgd. Buitengewone omstandigheden kunnen haar invloed daarop doen gelden, en terwijl eene overbevolking in de gemeenschappelijke gevangenissen lastig is en op den gang van zaken schadelijk werkt, is ze daar echter niet bepaald onmogelijk, zoo als in de cellulaire gevangenissen, waarvan het geheele karakter zou te loor gaan, als het aantal gevangenen dat der cellen overtrof.

De ondergeteekende zou dan ook ten sterkste ontraden het bovengenoemd cijfer (2200) te verminderen, omdat de *onzekerheid* — of er wellicht enkele cellen ongebruikt zullen blijven — die op zich zelve niet schaadt, niet moet worden vermeden, met het oog op de *zekerheid*, dat groote moeijelijkheden voor de executie zullen worden ondervonden, als later gebrek aan cellen mocht blijven bestaan.

Het getal thans bestaande cellen — met inbegrip van de in aanbouw zijnde cellulaire gevangenis te Groningen en van die te Arnhem — bedraagt ruim 1600; — zoodat, wanneer die allen ter plaatsing van tot gevangenisstraf veroordeelden bestemd blijven, nog een getal van ± 600 cellen moet worden bijgebouwd.

Bij de aanwijzing der plaatsen, alwaar zulks zal geschieden, moet op den voorgrond worden gesteld de wenschelijkheid dat voor de bevolking van ieder arrondissement de gelegenheid besta, ter hoofdplaatse straffen

van ten hoogste 3 maanden te ondergaan, opdat — althans bij dezen — transporten zooveel mogelijk worden vermeden. Volgens de opgaven der ambtenaren van het openbaar ministerie, die geacht moeten worden de locale behoeften het best te kunnen beoordeelen, en naar wier advies daarom zal moeten worden gehandeld, zouden (Breda en 's Gravenhage om na te melden redenen uitgezonderd) tot dit doel ± 200 cellen moeten worden bijgebouwd. Hiermede zullen voor het grootste gedeelte bestaande gestichten moeten worden vergroot; den aanbouw van nieuwe kleine gevangenissen oordeelt de ondergeteekende vooralsnog alleen te Zutphen en te Alkmaar noodig.

Er blijven dus nog ± 400 cellen over, die, naar de meening van den ondergeteekende, het best kunnen worden gevonden door te Breda en 's Gravenhage eene gevangenis te bouwen, bestemd elk voor ± 200 gevangenen.

In de zuidelijke provinciën behoort eene groote gevangenis te worden gebouwd, ten einde verre transporten te kunnen vermijden. Voor de arrondissementen Maastricht, Roermond, Zierikzee en Middelburg is Breda gunstig gelegen en een goed Rijks-terrein is aldaar beschikbaar.

De oprichting van eene groote cellulaire gevangenis te 's Gravenhage is wenschelijk, omdat vooral de cellulaire gevangenissen bij voorkeur in de groote steden — in de centrums der beschaving — moeten worden opgericht, omdat van daar de talrijkste en wichtigste steun te verwachten is voor den zedelijken invloed, dien men zoo gaarne op de gevangenen wil zien uitgeoefend; maar tevens omdat die plaatsen zoo voor het beheer van den huishoudelijken dienst als voor den arbeid de meeste gemakken opleveren. De plaatsing der overige gevangenissen te Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Groningen, Arnhem is daarmede volkomen in overeenstemming. Overigens wordt de oprichting te 's Gravenhage aanbevolen ook uit denzelfden hoofde als Arnhem, omdat namelijk ook alhier een gerechtshof, militaire auditie en regtbank zijn gevestigd.

Ook te 's Gravenhage is een Rijks-terrein beschikbaar.

Wanneer men nu den aanbouw der 200 cellen op de verschillende arrondissements-hoofdplaatsen berekent (zeer ruim) op *f* 3000 per cel, en de drie gevangenissen te Arnhem, Breda en 's Gravenhage ieder op *f* 550,000 (zijnde het bedrag waarvoor de gevangenis te Groningen is aanbesteed) terwijl het terrein te Arnhem met *f* 50,000 moet worden betaald — zoo levert dat een totaal-cijfer van *f* 2,300,000.

Naar de meening van den ondergeteekende zal derhalve dat bedrag noodig zijn ten einde eene regeling te verkrijgen die kan doen verwachten, dat na de invoering van het Strafwetboek voor de executie der gevangenisstraf het aantal cellen voldoende is.

Memorie van Toelichting.

Financieele gevolgen dezer wetsvoordracht. Vergelijkt men de bijlage, bij deze Memorie van Toelichting gevoegd [zie hiervoor, bl. 21] met de mededeelingen, vroeger door den ondergeteekende gedaan (*Verslag Strafwetboek*) [1], dan zal men tusschen de vroeger globaal en thans meer nauwkeurig opgegeven cijfers zoowel der nieuwbenoodigde cellen, als der daarvoor gevor-

[1] [Zie Geschiedenis van het Strafwetboek, deel I, bl. 199.]

derde uitgaven, bijna geen verschil ontdekken. De kostenopgave, thans ook op den uitslag van de aanbesteding van de Groningsche gevangenis gegrond, is precies dezelfde — 23 ton; eigenlijk thans nog iets lager, daar nu ook de kosten, vroeger [zie deel I bl. 199 laatste alinea] afzonderlijk pro memorie uitgetrokken, onder die 23 ton begrepen zijn.

Nu is het waar, dat daarenboven uitgaven zullen worden gevorderd voor de gestichten, bestemd voor de hechtenis, alsmede voor de gestichten, in de artt. 7 en 10 [7 en 8] dezer wetsvoordracht bedoeld. Maar, wanneer men voor dit een en ander de reeds bestaande huizen van verzekering, van arrest en van bewaring, de tegenwoordige groote strafgevangenissen, kortom al het bestaande voor zooverre het bruikbaar is, benuttigt, dan zullen de hier bedoelde kosten weinig of niet overschrijden de opbrengst die men van den verkoop der door het Strafwetboek en zijne uitvoering overbodig te maken gestichten te Ommerschans en Veenhuizen en de daarbij behoorende landerijen verwachten mag.

De hechtenis zal nagenoeg overal in de bestaande huizen van verzekering, van arrest en van bewaring kunnen worden tenuitvoergelegd. Voor zoover dit niet 't geval is, zal men òf zonder kosten over een ander gesticht kunnen beschikken, òf eene uitgave te doen hebben die, wegens de volstrekte onbruikbaarheid van het gesticht, reeds lang had moeten gedaan zijn en niets met het Strafwetboek te maken heeft. Het eerste is het geval te *'s Hertogenbosch*, waar de tegenwoordige vrouwengevangenis als aangewezen is om, als afzonderlijk gebouw, tot huis van bewaring in den zin dezer wet te dienen. Het tweede te Zutphen.

Dat hechtenis, ook in *afzonderlijke* opsluiting, kan worden tenuitvoergelegd zonder dat zware en kostbare *cellen*, in den strikten zin van 't woord, *noodig* zijn, werd reeds bij vroegere gelegenheid door den ondergeteekende opgemerkt.

In die arrondissements-hoofdplaatsen waar, na den cellenbouw in de bijlage vermeld, nog geene twee afzonderlijke gebouwen aanwezig zijn, zal, ter volledige uitvoering der wet, nog een klein gesticht moeten worden gebouwd. Art. 12 [10] maakt het mogelijk deze uitgave zoo geleidelijk te doen plaats hebben dat zij geen noemenswaardigen invloed op de ook tot dusver jaarlijks terugkeerende gewone uitgaven voor de gevangenissen zullen uitoefenen.

Wat eindelijk betreft de gestichten bedoeld in de artt. 7 en 10 [7 en 8] dezer wetsvoordracht; in 't algemeen kunnen bestaande gebouwen daarvoor gebezigd of met weinig kosten geschikt gemaakt worden.

Bij persoonlijk onderzoek en na raadpleging met deskundigen is ondergeteekende gebleken dat de in art. 7 no. 1 bedoelde gevangenis voor mannen niet te Hoorn of Leeuwarden maar in de tegenwoordige militaire strafgevangenis te Leiden (Oestgeest) behoort gevestigd te worden. In laatstgemelde gevangenis toch bevinden zich sints lang de fundamenten voor 120 cellen, zijnde — ruim berekend — het maximum cellen dat in de mannengevangenis van art. 7 no. 1 gevorderd wordt, terwijl voorts aldaar de noodige zalen beschikbaar zijn om de tot langdurige straf veroordeelden, na 5 jaren, behoorlijk geklassificeerd, — de klassen geheel van elkander gescheiden, — op te nemen. Het tegenwoordige tuchthuis te Leeuwarden wordt dan beschikbaar om te dienen tot Rijkswerkinrichting, waarvoor het als gebouwd schijnt. De militairen worden van

Leiden naar de strafgevangenis te Hoorn overgebracht welke gevangenis sints lang ten deele met militairen bevolkt is en hare — na de invoering van het strafwetboek spoedig uitstervende — burgerlijke bevolking kan evacueeren naar de zoo dadelijk te bespreken centrale gevangenis te 's Hertogenbosch. Breekt eindelijk — wat ondergeteekende verwacht — het tijdstip aan waarop eene bijzondere, gemeenschappelijke militaire gevangenis kan worden gemist, dan zal het gesticht te Hoorn, naast die te Veere en te Leeuwarden, plaats nemen onder de Rijkswerkinrichtingen. Op die wijze ontvangt, met geleidelijken overgang, elke der tegenwoordige groote strafgevangenissen ten slotte de bestemming waarvoor zij het meest geschikt is, terwijl het achtereenvolgens in gebruik stellen der gestichten te Veere, Leeuwarden en Hoorn als Rijkswerkinrichting eene geleidelijke ontruiming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen verzekert.

Voor de *vrouwen* kan als de in art. 7 n°. 1 bedoelde gevangenis dienen eene der kleine cellulaire gevangenissen waarin tevens verblijven voor gemeenschappelijke opsluiting gevonden worden, bijv. die te Gorinchem.

De centrale gevangenis voor mannen, in art. 7, no. 2, kan in het tegenwoordig huis van verzekering te 's Hertogenbosch gevestigd worden. Van het achtergedeelte van dat huis met zijn pl. m. 70 cellen kan — even als van de aangrenzende vrouwengevangenis, toekomstig huis van bewaring — een afzonderlijk gebouw (arrondissementsstrafgevangenis) worden gemaakt, terwijl dan het voorste deel genoeg zalen bezit of door bijbouw bekomen kan om aan de in art. 7 no. 2, omschreven bestemming te voldoen.

Ondergeteekende zal zich hier niet verder in bijzonderheden begeven. Hij heeft het bovenstaande alleen aangevoerd ten bewijze dat bij deze wetsvoordracht het finantieel belang van den Staat niet uit het oog is verloren.

Verslag der Tweede Kamer.

Bij de beoordeeling van de *financiele gevolgen der wetsvoordragt* werden de veranderingen, die de Regering in de bestaande gevangenissen wil brengen, uitvoerig besproken en daarbij werd door velen de vraag gedaan of niet door de Regering aan sommige van die gebouwen eene bestemming werd toegedacht, die tot het doen van noodelooze uitgaven leiden zou. Is het bij voorbeeld noodig de bestaande gevangenissen te Leeuwarden, Leiden en Hoorn eene geheel andere bestemming te geven? en worden niet juist daardoor de financiele gevolgen van deze voordragt hooger dan strikt noodig is?

Meer in het bijzonder gold dit

Memorie van Beantwoording.

a. *De voorgestelde regeling getoetst aan den eisch der grootst mogelijke eenvoudigheid en aan de belangen der schatkist.*

Volgens »sommigen" zou de voorgestelde regeling »te kostbaar en te ingewikkeld" zijn. In verband daarmede werd de vraag gedaan: »of niet door de Regering aan sommigen van de gebouwen eene bestemming werd toegedacht, die tot het doen van noodelooze uitgaven leiden zou"; welke vraag bepaaldelijk gesteld werd met het oog op de voorgestelde verandering van de bestemming der gestichten te Leeuwarden, Hoorn en Leiden en de voorgenomen

bezwaar ten aanzien van de voorgenomen opheffing van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, waaraan zooveel kosten besteed zijn en die volgens sommigen eene vergelijking met de beste inrigtingen van dien aard in andere Rijken kunnen doorstaan.

Algemeen was men van oordeel, dat de som, die door verkoop van die gestichten en van de daarbij behoorende landerijen zal kunnen worden verkregen, niet zal beantwoorden aan de verwachting, die de Minister daarvan schijnt te koesteren. Gold dit voornamelijk van de gebouwen, die voor particulieren uit den aard der zaak weinig waarde zouden hebben — ook van de opbrengst van den verkoop der landerijen moest men geen te hooge verwachting hebben, daar zich daaronder groote uitgestrektheden bevinden, die voor het oogenblik nog weinig waarde bezitten, en andere, die hoe geschikt ook voor werkinrigtingen als thans aldaar gevestigd, voor ontginning en bebouwing door particulieren minder geëigend zijn.

Het waren echter niet alleen financiele bezwaren, die tegen het plan van den Minister werden aangevoerd. [Zie wat hier volgt onder de rubriek: *Rijkswerkinrichtingen*, hierachter.]

Ten slotte oordeelden verscheidene leden reeds nu uitdrukkelijk te moeten verklaren, dat zelfs, al mogt de Regering er toe willen overgaan Ommerschans en Veenhuizen te ontruimen, zij door de aanneming van dit wetsontwerp niet wilden geacht worden in beginsel hunne toestemming te hebben gegeven tot den verkoop dier inrigtingen om daarmede een deel van de kosten te dekken, die het gevolg zullen zijn van de aanneming van dit wetsontwerp. Het ware toch mogelijk aan de daar aanopheffing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen.

Met den meesten nadruk mag ondergeteekende opmerken dat de door hem voorgestelde regeling, waarbij niet dan het strikt noodige wordt gevraagd, èn zoo eenvoudig mogelijk èn zoo weinig kostbaar mogelijk is. Indien, wat hij niet kan toegeven, de Memorie van Toelichting daaromtrent in duidelijkheid of volledigheid nog te wenschen overliet, de lezing van het gewijzigd wetsontwerp, waarin, ter voldoening aan den wensch der Kamer, thans ook de namen der *gemeenten* zijn opgenomen, zal, naar hij mag vertrouwen, den laatsten twijfel wegnemen.

Het totaal getal gestichten wordt niet grooter maar kleiner dan thans. Al het bestaande, voor zoover het eenigzins bruikbaar is, wordt geutiliseerd. Dit geldt niet alleen van de tegenwoordige huizen van verzekering of van arrest in de arrondissementshoofdplaatsen die overal òf als huis van bewaring, òf als strafgevangenis, òf. krachtens de overgangsbepaling van art. 12, voor *beide* zullen dienst doen, maar ook van de gestichten in die plaatsen, waar in 1877 de rechtbank werd opgeheven en waaraan toch, zoolang ze aanwezig zijn, door deze wet eene nuttige bestemming blijft verzekerd: *Gorinchem*, art. **7**, 1°.; *Eindhoven*, art. **7**, 2°.; *Amersfoort*, art. **7**, 3°; *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam*, art. 13 [**11**], terwijl de voormalige huizen van arrest te *Brielle* en *Hoorn* als huizen van bewaring (art. **6**, 2de lid) kunnen worden aangewezen [1]. Evenzoo worden al de bestaande groote gestichten benuttigd: *Leeuwarden* en *Hoorn*, art. 10 [**8**], 2de lid; *Leiden*, art. **7**, 1°.; *Kruisberg*, art.

[1] De voormalige huizen van arrest te *Leiden* en *Nijmegen* kunnen geheel vervallen of als passantenhuis dienst doen.

wezige gebouwen en landerijen eene bestemming te geven, die voor den Staat meer voordeel kon opleveren dan uit eenen eventuelen verkoop te verkrijgen is.

Ook tegen de voorgenomen overbrenging van de tot de zwaarste straf veroordeelden van Leeuwarden naar Leiden hadden sommige leden bezwaar. Aan de zoo kostbare en voor het doel zoo goed ingerigte gevangenis te Leeuwarden behoefde, zoo meende men, geen andere bestemming te worden gegeven.

Hierop werd geantwoord, dat het aantal van hen, die zware gemeenschappelijke straf ondergaan, zeer zal verminderen na de invoering van het Strafwetboek en niet groot genoeg zal zijn voor eene zóó uitgebreide gevangenis als die te Leeuwarden.

---

10 [8], 3de lid; *Alkmaar*, art. 7, 3°.; *Montfoort*, art. 10 [8], 3de lid; terwijl de thans te *'s Hertogenbosch* bestaande vrouwengevangenis als huis van bewaring voor dat arrondissement zal gebruikt worden.

Opnieuw kan dan ook worden verzekerd dat de uitgaven door het nieuwe Strafwetboek voor het gevangeniswezen gevorderd, het herhaaldelijk opgegeven cijfer (23 ton) niet zullen te boven gaan, terwijl daarenboven dit bedrag wordt besteed tot stichting van gevangenissen, juist op die plaatsen, waar, *ook* zonder een nieuw wetboek, de bestaande gevangenis dringend vernieuwing eischen zou.

Het *nieuwe* immers dat gevorderd wordt, bepaalt zich (afgescheiden van de gevangenis te Groningen die, om redenen vroeger opgegeven, steeds buiten de rekening werd gelaten) tot het volgende:

a. drie groote cellulaire gevangenissen: *Arnhem*, *Breda* en *'s Gravenhage* en *twee* kleine: *Zutphen* en *Alkmaar*, welke vijf gestichten, gebouwd *voor 't meerendeel* op terreinen die òf aan 't Rijk behooren òf aan 't Rijk ten geschenke zijn gegeven, en op gronden waar geen buitengewone fundeering noodig is, te zamen zullen kosten *f* 2,070,000 [1]. En wie bekend is met den toestand der gevangenissen die tegenwoordig in die vijf steden bestaan, zal erkennen dat, ook afgescheiden van het nieuwe Strafwetboek, de bouw eener nieuwe gevangenis aldaar hoogst wenschelijk, te Breda en Zutphen zelfs noodig zijn zou.

b. het optrekken van 120 cellen op de sints lang daartoe aanwezige fundamenten in de gevangenis bij Leiden; een werk dat globaal op *f* 80,000 berekend is, ten deele door de gevangenen zelve kan verricht worden;

c. De vestiging eener Rijkswerkinrichting te *Veere*, waarvoor het plan geheel gereed ligt, zal kosten *f* 118,000.

d. Eindelijk zullen de bestaande gestichten enkele uitgaven vorderen (bijbouw van enkele cellen, te zamen p. m. 80; verbetering van het tegenwoordig huis van verzekering te 's Hertogenbosch; afscheidingen, art. 12 [10]; waarvan het juist bedrag nog onmogelijk nauwkeurig kan worden opgegeven, maar die ongetwijfeld worden opgewogen door de waarde der terreinen te Ommerschans en te Veenhuizen, die, welk ge-

---

[1] De enkele gevangenis te Rotterdam heeft, grootendeels ten gevolge van de gesteldheid van den bodem, indertijd *f* 1,220,000 gekost.

brnik men daarvan ook gelieve te maken, door de aanneming van dit wetsvoorstel beschikbaar zouden worden.

Niet zonder bevreemding nam dan ook ondergeteekende kennis van de in het Voorloopig Verslag gedane vraag: »is het noodig de bestaande gevangenissen te Leeuwarden, Leiden en Hoorn een geheel andere bestemming te geven? en worden niet juist daardoor de financiele gevolgen van deze voordragt hooger dan strikt noodig is?" Welke *andere* bezwaren tegen zijne voorstellen betreffende de gevangenissen ook kunnen worden aangevoerd, (en die hij straks zal bespreken), uit financieel oogpunt beveelt juist de voorgestelde regeling zich aan. Indien toch de gevangenissen te Leeuwarden en Hoorn *niet* tot Rijkswerkinrichtingen bestemd werden, dan zouden 1°. voor de vernieuwing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen groote uitgaven gevorderd worden; 2°. de kostbare, in uitstekenden staat verkeerende gevangenissen te Leeuwarden en Hoorn voor het Departement van Justitie *ongebruikt* blijven. Welke andere bestemming toch zou men aan die gevangenissen kunnen geven? Hare herschepping tot cellulaire gevangenissen, die, voor zooveel Hoorn betreft, ondergeteekende aanvankelijk toelachte, bleek bij onderzoek ondoenlijk of althans even kostbaar als de bouw eener nieuwe gevangenis. Voor de in art. 7 vermelde gevangenissen ware zoowel het gesticht te Hoorn als dat te Leeuwarden veel te groot. In het Voorloopig Verslag wordt dit reeds erkend voor zooveel betreft de mannengevangenis bedoeld in art. 7 n°. 1; des te meer is het waar voor de vijf andere gevangenissen in dat artikel gevorderd.

Nota van toelichting,

behoorende bij de wijzigingen, voorgesteld door den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE,

(strekkende, om de zware mannengevangenis te Leeuwarden te behouden, en de Rijkswerkinrichtingen te Veenhuizen en Hoorn te vestigen).

Overtuigd dat het alleszins aanbeveling verdient om, tenzij er werkelijk gewichtige gronden voor de verandering pleiten, zooveel mogelijk voor het vervolg het thans bestaande te handhaven, zou de ondergeteekende nu ook te Leeuwarden de zwaarste mannengevangenis wenschen te behouden.

Hij heeft het gesticht bezocht en hem is toen in overleg met de commissie van administratie en met den Ingenieur-architect gebleken, dat, en op welke wijze een voldoend aantal cellen aldaar is te maken.

Beraadslagingen in de Tweede Kamer

over een voorstel tot nader onderzoek in de Afdeelingen, naar aanleiding van de wijzigingen voorgedragen door den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

(17 Mei 1883.)

De heer DE VOS VAN STEENWIJK: De voordragt die ons thans zal bezig houden is van groot gewigt. Door de Vertegenwoordiging aangenomen en door Z. M. den Koning bekrachtigd, zal zij de hoofdwet zijn ter uitvoering van ons nieuwe

Wetboek van Strafregt De straffende kracht van dat wetboek is in dit wetsontwerp gelegen. Het zal dus, meen ik, van groot belang zijn, dat deze voordragt niet dan volkomen goed voorbereid tot wet worde verheven.

Wanneer ik mij echter de vraag stel of het wetsontwerp in zoodanige phase verkeert, dan is mijn antwoord daarop ontkennend. De wijzigingen door den nieuwen titularis, hoofd van het Departement van Justitie, in de voordragt gebragt, zijn, voor mij althans, grootendeels niet of te weinig toegelicht, zoodat ik daaraan ongaarne zonder nader onderzoek mijne stem zou geven.

Ik zal de vrijheid nemen de aandacht der Kamer op drie hoofdpunten te vestigen die, mijns inziens, nog meerdere toelichting vorderen.

In de eerste plaats de strafgevangenis te Leeuwarden.

De bedoeling is om daar de mannen te plaatsen tot langdurige gemeenschappelijke opsluiting veroordeeld. Het kan echter niet worden tegengesproken dat die inrigting daartoe veel te groot is. Wat zal men met de overcomplete ruimte doen? Ik weet het niet; doch zou het gaarne vernemen. De Minister van Justitie zegt in de toelichting tot de wijziging, dat het voornemen bestaat om te Leeuwarden een voldoend aantal cellen te bouwen, maar het strafstelsel door ons nieuwe Strafwetboek aangenomen is het cellulaire, en daarbij past eene cellulaire gevangenis. Een gevangenis met cellen is veelal niet anders dan een gevangenis met hokken. Ook de financiele zijde van dezen cellenbouw ligt nog voor ons in het duister.

De tweede hoofdverandering in dit wetsontwerp is dat het Rijksgesticht te Veenhuizen bestemd wordt voor bedelaars die veroordeeld zijn tot opneming in eene Rijkswerkinrigting. Hoewel het nu voor mij eene grief was in het wetsontwerp van den heer Modderman, dat daarin hoegenaamd geen gelegenheid aangeboden werd om de bedelaars met veldarbeid bezig te houden, durf ik toch niet mede te gaan op den weg door den tegenwoordigen Minister van Justitie ingeslagen, vooral niet wanneer ik het oog vestig op de toelichting die bij deze verandering gegeven wordt. De Minister van Justitie wil aan een gedeelte der bedelaars een ligtere straf opleggen, en die ligter gestraften te Veenhuizen plaatsen, de anderen te Hoorn. In hoeverre het stelsel van den Minister, wat deze tweeledige straftoepassing betreft, overeenkomt met het nieuwe Strafwetboek, ligt geheel in het duister. Gaarne zou ik daaromtrent dan ook nader onderzoek en overweging wenschen.

De inrigting die de tegenwoordige Minister aan het gesticht te Veenhuizen wil geven, komt mij, zonder nadere toelichting althans, aan bedenking onderhevig voor.

Men heeft te Veenhuizen uitgestrekte gronden, behoorende tot de drie gestichten. Nu stelt de Minister zich voor in het eerste de veroordeelde vrouwen te plaatsen, en in de gestichten II en III de veroordeelde mannen. Het zal echter in dat geval niet wel mogelijk zijn de beide categorien, wanneer zij zich gelijktijdig met veldarbeid bezig houden, geheel buiten contact met elkander te houden, en toch is dit een der voornaamste punten waarop bij de toepassing van dit stelsel van straffen dient te worden gelet. Hoe denkt de minister aan dit bezwaar te gemoet te komen? Een nader schriftelijk debat zal dit kunnen uitwijzen.

In de derde plaats heeft het mijne aandacht getrokken, dat de Minister door terugname van de artt. 8 en 14 [van het gewijzigd ontwerp] het terrein van de bevoegdheid van het uitvoerend gezag wenscht uit te breiden. Op het standpunt van den Minister komt mij dit niet onverklaarbaar voor. Maar ik weet niet of het voor de Kamer geraden is in dit opzigt aan den wensch van den Minister toe te geven. Althans ik zou dit gaarne nader willen onderzoeken. Wanneer een onderwerp vatbaar is voor wettelijke regeling, geef ik de voorkeur aan voorschriften van de wet boven voorschriften van de uitvoerende magt, want, behalve dat deze in den tegenwoordigen tijd niet altijd zoo bijzonder stabiel is, wordt in het bijzonder geval van de uitvoering der straffen deze overgelaten aan de officieren van

justitie en de procureurs-generaal, zoodat het zeer wel mogelijk is dat het verschil van zienswijze bij die ambtenaren verschil in de uitvoering van de wet te weeg brengt.

Al deze punten zijn duister voor mij, en wanneer ik thans geroepen wierd te stemmen over deze wet, zou ik geneigd zijn een „tegen" te doen hooren. Hoogst ongaarne echter zou ik dat doen, en ten einde dus de mogelijkheid te bewaren om de wetsvoordragt nog te kunnen aannemen, zou ik de Kamer willen verzoeken geen aanvang met de behandeling te maken, maar het wetsontwerp weder naar de afdeelingen te verzenden, ten einde het na een nieuw onderzoek weder in behandeling te doen komen.

De VOORZITTER: Volgens het 2de lid van art. 68 van het Reglement van Orde kan de Kamer op voorstel van vijf leden of van den Voorzitter de beraadslaging over veranderingen, door de Regering in een wetsvoorstel gebragt, uitstellen of het wetsontwerp op nieuw naar de afdeelingen verzenden.

Het wetsontwerp, thans aan de orde, is sedert 3 October 1882 in staat van wijzen en de veranderingen, nu door de Regering er in gebragt, betreffen geene onderwerpen of punten, die bij de voorbereidende behandeling in de afdeelingen niet zijn aangeroerd.

Bij de optreding van het tegenwoordig Kabinet ben ik met de Regering in overleg getreden over de zaken die voor afdoening vatbaar waren

Destijds heeft de Minister van Justitie mij te kennen gegeven, dat hij, alvorens de verdediging van dit wetsontwerp op zich te nemen, persoonlijk een onderzoek wilde instellen omtrent de daarbij betrokken aangelegenheden. Ik heb mij toen bereid verklaard, om, zoo ik niets naders mogt vernemen, *geen* voorstel te doen om dit wetsontwerp aan de orde te stellen. Sedert echter ontving ik van den Minister van Justitie eene missive van 7 Mei jl., no. 162, waarbij een gewijzigd wetsontwerp met daarbij behoorende nota van toelichting is ingediend en ten slotte de verklaring wordt gedaan, dat op een uitstel van behandeling van dit wetsontwerp door den Minister niet meer wordt aangedrongen.

In verband hiermede kan ik het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk niet overnemen, tenzij de Minister van Justitie op die verklaring mogt terugkomen en dus uitstel van de behandeling mogt wenschen. Maar ik ben bereid het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk in stemming te brengen, wanneer het door vier leden der vergadering mogt worden ondersteund.

De heer WINTGENS: Ik wensch dan voor mijn $^1/_5$ aandeel het voorstel van den geachten afgevaardigde uit Winschoten te ondersteunen. Ik meen dat er alle termen bestaan in het belang der zaak die wij hier te regelen hebben, om niet met overijling te werk te gaan, al is het waar dat zij reeds vrij lang bij deze Kamer aanhangig is.

Het is toch een feit dat eerst kort geleden een aanmerkelijk gewijzigd wetsontwerp aan onze beraadslaging is onderworpen, en nu geloof ik dat hier afdoende gronden zijn aan te voeren — in welker ontwikkeling ik echter niet treden zal, om niet in het fond der zaak te komen — om deze wetsvoordragt opnieuw aan een onderzoek in de afdeelingen te onderwerpen.

De leden zijn daar beter dan in een mondeling debat hier gevoerd in staat om zich wederkeerig mededeelingen te doen ook over de locale belangen, die hierbij betrokken zijn en niet het minste over de financieele gevolgen, die eene wet als deze moet na zich slepen.

Nog zou ik het woord niet gevraagd hebben, omdat de voorsteller der motie in dat opzicht mijne gedachten heeft uitgesproken, ware het niet dat ik een element in het debat wilde brengen, dat eerst heden in het licht is getreden, en dat afkomstig is van een man, dien ik bij uitnemendheid bevoegd acht een oordeel uit te spreken, van een lid der Staats-Commissie die belast was met het ontwerpen van een strafwetboek, van den raadsheer de Pinto.

Uit zijn betoog, dat eerst heden, 17 Mei, in het *Weekblad van het Regt*, onder het opschrift „*Rijkswerkinrichtingen*" is verschenen, blijkt dat die geachte regtsgeleerde het in dat opzigt noch met den vorigen noch met den tegenwoordigen Minister eens is. Hij bestrijdt het gevoelen van den afgetreden Minister Modderman op het punt van de Rijkswerkinrigtingen. Hij meent dat wat door dien Minister is voorgesteld niet geheel is overeen te brengen met den geest van het wetboek, met de beginselen van het strafstelsel, dat met het nieuwe strafwetboek zal worden ingevoerd; maar hij is te gelijk van meening dat de voordragt, zooals zij thans voor ons ligt, niet kan worden aangenomen. Hij beweert — en in mijn oog is daarvoor veel te zeggen — dat de werkinrigtingen moeten zijn „zuivere strafkolonien". Wanneer men nu in eene gevangenis als die te Hoorn zou gaan brengen de bedelaars en de personen, die ter zake van bedelarij en openbare dronkenschap zijn veroordeeld, dan zou, naar hij meent, niet beantwoord worden aan het denkbeeld, dat dergelijke strafkolonien moet kenmerken. Volgens hem moeten dit zijn werkinrigtingen ook met veldarbeid. Nu wil ik niet beslissen tusschen den een of den ander, maar het komt mij voor dat wanneer van dergelijke bevoegde hand een zoodanig element onder onze oogen wordt gebragt, de Kamer wel zal doen in hare afdeelingen nog eens te gaan overwegen welke regeling hier moet worden aangenomen.

De heer A. MACKAY: Het komt mij voor dat niet gezegd kan worden, dat de wijzigingen door den Minister in het wetsontwerp gebragt, slechts betreffen punten, die reeds allen zijn besproken en rijpelijk overwogen bij het voorloopig onderzoek. Integendeel, het nader gewijzigd wetsontwerp bevat enkele bepalingen, die nog wel eens rijpelijk mogen overwogen worden, vooral daar ze lijnrecht strijden met hetgeen de vorige Minister voorstelde

Ik wijs in de eerste plaats op de verandering ten aanzien van de gevangenis te Leeuwarden. De afgetreden Minister achtte deze niet geschikt om te worden ingerigt tot mannengevangenis voor de zwaarst gestraften, en oordeelde dat de gevangenis te Leiden als het ware gebouwd was om daarvoor te worden ingerigt. Deze Minister stelt nu voor die gevangenis juist te Leeuwarden te brengen, maar de weinige daaraan gewijde regelen in de Nota van Toelichting, geven niet genoeg rekenschap, waardoor het gebouw te Leeuwarden nu eensklaps daartoe geschikt is geworden.

Eene tweede verandering in het wetsontwerp betreft de Rijkswerkinrigtingen. Terwijl de vorige Minister van oordeel was, dat zij niet meer mogen worden gevonden in kolonien, maar daartoe bepaalde gebouwen moeten worden aangewezen, betreedt de tegenwoordige Minister een middenweg en wenscht gedeeltelijk de kolonien te behouden en tevens een gesticht, en wel te Hoorn, daarnaast voor dat doel aan te wijzen. Ik meen dat het wetsontwerp in dit opzigt eene zeer groote verbetering onderging, doch de wijziging is niet gering.

Maar in de derde plaats vereischt het wetsontwerp een nader onderzoek wegens de bepalingen omtrent de veroordeelde en niet-veroordeelde jongens. Gene bevinden zich thans op den Kruisberg bij Doetinchem, deze te Alkmaar. Het gebouw te Alkmaar echter is te klein voor het aantal niet-veroordeelde, dat op den Kruisberg daarentegen te groot voor het aantal veroordeelde jongens, welk laatste getal gelukkig steeds afneemt. Men heeft in de laatste jaren getracht aan het gebrek aan plaats te Alkmaar tegemoet te komen door een gedeelte der onveroordeelde jongens naar den Kruisberg over te brengen; dit is echter een tijdelijke en daarbij een zeer slechte maatregel. Ook de vorige Minister achtte dien toestand zeer verkeerd, dewijl nu twee categorien van jongens worden bijeengebragt, die gescheiden moesten blijven.

Wat moet nu geschieden met de beide gestichten die wij hebben? De vorige Minister was van plan de veroordeelde jongens te plaatsen te Alkmaar, de niet-veroordeelde op den Kruisberg, daar hij laatstgenoemd gesticht kon uitbreiden. Deze Minister stelt het

omgekeerde voor en daarenboven een derde gesticht te bouwen, terwijl de vorige van oordeel was dat wij met de beide bestaande kunnen volstaan. Dat derde gebouw wenscht de Minister te brengen te Ommen, en dit voorstel mag nog wel eens rijpelijk worden overwogen, wat nu in het openbaar debat niet kan geschieden. Zullen wij overgaan tot het stichten van een nieuw gebouw met al de daaraan verbonden kosten voor inrigting en personeel? Zal het geplaatst worden te Ommen of wel elders? Men vergete niet dat al mogt de noodzakelijkheid blijken van een derde gesticht voor jongens, de plaats waar dat zal worden gebouwd geenszins eene onverschillige zaak is: niet alleen wordt daartoe de noodige ruimte maar ook personeel voor toezigt vereischt. Hoe zal men nu te Ommen eene degelijke commissie van administratie vinden? Ik meen dat zelfs in de meer bevolkte streek van Doetinchem het zamenstellen van de commissie van administratie en toezigt moeijelijkheden baart, terwijl zoodanige commissien voor een opvoedingsgesticht hoog noodig zijn.

Om deze en meer andere ook door den heer de Vos van Steenwijk aangevoerde redenen geloof ik dat het niet raadzaam is op het oogenblik dit wetsontwerp te behandelen, omdat ik vrees dat wij òf slecht òf gebrekkig werk zouden leveren. Nu kan men wel, door het voorgestelde amendement van eenige onzer medeleden aan te nemen, de gewigtigste bepalingen uit het wetsontwerp ligten en onbeslist laten, maar hierdoor zouden wij eene zeer onvolmaakte wet krijgen en den slechten tegenwoordigen toestand voor langen tijd bestendigen. Bovendien is de zaak zoo urgent niet, doordien de Kamer in het laatst van het vorig jaar bij de begrooting een post heeft uitgetrokken, waardoor voorzien is in den grootsten nood aan cellen.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Hoezeer ik de eer heb gehad het voorzitterschap der Commissie van Rapporteurs te bekleeden, zal ik niet spreken uit naam dier Commissie, omdat over het punt van uitstel niet is gehandeld. Mijns inziens bestaat er geene reden om de behandeling van dit wetsontwerp uit te stellen, maar integendeel alle redenen om het te behandelen. Indien ooit een wetsontwerp in het breede in de afdeelingen en met nota's voor en tegen is behandeld, met voorgestelde amendementen als anderzins, dan is het voorzeker dit. Het werd aanhangig gemaakt bij Koninklijke boodschap van 19 Januarij 1882 en hangt dus reeds anderhalf jaar ongeveer. Twee Ministers hebben hun licht over de zaak laten schijnen; er zijn met den afgetreden Minister besognes over de zaak gehouden, en ook in de dagbladpers, in het *Dagblad*, de *Amsterdamsche*, de *Nieuwe Rotterdamsche* en de *Utrechtsche Courant* en in het *Weekblad van het Regt* en meer andere is zij in het breede behandeld.

Daarenboven is reeds verschillende malen getracht om dit wetsontwerp aan de orde te stellen, want er is inderdaad eene anomalie.

Minister Modderman heeft eenige posten op de begrooting gebragt, welke door dit wetsontwerp moesten zijn voorafgegaan. Op verzet van mij en anderen is met eene kleine meerderheid door de Kamer besloten om die sommen toe te staan, maar het is van belang dat die onregelmatigheid hoe eer hoe beter worde weggenomen. Er moet in alle zaken eene beslissing komen: lites finiri oportet.

De heer Wintgens heeft gezegd: wij hebben dezen morgen van eene zeer geachte hand weder een artikel gekregen. Maar, dit kan ieder oogenblik gebeuren; ik toch heb niet alleen van den heer mr. A. A. de Pinto maar ook van de *Utrechtsche Courant* een zeer belangrijk artikel ontvangen. Maar als dit eene reden was om telkens de behandeling van eene zaak die aan de orde is, uit te stellen, waar blijven wij dan? Dan kan ieder wetsontwerp, als het aan de orde komt, weder worden uitgesteld. Juist op de gronden, door die heeren aangevoerd, moet het wetsontwerp aan de orde komen, dan kan daarover gedebatteerd worden, en dat is ook de bedoeling dier schrijvers.

Wat de gronden betreft, door den geachten afgevaardigde uit Winschoten voorgesteld, deze komen mij niet gewigtig genoeg voor om het uitstel te wettigen; hij had drie punten:

Het eerste: de strafgevangenis van Leeuwarden wordt ingerigt tot groote strafgevangenis. De geachte spreker zegt: eene gevangenis met cellen is geen cellulaire gevangenis. Gewonnen, maar als de cellen aan de eischen der wet voldoen kan zij gelden als eene cellulaire. En de Minister zit hier om ons over de strafgevangenis van Leeuwarden als meer geschikt tot zijn doel de noodige inlichtingen te geven.

Het tweede punt. De geachte afgevaardigde stelt geheel verkeerd voor dat deze Minister eene ligtere straf wil voor sommige bedelaars dan voor de andere. Neen, alleen bedelaars die weerbarstig en lastig zijn, die bij recidive veroordeeld worden, zullen bij disciplinairen maatregel te Hoorn worden geplaatst, zoo als in het militaire een depôt van discipline is te Vlissingen, vroeger te Naarden.

Het derde punt: de uitbreiding van het uitvoerend gezag. Ik geloof niet dat dit het plan van den Minister is, maar ik kan de wederlegging van dit punt aan den Minister overlaten.

Het motief van den heer Mackay is geheel niet gegrond. De Commissie van Rapporteurs heeft een amendement voorgesteld om de zaak van Ommen buiten de wet te houden; er is dus geen reden om dit wetsontwerp op nieuw naar de afdeelingen te zenden. Wordt dat amendement aangenomen dan gaat dat onderwerp van zelf naar de afdeelingen, en het was het EENIGE *punt dat niet in de stukken is behandeld.* Daarom is het zaak dit wetsontwerp te behandelen. Er moet een einde aan de quaestie komen, ook in het belang van de gestichten zelf bij dit wetsontwerp betrokken, daar in de onzekerheid niets kan worden ondernomen dat in verband zou kunnen staan met deze wet

De heer KIST: Bij mij bestaat ten sterkste de overtuiging, dat het hoogst wenschelijk is dat deze zaak spoedig worde afgedaan; het is toch de eerste wet ter uitvoering van het Strafwetboek die in behandeling komt, en ik zou mij in de vaststelling der wet zeer verheugen. Maar toch heb ik sympathie voor de gedachte van den heer de Vos van Steenwijk. De Kamer verkeert hier in een moeijelijken toestand. Zij heeft te kiezen tusschen twee Ministers. De heer Modderman heeft deze zaak onderzocht en voorstellen gedaan nadat hij persoonlijk de gestichten had bezocht, en nadat hij geconsulteerd had met den ingenieur-architect. Ook deze Minister heeft de zaak ernstig onderzocht, ook hij heeft de instellingen bezocht en ook hij beroept zich op het gevoelen van den ingenieur-architect. Toch bestaan tusschen beider voorstellen belangrijke afwijkingen.

Wat mij betreft — ik vind er geen bezwaar in dit reeds nu te zeggen — ik kon mij, wat Leeuwarden, Ommen en Veenhuizen betreft, met de voorstellen van den heer Modderman wel vereenigen. Desniettemin zou ik mij gaarne door betere redenen van dezen Minister laten bekeeren. Die betere redenen worden echter in hetgeen wij tot nog toe tot toelichting hebben ontvangen, niet gevonden; ik wijt dit niet aan den Minister, maar daaraan, dat hij niet, zooals zijn voorganger, in de gelegenheid is geweest om met de Kamer in schriftelijk debat te treden. Zoodanig debat zou ik daarom niet overbodig achten.

Op de drie vermelde punten wensch ik in het kort nog terug te komen.

De Minister Modderman had eene zeer gevestigde meening aangaande de keuze van de plaats voor de toekomstige zwaarste gevangenis, bestemd voor degenen die eerst vijf jaren cellulair en daarna gemeenschappelijk moeten zitten.

In de Memorie van Toelichting zeide die Minister het volgende:

„Bij persoonlijk onderzoek [enz. zie hiervoor bl. 26 tot en met] op te nemen."

Bij die meening is de Minister Modderman geheel gebleven in zijne Memorie van Beantwoording, waarin hij zegt, dat het *ondoenlijk* gebleken is om de gevangenissen te Leeuwarden of te Hoorn tot cellulaire gevangenissen in te rigten, tenzij men

er zooveel aan ten koste zou willen leggen als het bouwen van eene nieuwe gevangenis bedraagt.

De tegenwoordige Minister komt tot eene geheel andere conclusie, op grond dat hem in overleg met de commissie van administratie en den ingenieur-architect bij persoonlijk onderzoek gebleken is dat te Leeuwarden zeer goed een voldoend aantal cellen te maken is.

Het is zeer goed mogelijk dat, bij nader onderzoek, gebleken is dat Leeuwarden wel geschikt is. Maar dan zou ik gaarne van den Minister vernemen op welke wijze hij de gevangenis te Leeuwarden dan denkt in te rigten, hoeveel cellen daar zullen gemaakt worden en hoeveel de kosten zullen bedragen. Waarschijnlijk toch zal het maken van eene fundeering, die te Leiden reeds aanwezig is, vele kosten met zich slepen. Ook wenschte ik aan den Minister te vragen of hij het niet met zijn ambtsvoorganger eens is, dat Leiden geschikt is voor eene gevangenis, bedoeld in art. 7, no. 1.

Nu is het mogelijk dat de Minister deze vragen terstond kan beantwoorden, maar ik voor mij zou aan een schriftelijke beantwoording bij dergelijke detail-quaestien de voorkeur geven.

Het tweede punt is Ommen.

Het denkbeeld om het gesticht te Ommen voor jongens in te rigten is geheel nieuw en is noch door den vorigen Minister noch door de Kamer besproken. Alleen was de vorige Minister het met vele leden eens, dat Ommerschans ongeschikt is voor bedelaarsgesticht en dat de gebouwen in slechten toestand verkeeren.

Ben ik wel ingelicht, dan beslaan die inrigtingen eene oppervlakte van 1200 bunders, waarop zich verscheidene boerderijen bevinden, tot dusverre bestemd voor het uitschot der maatschappij. Ik zou willen vragen of dergelijke inrigting geschikt is voor opvoedingsgesticht voor jongens?

Wenscht de Minister aldaar gebouwen met alcoven te doen maken, of zullen de jongens even als de landloopers in hangmatten moeten slapen?

Wat Veenhuizen betreft — wil de Minister de bedelaarsgestichten behouden, ofschoon hij toegeeft dat zij op het oogenblik voor het doel niet geschikt zijn. Hij zegt o. a. het volgende: „en de verbouwing der gestichten te Veenhuizen, die, zooals mr. Modderman te regt opmerkte, tonnen zou kosten als men er *degelijke* strafgestichten van wenschte te maken, zou dan voorloopig achterwege kunnen blijven".

De Minister erkent alzoo dat de strafinrigtingen eigenlijk niet deugen, maar de vraag rijst bij mij en zeker ook bij anderen of het wel goed is een geheel nieuw strafstelsel in te gaan met ondeugdelijke inrigtingen, en zoo neen, hoeveel het zoude kosten van *Veenhuizen* degelijke strafgestichten te maken?

Om al die redenen acht ik schriftelijke behandeling in het voordeel der zaak en geef ik Zijne Excellentie in overweging zich bij het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk neder te leggen, tenzij hij mogt meenen alle geopperde vragen even goed mondeling te kunnen beantwoorden. In dat geval zal ik mij niet verzetten tegen eene dadelijke behandeling, omdat — zooals ik zeide — ik tot eene spoedige invoering van het Strafwetboek wensch mede te werken.

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie*: Ofschoon ik mij volkomen bereid heb verklaard tot behandeling van dit wetsontwerp, zoo wensch ik mij overigens gaarne te schikken naar het oordeel der Kamer. Als deze een nader onderzoek in de afdeelingen verlangt, zal ik mij daar niet tegen verzetten.

De heer VAN ECK: Men heeft nu gehoord hoe het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk van verschillende zijden wordt ondersteund, op grond van de onzekerheid die er bestaat of de nieuwe wijzigingen door dezen Minister aangebragt, al of niet als verbeteringen zijn te beschouwen.

Nu geloof ik, zonder zelfs de aandacht te vestigen op de beginselen van ons Reglement van Orde, dat — in dat geval is art. 35 vrij duidelijk, zullen ten minste de rapporteurs en leden de bevoegdheden behouden hun daar toegekend — een nieuw onderzoek voorschrijft, dat het in het belang van het onderwerp wenschelijk is zich te gedragen naar het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk, omdat de onzekerheid die er nu bij vele leden omtrent des Ministers plannen heerscht, deze welligt zou noodzaken zich te verklaren tegen het geheele wetsontwerp, dat misschien bij nader behoorlijk onderzoek kan voorkomen worden.

[Het voorstel, om het wetsontwerp nader in de Afdeelingen te onderzoeken, werd aangenomen met 50 tegen 19 stemmen.]

Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Het nader onderzoek van het wetsontwerp tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten, dat plaats heeft gehad in de afdeelingen naar aanleiding van het votum in de zitting van 17 Mei 1883 liep alléén over hetgeen in de zaak sedert het voorloopig verslag van 20 Maart 1882, is te berde gebracht en heeft de volgende uitkomsten gehad.

Vrij algemeen werd de toelichting van de in het wetsontwerp gebrachte wijzigingen onvolledig geacht, en aan velen kwamen de gronden, waarop zij steunden, onvoldoende voor.

Waar het veranderingen gold als de door dezen Minister kort na zijn optreden voorgestelde, die diep ingrijpen in het stelsel van een wetsontwerp, ingediend door eenen ambtsvoorganger, die van het gevangeniswezen en van strafinstellingen eene bijzondere studie heeft gemaakt, daar bestond alle grond om eene breede ontvouwing te verwachten van de redenen, welke tot die wijzigingen aanleiding gaven en er toe zouden kunnen leiden ze als verbeteringen door de Kamer te doen beschouwen. Hieraan heeft de Minister niet voldaan.

Memorie van antwoord.

Als de Kamer in het nader verslag opmerkt dat eene bijzondere studie van het gevangeniswezen wordt vereischt om dit ontwerp te beoordeelen, rijst onwillekeurig de vraag: »wat voor onberekenbaren invloed heeft dan toch de plaats waar het gesticht gevestigd is op den aard van het gesticht."

Heeft de Minister MODDERMAN er eene diepe studie van gemaakt of de Amersfoortsche lucht en omgeving uitsluitend die plaats geschikt maakte voor de veroordeelde meisjes, de Eindhovensche voor de oudere vrouwen, veroordeeld tot straffen van hoogstens 5 jaar, en de Gorinchemsche voor de zwaarst gestraften?

Men hechte toch niet aan *alle* bepalingen van dit ontwerp eene overwegende beteekenis. Zeker zijn er gewichtige beslissingen, o. a. de kostbare bepaling van art. 6, dat op elke arrondissements hoofdplaats voortaan 2 gevangenissen moeten zijn; maar ook dit is slechts eene uitvoering van het Strafwetboek, het beginsel is reeds bij dit wetboek beslist.

De plaats, waar het gesticht is gevestigd moge geen volkomen onverschillige zaak zijn, meer komt het in ieder geval aan op eene deugdelijke wijze van verpleging. En daarop heeft dit ontwerp — althans wat de gevangenissen betreft — zelfs indirect geen betrekking.

Het herhaalde beroep op de wenschelijkheid om het bestaande te behouden, werd minder juist geoordeeld bij een wetsontwerp, dat ten doel heeft de invoering van een geheel nieuw strafstelsel. Vele leden vreesden, dat de Minister zich door zijne zucht om van het bestaande gebruik te maken, zou laten verleiden om daardoor de eischen, die het nieuwe Strafwetboek stelt, over het hoofd te zien.

Andere leden waren daarentegen van gevoelen, dat het streven des Ministers, om het bestaande te behouden goedkeuring verdient, omdat daardoor spaarzaamheid betracht wordt, en het groot voordeel en gemak geeft bestaande toestanden te kunnen aanvaarden.

Het pleitte volgens eenige leden ten gunste van de regeling, zooals die voorgesteld was door den Minister Modderman, dat daarbij van de voornaamste bestaande gebouwen het meest omvangrijk gebruik werd gemaakt. Volgens genoemd voorstel bijv. zou de strafinrichting te Leeuwarden, die gemakkelijk 512 man kan bevatten, geheel bezet worden, terwijl, volgens de regeling van dezen Minister, de bevolking waarschijnlijk uit hoogstens 200 man zou bestaan. Zoo zoude ook de gevangenis bij Leiden gebruikt worden, waarvoor in het nu voorgelegde plan geene bestemming overblijft, wanneer door wijziging van het militair strafrecht de afzonderlijke gevangenis voor militairen zal vervallen.

Hiertegen werd echter aangevoerd, dat door de thans aangebrachte wijzigingen in het ontwerp juist van de meest omvangrijke inrichtingen ook het beste gebruik wordt gemaakt. De bedelaarsgestichten te Veenhuizen en te Ommerschans, die eene uitgestrektheid beslaan van ruim 4000 bunders en thans ruim 3000 bedelaars en landloopers bevatten,

De ondergeteekende moet zich dan ook verontschuldigen wanneer hij de Kamer niet volgt in haar verlangen om acht der negen voorgestelde wijzigingen nog nader »breed" te ontvouwen.

Wat hierboven werd gezegd omtrent de vrouwengestichten, geldt in niet mindere mate van de mannengestichten, en er is geen grond voor de bewering, dat niet even goed te Leiden als te Leeuwarden eene crimineele mannengevangenis zou kunnen bestaan. Eene strafgevangenis, zooals men die wenscht, kan op beide plaatsen komen, al bouwde men te Leiden een gesticht gelijk en gelijkvormig aan het Leeuwardsche; maar de vraag is alleen de financieele: wáár op de minst kostbare wijze?

De verzekering mag op den voorgrond staan, dat de ondergeteekende geen oogenblik uit het oog verloren heeft noch verliezen zal, dat na de invoering van het nieuwe strafwetboek een nieuw strafstelsel in werking treedt, dat zijne eigenaardige eischen heeft, en daarom in het tegenwoordige gevangeniswezen ook menige verandering vordert.

Niet zonder bevreemding heeft de ondergeteekende dan ook vernomen, dat bij vele leden de vrees bestaat, dat de Minister die eischen over het hoofd zou zien uit zucht om van het bestaande gebruik te maken. Wat kan toch tot die vrees aanleiding hebben gegeven? De ondergeteekende heeft gezegd dat het op zich zelf alleszins aanbeveling verdient, tenzij verandering werkelijk noodig is, het bestaande zooveel mogelijk te handhaven. Hij heeft er op gewezen dat als in eenig gesticht de gang van zaken eenmaal goed geregeld is en bevredigende uitkomsten oplevert, wanneer de gevangenisbesturen en het beambtenpersoneel met elkander

blijven nu behouden, terwijl zij volgens het vorige wetsvoorstel zouden vrij vallen, waardoor overal elders kosten van aanbouw en vergrooting zouden ontstaan. Dit woog zeer wel op tegen het beweerde nuttiger gebruik der gebouwen, waarbij toch niet uit het oog moest verloren worden, dat het gebouw voor de werkinrichting te Veere bijv. met het oog op de voorgestelde bestemming zeer onvoldoende zou zijn en niet te verdedigen is, terwijl de verwachtingen, die gekoesterd worden omtrent eene goede opbrengst uit den verkoop van Ommerschans en Veenhuizen blijken zouden ijdel te zijn.

Tegen de bewering, dat het gebouw voor de werkinrichting te Veere zeer onvoldoende, ja zelfs niet te verdedigen zou zijn, werd opgemerkt, dat de voorstanders van het tegenwoordige wetsontwerp toch al te ver gingen, daar de verdediging van die werkinrichting was geleverd eensdeels door den afgetreden Minister, daarin gesteund door de verschillende daartoe bevoegde autoriteiten, anderdeels door die leden der Kamer, die zich ook in dit opzicht met het betoog van den Minister MODDERMAN in de afdeelingen hadden vereenigd.

Het had de aandacht getrokken, dat de Minister de bestemming van het gesticht te Leeuwarden gewijzigd heeft na een persoonlijk bezoek, gelijk hij in de Memorie van Toelichting mededeelt, en na overleg met de commissie van administratie en met den ingenieur-architect. Maar ook de Minister MODDERMAN maakt er melding van in de Memorie van Toelichting van zijn wetsontwerp, dat hij bij persoonlijk onderzoek en na raadpleging met deskundigen er toe is overgegaan om het gesticht bij Leiden voor zwaarste strafgevangenis te bestemmen en dat te bekend, aan elkander gewend zijn, eene ongemotiveerde verandering steeds moet worden vermeden.

Waarom hebben »vele" tegen dat standpunt bezwaar? Is daar iets tegen in te brengen? De heer VAN DER KAAY kwam indertijd — zeer natuurlijk — in de toelichting van zijn amendement op art. 7 tot dezelfde conclusie, want hij zeide: »vermits nu omtrent het gesticht en de uitkomsten daar verkregen de berichten steeds gunstig luiden, verdient de verplaatsing geene aanbeveling."

Heeft die uitdrukking van den heer VAN DER KAAY ooit eenigen aanstoot gegeven? Immers neen. Welnu men late dan ook tegenover den ondergeteekende die ongemotiveerde vrees varen. *Noodzakelijke* veranderingen zal de ondergeteekende ten allen tijde voorstellen; maar door ontboezemingen als de boven genoemde wordt niet bewezen dat eene verandering noodzakelijk is. Daartoe wordt meer deugdelijk bewijs gevorderd.

Weet men wanneer de ondergeteekende het verwijt verdiend zou hebben?

Als hij, ofschoon een beslist tegenstander van het plan van den Minister MODDERMAN om de Rijkswerkinrichtingen het karakter eener strafgevangenis te geven en ze te Leeuwarden en te Hoorn te vestigen, dat plan toch had overgenomen *alleen* omdat dan de gestichten te Leeuwarden en te Hoorn op die wijze later het beste geheel bevolkt zouden kunnen worden. Dan zou hij — dit is duidelijk — uit zuinigheid de eischen van het nieuwe gevangenisstelsel over het hoofd hebben gezien. En toch wordt op dat gevolg in het verslag gewezen en pleit het volgens »eenige" voor het plan van den Minister MODDERMAN! Volkomen juist; maar als hierdoor bij die »eenige" de beslissing over het ka-

Leeuwarden voor Rijkswerkinrichting, »waarvoor het als gebouwd schijnt". Tot de deskundigen, die toen geraadpleegd zijn, zal ongetwijfeld de ingenieur-architect wel in de eerste plaats behoord hebben, zoodat de vraag zich als van zelf voordoet, hoe deze beide mededeelingen met elkaar te rijmen zijn.

---

rakter der Rijkswerkinrichtingen wordt beheerscht, dan zou de ondergeteekende het hem toegedachte verwijt van »vele" aan die »eenige" met recht kunnen endosseeren.

Verliezen zij niet te veel uit het oog dat er nooit eene goede regeling komt als men aan de vraag: »hoe zal ik het bestaande gebruiken?" niet laat voorafgaan die andere: »wat wordt geëischt?" en aan dat laatste de beantwoording der eerste ondergeschikt maakt?

Ondergeteekende wenscht voorts in deze algemeene beschouwingen ook op te nemen de beantwoording der vraag in het nader verslag tot hem gericht »hoe het met elkaar te rijmen is, dat de Minister Modderman in 1881, en de ondergeteekende in 1883 in overleg traden, beiden met deskundigen, en toch niet tot eenzelfde besluit kwamen!"

De zaak is niet zoo ingewikkeld als ze wel schijnt.

Men wete namelijk dat de Minister Modderman in 1881 geraadpleegd heeft den toenmaligen ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen (dat het aantal deskundigen grooter geweest is dan dezen éénen, is den ondergeteekende na onderzoek niet kunnen blijken), en dat de ondergeteekende, toen hij aan het Departement optrad en technische voorlichting behoefde, deze bij den jongsten onlangs benoemden ingenieur-architect heeft gezocht en gevonden, omdat de oudste titularis wegens ziekte afwezig was.

De deskundigen door zijn ambtsvoorganger en door den ondergeteekende geraadpleegd zijn derhalve niet dezelfde.

Maar wat doet het er toe? want — en hierop komt het dan toch eigenlijk neer — volkomen ongegrond is de meening dat er verschil van gevoelen tusschen die twee deskundigen zou bestaan. Beiden zijn het volkomen met elkander eens, dat het alcovengebouw te Leiden tegen een prijs van *f* 80,000 voor 120 cellen geschikt kan worden gemaakt.

Men heeft een verschil van gevoelen verondersteld omdat men dacht dat aan de beide deskundigen dezelfde vragen zijn voorgelegd, en dat is juist het geval niet geweest.

Tot den deskundige is in 1881 de vraag gericht: »zal het gesticht te Leiden met zijn fundamenten voor een aantal cellen niet voor centrale mannengevangenis kunnen worden ingericht en hoeveel zullen die cellen kosten?" Dit is het wat de Minister Modderman wenschte te weten, en hij heeft het den deskundige gevraagd.

Want, de Kamer moge twijfelen, de ondergeteekende blijft verzekeren dat bij den Minister Modderman werkelijk op den voorgrond heeft gestaan het denkbeeld, om door te profiteeren van de fundamenten te Leiden, het tegenwoordige tuchthuis te Leeuwarden te kunnen veranderen in eene rijkswerkinrichting, waarvoor het als gebouwd scheen. Deze laatste uitdrukking is van den Minister Modderman (men zie de Memorie van Toelichting [hiervoor bl. 26]; de woorden volgen spoedig op die in 't jongste verslag aangehaald).

Zooals de oudste ingenieur-architect — de deskundige van 1881 —

den ondergeteekende dan ook verzekerde, is hem tijdens zijn overleg met den Minister MODDERMAN nooit opgedragen na te gaan op welke wijze Leeuwarden tot centrale mannengevangenis zou kunnen worden ingericht.

Het stond op den voorgrond dat Leeuwarden voor rijkswerkinrichting bij uitnemendheid geschikt was, en het denkbeeld om aldaar de centrale mannengevangenis te behouden, is toen nooit ter sprake gekomen.

Is het nu niet volkomen natuurlijk dat dit laatste dadelijk het geval werd na het optreden van den ondergeteekende, die immers Leeuwarden voor rijkswerkinrichting niet wenschte te gebruiken en dat hij tot zijn deskundige de vraag richtte: »hoe kan Leeuwarden tot centrale mannengevangenis worden ingericht, en welke kosten worden daarvoor gevorderd?"

Niet anders kon worden verwacht. En nu kan de ondergeteekende tot zijn genoegen er bijvoegen dat de omstandigheid dat de oudste ingenieur-architect toen ongesteld was, in deze van geen beteekenis is geweest, want na diens herstel heeft hij zich overtuigd dat, ware de bovenstaande vraag aan dezen gedaan, zijne beantwoording dezelfde geweest zou zijn als die welke door zijn jongeren collega werd gegeven.

Verschil van gevoelen tusschen de deskundigen bestaat dus niet, hunne eenstemmigheid laat niets te wenschen over. Zij verklaren beiden dat Leeuwarden zeer geschikt zou geweest zijn voor eene rijkswerkinrichting, zooals de Minister MODDERMAN zich die dacht; zij verklaren even-zeer beiden dat zoowel het gesticht te Leiden als dat te Leeuwarden tot bijzondere strafgevangenis voor de zwaarst gestrafte mannen kan worden ingericht.

Aan welk daarvan de voorkeur te geven, daarover zal straks worden gehandeld [zie bij **art. 7**].

Verslag van het tweede onderzoek der Tweede Kamer.

Uit de toelichting blijkt niet welken invloed de wijzigingen zullen hebben op de kosten van uitvoering.

Om een juist overzicht te verkrijgen van de verschillende uitgaven, die de uitvoering der wet volgens het stelsel van den Minister DU TOUR en volgens het stelsel van den Minister MODDERMAN zoude eischen, verlangde men eene duidelijke vergelijkende raming van de kosten der plannen overeenkomstig met en ter toepassing van de beide ontwerpen. Op deze wijze zal men in staat zijn, ook uit een finantieel oogpunt, de gevolgen der beide wetsontwerpen met eenige zekerheid te beoordeelen.

Eindelijk verlangde men eene opgave hoe vele bewoners de ver-

Overzicht van den lateren toestand.

Hoe zal nu later de toestand zijn geregeld als dit ontwerp wordt aangenomen zooals het nu is voorgesteld? en welke zou de toestand worden ingeval de plannen van den Minister MODDERMAN onveranderd werden gevolgd?

De beantwoording der eerste vraag ga vooraf.

Wanneer de wet, zooals ze nu is voorgesteld, geheel in uitvoering zal zijn gebracht, dan zullen er in het geheel bestaan 33 strafgevangenissen, en wel:

27 gewone, krachtens art. **6**, 1ste lid, en art. **11**,
en 6 bijzondere, krachtens art. **7**,

te zam. 33.

schillende gestichten kunnen bevatten en hoe groot het vermoedelijk getal zal zijn dergenen, die in elk der gestichten zullen opgenomen worden volgens dit voorstel en volgens dat van den Minister MODDERMAN.

De militaire strafgevangenis te Leiden zal dan voorloopig als 34ste kunnen blijven voortbestaan, in afwachting dat ook voor de militaire gevangenisstraf zal zijn voorgeschreven dat ze steeds in de cel zal moeten worden ondergaan.

Het aantal huizen van bewaring zal bedragen 30, en wel:

23 op arrond. hoofdplaatsen, krachtens art. 6, 1ste lid,
en 7 op andere plaatsen, krachtens art. 6, 2de lid,
te zamen 30.

Ongerekend het tijdperk van overgang, wanneer, zooals vroeger reeds werd opgemerkt, naar de behoefte tijdelijk het aantal kan worden vermeerderd, wenscht ondergeteekende overeenkomstig het plan van zijn voorganger alleen op de 7 plaatsen, genoemd in de Memorie van Beantwoording [hierachter bl. 48] huizen van bewaring buiten de arrondissementshoofdplaatsen te vestigen.

Over de passantenhuizen kan hier worden gezwegen; die kunnen voorloopig, als zijnde genoegzaam van geen belang, buiten beschouwing blijven. Even als zijn ambtsvoorganger wenscht ook de ondergeteekende later de mannen der practijk te raadplegen over de vraag op welke plaatsen deze gestichten moeten worden opgericht.

Zooals verder in art. 8 wordt bepaald, zullen er bestaan: 4 rijkswerkinrichtingen en 3 opvoedingsgestichten.

Laat men dus de passantenhuizen en hetgeen verder tijdelijk in gebruik wordt gehouden of genomen, buiten rekening, dan zullen er later 70 gestichten tot het beheer van het gevangeniswezen behooren en wel:

33 strafgevangenissen,
30 huizen van bewaring,
4 rijkswerkinrichtingen,
en 3 rijksopvoedingsgestichten,
totaal 70.

En hoe zou het nu worden volgens de plannen van den Minister MODDERMAN?

Dit kan het best blijken uit den hierachter [op bl. 43] volgenden staat, waarin met cursieve letters zijn gedrukt de namen der plaatsen waaromtrent tusschen den tegenwoordigen en den vroegeren Minister verschil bestaat. In de laatste kolom vindt men daarin tevens bij enkele gestichten aangegeven de hoegrootheid der bevolking waarop naar de raming van den Minister MODDERMAN, die de ondergeteekende (Leeuwarden uitgezonderd om de hiervoren vermelde redenen) onveranderd heeft overgenomen, behoorde te worden gerekend.

		Volgens het plan van den Minister MODDERMAN.	Volgens het plan van den ondergeteekende.	Volgens Minister MODDERMAN te rekenen op eene bevolking van hoogstens
Strafgevangenissen.	Bijzondere.	*Leiden*	*Leeuwarden*	200 mannen.
		Gorinchem	Gorinchem	20 vrouwen.
		's-Hertogenbosch	's-Hertogenbosch	80 mannen.
		Eindhoven	Eindhoven	15 vrouwen.
		Alkmaar	*de Kruisberg*	100 jongens.
		Amersfoort	Amersfoort	20 meisjes.
	Gewone.	Op de 23 arrond. hoofdplaatsen.		
		Goes	Goes	
		Sneek	Sneek	
		Deventer	Deventer	
		Appingedam	Appingedam	
Huizen van bewaring.		Op de 23 arrond. hoofdplaatsen.		
		Harderwijk	Harderwijk	
		Brielle	Brielle	
		Sommelsdijk	Sommelsdijk	
		Ter Neuzen	Ter Neuzen	
		Oostburg	Oostburg	
		Hoorn	Hoorn	
		Meppel	Meppel	
Rijkswerkinrichtingen.		*Hoorn*	*Veenhuizen II*	1500 mannen.
		Veere	*Veenhuizen III*	
		Leeuwarden	*Hoorn*	
		Veenhuizen	Veenhuizen I	300 vrouwen.
Rijksopvoedingsgestichten.		*de Kruisberg*	*Alkmaar*	400 à 500 jongens.
			Ommen	
		Montfoort	Montfoort	100 meisjes.

Het aantal gestichten zal dus volgens het plan van den Minister MODDERMAN 69 bedragen; volgens het plan van den ondergeteekende 70, — welk verschil door het voorstel betreffende het 2de jongensgesticht te Ommen wordt veroorzaakt.

Men heeft ook gevraagd hoeveel personen de gestichten zooals ze thans bestaan kunnen bevatten. Ondergeteekende neemt de vrijheid ter beantwoording dezer vraag te verwijzen naar de gedrukte statistiek betreffende het gevangeniswezen waarin men in tabel n°. 2 van elk gesticht kan lezen hoeveel personen het gesticht zonder opeenhooping kan bevatten.

Financieele gevolgen dezer wetsvoordracht.

Hoeveel zal het nu kosten om den toestand in het leven te roepen, in de vorige paragraaf uiteengezet?

Daarvoor moet — afgescheiden van de gestichten, waarvan de bouw

reeds thans is aangevangen — nog op meerdere plaatsen worden bijgebouwd, want het is er verre van af dat thans de ± 70 gestichten, die later benoodigd zullen zijn, allen reeds zouden bestaan.

In de eerste plaats staat vast, dat als een onvermijdelijk gevolg van het in het nieuwe strafwetboek gehuldigde en in art. 5 van het ontwerp teruggevonden beginsel, dat de gevangenisstraf en de hechtenis niet in hetzelfde gesticht mogen worden ondergaan, op 13 arrondissements-hoofdplaatsen alwaar thans nog maar één gesticht bestaat, een 2de gesticht zal moeten worden gebouwd. Deze plaatsen zijn Haarlem, Dordrecht, Zierikzee, Middelburg, Maastricht, Roermond, Tiel, Almelo, Zwolle, Assen, Winschoten, Leeuwarden en Heerenveen.

Nu behoort ongetwijfeld van de bij art. 10 vastgestelde overgangsbepaling een zeer ruim gebruik te worden gemaakt, en de bouw dier 13 gestichten over een groot aantal jaren te worden verdeeld. Ook zal zoo nauwgezet mogelijk van het bestaande gebruik worden gemaakt, en zal op menige plaats met eene betrekkelijk geringe uitgave aan de bepaling der wet kunnen worden voldaan. Maar het zou toch niet verantwoord zijn, die kosten in den loop der tijden uit de gewone posten voor het onderhoud der gevangenissen (art. 42 der Staatsbegr. Hoofdst. IV) te willen bestrijden. Men weet vooruit dat die kleine post daartoe niet kan worden gebezigd, en men zal dus wel doen voor de genoemde uitgaven afzonderlijk te ramen.

Voorts zullen voor de ingebruikneming der gevangenissen te 's-Bosch, Gorinchem, Amersfoort enz. nog hier en daar veranderingen van meer of minder aanbelang moeten worden aangebracht; en ook hierop zal bij eene volledige kostenraming, als de ondergeteekende bij deze wenscht te geven, moeten worden gerekend.

Voor de hiervoren bedoelde uitgaven zal zeker eene som van 6 ton niet te hoog zijn geraamd.

Bij deze som zal men voorts moeten voegen de kosten der nieuwe gevangenissen te Arnhem, Breda, 's Gravenhage, Zutfen en Alkmaar, te weten:

terrein	te Arnhem	p.m.	..... *f*	50,000
bouw	» »	»	..... »	520,000
»	» Breda	»	..... »	540,000
»	» 's-Gravenhage	»	..... »	490,000
»	» Zutfen	»	..... »	90,000
»	» Alkmaar	»	..... »	90,000
				f 1,780,000

Zoodat het een gevoegd bij het ander reeds een totaal bedrag van 24 ton oplevert.

Zooals de Minister Modderman meermalen heeft opgemerkt, telt de bouw der gevangenis te Groningen in deze niet mede, omdat die gevangenis reeds noodig was, geheel afgescheiden van de invoering van het nieuwe Strafwetboek.

Men houde in het oog, dat de tot dusverre behandelde uitgaven gelijkelijk èn in het plan van den Minister Modderman èn in dat van den ondergeteekende worden gevorderd; zoodat op het genoemd bedrag van 24 ton de voorgestelde wijzigingen niet den geringsten invloed uitoefenen.

De verschilpunten zijn echter de volgende:
Volgens het plan van den Minister MODDERMAN zou noodig zijn:

voor de verbouwing te Leiden (men heeft hierboven gezien waarom de ondergeteekende dit cijfer te laag oordeelt)	f	80,000
voor de rijkswerkinrichting te Veere	»	118,000
voor eene uitbreiding van de Kruisberg	»	100,000
Totaal	f	298,000

Daarentegen zou de ondergeteekende noodig hebben:

voor de herbouwing te Leeuwarden	f	82,000
voor het in orde brengen van Veenhuizen	»	200,000
Totaal	f	282,000

Voor de uitvoering der beide plannen worden derhalve vrij wel dezelfde uitgaven gevorderd; de wijzigingen waren dus, ook op financieel terrein, niet zóó ingrijpend, als men het wel heeft doen voorkomen.

Echter moet de ondergeteekende er nadrukkelijk de aandacht op vestigen, dat de verkoop van Ommerschans en Veenhuizen niet zal kunnen geschieden als men zich met de voorstellen, zoo als ze thans gewijzigd zijn, vereenigt. En de Minister MODDERMAN raamde de opbrengst van dien verkoop op 5 ton!

Die ontvangst derft de Staat, als de gestichten Ommerschans en Veenhuizen behouden blijven, en het valt daarom niet te loochenen, dat, als de meerdere of mindere deugdelijkheid van Regeeringsvoorstellen alleen naar de financieele zijde beoordeeld moesten worden, ongetwijfeld aan het plan van den Minister MODDERMAN de voorkeur moet worden geschonken: echter vermeent ondergeteekende met eenig recht er aan te moeten twijfelen of de opbrengst dezer gestichten voormeld aanzienlijk cijfer zal bereiken.

Ten slotte wil de ondergeteekende, ter voorkoming van alle misverstand, er de aandacht op vestigen, dat in de vorenstaande berekening niet zijn opgenomen de kosten die in de eerstvolgende tijden nog zullen worden gevorderd om bestaande gestichten te vernieuwen of er belangrijke herstellingen aan uit te voeren.

Hieraan werd ook reeds meermalen door den Minister MODDERMAN herinnerd, o. a. toen hij geld aanvroeg voor den bouw eener nieuwe gevangenis te Amsterdam. Hij wees er toen op, dat die bouw met de invoering van het nieuwe Strafwetboek in geen het minste verband staat, zoodat de kosten daarvan dan ook niet aan die invoering ten laste mogen komen.

Zoo zouden meerdere voorbeelden kunnen worden aangehaald, o. a. van enkele huizen van arrest, wier vernieuwing reeds lang gewenscht is, maar het is voldoende op die eene te hebben opmerkzaam gemaakt.

Eindverslag van de Eerste Kamer.

Bij het onderzoek van dit wetsontwerp kwamen al dadelijk de kosten, die daarvan het gevolg zullen zijn ter sprake. Men wenschte die te beperken tot de onvermijdelijke, en drong er daarom bij den Minister op

aan de te stichten gebouwen zoo eenvoudig mogelijk in te richten en vooral geene nieuwe gebouwen te ontwerpen, zoolang er nog plaats beschikbaar zal zijn in de bestaande, behoudens de toepassing van art. 19 van het nieuwe Wetboek van Strafrecht.

Beraadslagingen in de Eerste Kamer.

(28 December 1883.)

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie:* In het Eindverslag wordt de wensch geuit, dat de kosten die dit wetsvoorstel zal na zich slepen zich zullen beperken tot het onvermijdelijke en dat de te stichten gevangenissen zoo eenvoudig mogelijk zullen worden ingericht. Ik mag daaromtrent de meest geruststellende verklaring afleggen. Aan het einde van 1884 of het begin van 1885 zullen de cellulaire gevangenissen gereed zijn, en zullen de kosten op vroegere begrootingen daarvoor gevoteerd kunnen worden afgedragen. Wij zullen dan in het bezit zijn van de groote gevangenissen te Amsterdam, Groningen, Arnhem, Utrecht, 's Gravenhage en Breda, en van twee kleinere te Zutphen en te Alkmaar; verder zullen met het oog op de gebiedende bepaling van art. 19 van het Wetboek van Strafrecht, voorschrijvende dat de gevangenisstraf en hechtenis niet in hetzelfde gesticht mogen worden ondergaan, nog op enkele plaatsen huizen van bewaring of zeer kleine celgevangenissen gesticht moeten worden, waarvan echter de kosten niet belangrijk zijn. Evenwel behoudens ééne uitzondering en geheel afgescheiden van het tijdstip van invoering van genoemd wetboek. Men zal genoodzaakt zijn te Amsterdam een huis van bewaring van grooten omvang te bouwen, waarvan de kosten wellicht *f* 462,000 zullen bedragen. Wanneer die bouw zal plaats hebben is nog niet te bepalen; nochthans is zoodanig gesticht noodig, daar de gemeente Amsterdam het hulphuis van arrest in eigen gebruik wenscht te nemen.

AANWIJZING VAN DE PLAATS DER GESTICHTEN BIJ DE WET OF BIJ BESLUIT.

Memorie van Toelichting.

Het eerste lid van art. 22 [van 't Wetb. van Strafr.] vordert dat de wet zal aanwijzen de *gestichten*, niet bepaaldelijk de *gemeenten* waarin de gestichten zullen gevestigd zijn. Trouwens, indien men voor *alle* gestichten *alle* gemeenten waarin zij zullen gevestigd zijn, met name in de wet wilde noemen, zou men onpraktisch handelen en het doel waarvoor men in dit opzicht wettelijke regeling vraagt (waarborg voor eene juiste verdeeling over het gansche rijk), voorbijstreven. Het is volstrekt onmogelijk *a priori* met zekerheid te voorzien of zich niet in deze of gene wellicht aanzienlijke gemeente, maar waarin geene rechtbank gevestigd is, onverwacht en zonder dat men 's wetgevers tusschenkomst kan afwachten, de behoefte zal openbaren aan een klein huis van bewaring. Voorts zou men door eene limitatieve opsomming van gemeenten de Regeering belemmeren in haar streven om van al het bestaande voor zooveel mogelijk partij te trekken, daar het toch wel onmogelijk is om van *alle* der talrijke, bestaande gestichten, ook van het kleinste, reeds nu met zekerheid te beslissen of het niet vroeger of later nog voor eenig in dit ontwerp behandeld doeleinde dienen kan.

Dit neemt intusschen niet weg dat aanwijzing der *gemeenten* (zij 't dan ook direct door verwijzing naar de rechterlijke indeeling) in deze wet wenschelijk is, voor zoover dat noodig is als waarborg voor »eene juiste verdeeling der gestichten over het gansche rijk". In art. **6** is dit dan ook geschied. Is echter deze algemeene aanwijzing (art. **6**, 1ste lid) en hare noodzakelijke aanvulling (art. 6, 2de lid) eenmaal gegeven, dan kan aan het uitvoerend gezag worden overgelaten te bepalen waar de gestichten zullen gevestigd zijn die, als centrale gestichten, voor een bijzonder doel en voor het geheele land zullen dienst doen (art. **7**) en naar welke regelen de personen die niet in een centraal gesticht te huis behooren, over de verschillende krachtens deze wet gevestigde gestichten worden verdeeld (art. 8 [van het 1e Ontwerp, later vervallen]).

Overigens spreekt het van zelf dat, voor zoover de wet zelve geene aanwijzing eener gemeente bevat, daaromtrent toch in deze toelichting alle mogelijke mededeelingen zullen gevonden worden. Ook om de financieele beteekenis [hiervoor bl. 25] dezer wetsvoordracht in het licht te stellen.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Vele leden zagen niet in, dat het Wetboek van Strafrecht eischt *afzonderlijke gebouwen*, waar de verschillende vrijheidsstraffen ondergaan worden. Zij waren van oordeel, dat het voldoende zoude zijn, wanneer er behoorlijke scheiding ware tusschen de gedeelten, waar die verschillende straffen ondergaan worden. Ook op die wijze zou aan de bedoeling van den wetgever voldaan worden en zeer zeker eene aanmerkelijke besparing van kosten kunnen worden verkregen.

De meerderheid kon zich echter met die meening niet vereenigen en achtte het met de Regering wenschelijk, dat scheiding worde gemaakt tusschen de gebouwen, waar gevangenisstraf en die, waar hechtenis moet worden ondergaan. Eerst daardoor zou het mogelijk zijn, dat ook in de oogen van het publiek het principieel onderscheid bleef bestaan, dat de wetgever tusschen gevangenisstraf en hechtenis heeft willen in het leven roepen.

Er werd voorts bezwaar gemaakt tegen de bij dit wetsontwerp voorgestelde delegatie van de wetgevende magt op het uitvoerend gezag, die men in strijd achtte met de artt. 22 en 32 van het Wetboek van Strafregt, op welk bezwaar later bij de behandeling van de artikelen werd teruggekomen [zie bij art. 6].

Nota van mr. Oldenhuis Gratama, *bij het Voorl. Versl. gevoegd.*

Aanwijzing van gestichten — delegatie van wetgevende magt.

Het formele regt van den Staat om den burger in eene gevangenis of in eene werkinrigting te kunnen plaatsen, hangt er van af of wordt eerst volkomen door aanwijzing door de wetgevende magt *zelve* van ge-

Memorie van Beantwoording.

b. *Delegatie van de wetgevende macht op het uitvoerend gezag.*

Meent ondergeteekende de ongegrondheid van het *eerste* bezwaar te hebben aangetoond [zie hiervoor bl. 27 en volg.], het *tweede* bezwaar wil hij wegnemen door thans in de wet ook de namen der *gemeenten* te vermelden. Wel is waar neemt hij niets terug van zijne bewering dat die vermelding door art. 22 van het strafwetboek niet *gevorderd* wordt, maar daar zij aan den anderen kant door dat artikel evenmin wordt verboden, meent hij aan het verlangen der Kamer te kunnen voldoen.

Slechts één kleine uitzondering meent hij te moeten maken, ter voorkoming van de practische bezwaren waarop in de Memorie van Toelichting gewezen werd en die blijkens het Voorloopig Verslag (zie bij art. **6**) ook in de Kamer erkenning vonden. In het 2de lid van art. **6** blijft aan de Regeering de bevoegdheid voorbehouden om buiten de arrondissements-hoofdplaatsen enkele *huizen van bewaring* aan te wijzen. Ten aanzien van de practische noodzakelijkheid dezer uitzondering kan naar de beide zoo even aangehaalde stukken ter aangehaalde plaatse verwezen worden. Ten einde alle onzekerheid weg te nemen omtrent het gebruik dat de Regeering zich voorstelt van die bevoegdheid te maken, wordt medegedeeld dat dergelijke huizen van bewaring voor'shands slechts zullen worden gevestigd te Harderwijk, Brielle, Sommelsdijk, Terneuzen, Oostburg, Hoorn en Meppel, terwijl men de ervaring wenscht uitspraak te laten doen over de vraag of ook niet in eenig ander arrondissement een tweede huis van bewaring zal noodig zijn. Eindelijk is, opdat de uitzondering tot de

stichten met namen en gemeenten of althans zoo ondubbelzinnig dat nimmer twijfel bij de regterlijke magt kan rijzen welk gesticht bedoeld is.

Anders ontbreekt er iets in den schakel der *wettelijke* maatregelen daartoe noodig.

Ik herinner hier aan de groote verscheidenheid van uitspraken door de regtbanken en hoven over het punt of de bedelaarsgestichten te Ommerschans en Veenhuizen »inrigtingen zijn ter voorkoming van de bedelarij", bedoeld bij art. 274 Code Pénal en bij art. 19 der wet van 19 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 102), in voege verklaard bij *Koninklijk* besluit van 19 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 182), waaraan een einde werd gemaakt door eene meer conciliërende dan juiste jurisprudentie van den Hoogen Raad, ook vermeld in het verslag Wetboek van Strafregt [zie deel III bl. 209], waarvan men toen zeide »dat de Hooge Raad de klove wel kon dempen, maar den Koning geen regt geven dat bij de wetgevende magt berust" [1].

De aanwijzing is dus geene regeling van uitvoering, maar is de *zaak zelf*.

Het ontwerp wijst aan (art. **6**, 1ste lid) wat van zelve spreekt hoezeer niet duidelijk (*onmiddelijk aangrenzende*, welke?), maar niet datgene waarover verschil van gevoelen kan zijn; het heeft eenige strekking (zie 2de lid) om die aanwijzing gedeeltelijk aan de wetgevende magt te onttrekken en bij de uitvoerende magt over te brengen, 't geen zou zijn in strijd met de artt. 22 en 32 van het Wetboek van Strafregt.

Er wordt eene delegatie van wetgevende bevoegdheid zoowel bedoeld als voorgesteld; of wel: hier is geene uitvoering of uitwerking van het Strafwetboek maar daadwerkelijk nu reeds eene *wijziging* van dat Wetboek, een *terugkomen* op de bepaling door den tegenwoordigen Minister weder in het Wetboek gebragt (zie ook art. **7** en art. 10 [**8**] 2de lid).

De Minister geeft voor de wenschelijkheid dier overdragt aan de uitvoerende magt deze redenen: meer spoed, meer stabiliteit en »om niet van eene wisselende meerderheid afhankelijk te zijn — zooals de Staatscommissie zeide": wat den spoed betreft, de Kamer werkt spoedig in spoedeischende zaken; wat de stabiliteit en de wisselende meerderheid aangaat is het zeer opmerkelijk, dat men juist, om stabiliteit te

striktst mogelijke grenzen zou worden teruggebracht, in art. 9 [**6**] (uit welk artikel verwijderd is datgene waartegen de Kamer meer bepaald bezwaar had) bepaald dat hechtenis van meer dan twee weken in dergelijke huizen van bewaring niet kan worden ten uitvoer gelegd.

---

[1] Bij de beraadslagingen op 23 Mei 1881 over art. 22 der wet op den sterken drank enz. (*Handelingen*, bladz. 1519) heeft de Minister op eene vraag van den heer van de Werk gezegd, dat bij *wet*, welligt vóór 1 November 1881, zouden worden aangewezen de gestichten, waar hechtenis, gevangenisstraf of opsluiting in eene werkinrigting, bij 't Strafwetboek bedoeld, zouden worden ondergaan. »Men heeft zich *bevoegd geacht*," aldus ongeveer zeide de Minister verder, »bij *Koninklijk besluit* naar het C. P. de bedelaarsgestichten aan te wijzen, maar nu éénmaal in het Strafwetboek het beginsel is gesteld, dat de *wetgever zelf* die inrigtingen moet aanwijzen, geef ik er de voorkeur aan de Kamer in de gelegenheid te stellen, nog vóór deze wet in werking zal zijn, de vraag van den heer van de Werk door de *wet* te doen beantwoorden."

hebben, in alle takken van bestuur regeling wenscht door de wetgevende magt: zoo met legerorganisatie, enz.; en er zijn hier voorteekenen, die er welligt op zouden kunnen wijzen dat het ook in dit onderwerp nuttig of noodig kon worden, want in het verslag van 16 Julij 1880 over het Wetboek van Strafregt bij een antwoord op eene vraag om opgaaf van de kosten van het nieuwe gevangeniswezen [zie deel I bl. 199], zegt de Minister dat de gevangenis te Hoorn tot cellulaire gevangenis en die te Leeuwarden voor de personen bedoeld in art. 12 nos. 2 en 3 en de gemeenschappelijken zal worden ingerigt, terwijl ze .... *nu* reeds door den Minister voor Rijkswerkinrigtingen worden bestemd!

Het komt mij voor dat het gemakkelijker en goedkooper is gemeenschappelijke gevangenissen voor cellulair en 's Rijks bedelaarsgestichten voor Rijkswerkinrigtingen in te rigten, dan gevangenissen tot werkinrigtingen te maken.

Waarlijk, 's lands belang eischt spaarzaamheid!

De uitvoering dezer wet zal reeds kostbaar genoeg worden!

RIJKSWERKINRICHTINGEN.

Memorie van Toelichting.

Breekt het tijdstip aan waarop eene bijzondere, gemeenschappelijke, militaire gevangenis kan worden gemist, dan zal het gesticht te Hoorn, naast die te Veere en te Leeuwarden, plaats nemen onder de Rijkswerkinrichtingen,..... terwijl het achtereenvolgens in gebruik stellen der gestichten te Veere, Leeuwarden en Hoorn als Rijkswerkinrichting eene geleidelijke ontruiming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen verzekert [zie ook hiervoor blz. 27].

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Volgens het medegedeelde in de Memorie van Toelichting zouden de Rijkswerkinrichtingen gevestigd worden te Veere, Leeuwarden en Hoorn. Zulks was geheel in strijd met hetgeen bij de vaststelling van het Wetboek van Strafregt ten voordeele van het behoud der Rijkswerkinrigtingen was aangevoerd. Toen toch had het denkbeeld voorgezeten, dat die inrigtingen zouden gevestigd zijn op plaatsen, waar »het werk in de open lucht" een heilzamen invloed zou kunnen uitoefenen op de personen in die inrigtingen opgenomen [Deel I, blz. 356]. Dat doel zou geheel gemist worden, indien het plan van den Minister werd gevolgd. Noch te Veere, noch te Leeuwarden, noch te Hoorn zou arbeid in de open lucht op eenigzins ruime schaal kunnen plaats hebben, en de vraag was zelfs gewettigd, of niet gezondheidsredenen de voorgenomen plaatsing van de Rijkswerkinrigting *uitsluitend* in die drie gemeenten moesten verbieden.

Zonder in herhaling te willen treden over hetgeen reeds meermalen zoowel ten voor- als ten nadeele van de bestaande inrigtingen Ommerschans en Veenhuizen was aangevoerd, meende men toch er op te moeten wijzen, dat in den laatsten tijd reeds veel tot verbetering dier inrigtingen was tot stand gebracht, en waren de meeste leden van oordeel, dat door eene verplaatsing daarvan van het platte land naar de steden de bezwaren tegen de bestaande inrigtingen aangevoerd niet zouden worden uit den weg geruimd maar veeleer vermeerderd.

Nota van mr. OLDENHUIS GRATAMA, *gevoegd bij het Voorloopig Verslag.*

Vestiging van 's Rijks werkinrigtingen.

Dat de Rijks-bedelaarsgestichten worden opgeheven, dat daarvoor in de plaats worden gesteld Rijks-werkinrigtingen, daartegen kan geen bezwaar bestaan.

Dat men het verblijf in die werkinrigtingen niet begeerlijker make dan dat in de gewone maatschappij, dat men alle maatregelen neme om orde en tucht te verscherpen en de opname en het verblijf meer bezwarend te maken, is dringend noodig.

Maar dat alles verhindert niet 's Rijks werkinrigtingen te blijven vestigen te Ommerschans of te Veenhuizen, of op beide plaatsen.

Ik reken dit èn in 't belang van *de zaak zelve* èn van *'s Rijks financien* en geef daarvoor navolgende gronden:

I. Men verandert den toestand het minst, 't geen altijd de gemakkelijkste en minkostbaarste overgangen geeft.

II. In Ommerschans en Veenhuizen is er alles voor ingerigt, millioenen zijn daar besteed in en op den grond.

Buiten de eigenlijke gestichten zijn daar aanwezig kerken en pastoriën voor Protestanten, Katholieken en Israëlieten, directeurswoning, scholen, molen, graanpakhuis, woningen van ambtenaren, wijkmeesters, veenbaas, landbouwdirecteurs, verblijven voor oogzieken, voor militairen, voor lepralijders, huizen van disciplinaire tucht, keukens, bakkerijen, timmer-, smids-, wagenmakers-, kuipers-, blikslagers- en klompenmakerswerkplaatsen met woningen, magazijnen, directiegebouwen tot logies voor de directie uit den Haag, vele veldwachterswoningen, kerkhoven en lijkhuizen en meer.

Alle deze gebouwen moeten er zijn en kunnen blijven al wil men de eigenlijke gestichten geheel of gedeeltelijk vernieuwen.

III. Nog voor weinige jaren werd langs en door 's Rijks bezittingen te Veenhuizen door het Rijk een kanaal gegraven tot verbinding van Friesland en Drenthe, maar tevens om aan- en toevoer naar en vervoer van 's Rijks gestichten in alle rigtingen mogelijk te maken (anders had men de voor het algemeen betere en veel goedkooper rigting over de Smilde genomen).

Deze kanaalwerken zijn nog niet gereed en zullen dan wel een millioen of meer kosten.

Daardoor is van de gestichten te Veenhuizen scheepvaartverbinding met Assen, Groningen, Meppel, Heerenveen en Leeuwarden verzekerd.

Ommerschans ligt 10 minuten van de Dedemsvaart en is daarmede in scheepvaartverbinding.

IV. Bij verkoop zullen die gestichten, gebouwen en gronden betrekkelijk *zeer weinig* opbrengen.

Wat koopwaarde hebben ze?

Wat koopwaarde hebben de kostbare gebouwen en woningen als de inrigting zelve, waarop ze passen, wordt opgeheven?

Voorzeker niets dan afbraakwaarde, verminderd met de kosten van transport naar de gemeente des koopers.

Die gebouwen en al die woningen en inrigtingen schikken niemand.

Wat koopwaarde hebben thans (buiten de bouwhoeven) die heidevelden, die bouwlanden en de nieuw aangelegde bosschen, zonder liefhebbers die er wonen willen?

In allen gevalle moet men er 25 à 30 jaar, welligt langer, over verkoopen of men ondervindt wat onder het Fransche bestuur NAPOLEON I ondervond, die de overgeblevene landschaps- of dominiale veenen te Smilde, waarover het voorzigtige Drentsche landschapsbestuur 80 jaar en langer zou verkocht hebben, in een morgen onder den hamer bragt, maar ook ... bijna niets kreeg.

Als men *nu* alles aan den koop brengt, krijgt men niet alleen geen 5 ton, maar misschien wel de helft niet.

De Staat moet in allen gevalle de boschgronden nog een tijd lang en de opgaande bosschen nog wel 40 à 50 jaar houden om er *eenige* waarde in te brengen.

De Minister maakt zich dus m. i. in de Memorie van Toelichting [zie hiervoor bl. 26] van de opbrengst van Ommerschans en Veenhuizen als eenigszins in compensatie komende van de kosten van gevangenisbouw eene illusie.

V. Alléén om den overgang geregeld en gemakkelijk te doen plaats hebben is het niet noodig Ommerschans en Veenhuizen geheel te verlaten.

Men ontruime Ommerschans langzamerhand geheel door overbrenging der bevolking naar Veenhuizen en neme die daar op, zij het ook op zolders of magazijnen tijdelijk daarvoor ingerigt, en bestemme Ommerschans, 14 uren gaans van Veenhuizen verwijderd, voor de nieuwe inrigting tot dat de oude bevolking, die dan gaandeweg vermindert, ook van Veenhuizen geheel verdwenen is.

Het schijnt ligtvaardig — om dit woord te gebruiken — wat de kosten betreft, om 3 *nieuwe* inrigtingen te maken alléén om dat ééne overgangstijdperk te ontkomen.

VI. De menschelijke ellende is ook beter op het land en op de heide dan in steden.

Op het land is het beter mogelijk kalmte en bedaardheid te brengen en te houden onder de menschen in 's Rijks werkinrigting dan in bevolkte steden, waar de mindere bevolking met de tot werk verpligten gemeene zaak kan maken en waar omstandigheden uit de gewone maatschappij dikwijls aanleiding en gemakkelijke aanleiding kunnen geven om de zoo noodige kalmte onder de tot werk verpligten te verstoren.

In andere landen worden ook de werkinrigtingen en zelfs de gevangenissen op het land gebragt.

De beslissing van de Tweede Kamer van 22 November 1871 (*Handel.* bladz. 309—325) op voorstel van Minister JOLLES om bij Zwolle een stuk land voor gevangenis aan te koopen, was ook zeker gedeeltelijk op dat denkbeeld gegrond.

Zal men te Veere, te Leeuwarden en Hoorn binnenpleinen krijgen om een zoo groot getal tot werk verpligten op Zon- en feestdagen en

in de vrije uren de vrije lucht te doen genieten, dubbel noodig bij toepassing alléén van fabriekarbeid?

VII. Men wil alléén fabriekmatigen of dergelijken arbeid.

Maar bedenkt men wel dat het bijna niet mogelijk zoo niet ondoenlijk is om zoo vele menschen met fabriekarbeid bezig te houden en, zoo al, om de voortbrengselen van dien arbeid kwijt te worden? en dan nog zonder schadelijke concurrentie met de bijzondere nijverheid?

In Ommerschans en Veenhuizen is eene mattenmakerij en meer zulke kleine fabriekmatige werkzaamheden, maar voornamelijk worden er gemaakt koffiezakken voor de Nederlandsche Handelmaatschappij en sokken voor de militairen.

Maar zullen de leverancien aan de Nederlandsche Handelmaatschappij duurzaam zijn?

En bedenkt men wel dat de nijverheid in ons vaderland zich meer en meer luide doet hooren tegen fabriekmatigen arbeid in zulke gestichten?

De Eerste Kamer zeide op 21 Januari 1882: »Werkinrigtingen als deze zijn bovendien nadeelig voor de vrije nijverheid, daar zij tot elken prijs verkoopen; aan landbouwarbeid in de gestichten gaf men de voorkeur boven fabriekarbeid." [1]

Voor gevangenissen kan het moeijelijk anders, hoezeer in Zwitserland in sommige kantons en ook in Belgie de gevangenen onder militair toezigt op het land werken.

Het vraagstuk van werk te verschaffen is niet zoo gemakkelijk op te lossen.

Bedenk het moeijelijke van den toestand als men volle zalen heeft van tot werk verpligten en geen werk.

De stichter van de Maatschappij van Weldadigheid, generaal VAN DEN BOSCH, had daarom èn fabriek- en landarbeid.

THORBECKE is begonnen in Ommerschans en Veenhuizen met boschbouw op groote schaal, om in den winter en in het voorjaar eene nieuwe bron van werk te hebben, welke boschbouw nu eerst eenigzins aan het doel begint te beantwoorden en nog wordt voortgezet.

Ook zijn niet allen òf naar lichaam òf naar geest geschikt voor huis- en fabriekarbeid.

Daarom moet er velerlei soort van werk zijn.

Is men verzekerd in Veere, Leeuwarden en Hoorn altijd werk onder dak te hebben voor gemiddeld 2500 man?

En zoo men later bevond dat dit niet aanwezig is, hoe zou men te moede zijn eene zoo geschikte ook in den vreemde zoo gunstig bekende gelegenheid te hebben gedaan van de hand?

Maar ook — en dit schijnt niet genoeg bedacht te worden — is reeds een groot gedeelte fabriekmatige arbeid of dergelijke.

Volgens de Memorie van Beantwoording op de begrooting voor Ommmerschans en Veenhuizen voor 1882, van 24 November 1881 [2] zijn er slechts 950 verpleegden bij landbouw en houtcultuur ingedeeld, 't geen, de bevolking gemiddeld op 2500 stellende (thans is ze meer), zoo wat $^1/_3$ zou zijn, terwijl $^2/_3$ met fabriekmatigen arbeid bezig is.

[1] Eindverslag over de begrooting voor Ommerschans en Veenhuizen voor 1882, n°. 1.
[2] Bladz. 2.

Uit het voor eenige dagen aan ons rondgedeeld verslag over de verrigtingen van het armbestuur over 1879 laat ik hier volgen de navolgende opgaaf van dien fabriekmatigen arbeid over 1879. [1]

Te Veenhuizen werden door de verpleegden de volgende stoffen geweven:

»voerlaken	8,921	meter,
»grijs linnen	2,899	»
»hangmatlinnen	315	»
»paklinnen	260	»
»vaatdoeklinnen	947	»
»dwijlengoed	2,163	»
»rakkenzeel	120	»
»halsbogenzeel	198	»
»koffijzakdoek	392,763	»
»tirentijn	6,757	»
»rood baai	37	»
»wollen dekens	147	»
»blaauwe doeken	1,427	»
»katoenen dekens	902	»
»Verder werden vervaardigd:		
»kousen	2,112	stuks,
»petten	1,231	»
»schoenen, laarzen, pantoffels	169	paar,
»klompen	7,940	»
»handschoenen	2,110	»
»sokken	13,852	»
»matten	347,226	meter,
en	8,566	stuks,
»breeuwwerk	3,470	K.G.,
»koffijzakken	296,924	stuks,
»borstelwerk	1,241	»
»lampenwisschers	25	»
»bezems en boenders	16,670	»
»pluksel	6,153	K.G.

»In 1879 werd voor het eerst tirentijn geweven en pluksel gemaakt.

»Overigens werden de werkzaamheden geregeld door de werkkrachten der bevolking en naar de ontvangen bestellingen.

»De koffijzakken werden afgeleverd aan de Nederlandsche Handelmaatschappij; de sokken en handschoenen werden vervaardigd voor het leger.

»Het borstelwerk werd uitsluitend te Ommerschans gemaakt. In dit gesticht zijn deurmatjes van afval van jutegaren gevlochten.

»De verpleegden, die een handwerk verstonden, dat in de gestichten werd uitgeoefend, werden daarmede zooveel mogelijk bezig gehouden" enz.

Het is ook daarom van belang de Rijkswerkinrigtingen te Ommerschans en Veenhuizen te vestigen, omdat men in beide gevallen 's lands belang behartigt. Blijkt het dat men veldarbeid niet missen kan, men kan ze geven; kan men ze missen, men heeft gelegenheid alles wat

[1] Zie bladz. 31 kolom 1 en 2.

daartoe betrekking heeft, landen, gebouwen, bosschen, enz. langzamerhand te verkoopen zonder die groote schade te lijden.

Men kan des noods zelfs bepalen dat fabriekarbeid regel en veldarbeid uitzondering is, of ook één gesticht voor veldarbeiders houden. [1]

VIII. Vóór de oprigting der Maatschappij van Weldadigheid hadden de ingezetenen, vooral zij die woonden op afgelegene plaatsen en hoeven, grooten last van bedelaars en zwervende landloopers. Men gaf aalmoezen niet uit liefde, maar uit vrees voor diefstal, verwonding, brandstichting en erger.

Dankbaar begroette het toen levend geslacht de oprigting der bedelaarsgestichten, die groote veiligheid en groote verligting gaven doordien men minder last had van bedelaars, die volgens het besluit van Augustus 1827 te Ommerschans en te Veenhuizen »zouden worden bewaard en zooveel mogelijk bezig gehouden".

Sommigen meenen dat de tijd dat men last heeft van bedelaars voorbij is en dat in dit opzigt Ommerschans en Veenhuizen hebben uitgediend.

Dit is ongegrond:

Bedelaars waren er altijd en zullen er zijn in alle eeuwen.

Zij zullen er altijd blijven, als een gevolg hetzij van beperkt verstand, hetzij van gebrekkige opvoeding, hetzij van ongelukken, hetzij van werkgebrek, hetzij van ziekten of waardoor ook.

Een groot getal bedelaars is in den laatsten tijd daardoor gekomen, dat jonge menschen niets leeren en bij den militairen stand gaan en dan, om welke reden ook, ontslag krijgen en in de Maatschappij teruggekeerd niets kunnen aanvatten omdat zij niets kennen.

Ook het onderscheid tusschen werkkrachtige en niet werkkrachtige bedelaars is onzeker en was ook in vorige eeuwen onzeker en zal dit wel blijven (mendicantes validi et invalidi).

Wat is werk?

Is erwten lezen, boonen doppen, netten breiden en fabriekmatige arbeid *wel*, maar veldarbeid *geen* werk?

Toch zeker niet?

---

[1] Uit dat zelfde verslag en wel uit de bijlage tabel 27, n°. 38, laat ik hier volgen een overzigt van de bevolking der gestichten over de laatste jaren vóór 1880, 't geen eenig overzigt over de zaak geeft:

	op 1 Jan.
Totaal van 1879	2445
„ „ 1878	2509
„ „ 1877	2526
„ „ 1876	2710
„ „ 1875	3091
„ „ 1874	2966
„ „ 1873	2856
„ „ 1872	3085
„ „ 1871	2886
„ „ 1870	4700
„ „ 1869	5485

Volgens de Memorie van Toelichting tot begrooting 1880, blz. 2 was de bevolking op 1 Julij 1879 2066; volgens de Memorie van Toelichting begrooting 1881, blz. 1, op 1 Julij 1880 2189, en volgens de Memorie van Toelichting begrooting 1882, blz. 2. op 1 Julij 1881 2428.

En ook dit komt te pas bij de vraag die ons thans bezig houdt.

Hoe toch legt gij uit art. 434 van het nieuwe Wetboek van Strafregt?

Een bedelaar staat te regt; het blijkt op de zitting dat hij zijn gansche leven veldarbeid heeft gedaan en »tot werken in staat is".

Hij wordt bij vonnis geplaatst voor 3 jaar in eene Rijkswerkinrigting.

Te Veere, te Leeuwarden of te Hoorn aangekomen blijkt dat hij wegens ruwheid der handen, wegens onhandigheid, wegens botheid of welke reden dan ook voor *elken* fabriekmatigen of daarmede gelijk staanden arbeid geheel ongeschikt is, en zoo zullen er *velen*, *zeer velen* zijn.

De Staat is niettemin verplicht werk te geven.

Zult gij dan weer land gaan koopen te Veere, te Leeuwarden of te Hoorn?

IX. Men wil Rijkswerkinrigtingen maken te Veere, te Leeuwarden en te Hoorn.

Dat geeft drie administratien.

Dus driemaal kosten, dus drie verschillende wijzen van handelen of weder centrale ambtenaren.

In alle die plaatsen moet men inrigtingen maken, die thans met veel kosten in Ommerschans en Veenhuizen zijn gemaakt, die later verbeterd, tot het gebruik geijkt en verder voor het nieuwe doel gemakkelijk te verbeteren en aan te vullen zijn.

In Veere, Leeuwarden en Hoorn is op dit punt aan alles, althans aan veel gebrek en zullen schatten noodig zijn om zoo ver te komen als men nu in Ommerschans en Veenhuizen is.

Wil men werkinrigtingen dan is het — anders als bij cellulaire gevangenissen — beter eene groote dan 3 kleinen te hebben.

X. Na de wet van 28 Junij 1881 hebben de Rijkswerkinrigtingen een nieuw gewigt gekregen en ontstaat er een nieuw argument om verschillend werk te hebben.

Ten slotte een paar algemeene aanmerkingen over armoede en bedelarij.

De bevolking gewoonlijk in Ommerschans en Veenhuizen aanwezig is niet slecht genoeg voor de gevangenis, maar te slecht voor de maatschappij.

In het antwoord der Regering op het verslag begrooting Ommerschans en Veenhuizen voor 1882, zegt de Regering te regt:

»Gebrek aan werk en duurte van levensmiddelen zullen zeker het hunne bijdragen ter bevolking der gestichten; de aanwezigheid van vele ouden en invaliden vindt zeker ook deels zijn grond in onwil van armbesturen om voldoenden onderstand te verleenen; voorts bevinden er zich personen, die, ontmoedigd door te vergeefs aangewende pogingen om werk te bekomen, na ontslag uit de gestichten, op nieuw de hand uitsteken tot het ontvangen van een aalmoes enz." [1]

Welnu, deze bevolking, menschen van dit kaliber, staan op het punt om in de gevangenis te komen.

Deze menschen steken hunne handen uit òf tot bedelen òf tot misdaad.

---

[1] Blz. 3.

Zij staan op den drempel der gevangenis en landen nog aan in de gestichten of werkinrigting.

Dubbel voordeel:

1°. hunne zedelijkheid is meer behouden, terugkeer in de maatschappij blijft meer mogelijk, zooals er velen in de maatschappij terugkeeren.

2°. de strafgevangenis blijft in hare afschrikkende waarde, want *ongelukkig* is het land, welks strafinrigtingen als toevlugtsoord begeerlijk worden.

Het is als het ware een overgang tot zedelijk herstel of een middel om uit de gevangenis te blijven.

In beide gevallen doet het goed.

De Staat onderhoudt wel beiden, maar heeft toch meer belang dat ze in het voorportaal blijven en niet in de gevangenis.

In dit opzigt hebben de gestichten in de verloopene 60 jaar groot voordeel gedaan [1].

Voor hen die den vroegeren toestand noch bij ondervinding noch bij mededeeling kennen, is het begrip van het voorbeeld meer negatief.

Men kan met de armoede — zoo als het spreekwoord zegt — niet zoo als men wil, maar zooals men moet.

Men moet in de maatschappij met de armoede en de bedelaars rekening houden.

Men kan die kwaal der menschheid niet bezweren noch door draconische noch door idealistische wetten.

De menschelijke natuur verloochent zich nooit.

Het stuit wel tegen de borst als men ziet dat de armoede zoo weinig zedelijk, zoo weinig overleggend, zoo wispelturig, nooit dankbaar, integendeel bedriegzuchtig is.

Aan de armoede zal men zich steeds ergeren.

Het is begrijpelijk dat de ambtenaren zich zeer ergeren.

Maar men zie op de maatschappij zelve.

Als die bevolking over de maatschappij is losgelaten (en deze quaestie kunnen wij even goed beoordeelen en welligt meer onbevooroordeeld dan de ambtenaren, daar wij die ergernis niet hebben) welke onrust, welke plagerijen, welke gevaren komen of kunnen daarvan komen?

Is dit die ergernis, is dat het geld niet waard, dat zoo doende aan de gevangenissen en aan politiemaatregelen in de groote steden en in afgelegen dorpen wordt bespaard?

De tegenstanders maken zich in hunne goede bedoelingen illusien.

Zoo zeide de heer VAN KONIJNENBURG in eene beraadslaging op het 24ste Nijverheids-congres te Haarlem, 12 en 14 Julij 1881 [2], als peroratie van zijne rede: »zonder *de* gestichten geene bedelaars meer!"

Waarlijk eene blijde boodschap voor alle beschaafde Staten, die bedelaarsgestichten hebben en die onmagtig zijn de verkeerde toestanden daarvan onafscheidelijk op eens op te heffen.

---

[1] Men zie over de werking der gestichten een artikel van pastoor BRENNINKMEIJER, geestelijke bij de gevangenis te Assen, in *de Tijd* van 31 October 1881, 2de stuk; daarin komen voor stellingen als deze: de gestichten weren de bedelarij niet geheel, evenmin als de gevangenissen alle misdaden; Nederland moet zijne aschbelt hebben; is de bedelende comedie nog niet beter dan de misdadige? en dergelijke.

[2] Zie tijdschrift der Maatschappij van Nijverheid, Sept. 1881, blz. 95.

De argumenten om 's Rijks werkinrigtingen van Ommerschans en Veenhuizen weg te nemen, komen mij onafdoende en *zeer* zwak voor.

Laat ons onze bedelaarsgestichten in flinke werkinrigtingen veranderen, en, zonder te dweepen met eene onbereikbare volmaaktheid, ze gaandeweg verbeteren!

Mijne conclusie is:

1°. de bedelaarsgestichten op te heffen; en

2°. de Rijkswerkinrigtingen te vestigen te Ommerschans en Veenhuizen.

's Gravenhage, 27 Februarij 1882.

OLDENHUIS GRATAMA.

NASCHRIFT.

Tot regt verstand van de bepalingen in het Wetboek van Strafregt omtrent 's Rijks werkinrigtingen mogen nog dienen de navolgende aanhalingen uit de Memorie van Toelichting en uit het Verslag.

Memorie van Toelichting, [zie deel I bl. 355]:

»In de tegenwoordige wetgeving [*tot en met*] zuivere strafkolonien zijn.

»Is armverzorging alzoo [*tot en met*] opgeleid worden."

Verslag [zie deel I bl. 356 en 357]:

»De bedelaarsgestichten zijn, het is genoeg bekend [*tot en met*] de exceptioneele straf in het aangenomen strafstelsel geenszins misplaatst."

Aan de opmerkingen is door den Minister gevolg gegeven.

Bij de openbare beraadslaging is er niet over gesproken.

Memorie van Beantwoording.

c. *De toekomstige opheffing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen en de vestiging der Rijkswerkinrichtingen voor mannen te Veere, Hoorn en Leeuwarden.*

Dit zoo hoogst belangrijke punt eischt uitvoerige behandeling.

Voldoende aan het verlangen der Tweede Kamer, waarvan was gebleken uit het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen, dienst 1882, heeft de ondergeteekende bij de beantwoording van dat Verslag zijne meening doen kennen aangaande de werking dier inrichtingen en de mogelijkheid om ze binnen korteren of langeren tijd trapsgewijze op te heffen.

Zoo als uit die Memorie van Beantwoording, waarheen de ondergeteekende kortheidshalve de vrijheid neemt te verwijzen, kan blijken, was die meening niet ten voordeele der gestichten. De slotsom der beschouwingen was toch:

1°. dat die inrichtingen zijn gebleken ook als Rijksgestichten niet het meest geschikte middel aan te bieden tot het krachtig te keer gaan van de bedelarij en dat de verwachtingen dienaangaande in 1859 gekoesterd, niet zijn vervuld;

2°. dat dit ongunstig resultaat voornamelijk moet worden toegeschreven, deels aan den veldarbeid, waarmede veel verpleegden bij de tegen-

woordige regeling behooren te worden bezig gehouden, doch welke arbeid voor de meesten een te aangenaam karakter draagt, deels aan de geheele inrichting der gebouwen, door welk een en ander tevens de mogelijkheid van behoorlijk strenge tucht wordt uitgesloten;

3°. dat *afdoende* hervorming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, op zoodanige wijze dat zij als Rijkswerkinrichtingen, — dat wil zeggen als *straf*gestichten, waarin naar de bepalingen van het nieuwe strafwetboek slechts *die* bedelaars die tot werken in staat zijn, zullen worden opgenomen — zouden kunnen blijven bestaan, niet mogelijk is wanneer men den veldarbeid behoudt.

Op grond van dit een en ander achtte dan ook de ondergeteekende het raadzaam, de localiteit, verpleging en arbeid in de gestichten voor het tegenwoordige onveranderd te laten en bepaaldelijk voor de in het vervolg door den rechter voor de eerste maal tot opzending naar een bedelaarsgesticht of Rijkswerkinrichting valide veroordeelden *reeds nu* een ander gebouw of gesticht te bestemmen, waar, van den beginne af, een betere geest en strengere tucht zou kunnen heerschen.

Dit zou de eerste stap zijn, welke later gevolgd zou worden door in gebruikstelling, als Rijkswerkinrichtingen, van de thans nog als strafgevangenissen dienstdoende gebouwen te Leeuwarden en Hoorn, welke gestichten op den duur voor geen ander doel worden gevorderd.

Tegen dit voornemen zijn, blijkens het Voorloopig Verslag over het tegenwoordig wetsontwerp en de daarbij gevoegde Nota van het lid der Kamer Mr. GRATAMA, talrijke bezwaren gerezen.

Men wenscht, behoudens enkele veranderingen, de bestaande bedelaarsgestichten ook als Rijkswerkinrichtingen te behouden:

1°. omdat men juist den veldarbeid op zich zelven zoo voortreffelijk acht en dezen althans niet zou willen missen;

2°. omdat men bij 't vervallen van den veldarbeid vreezen zou, dat geen voldoende andere arbeid zou gevonden worden om alle verpleegden behoorlijk binnen de muren te kunnen bezighouden;

3°. omdat men uit financiëlen hoofde zoowel tegen het tegenwoordig oogenblik der verandering van stelsel als tegen deze zelve bezwaar heeft.

De wederlegging van een en ander moge hier haar plaats vinden.

Ad 1um. Het hoofdbezwaar tegen de bedoelde regeling van het onderwerp is hierin gelegen, dat de opheffing van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen voornamelijk beoogd wordt als het gevolg van het beginsel om voor de veroordeelde bedelaars (alleen met veroordeelden heeft men in de toekomst te rekenen) den landbouwarbeid op te heffen. Deze opheffing nu wordt afgekeurd omdat het landbouwbedrijf zou zijn eene geschikte bezigheid voor de verpleegden en met de verdwijning daarvan tevens vervallen zou het werken in de open lucht, zoo geschikt geoordeeld om een »heilzamen invloed" op de verpleegden in die inrichtingen uit te oefenen.

»Veel" meende men »was in den laatsten tijd reeds tot verbetering dier gestichten tot stand gebragt en door de verplaatsing daarvan van het platte land naar de steden zouden de bezwaren tegen de bestaande

inrichtingen aangevoerd niet uit den weg geruimd maar veeleer vermeerderd worden."

In 't voorbijgaan merkt ondergeteekende op dat men toekomstig niet te doen heeft met verpleegden, maar met veroordeelden die tot werken in staat zijn en straf ondergaan.

Hoe in het oogloopend steekt overigens deze gunstige beschouwing over de gestichten Ommerschans en Veenhuizen af bij hetgeen ten aanzien dier inrichtingen voorkomt op bladz. 11 van het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over het IV^de^ Hoofdstuk der Staatsbegrooting dienst 1882, waar van de gestichten wordt gesproken als van broeinesten van ondeugd, en waar wordt gevraagd »of de opheffing van die broeinesten niet wenschelijk zou zijn."

De ondergeteekende nu vereenigt zich volkomen met laatstgenoemd gevoelen.

Al hetgeen in het belang van den veldarbeid en boschcultuur wordt aangevoerd, hoe juist ook in algemeenen zin, mag toch alleen daarom er nog niet toe leiden een en ander voor de bedelaarsgestichten en Rijkswerkinrichtingen dienstig te achten.

Het doen werken in de open lucht is zeker zeer fraai in theorie, maar het zal er ten slotte op neêrkomen te overwegen hoe het in de practijk werkt.

In het voornoemd Verslag wordt gesproken van den »heilzamen invloed" door het werken in de open lucht op de verpleegden in de bedelaarsgestichten uit te oefenen. Maar wat is daaronder te verstaan? Zeer zeker zou men van »heilzamen invloed" mogen spreken wanneer de verpleegde zóó aan den arbeid gewend en tevens zóó tot den arbeid bekwaam gemaakt werd, dat hij na zijn ontslag in de vrije maatschappij zich werk weet te verschaffen en daardoor in eigen levensonderhoud weet te voorzien. Maar daarmede zou dan noodwendig gepaard moeten gaan, dat de ontslagene *niet* naar de school terug verlangde, opdat niet leerling blijve wie op eigen wieken moest drijven. Behalve het vermogen mag dus de ernstige wil niet ontbreken om zich nà ontslag buiten de gestichten te houden; en alles, wat aan de vorming van dien wil in den weg staat, moet — hoe goed ook uit anderen hoofde — daarom zooveel mogelijk worden geweerd.

Stelt men dit op den voorgrond, dan schijnt alles wat men omtrent het aanbevelenswaardige van den veldarbeid en in het algemeen ten voordeele van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, waar de verpleegden het »buitenleven" genieten, in 't midden brengt, weerlegd te worden door de omvangrijke recidive, die bij de gestichtsbevolking valt op te merken.

Op 31 December 1879 bevonden zich te Ommerschans en Veenhuizen van de 2603 verpleegden slechts 398 of 15 pct. voor de eerste maal.

Op 31 December 1880 bedroeg dit cijfer van de toen aanwezige 2730 personen 415 of insgelijks 15 pct.

Al de overigen werden voor de 2de, 3de, ja zelfs tot voor de 18de maal verpleegd, zoo als uit den hieronder volgenden staat kan blijken:

Er werden verpleegd:

	op 31 Dec. 1879.	op 31 Dec. 1881.
voor de 1ste maal.....	398	415
» » 2de »	388	461
» » 3de »	311	318
» » 4de »	297	284
» » 5de »	210	209
» » 6de »	209	226
» » 7de »	197	208
» » 8ste »	177	163
» » 9de »	155	170
» » 10de »	86	94
» » 11—18de maal.....	175	182
	2603	2730

Ziedaar dan door onwraakbare cijfers toegelicht de »heilzame invloed," die, volgens het Voorloopig Verslag, boven vermeld, door den veldarbeid op de verpleegden wordt uitgeoefend!

In het telkens en telkens weder terugkeeren in de gestichten — ook van een aantal krachtige en voor werken zeer geschikte personen, ziet de ondergeteekende juist het bewijs, dat de veldarbeid en in 't algemeen het altijd min of meer vrije buitenleven *nadeelig* werkt en in eene strafinrichting voor volwassenen niet zou thuis behooren.

Vraagt men, zou het dan niet mogelijk zijn door vermeerdering en verscherping van toezicht het luijeren en andere verkeerdheden uit te sluiten? dan moet hierop worden geantwoord:

1°. dat zoodanig toezicht, daargelaten nog de daaraan verbonden groote uitgaven, wegens de uitgestrektheid der terreinen en de uiteenloopende bezigheden der verpleegden toch nog altijd onvoldoende zou zijn;

2°. (en dit is overwegend) dat bij behoud van den landbouw nimmer het *karakter van buitenleven* en de *vrijheid van beweging* kunnen worden weggenomen, welke de bedelaarsgestichten voor velen eenigszins aantrekkelijk maken. Dit gebrek van het stelsel is ook bij een gestrenger toezicht niet weg te nemen, zelfs al heeft de verdeeling der werkzaamheden met nog meer overleg plaats dan thans.

Bovendien staat de veldarbeid bij den fabriekarbeid ook nog in een ander opzicht ten achter. Tegen luiheid bij den arbeid is een uitstekend wapen gelegen in eene loonsberekening in verhouding tot het verrichte. Zooveel mogelijk wordt dan ook èn bij den fabriek- èn bij den veldarbeid de betaling per stuk, per gewigt of per maat berekend. En daar de aankoop van winkelwaren slechts uit het zakgeld ($^2/_3$ van het verdiend loon) kan geschieden, is hierin een afdoende prikkel tot werkzaamheid gelegen. Ongelukkigerwijze nu leent zich echter de veldarbeid slechts bij enkele bepaalde werkzaamheden tot zoodanige prijsberekening, zoodat een groot gedeelte in daggeld moet worden verricht.

Te arbeiden in *werkzalen* draagt een veel meer afschrikkend karakter. Weet men daarheen te zullen worden overgebracht, dan zal men — hieraan twijfelt de ondergeteekende niet, al zullen er altijd uitzonderingen voorkomen — veel meer dan in de tegenwoordige gestichten zijne uiterste krachten inspannen alvorens zich aan bedelarij schuldig te maken.

En *voorkoming* van bedelarij zal toch wel altijd het doel moeten zijn waarnaar gestreefd wordt.

Nu moge het waar zijn dat veldarbeid over het algemeen meer krachtsinspanning vordert dan de arbeid in huis verricht, dat hij dus vermoeijender is en dat de veldarbeider bij guur weder aan vele ontberingen bloot staat, waarvan de in verwarmde zalen arbeidende verpleegden bevrijd blijven; de ondervinding leert, dat het meerendeel der verpleegden den veldarbeid verkiest en dat dus de daaraan verbonden voordeelen door hen het hoogste worden geschat. Natuurlijk moet men wachten zich in deze door enkele uitzonderingen op het dwaalspoor te laten brengen. Er zijn er, die zich aan het weefgetouw of bij anderen fabrieksarbeid zoozeer op hunne plaats gevoelen, dat zij niet dan met weerzin aan den veldarbeid gaan deelnemen; maar — meerendeels wordt verzocht bij den landbouw geplaatst te worden. De voorkeur voor den veldarbeid blijkt onder anderen daaruit, dat zeer velen bij hunne aankomst in de gestichten ten onrechte opgeven geen ambacht te hebben geleerd, terwijl dan later blijkt, dat zij door hunne leugenachtige opgave zich slechts wilden verzekeren op het veld te werk te worden gesteld.

Wil men weten welk verband er bestaat tusschen de hoegrootheid der bevolking en den veldarbeid, zoo raadplege men de ervaring van de ambtenaren die hun leven in de dienst der gestichten hebben doorgebracht. Een hunner, die gedurende meer dan 30 jaar bij het beheer van den landbouw eene betrekking bekleedt, deelde mede, dat naar zijne overtuiging de meeste valide veldarbeiders uit de gestichten zouden wegblijven als ze niet langer het uitzicht hadden tot het verrichten van veldarbeid te worden toegelaten. Onlangs werd hem nog door een verpleegde — bij gelegenheid dat hij dezen over zijn spoedigen terugkeer onderhield — verzekerd, dat »als ze hem naar Veere wilden hebben, hij er dan wel buiten zou hebben weten te blijven. In dat geval had hij het nog wel uitgehouden bij den boer, waar hij na zijn ontslag werk had gevonden, maar wiens stugheid en onvriendelijkheid hem zoo had gehinderd dat hij maar, liever dan bij hem te blijven, naar de gestichten was teruggekeerd." Dit is een voorbeeld uit velen, met *hoe weinig* ernst een ontslagene zich buiten het tegenwoordig gestichtsleven tracht te houden, dat is, hoe weinig hij er voor bevreesd is.

Het is geene zeldzaamheid dat, als de tijd van ontslag daar is, van de herkregen vrijheid slechts wordt gebruik gemaakt om naar een vooraf beraamd plan een familielid te bezoeken of op andere wijze eenige dagen genoegelijk door te brengen, en daarna, wanneer de uitgaanskas is verteerd, door middel van het vooraf ter zijde gelegd reisgeld, naar Assen terug te gaan, van waar de ontslagene dan weldra als veroordeelde in de gestichten terugkeert, tot over 2 jaar dezelfde comedie zich herhaalt. Spottenderwijze werd dan ook de niet onjuiste opmerking gemaakt, dat vele ambtenaren in de gestichten bij de verpleegden ten achter staan, door dat deze in de gelegenheid zijn geregeld om de 2 jaar een 14 dagen *met verlof* te gaan.

Men heeft wel eens gevraagd: gij beweert dat de gestichten te aantrekkelijk zijn en te weinig afschrikken, maar hoe rijmt gij dit dan met de omstandigheid, dat niet weinigen brandbrieven schrijven om in eene

gevangenis te komen, of zich door desertie aan het verblijf in de gestichten trachten te onttrekken?

Bij de beoordeeling van het eerste punt vergete men niet dat ten allen tijde van die ontevreden karakters worden aangetroffen, wien het nergens naar den zin is en die dan ook steeds naar verandering hunkeren. Uit baloorigheid valt dan ook menig misdrijf te verklaren. Voorts zijn er ook onder de verpleegden, die door vroegere straffen met het tuchthuisleven zijn vertrouwd geraakt en daardoor vaak voor de vrijheid zóó onverschillig zijn geworden, dat zij haar voor enkele kleine voordeelen, door het gevangenisleven aangeboden, opofferen. Ook wordt wel eens een misdrijf gepleegd, omdat bij het ontslag uit eene gevangenis bij het genootschap tot zedelijke verbetering van gevangenen meer hulp wordt gevonden dan bij het ontslag uit de gestichten. Eindelijk houde men rekening hiermede, dat meermalen de lust om zich van het gestichtsleven te bevrijden wordt geboren uit vrees voor de medeverpleegden. Niet alleen om geschillen betreffende geldzaken, maar uit anderen hoofde (bijv. onzedelijkheid) kan soms de verontwaardiging van de bevolking zich in zoodanige mate tegen een individu keeren, dat deze het eene quaestie van lijfsbehoud gaat achten zich op de een of andere wijze te verwijderen.

En wat de desertie of de poging daartoe betreft — stelt men een gedeelte dier gevallen op rekening van enkele der hierbovengenoemde oorzaken, zoo blijft natuurlijk nog een ander gedeelte over ook voor de gevallen, waarin de zucht naar vrijheid de enkele drijfveer is. Maar het is duidelijk dat men zich daarover geenszins mag verwonderen; want hoe weinig afschrikkend het gestichtsleven in het algemeen voor de bevolking ook zij, het zou er toch al bijzonder treurig mede gesteld zijn wanneer het gemis der vrijheid door *niemand* meer werd gevoeld en het leven daarbuiten voor niemand *iets meer* aantrekkelijks bezat. Het getal deserteurs nu is zóó gering, en de gelegenheid tot desertie bij den veldarbeid zóó schoon, dat uit een en ander gerust de gevolgtrekking kan worden gemaakt dat verre het grootste deel der veldarbeiders zonder weerzin in 't gesticht verblijft.

De vraag, of kan worden *aangetoond*, dat het stelsel van uitsluitenden arbeid binnen de muren *proefondervindelijk* betere uitkomsten oplevert, kan natuurlijk niet bevestigend worden beantwoord. Immers de proef is nog niet genomen. Als zoodanig kan toch wel niet worden aangemerkt de plaatsing in, reeds in sommige steden bestaande, werkinrichtingen waar de philantropie heerscht en niet de tucht van een strafgesticht.

Nu intusschen vaststaat, eensdeels dat men de Rijkswerkinrichtingen niet missen kan, anderdeels dat de bestaande gestichten waar veldarbeid bestaat en — afgescheiden daarvan — ook door hen die fabriekmatig arbeiden, het betrekkelijk vrije buitenleven genoten wordt, *slechte* resultaten opleveren, ligt het dan niet voor de hand althans de proef met een ander stelsel te nemen?

Het behoud van den landbouw als bedrijf wordt in de meergenoemde Nota van Mr. Gratama ook daarom aanbevolen, omdat men dan de keuze blijft behouden tusschen dien arbeid en fabriekmatig werk; des noods, zoo luidt het in die nota, ware te bepalen dat fabriekarbeid regel en veldarbeid uitzondering zal zijn, of ware één gesticht voor veldarbeiders te bestemmen.

Het al of niet geven van veldarbeid naar mate men dien voor de veroordeelden al of niet noodig heeft of kan missen, is met een bepaald stelsel van landbouw, dat tòch wordt gevorderd, echter niet wel overeen te brengen.

En, wat het 2de denkbeeld betreft, is er geen reden om den veldarbeid niet geheel af te schaffen als men hem nadeelig acht.

Dat ook de belangen der gezondheid niet uit het oog zullen worden verloren; — dat de noodige zorg zal worden gedragen dat de verpleegden in de nieuwe inrichtingen de vrije lucht kunnen genieten in zoover dat voor de gezondheid noodig is, hiervan — en dit strekke tevens tot antwoord op het laatste gedeelte van punt VI der Nota van Mr. Gratama, — kan de meest stellige verzekering worden gegeven.

Ad 2um. Waarom de bosch- en veldarbeid moet worden ontraden, hierboven zijn daarvoor de redenen nader opgegeven. Op de hiermede in verband staande vragen, of men verzekerd is altijd voldoende fabriekmatigen arbeid te zullen hebben, meent ondergeteekende te kunnen antwoorden, dat, al moge daaromtrent nimmer absolute zekerheid kunnen bestaan, toch hiervoor in het algemeen niet behoeft te worden gevreesd.

Door onderling overleg tusschen de betrokken Departementen van algemeen bestuur is reeds het werk voor de gevangenissen uitgebreid kunnen worden; — waarom zou dit ook niet voor de veroordeelde bedelaars kunnen plaats hebben?

De meeste takken van bedrijf waarmede (afgescheiden van den veldarbeid) de verpleegden te Ommerschans en te Veenhuizen zich bezig houden, zijn nog voor uitbreiding en het geheel voor aanvulling vatbaar. Er wordt ook gerekend op afneming der bevolking, een uitvloeisel zoo van de te nemen maatregelen als van de aanzienlijke beperkingen der gevallen waarin opzending naar de Rijkswerkinrichtingen volgens het nieuwe Strafwetboek plaats heeft. Met het oog op een en ander is het waarschijnlijk dat de bevolking in zoodanige mate zal verminderen dat de veldarbeid kan wegvallen zonder dat vermeerdering van den fabriekmatigen arbeid er mede gepaard moet gaan. Maar — al blijkt die voorstelling te gunstig, — al moge de concurrentie met de bijzondere nijverheid wellicht iets grooter worden, dit kan naar de opvatting van den ondergeteekende geen punt van overwegend bezwaar uitmaken waar het geldt het nemen van maatregelen om aan de bedelaarsgestichten of werkinrichtingen alle aanlokkelijkheid te ontnemen. Wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen. *Meer nog dan door de bedoelde concurrentie, zal de nijverheid benadeeld worden door het behoud van een stelsel dat tot luiheid aanmoedigt en »verpleegden" maakt van hen die anders in de vrije nijverheid zouden gearbeid hebben.* Moest de vrees van concurrentie alleen in deze beslissend zijn, afgescheiden van de gevolgen die het luije leven in de gestichten heeft, dan zou ook voor de gevangenissen uitbreiding van den arbeid achterwege moeten worden gelaten.

Overigens schijnt de vraag gewettigd, of ten deze wel zooveel zorg behoeft te bestaan, als wordt bedacht dat bij de invoering, op uitgebreide schaal, van het cellulaire stelsel, voor de werkinrichtingen arbeid beschikbaar komt, welke thans door de gevangenen in gemeenschappelijke opsluiting wordt verricht.

De vrees van den heer GRATAMA, blijkens diens Nota, dat vele, zelfs zeer vele personen kunnen worden opgezonden, die, wegens ruwheid der handen, wegens onhandigheid, wegens botheit of welke andere reden dan ook, voor *elken* fabriekmatigen of daarmede gelijkstaanden arbeid geheel ongeschikt zijn, kan de ondergeteekende niet deelen. Mochten onder de opgenomenen zich al enkelen bevinden voor fabriekmatigen arbeid niet dadelijk geschikt, zij worden dit toch door dagelijksche oefening, en zij worden dit te spoediger naarmate zij ondervinden dat aan het niet inleveren van minstens »dragelijk" werk het gemis van loon en dus ook van zakgeld is verbonden.

De ondergeteekende kan verzekeren, dat dit punt in de gevangenissen nog nooit tot onoverkomelijke moeijelijkheden heeft geleid. Allerminst zou hij kunnen toegeven dat de Staat, met het oog daarop, verplicht zou zijn om te Hoorn, Leeuwarden of Veere land te koopen om die bedelaars, die tot dusverre alleen landarbeid verricht hebben, dezen te verschaffen. Met gelijk recht zou men dan toch ook ditzelfde voor de gevangenissen kunnen eischen.

Ad 3um. Op de bepaald onvoldoende localiteit der gestichten werd reeds in de bovenbedoelde Memorie van Beantwoording gewezen. Hier zij alleen nog herinnerd dat de tegenwoordige inrichting dagteekent uit een tijd toen men de bedelaarsgestichten meer als philantropische inrichtingen beschouwde. Zij voldoen niet aan de meest bescheiden eischen van een voldoend strafgesticht. De toestand is gebrekkig, — voor enkele lokalen zelfs bouwvallig. Alles is dun gebouwd als ware het voor gewoon gebruik bestemd; muren, vloeren, ramen noch deuren zouden ingeval van ernstig verzet eene vereischte afsluiting waarborgen. Bovendien is er gebrek aan ruimte en geene gelegenheid om de verpleegden gedurende de winteravonden met arbeid bezig te houden. Dit laatste zou trouwens om het enorme brandgevaar toch achterwege hebben moeten blijven.

Arbeid, orde en tucht moeten onder dit alles wel in hevige mate lijden, en eene verbetering van dien toestand is dringend noodzakelijk.

Onder deze omstandigheden — nu veel geld noodig zou zijn om de gebouwen in behoorlijken staat te brengen — is het natuurlijk dat — alvorens tot die uitgave te besluiten — de vraag wordt beantwoord: zal de verbetering in eene reorganisatie van het bestaande worden gezocht of zal men *elders* de Rijkswerkinrichtingen vestigen?

Wenscht men den veldarbeid te *behouden*, dan zou de ondergeteekende in 't algemeen ontraden de Rijkswerkinrichtingen naar elders over te brengen; — afdoende verbouwing der *tegenwoordige* gestichten zou dan spoedig kunnen volgen. Maar wordt daarentegen de veldarbeid *opgeheven*, dan zou ondergeteekende geene kostbare verbouwing noch herstelling wenschen voor te stellen van de tegenwoordige gestichten, welker afgezonderde ligging dan verder door niets zou worden aanbevolen. Hij zou er dan, zeer natuurlijk, de voorkeur aan geven door het in gebruik nemen van twee voor de opneming van bewuste personen geschikte gebouwen en door het bouwen van één nieuwe inrichting elders te verkrijgen hetgeen noodig wordt geacht. Zeker is het, dat men van hetgeen nieuw gemaakt moet worden, de uitkomsten moet afwachten; doch ouden die zóó onzeker zijn als men bij het ontwerpen der plannen te

rade gaat met de ondervinding? Bovendien: — over de geschiktheid der twee reeds bestaande gevangenissen zal toch zeker wel een oordeel kunnen worden uitgesproken.

Is dit oogenblik dus niet door den ondergeteekende gekozen, maar door de omstandigheden aangewezen, het treft niettemin niet ongelukkig. Immers: door de reorganisatie van het gevangeniswezen zullen met der tijd een paar groote strafgevangenissen (Leeuwarden en Hoorn) hare bestemming verliezen; deze kunnen derhalve voor Rijkswerkinrichtingen zeer goed in gebruik worden genomen.

En wat nu betreft de bezwaren, aan den financielen toestand des lands ontleend: — waar op den voorgrond staat dat er in den bestaanden toestand eene verandering *moet* komen, is het financieel ten slotte eene vrij onverschillige zaak of de uitgaven voor de eene dan wel voor de andere verandering moeten dienen.

Er is meer. Ver- en aanbouwing van de localiteiten te Ommerschans en Veenhuizen zóó als noodig is om daarvan *straf*inrichtingen te maken, zou eene uitgaaf vorderen, stellig aanzienlijker dan die welke te Veere en voor het in gebruik nemen van de, in den besten staat verkeerende, gevangenissen te Hoorn en Leeuwarden gevorderd worden.

Voor Veere kent men de raming, welke niet te laag is genomen; terwijl voor Leeuwarden en Hoorn geene uitgaven worden gevorderd, dewijl men aldaar de bestaande localiteiten slechts in gebruik heeft te nemen voor het beoogde doel. De kosten van meubileering zullen zeker niet aanzienlijk zijn, daar het grootste gedeelte, zoo niet alles, in de gevangenissen en bedelaarsgestichten kan worden aangemaakt.

Het is den ondergeteekende dan ook niet duidelijk wat in de meerbedoelde Nota bij punt IX bedoeld wordt met het maken in de 3 plaatsen van inrichtingen welke te Ommerschans en Veenhuizen met veel kosten zijn daargesteld, en met het benoodigd zijn van »schatten" om er zoo ver te komen als men thans te Ommerschans en Veenhuizen is.

Dat gedurende het overgangstijdperk buitengewone uitgaven voor personeel van beambten zullen gevorderd worden, is natuurlijk; doch dit is van geheel tijdelijken aard, en hiertegenover staat dat alsdan uitbreiding van het getal beambten te Ommerschans en Veenhuizen waarschijnlijk achterwege kon blijven, hetgeen anders, wil men zoodanige tucht invoeren als met het begrip »*straf*inrichting" overeenkomt, onvermijdelijk zal worden gevorderd, terwijl bovendien bedoeld tijdperk zoo kort mogelijk zal worden genomen.

Ingebruikneming van Leeuwarden of Hoorn, dan wel van beiden te zamen, zal uit den aard der zaak kunnen gepaard gaan met opheffing van een of meer der gestichten Ommerschans en Veenhuizen.

Vermeerdering der kosten van administratie en beheer zal er op zich zelf niet het gevolg van behoeven te zijn. Ook nu heeft elk der vier gestichten zijn eigen hoofd (adjunct-directeur), terwijl boven hen een Directeur gesteld is die van uit Veenhuizen ook over het in eene andere provincie gelegen gesticht Ommerschans een oppertoezicht uitoefent. Vier directeuren, te Leeuwarden, Hoorn, Veere en Veenhuizen n°. 1, zouden zeker zamen geen hooger bezoldiging genieten dan thans de Directeur en de vier adjunct-directeuren. Het getal geneesheeren, predikanten en Roomsch-Catholieke geestelijken bedraagt ook thans drie. Overigens zou

het ambtenaarspersoneel in de drie nieuwe gestichten niet grooter behoeven te zijn dan het, bij behoorlijke tucht, ook te Ommerschans en Veenhuizen zou moeten wezen, terwijl zelfs het ambtenaarspersoneel voor den landbouw zou kunnen worden gemist.

Ernstig heeft bij ondergeteekende gewogen de waarschijnlijkheid dat later de kosten van verpleging per hoofd en per dag in de Rijkswerkinrichtingen te Veere, Leeuwarden en Hoorn meer zullen bedragen dan in de gestichten te Ommerschans en Veenhuizen het geval zou zijn. Doordrongen als de ondergeteekende echter is van de noodzakelijkheid om in 's lands welbegrepen belang den aangegeven weg in te slaan, mag hij zich daarvan door deze overweging niet laten terughouden, terwijl hij zich tevens voorstelt dat het aantal verpleegden in zoodanige mate zal verminderen dat de gezamenlijke onkosten van onderhoud niet meer dan thans zullen bedragen.

Men verlieze toch geen oogenblik uit het oog dat de strijd wordt gevoerd tegen de mannen in de kracht des levens (er zijn er reeds enkele van 18 jaar) die tot werken in staat zijn, maar door luiheid en onwil in de gestichten komen waar zij dan een welkom toevluchtsoord vinden. Immers: de anderen (de ouden en invaliden) zullen later (onder de werking der nieuwe strafwet) niet wegens bedelarij kunnen worden opgezonden en *hen* te onderhouden zal aan de zorg der armbesturen moeten worden overgelaten. Gold het deze laatsten, zoo zou eene verscherping der verpleging door den ondergeteekende worden afgekeurd; want het valt bij een bezoek aan de gestichten in het oog hoe goed het is dat deze een rustig leven slijten, waar in de maatschappij geen familie-lid of bloedverwant zich meer om hen bekommert en de armbesturen vaak slechts in te karige mate aan hunne behoeften zouden tegemoetkomen. Het aantal dezer ongelukkigen zou dan ook niet verminderen, al werd het verblijf veel onaangenamer. Maar men stelle uit de bevolking al die min of meer ongelukkigen ter zijde en bepale zijne aandacht uitsluitend tot de krachtige jongere lieden. [1] Dezen moet de Regering uit de gestichten trachten te weren, en dit doel zal te beter bereikt worden naarmate de verpleging er scherper wordt. Daardoor zal het getal hunner tot een minimum inkrimpen, want dat er een verband bestaat tusschen het ver-

---

[1] Op den 5den September jl. bedroeg de gezamenlijke bevolking der gestichten 2614 en waren er onder deze naar het oordeel der directie:

tot zwaar werk in staat	1263
tot ligt werk in staat	1146
tot geen werk in staat	205
	2614

Wat den ouderdom betreft zoo was dit aantal op de volgende wijze verdeeld:

beneden de 20 jaar	21
van 20—40 jaar	493
van 40—60 jaar	1332
boven de 60 jaar	768
	2614

Hoe men nu die cijfers ook beschouwe, dit staat vast: de mannen beneden de 60 jaar, voor zoover zij tot zwaar werk in staat zijn, behoorden geene vaste bewoners der gestichten te zijn.

blijf dat hen na opzending wacht en hunne opzending zelve is onbetwistbaar.

Uit het vorenstaande blijkt dat de bezwaren, welke tegen zijn voornemen tot opheffing der tegenwoordige bedelaarsgestichten werden aangevoerd, door den ondergeteekende niet afdoende worden geacht.

Evenmin hecht hij overwegend belang aan de vraag, of de gronden, bij de gestichten behoorende, moeten worden verpacht of verkocht: — dit kan later worden beslist. Het best zou het den ondergeteekende voorkomen door opneming der verpleegden in de gestichten te Veere, Leeuwarden en Hoorn, de gestichten te Ommerschans en Veenhuizen geleidelijk te ontruimen, en dan den verkoop der gronden gaandeweg, bij gedeelten, te doen plaats hebben.

Voorts meent de ondergeteekende hier nog te moeten opmerken dat uitbreiding van het cellulaire systeem zeer goed gepaard kan gaan met een stelsel van verpleging van bedelaars, dat op gemeenschappelijke detentie en werkzaamheid berust. Het strafwetboek heeft de afzonderlijke opsluiting niet op de Rijkswerkinrichting van toepassing gemaakt; daaruit volgt van zelf dat de gemeenschap er regel moet zijn. Of nu in gemeenschap veldarbeid wordt verrigt dan wel fabriekmatige arbeid, maakt geen verschil. Door de ontworpen regeling wordt de gemeenschappelijke opsluiting dan ook niet bevorderd en de vraag: »gemeenschap of cel" ligt geheel buiten de quaestie.

De ondergeteekende blijft dan ook, na overweging van de in het midden gebragte bezwaren, in zijne opvatting gesteund door de uitspraken van hen, die de zaak van nabij soms jaren lang hebben gadegeslagen en de gestichten hebben helpen besturen, van meening, dat de meest afdoende maatregel, om in den bestaanden toestand verbetering te brengen en het cijfer der bevolking tot een minimum te doen dalen, is: opheffing van den landbouw en boschcultuur en het aan de verpleegden uitsluitend verschaffen van fabriekmatigen arbeid, doch in inrichtingen welke meer dan de tegenwoordige gestichten Ommerschans en Veenhuizen het karakter van strafinrichting dragen en — bij afschaffing van den veldarbeid — ook liever elders moeten zijn gevestigd. Aan ver- en aanbouw van genoemde gestichtslokalen wenscht hij daarom niet veel geld meer te besteden, maar liever spoedig een aanvang te maken met eene gedeeltelijke ontruiming naar andere localiteiten.

De heer Gratama vestigt in de laatste plaats de aandacht op hetgeen in het vorige jaar op het Nijverheidscongres te Haarlem over de bedelaarsgestichten werd gesproken.

Evenmin als deze geachte afgevaardigde wenscht ook de ondergeteekende de aldaar genomen conclusie te onderschrijven. Bedelaarsgestichten (zij het dan ook onder den naam van Rijkswerkinrichting) zullen, ook in de toekomst, voor zoover men die voorzien kan, niet geheel kunnen worden opgeheven. De bevolking, welke in den regel aldaar verpleegd wordt, zou men niet straffeloos in haar geheel over de maatschappij kunnen loslaten.

Gestichten ter verpleging van bedelaars zou de ondergeteekende dan ook *zeer ongaarne* missen. Bij afschaffing zou hij vreezen dat de ingezetenen, vooral zij die wonen op afgelegen plaatsen en hoeven, weder grooten last zouden ondervinden van bedelaars. Aan den anderen kant acht hij het wenschelijk, dat den bedelaars de gelegenheid opensta zich

te allen tijde *buiten* de gevangenis te houden. Wanneer zij staan op den drempel der gevangenis, dan acht ook de ondergeteekende het een groot voordeel als zij in de bedelaarsgestichten aanlanden.

Maar *nog grooter* voordeel zou het zijn, wanneer men ook dit laatste in meer of minder gevallen voorkomt; en dit zal men bevorderen, naarmate men den gestichten een gestrenger karakter bijzet.

Heeft Nederland behoefte aan eene aschbelt (zie het door den heer GRATAMA vermelde ingezonden stuk in »*de Tijd*" van 31 October jl.); het belang der maatschappij vordert iederen individu tot uiterste krachtsinspanning te dringen alvorens hij zich zelven daarheen laat overbrengen.

Het onderscheid tusschen strafgevangenis en Rijkswerkinrichting blijve steeds nauwgezet gehandhaafd (ook wanneer de verpleegden in de Rijkswerkinrichtingen, even als de gevangenen, met arbeid binnen 's huis worden bezig gehouden, bestaat hiertoe voldoende gelegenheid); het meer afschrikkend karakter van eerstgenoemd gesticht moet boven allen twijfel verheven zijn; maar, mits dit slechts behoorlijk in acht worde genomen, zijn alle maatregelen tot verscherping der verpleging van *valide* bedelaars niet alleen geoorloofd, maar zelfs *geboden*.

Van eene Rijkswerkinrichting geldt evenzeer als van eene strafgevangenis: »ongelukkig is het land, welks strafinrichtingen als toevluchtsoord begeerlijk worden". En in de vraag van den recidivist »*waar zouden wij het al beter hebben!*" ligt eene ernstige veroordeeling van de tegenwoordige bedelaarsgestichten opgesloten.

Zoowel bij de opneming in eene gevangenis als bij de opzending naar eene Rijkswerkinrichting blijve het beginsel gehuldigd dat straf, al is zij geen *kwaad*, toch een gevoelig *leed* moet wezen. En het is bij geen van beiden eene verdienste wanneer de gestrafte weet er arbeid te zullen verkrijgen, die hij »zóó gaarne" verrigt.

In verband met de vorenstaande beschouwingen heeft de ondergeteekende eenigen tijd geleden de Commissarissen des Konings in de provinciën uitgenoodigd te onderzoeken of niet ergens in het land Rijksgebouwen te vinden waren, thans ongebruikt en voor Rijkswerkinrichtingen geschikt.

Bij het van Zijner Majesteits Commissaris in Zeeland ontvangen antwoord, werd zijne aandacht bijzonder gevestigd op de te Veere gelegen groote kerk, Rijkseigendom en vroeger tot kazerne gediend hebbende. Bij een ter plaatse ingesteld onderzoek bleek echter dat aan de inrichting van dat gebouw voor het beoogde doel te veel bezwaren en kosten waren verbonden, dan dat dit een ernstig punt van beraad kon uitmaken. Daarentegen werd bij die gelegenheid de overtuiging gekregen dat de ter plaatse aanwezige localen, welke vroeger tot arsenaal hebben gediend, mede Rijkseigendom, behoudens de noodige verbouwing, uitstekend tot eene werkinrichting waren te hervormen. Zonder aan de aanduidingen van andere localiteiten in andere gemeenten van ons land de verschuldigde beteekenis te ontzeggen, bleek toch de bedoelde gelegenheid te Veere het meest in aanmerking te moeten komen.

Ook beveelt de keuze van Veere zich aan door de rustige ligging der plaats op een uithoek van het eiland Walcheren, terwijl nog bovendien het beoogde terrein, juist aan de uiterste grens, voor het grootste gedeelte onmiddellijk door de zee wordt begrensd.

Wordt de surveillantie tegen desertie hierdoor zeer gemakkelijk, zóó zelfs dat deze bijna tot de onmogelijkheden zal behooren, aan de andere zijde is Veere niet zoo ver afgelegen van andere grootere plaatsen, dat deze niet door de ontslagen verpleegden ook zonder groote kosten kunnen worden bereikt, en dat het transport er heen — vooral uit de zuidelijke provincien — niet best kan geschieden. De middelen van gemeenschap, welke tusschen Veere en andere gemeenten bestaan, zijn daartoe voldoende. Ook beveelt de keuze van Veere zich aan doordat de gemeente zich bereid heeft verklaard zonder vergoeding de haar toebehoorende gronden, grenzende aan de terreinen van het vroegere arsenaal, aan het Rijk in eigendom af te staan, waardoor het mogelijk zou worden later, indien het in den loop der tijden noodig mocht worden, aan de werkinrichting uitbreiding te geven. Voorts kan over de localen onmiddellijk worden beschikt, terwijl de plaats zeer voldoende gelegenheid aanbiedt tot het bekomen van woningen voor ambtenaren.

»Uit een sanitair oogpunt", zegt de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht voor Zeeland, ter zake gehoord, »verdient het oprigten van eene Rijkswerkinrigting te Veere geene afkeuring. Ook naar het oordeel van dien inspecteur is het arsenaal voor het beoogde doel geschikt.

Het plan van inrichting is thans vastgesteld: de kosten van verbouwing zijn daarbij geraamd op *f* 118,000.

Schriftelijk voorstel

van mr. OLDENHUIS GRATAMA

(*met toelichting*),

strekkende, om de tweede alinea van art. 10 [8] te lezen als volgt:

»Eene afzonderlijke wet bepaalt de plaatsen, waar 's Rijks werkinrigtingen zijn gevestigd."

of, bij verwerping daarvan, om alsdan die alinea te lezen als volgt:

»De Rijks-werkinrigtingen zijn gevestigd te Ommerschans en Veenhuizen."

Toelichting.

Er is reeds een voorbeeld in het marine-instituut te Medemblik, dat verplaatsing eener inrigting op ondeugdelijke gronden aanbevolen en zeer sterk aangedrongen en door alle middelen doorgedreven, aan den Staat schatten heeft gekost, en dat juist de aangevoerde grond dier verplaatsing later is erkend geheel niet te bestaan.

Nota van antwoord

van den Minister MODDERMAN.

Indien de heer GRATAMA zich tot *dit* amendement had bepaald, zou ondergeteekende het bij deze nota niet hebben beantwoord. Hij zou dan eenvoudig bij de openbare behandeling van het ontwerp hebben verklaard (gelijk hij in September ook aan de Commissie van Rapporteurs mededeelde) dat hij wel is waar dat amendement niet overneemt — omdat hij voor zich de vraag der rijkswerkinrichtingen voor oplossing volkomen rijp acht — maar dat toch aanneming van het amendement *alleen* tot het onmiddelijk indienen van een afzonderlijk ontwerp betreffende de werkinrichtingen en *niet* tot terugnemen van het tegenwoordig ontwerp zal leiden.

Sedert zijn weder vijf maanden verloopen. De ondergeteekende moet thans vragen of de afdoening der regeling, ook voor zooveel de rijkswerkinrichtingen betreft, op nieuw zal worden uitgesteld?

Hetzelfde zal hier het geval worden in grootere mate en na oneindig meer kosten aan den Staat te hebben veroorzaakt.

Onder verwijzing naar mijne nota van 27 Februarij 1882 [hiervoor bl. 52 en volg.], meen ik reeds nu, *tot bekorting der discussie*, tot adstructie van mijn amendement en tot wederlegging van den Minister de volgende punten te moeten opgeven:

I. De Minister wil verplaatsing, om fabriekmatigen arbeid in te voeren.

Maar hij wederlegt niet wat de ondergeteekende met cijfers, van de Regering zelve afkomstig, heeft aangetoond (nota VII) dat $^2/_3$ der bevolking reeds fabriekmatigen of daarmede gelijkstaanden arbeid doet.

De geheele veldtogt tegen den veldarbeid is dus voor een groot deel een strijd tegen windmolens.

De Minister bewijst ook niet, dat de Regering steeds genoeg fabriekmatigen of daarmede gelijkstaanden arbeid in voorraad zal hebben [1] èn voor Rijks-werkinrigtingen èn voor de gevangenissen (nota VII), dit

[1] Men herinnere zich dat generaal VAN DEN BOSCH, om werk te hebben voor tonnen gouds op Veenhuizen III een gebouw stichtte (thans het ooglijdersgesticht) voor eene stoomweverij, maar dat hij geen debiet genoeg vond; het inwendige van de fabriek moest verkocht worden en bragt nog geen 5 ten honderd op van den kostenden prijs.

Ook wordt verhaald, dat in Engeland, bij gebrek aan werk, de gevangenen genoodzaakt werden zware kanonkogels van 't eene eind van den gang een bepaald getal malen naar het andere heen en weer te dragen.

In de Memorie van Toelichting voor het wetsontwerp tot verhooging van hoofdstuk IV van 1881 (zitting 1882—1883 n°. 88) wordt gezegd: »dat de voortbrengselen van het fabriekwezen van Ommerschans en Veenhuizen *f* 22,520,13^5 minder dan de raming hadden opgebragt, dat er voor het fabriekwezen minder bestellingen waren en dat er voor eene waarde van nagenoeg *f* 37,000 aan geheel afgewerkte goederen in de magazijnen was overgebleven."

Maar de heer GRATAMA ging verder. Door het voorstellen van een *subsidiair* amendement, — treedt hij in de kwestie *au fond*. Zoo legt zijn in 8 punten verdeeld betoog den ondergeteekende thans de taak op om ook van zijn kant over de kwestie zelve nog het een en ander te zeggen.

Ondergeteekende wenscht daarbij het betoog van den geachten afgevaardigde op den voet te volgen.

Ad 1um. Waarom zou de ondergeteekende »wederleggen" dat $^2/_3$ der bevolking te Ommerschans en Veenhuizen zich thans reeds met fabriekmatigen arbeid bezig houdt? Het doet niets ter zake. Nooit werd door hem ontkend dat een gedeelte der tegenwoordige bevolking zich met arbeid binnen 's huis bezig houdt [1]: maar slechts *dit* beweerde hij: dat er geen reden is de overigen met veldarbeid bezig te houden. Gesteld dat het aantal recidivisten *even* groot ware onder hen die tijdens hun verblijf in Veenhuizen en Ommerschans in de werkzalen als bij hen die op het veld arbeiden; — daardoor is geenszins de bewering wederlegd dat de ligging en de gesteldheid der thans bestaande gestichten het onmogelijk maken zoodanige tucht te handhaven als noodig is om recidive eene uitzondering te doen zijn.

Steeds is door den ondergeteekende op den voorgrond gesteld dat de *geheele* tegenwoordige inrichting van de gestichten niet aan de eischen

[1] Bij de laatste inspectie op 5 Sept. jl was de mannelijke bevolking der gestichten — uit 2302 personen bestaande — ten opzichte van den arbeid verdeeld als volgt:

met veldarbeid waren werkzaam.		1055
bij de huishoudelijke dienst.....		439
op de fabrieken en werkplaatsen.		540
niet werkzaam	als invalide....	152
	als ziek.....	116
		2302

laatste wordt nu nog door avondwerk vermeerderd.

Evenmin bewijst hij, dat allen, die in eene Rijkswerkinrigting geplaatst worden, voor fabriekmatigen of daarmede gelijkstaanden arbeid geschiktheid hebben, en dat de concurrentie met particuliere nijverheid geene schade doet.

---

van een strafgesticht voldoet; en dat, als men den veldarbeid laat varen, andere *beschikbare* gestichten gekozen kunnen worden die strengere behandeling toelaten.

Dat het overigens bij voorkeur de veldarbeid is die de gestichten aanlokkelijk maakt, leidt de ondergeteekende af uit hetgeen de gestichtsambtenaren omtrent het »begeerde" van dien arbeid mededeelden, zooals dit in de Memorie van Beantwoording door hem is in herinnering gebracht.

De heer Gratama vraagt voorts te veel wanneer hij van den ondergeteekende het bewijs verlangt dat steeds over genoeg fabriekmatigen of daarmede gelijk staanden arbeid zal kunnen worden beschikt: dat gaat in waarheid niet aan. Mathematische zekerheid kan daaromtrent nooit worden verschaft. De ondergeteekende kent echter geene enkele reden waarom niet *dezelfde* arbeid die thans in de groote gemeenschappelijke gevangenissen te Leeuwarden, Leiden en Hoorn wordt verricht ook in de latere rijkswerkinrichtingen zou kunnen worden gedreven. Ook zal in de toekomst het totaal getal verpleegden, dán tot de valiede beperkt, niet meer bedragen dan dat van hen die thans in de gestichten met fabrieksarbeid worden bezig gehouden.

De heer Gratama hecht voorts naar het schijnt bijzonder veel waarde aan de omstandigheid dat wellicht een enkele verpleegde voor arbeid binnen 's huis ongeschikt zal blijken en vraagt al weder het bewijs dat dit nimmer zal voorkomen.

Ondergeteekende zal dat bewijs niet leveren en zich trouwens wel wachten te beweren dat het geval zich niet eens een enkele maal (zij het dan ook een hoogst enkele, want voortaan worden *alleen* de validen opgezonden) — zou kunnen voordoen. Maar is het wel noodig bij die mogelijkheid stil te staan? Waarom heeft ze tot dusverre in de gevangenis nog nooit tot moeilijkheden geleid? De heer Gratama herleze wat ondergeteekende [hiervoor op bl. 65] der Memorie van Beantwoording heeft gezegd en houde het hem ten goede dat hij aan deze bedenking weinig gewicht hecht.

De geachte afgevaardigde vraagt ook het bewijs dat de concurrentie aan de particuliere nijverheid geene schade zal berokkenen.

De objectie bewijst *te veel*. Worden landbouwproducten ook niet door de particuliere nijverheid geleverd? Ongetwijfeld moet men, bij de regeling van den arbeid, de belangen der particuliere nijverheid zooveel mogelijk ontzien. Dit geschiedt reeds thans te Leeuwarden, Leiden en Hoorn en zal ook in de toekomstige rijkswerkinrichtingen worden in 't oog gehouden.

Toelichting-Gratama.

(Vervolg.)

II. De Commissie voor het Wetboek van Strafregt wilde de werk-

Ad IIum. De Staatscommissie heeft zich (bl. 192/193) nooit met de vraag »fabriek- of veldarbeid in de rijkswerkinrichtingen" bezig ge-

inrigtingen en het werk in de open lucht om den *heilzamen* invloed behouden en de inrigtingen *verbeteren*.

De Minister legt zich hierbij neêr, weêrspreekt het althans niet (nota aan 't slot).

In de beantwoording van het Voorloopig Verslag begrooting Ommerschans en Veenhuizen voor 1882 wil hij alle gestichten te Ommerschans en Veenhuizen opruimen.

En nu in het gewijzigd wetsontwerp en de Memorie van Toelichting wil hij Veenhuizen I behouden.

Getuigt dit van vaste, gerijpte overtuiging in eene zoo gewigtige zaak?

Hij legt zijne zwakke zijde bloot.

Wat beteekent dan de verlating van Veenhuizen II en III?

Indien hij één gesticht wil behouden, dan moest hij behouden Veenhuizen II, als het ware het *moeder*-gesticht, waarbij de meeste der inrigtingen zijn, opgenoemd nota II.

---

houden; ze drong alleen op de verscherping der tucht aan. Evenmin werd in het regeeringsontwerp die vraag behandeld [zie deel I blz. 354 en 355]. Maar de Commissie van Rapporteurs [zie deel I blz. 356 en 357] heeft als haar gevoelen te kennen gegeven dat het werken in de open lucht een heilzamen invloed op de verpleegden in de rijkswerkinrichtingen zou uitoefenen. Echter geschiedde dit slechts ter loops, want behandeld werd de vraag *of* er al dan niet rijkswerkinrichtingen zouden bestaan; niet die *hoe* zij zouden zijn ingericht.

Had dan de ondergeteekende *elke* uitdrukking moeten tegenspreken?

Intusschen wil hij gaarne erkennen dat hij alvorens zijne tegenwoordige betrekking te bekleeden, omtrent de werking der gestichten Ommerschans en Veenhuizen nog geenszins het juiste denkbeeld had; hij heeft dat trouwens gemeen met de meesten, die niet uit den aard hunner betrekking dagelijks met de gestichten in aanraking komen en er daarom toe worden gebracht alleen naar den uiterlijken schijn te oordeelen.

Die schijn nu is gunstig. Een binnenlandsch deportatie-oord, alwaar een groot aantal misdeelden (?) rustig en aangenaam een' voor de meesten gezonden arbeid op het veld verrichten, terwijl aan den maatschappelijken disch geene plaats meer voor hen beschikbaar is; werkelijk, dat tooneel lokt aan, — zoowel uit medelijden met de ongelukkigen die men beklaagt als bij de gedachte aan de veiligheid en rust voor de maatschappij die eene zoodanige bevolking uit haar midden verwijderde.

Maar medelijden is een slechte wegwijzer (welke armverzorger heeft dat niet ondervonden?). Want het is maar al te waar dat de redenen, waarom de gestichten Ommerschans en Veenhuizen op het groote publiek een weldadigen indruk maken, diezelfde uitwerking helaas niet missen... ook op die bevolking, die van eene opzending daarheen juist moest worden afgeschrikt. Het is maar al te waar dat velen, voor wie *wel* plaats is (zij het dan ook eene zeer bescheidene) aan den maatschappelijken disch, daarvan uit ontevredenheid en baloorigheid geen gebruik wenschen te maken.

Nadat de ondergeteekende in de laatste jaren beter met de gestichten is bekend geworden, heeft hij dan ook ingezien dat het »*heilzame*" van den veldarbeid in deze den doorslag *niet* mag geven omdat het de vorming van den wil om na ontslag door eigen inspanning in zijne behoeften te voorzien bij den individu tegenwerkt.

De heer GRATAMA vergist zich wanneer hij meent dat er verschil bestaat tusschen de beantwoording van het Voorloopig Verslag begrooting Ommerschans en Veenhuizen 1882 en het tegenwoordig wetsontwerp.

Waaruit leidt de geachte afgevaardigde af dat de ondergeteekende ook de vrouwelijke bevolking der bedelaarsgestichten dadelijk uit Veenhuizen heeft willen verwijderen? Dit heeft nimmer in de bedoeling gelegen.

Die vrouwen-verpleging is eene ondergeschikte zaak; in de voornoemde beantwoording is er met geen enkel woord over gesproken.

De redenen, die tot eene verplaatsing der mannen naar Leeuwarden enz. leiden, gelden niet voor de vrouwen. Gestichten niet stevig genoeg om tegenover mannen voldoend strenge tucht mogelijk te maken, kunnen voor vrouwen nog wel gebezigd worden; voorts is het getal vrouwen, te Veenhuizen verpleegd, volstrekt niet verontrustend (in het geheel een 300tal). De ervaring leert dat de vrouwen betrekkelijk meer weerstand bieden alvorens zich te laten opzenden en dat zij dus niet tot meerdere krachtsinspanning gedwongen behoeven te worden. Aan den anderen kant is het voor eene ontslagene vrouw (wanneer ze ongehuwd is) veel moeilijker om aan den kost te komen dan voor een ontslagen validen man en verdient zij dus meer medelijden.

Waar nu elders geen gebouw beschikbaar is om die 300 vrouwen te herbergen, ligt het voorstel voor de hand om ze te Veenhuizen te laten. Of dit nu in het 2de of 3de gesticht zal zijn (het 1ste is het slechtste van de drie) kan de Regeering later beslissen. Met den heer GRATAMA oordeelt de ondergeteekende voorloopig het 2de gesticht het meest aangewezen. Maar dat is van later zorg, want in het wetsontwerp wordt alleen van Veenhuizen — zonder nadere aanduiding van eenig gesticht — gesproken.

Toelichting-Gratama.

(Vervolg.)

III. De Minister zegt dat de gebouwen vernieuwing noodig hebben en dat veel zal moeten kosten.

Dit bepaalt zich alleen tot de vierkante hoofdgebouwen van de Maatschappij van Weldadigheid afkomstig en kan niet doelen op de *zeer* talrijke bijgebouwen in de nota II opgenoemd en door het Rijk op Rijks-manier zeer soliede getimmerd.

Maar ook die vierkante hoofdgebouwen kunnen nog wel 20 à 30 jaar staan en met doelmatig onderhoud, zoo als geschiedt, zeer veel langer; Veenhuizen II is eens half afgebrand, welke helft toen zeer soliede is opgebouwd.

Die kosten van herstel of opbouw over jaren bij gedeelten zijn miniem

Ad IIIum. De heer GRATAMA meent ten onrechte dat te Ommerschans en Veenhuizen een groot gedeelte der tegenwoordige gebouwen onveranderd in gebruik zou kunnen worden genomen voor de nieuwe bestemming. Aangenomen zelfs dat al hetgeen te Ommerschans en Veenhuizen in den laatsten tijd gebouwd werd in soliditeit door niets geëvenaard wordt — (gunstiger voorstelling kan de heer GRATAMA zich wel niet wenschen) — dan ligt het toch voor de hand dat omgekeerd die vele gebouwen die nog uit den tijd van de maatschappij van weldadigheid dagteekenen, al hetgeen — zij het dan nog zóó soliede — voor een philanthropisch gesticht werd gebouwd, niet aan de eischen van een *straf*gesticht voldoet. Bepaaldelijk de hoofdgebouwen die volgens

bij de kosten die zullen noodig worden om Veere, Leeuwarden en Hoorn in te rigten en voor het doel geschikt te maken.

---

den heer GRATAMA nog wel 20 à 30 jaren kunnen staan, zijn als strafinrichtingen totaal ongeschikt. Zij zijn zóó ingericht dat in een oogwenk ettelijke honderde mannen op de binnenplaats kunnen samenloopen. Daarbij moeten in het vervolg geheel andere eischen gesteld worden dan tot dusverre golden: en daarop is de uitspraak gegrond »dat het tegenwoordig bestaande eigenlijk niet deugt."

Dat nu de kosten, noodig om de gestichten tot den gewenschten toestand te verbouwen, miniem zijn in vergelijking met de kosten die noodig zullen worden om Veere, Leeuwarden en Hoorn in te richten; het moge zoo stellig mogelijk door den heer GRATAMA worden verzekerd, ondergeteekende durft te verzekeren dat juist het omgekeerde waar is.

Toelichting-Gratama.

(Vervolg.)

IV. De Minister *rekent* er op, dat de toevloed van bedelaars minder wordt.

De Minister zal buiten den waard (hier buiten de bedelaars) gerekend hebben.

Mogelijk dat de verandering in 't eerst *iets* afdoet.

De toevloed wordt beheerscht door veel algemeener oorzaken, door den ganschen toestand der Maatschappij.

In na te melden brochure van Howards Association wordt op tal van plaatsen aangetoond, dat de toestand van landbouw, handel, nijverheid en industrie en het meer of minder gemak om werk te krijgen de hoofdfactoren zijn van vermeerdering of vermindering van 't getal zwervende bedelaars.

De bijkomende redenen door den Minister opgegeven, gesprekken van bedelaars, onderlinge twisten en veeten enz. zijn onbeduidend, doen zoo weinig af.

Al wordt de geregtelijke weg om in 's Rijks werkinrigting te komen omslagtiger, die in ellende is vindt die omslagtigheid nog *gemakkelijk*.

Het besluit om in 's Rijks werkinrigtingen te gaan wordt waarlijk niet uit weelde genomen.

Ad IVum. Er is een nauw verband tusschen den algemeenen toestand der Maatschappij en den meerderen of minderen toevloed van bedelaars naar de gestichten Ommerschans en Veenhuizen: — dit is onbetwistbaar en geldt van de gewone misdrijven evenzeer. Wat heeft dit echter te maken met de vraag die ons bezig houdt? Want even onbetwistbaar is het — en alleen hierop komt het aan — dat behalve de maatschappelijke toestand, ook het min of meer aangename van het verblijf in de gestichten invloed op het getal bedelaars uitoefent. De eene factor ontsnapt aan 's wetgevers directen invloed; aan den anderen wijde hij al zijne zorg.

De wetgever heeft bij art. 434 van het nieuwe Wetboek van Strafrecht het bedelen door valide personen *strafbaar* gesteld met opzending naar eene Rijkswerkinrichting. Hij deed dat, uitgaande van de overweging dat, welke de sociale toestand ook zij, — krachtige personen toch nimmer behoeven te bedelen, zij het ook dat zij zich soms met schrale verdiensten tevreden moeten stellen.

Welnu! op datzelfde standpunt moet de wetgever zich plaatsen waar hij het karakter der toekomstige

Wie zal het zeggen hoeveel strijds daarover reeds is gestreden?

Die eenmaal gebedeld brood heeft gegeten, heeft dikwerf zijne zelfstandigheid en energie als mensch verloren.

Weinige — in vergelijking met het groote getal — zijn de voorbeelden van hen, die zich weêr zedelijk verheffen.

Hun gebrek aan zedelijken moed en ook de geslotenheid der Maatschappij voor hen zijn onoverkomelijke hinderpalen.

Zeer talrijke brandbrieven, grootere en kleinere misdaden van de verpleegden en ontslagenen bewijzen, dat de behandeling in de gevangenissen nog begeerlijk voorkomt. (Zie ook 't geen de Minister zegt over de behandeling in de gevangenissen in 't wijzigings-ontwerp der begrooting arbeid gevangenissen voor 1882, n°. 19, waaruit niet onduidelijk blijkt dat de behandeling in de gevangenissen reeds dreigt te weinig afschrikkend te worden.)

Van de bedelaars, die ontslagen werden om in Fransche koloniale dienst te treden, zijn er, volgens de couranten, 36 in Rijsel afgekeurd; deze hebben België en Nederland afgezworven en hier en daar onrust veroorzaakt (waarover geklaagd werd in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer op begrooting Ommerschans en Veenhuizen voor 1883), van deze hebben 3 dadelijk eene misdaad begaan om in de gevangenis te komen; 12 zijn veroordeeld voor de bedelaarsgestichten; de overigen schijnen nog te zwerven; dit alles volgens de couranten.

---

rijkswerkinrichtingen wenscht vast te stellen. Moet hij zich daarvan laten afleiden door de overweging dat de toestand van landbouw, handel en industrie enz. vaak de armoede bevordert en den strijd om het bestaan voor menigeen zeer zwaar maakt?

Neen! want hij oordeelt het »*mogelijk*" dat die strijd door den *validen* persoon — en alleen met *valide* personen heeft men voortaan in de werkinrichtingen te doen — met goeden uitslag worde gestreden en *straft* daarom hem die zich moedwillig aan dien strijd onttrekt.

En zal hij nu met de eene hand tot strijd dringen en te gelijk met de andere een liefelijk toevluchtsoord wijzen waarheen de lafaard, de willooze uit den strijd kan terugwijken?

Neen; de wetgever mag niet op twee gedachten hinken. Hij schaffe de strafbaarheid der bedelarij af en opene overal toevluchtsoorden voor lieden die vrijwillig liever niet werken; of wel, wil hij de bedelarij straffen, dan verzekere hij aan de rijkswerkinrichtingen een zuiver *straf*karakter.

Nu is het natuurlijk dat, naarmate de omstandigheden ongunstiger zijn, ook meer personen den strijd zullen ontloopen, maar aan de andere zijde is het toch ook zeker dat, hoe de maatschappelijke toestand ook zij, steeds bij de beslissing veel gewicht in de schaal wordt gelegd door het karakter der plaats waarheen men weet te worden overgebracht.

De heer GRATAMA zegt: »mogelijk dat de verandering in 't eerst *iets* afdoet". Maar men zou dan kunnen vragen: »wanneer gij toestemt dat het in 't eerst iets afdoet, waarom zal dan later die uitwerking te loor gaan?"

Dat het voor den meerderen of minderen toevloed geene onverschillige zaak is hoe de verpleging in de gestichten wordt geregeld, heeft de ervaring geleerd.

De bevolking bestond op 1 Januari 1870 uit 4284 personen. Juist een jaar later (1 Jannari 1871) was zij gedaald tot 2511. Was dit een gevolg van veranderden maatschappelijken toestand? Wie zou het kunnen gelooven? Neen, de krasse maatregelen van den Minister Fock hadden de daling te weeg gebracht. Nu is het cijfer later wel weer gestegen, maar dat bewijst niets. Wanneer die stijging — zooals de ondergeteekende onderstelt — aan den algemeenen gedrukten socialen toestand moet worden toegeschreven, dan ligt het voor de hand dat ze ook onder den vroegeren toestand merkbaar zou zijn geworden. Hadden wij thans eene stijging van 2500 tot 3000: — zonder de maatregelen van den heer Fock zouden wij wellicht eene stijging van 4000 tot 5000 beleefd hebben. Hoe men de verpleging ook regele, eb en vloed zullen steeds blijven bestaan — maar naar vermindering van het cijfer, bij *elken* maatschappelijken toestand, worde door gepaste gestrengheid gestreefd. Omtrent het min of meer begeerlijke van het gevangenisleven en den oorsprong der brandbrieven zou de ondergeteekende slechts in herhaling kunnen treden van hetgeen hij vroeger en elders reeds gezegd heeft: hij zal er dus niet op terugkomen. Alleen dit worde herinnerd — en daarop komt het in deze toch ook eigenlijk alleen aan — dat het zijn streven is het gevangenisleven zóó te regelen dat het altijd nog meer afschrik wekt dan het leven in rijkswerkinrichtingen.

Dat het ontslag van bedelaars om in franschen militairen dienst te treden iets te maken zou hebben met de kwestie of de rijkswerkinrichtingen later te Ommerschans en Veenhuizen dan wel te Leeuwarden, Hoorn en Veere gevestigd zullen worden: — ondergeteekende is er nog niet in geslaagd het verband te ontdekken.

Toelichting-Gratama.

(Vervolg.)

V. De Minister stelt nu voor, 4 werkinrigtingen:

Veere, Leeuwarden, Hoorn en Veenhuizen I.

Alle 4 liggen op grooten afstand van elkander.

Uit de onderlinge nabijheid der 3 gestichten te Veenhuizen vloeijen groote voordeelen voort in de administratie, in toezigt, in bewaking en aanhoudend zeer groote en belangrijke besparingen in vervoer, in geld, in gebouwen, in ambtenaren en in alles.

Dit was de reden, waarom de Regering na het verkrijgen der gestichten in 1859 tot 1868 het plan had om Ommerschans naar Veenhuizen over te brengen; de Regering (Minister Heemskerk) zeide

Ad Vum. De heer Gratama rekent het tot een grief dat er in het vervolg 4 gestichten zullen zijn op *grooten* afstand van elkander! Hij betreurt dit omdat zijns inziens uit de onderlinge nabijheid der 3 gestichten te Veenhuizen groote voordeelen voortvloeien. Laat ons eens zien waarin die voordeelen bestaan:

1°. in de administratie? Maar reeds nu heeft ieder gesticht eene eigen administratie, — een commies en een schrijver, en een geheel afgerond stel ambtenaren. De boekhouding is voor alle gestichten vereenigd; dit maakt dus verschil. Maar overigens? Zooals reeds vroeger werd gezegd, noem den adjunct-directeur die thans aan het hoofd staat van elk gesticht, directeur — en ge hebt een voldoend aantal ambtenaren om de gestichten

toen: »Eenheid van beheer, eenheid van plaats, verscheidene redenen pleiten voor vereeniging"; vooral bezuiniging [1].

Dit was toen de leus der Regering!

Welk een verschil!

Toen wilde men de gestichten bij elkander brengen om »éénheid van beheer en om de zuinigheid".

En nu brengt men ze zoo ver mogelijk van elkander, terwijl men ze bij elkander heeft.

Alle zaken in de nota (II) opgenomen moeten nu *vier* dubbel zijn.

VI. De Minister wil te Veere, Leeuwarden en Hoorn bestaande gebouwen inrigten tot 's Rijks werkinrigtingen.

Om Veere in te rigten wordt, volgens den Minister, *f* 118 000 vereischt.

Maar om Medemblik tot krankzinnigengesticht in te rigten werd ook eerst voor 2 jaar *f* 120 000 gevraagd, en nu weêr *f* 120 000, en wij zijn er nog niet!

Men bedenke wel dat 's Rijks werkinrigtingen uitgebreider werkplaatsen, winkels, gebouwen toelaten en ook eischen dan de gevangenissen ook in verband met den aard van het werk, en dat alles steeds groote uitgaven eischt voor zaken reeds te Ommerschans en Veenhuizen aanwezig.

Men kan zich voorbereiden om in de eerste *jaren jaarlijks f* 118 000 of dergelijke som aan Veere te moeten besteden; ook zal daar grond moeten worden gekocht, en het zal jaren aanhouden vóór men in Veere zoo ver is als thans in Veenhuizen.

En met Leeuwarden en Hoorn zal men jaren lang dezelfde vertooningen krijgen!

[1] Zie Memorie van Toelichting begrooting Ommerschans en Veenhuizen voor 1868.

te beheeren ook al plaatst men ze nog zoo ver uit elkander.

2°. in toezicht en bewaking? Het vorenstaande is ook hierop van toepassing, elk gesticht staat ook thans op zich zelf.

En die *zeer belangrijke* besparingen in vervoer, in geld, in gebouwen? Ondergeteekende is niet in staat het te begrijpen.

Ad VIum. De vergelijking van de kostenraming voor Veere, met die voor Medemblik schijnt niet billijk. Tot dusver zijn de ramingen door ondergeteekende op advies van zijn architect medegedeeld nog nooit te laag gebleken. Ook is de voorstelling minder juist als zouden de rijkswerkinrichtingen uitgebreider werkplaatsen, winkels, gebouwen vorderen dan de gevangenissen; dit ligt volstrekt niet in de bedoeling van den ondergeteekende. Op »vertooningen met Leeuwarden en Hoorn" zooals die door den heer GRATAMA in het vooruitzicht worden gesteld, heeft de ondergeteekende dan ook volstrekt geen plan. Die gestichten behoeven geene noemenswaardige verandering, ze worden in gebruik genomen in den toestand waarin ze door de tegenwoordige bevolking verlaten zullen worden. De kosten zullen dus bijna »*nihil*" zijn, een aanmerkelijk verschil met de »tonnen" waarvoor de heer GRATAMA zoo beducht is.

De heer GRATAMA verzekert dat de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Zeeland ten onrechte Veere niet ongezond noemt. 't Is moeilijk voor den ondergeteekende om in geneeskundige kwestien tusschen dien deskundige en den heer

Niettegenstaande de officieele waarheid omtrent de gezondheid te Veere, is het een feit dat de menschen van de zandstreken in Zeeland met koortsen te worstelen hebben.

GRATAMA partij te kiezen; maar voor het geval de voorstelling van laatstgenoemde later waar mocht blijken, en eene zekere categorie van menschen niet tegen de Zeeuwsche lucht bestand blijken, welnu! dan kunnen die naar Leeuwarden worden opgezonden. Dat zou dan ten minste ook in het oog van den heer GRATAMA één voordeel zijn van de omstandigheid dat de gestichten niet allen bij elkander zijn gelegen. Is het zoo zeker dat voor lieden van de zeekust de hooge lucht der Drenthsche heide zoo geschikt is? Voor teringachtigen — en deze vindt men veel onder de bedelaars — althans niet.

Wordt aan ambtenaren en militairen altijd de keus gelaten of zij al of niet naar Zeeland willen verplaatst worden?

Toelichting-Gratama.

(Vervolg.)

VII. De Minister persiffleert het woord »*heilzaam*" van den veldarbeid gebruikt, en spreekt nog eens in denzelfden satirieken zin van den »*voortreffelijken*" veldarbeid.

Maar de Kamer heeft in haar Verslag die uitdrukking overgenomen uit het verslag der commissie voor het Wetboek van Strafregt (zie aan het slot mijner nota).

De Minister was het toen eens met die Commissie en met de Eerste Kamer (nota VII), althans weersprak het niet.

Niettegenstaande de satire van den Minister blijf ik veldarbeid voor gevangenen, voor bedelaars en ongelukkigen tot werk verpligt, »*heilzaam*" noemen.

In Belgie, Zwitserland en Italie werken zelfs de *gevangenen* op het land.

Men leze een zeer gunstig verslag over den veldarbeid van gevangenen in Italie en van de landbouw-kolonie op het eiland Pianosa, uit de *Revista Penale* en de *Revista di disciplina carcerarie* in *Weekblad van het Regt* 2 Maart 1882, n°. 4730.

Door de ondervinding hier en elders geleerd was ik steeds van gevoelen

Ad VIIum. De heer GRATAMA blijft den veldarbeid voor de bedelaars heilzaam achten. Maar tegenover die uitspraak stelle men de cijfers in de Memorie van Beantwoording genoemd, aanwijzende de verhouding der recidivisten.

Wenscht men nog eene latere opgave? Welnu op 31 December 1881 werden verpleegd

voor	de	1ste	maal	433
»	»	2de	»	532
»	»	3de	»	353
»	»	4de	»	297
»	»	5de	»	255
»	»	6de	»	208
»	»	7de	»	201
»	»	8ste	»	165
»	»	9de	»	165
»	»	10de	»	132
»	»	11de—18de	maal.	213

Alzoo slechts 15 pct. voor de eerste maal!

Kan men die uitkomst gunstig noemen?

Zal men, tot mogelijk behoud van een blijkens de ervaring niet-heilzamen veldarbeid, kostbare Staatsinrichtingen bouwen in Drenthe dan wel in gebruik nemen de anders ongebruikte doelmatige inrichtingen te Leeuwarden en Hoorn? Het antwoord ligt voor de hand.

om groote gevangenissen op het land op te rigten (zie nota VI) en was ik voor deportatie gestemd.

Maar dit schijnt niet doctrinair genoeg.

In allen gevalle is het hier thans niet alleen de vraag:

Veldarbeid of niet?

maar wel:

Zal men strafwerkinrigtingen vestigen op plaatsen, waar veldarbeid onmogelijk is?

In de straks te omschrijven brochures over Vagrancy en Mendicancy wordt gezegd: dat geen arbeidstelsel tot onderdrukking van landlooperij en bedelarij goed gevolg kan hebben, zoo het niet praktisch onderzoekt en ieder geval onderscheidenlijk behandelt blz. 4.

Welnu:

Ons gemengd stelsel kan, na onderzoek van 't individu, geven òf veld- òf fabriekmatigen en daarmede gelijkstaanden arbeid.

De heer GRATAMA zegt dat het hier niet alleen de vraag is:

veldarbeid of niet?

maar wel:

zal men strafwerkinrichtingen vestigen op plaatsen waar veldarbeid onmogelijk is?

Ondergeteekende vraagt: waarom zal men de mogelijkheid tot veldarbeid behouden, als men toch den veldarbeid wenscht af te schaffen? De tijd van proefneming heeft 60 jaar geduurd; is dit nog te kort, en wenscht men de proef nog voort te zetten?

Men verandere niet lichtvaardig van stelsel; zeer goede raad; maar als men na 60 jaar nog geene beslissing durft nemen, dan wordt men toch wel wat erg voorzichtig!

VIII. Na het verschijnen van het Voorloopig Verslag der Kamer zijn in het licht verschenen de brochures van Howard Association for the promotion of the best methods of Penal Treatment and Crime Prevention, en wel de brochures *Vagrancy and Mendicancy* (Londen 1882); daarin lezen wij blz. 28:

»Dutch Experience.

»The Dutch have for many years established vagrant and beggar farms on the wild heath lands of East Holland, where this class of persons have been compulsorily »squatted" upon many thousand acres, and obliged to cultivate them. This has been partially successful. But many of the beggars have escaped, or had to be reconvicted. The Dutch Minister of Justice M. MODDERMAN informs the Howard Association that the confinement of beggars in industrial buildings, or houses of correction, is more effectual

Ad VIIIum. Ieder lezer zal wel vermoed hebben dat alleen ten gevolge van een misverstand de Howard Association in hare brochure over »Vagrancy and Mendicancy" onder »Dutch Experience" kon vermelden dat »de ondervinding hier te lande reeds *geleerd had* dat de verpleging binnen'shuis betere vruchten *droeg* dan die op het veld". Het spreekt wel van zelf dat *die* verzekering nooit door den ondergeteekende werd gegeven. Slechts het vermoeden — de persoonlijke meening — werd mondeling door hem uitgesproken dat later de verkieslijkheid van den huisarbeid zou blijken wanneer eenmaal met het bestaande tweeslachtige stelsel zal zijn gebroken.

Waarom de heer GRATAMA stilstaat bij de categoriën die niet geschikt zijn om door diaconiën en dus door de kerk te worden verpleegd, is niet duidelijk. Of meent

than placing them in the open, where they can run away. Holland confides the care of the poor, in general, to *the churches*, and with much advantage."

Ik vraag: Waar is het bewijs van die ondervinding in Nederland?

Of is het hier meer eene profetie van het succes, dat de Minister hoopt van zijn stelsel nu omhelsd?

Wie zal het zeggen, welke weldaden de gestichten te Veenhuizen en Ommerschans in de verloopene 60 jaren aan de burgers in Nederland hebben gegeven door de »bedelaars en landloopers te hebben bewaard en zooveel mogelijk bezig gehouden"? (Besluit Augustus 1827.)

De heer VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN, op den voorgrond stellende dat hij als eenvoudig practicus met eene 40 jarige ondervinding een practisch advies gaf, en het *onhoudbare* van den toestand der kolonien *volstrekt niet* inziende, zeide het volgende bij de beraadslaging over het ontwerp-SMIDT: »ik zie niet op de dagen mijner jeugd, toen men de Breêstraat te Leiden overgaande minstens een half dozijn bedelaars achter zich had, maar ik meen, dat in de laatste jaren de bedelarij sterk is afgenomen".[1]

Het is hier: ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas.

De eerwaarde BRENNINKMEIJER, Roomsch-Katholiek geestelijke te Assen, die door jarenlange ondervinding die zaken kent, betoogde zulks te regt in de nommers van *de Tijd* van 31 October 1881 en 5 April 1882.

Hij wijst te regt op die weldaden en zegt, dat het tegenwoordig geslacht die niet ziet, omdat het den toestand van vóór de Maatschappij van Weldadigheid niet heeft gekend, de geachte afgevaardigde werkelijk dat de zinsnede »Holland confides the care of the poor in general to the churches" *iets* te maken heeft met de kwestie »veldarbeid of niet?" Hij wijze dan dat verband aan. Of de kerk dan wel de Staat armenzorg oefent, dit doet naar ondergeteekende meent niets ter zake bij de beslissing over het standpunt dat men tegenover de strafbare bedelarij wenscht in te nemen.

De opmerking dat de oprichting van gemeentelijke werkhuizen wenschelijk is, staat met de voorgestelde opheffing van Ommerschans en Veenhuizen evenmin in verband. Immers hoe de beslissing ook valle, het dubbele karakter van vrijwillige werkverschaffing en van strafgesticht zal toch niet kunnen blijven gehandhaafd; de rijkswerkinrichtingen — waar ook gevestigd, — zullen later zuivere *straf*gestichten moeten zijn en niet meer op het gebied van armenzorg mogen treden.

Wanneer dus al de gemeenten in hunne verplichting tot armenzorg te kort schieten: de strafinrichtingen zullen die leemten niet mogen aanvullen.

Ook de stellingen over de zwervende bedelarij, grootendeels aan de brochure der Howard Association ontleend, waarmede de heer GRATAMA zijne toelichting besluit, kunnen, hoe belangrijk en juist die beschouwingen ook zijn, in deze weinig gewicht in de schaal leggen. Vrees is een slechte raadsman op het gebied van 't gevangeniswezen; men mag de misdadigers niet »omkoopen" om toch maar niet slecht te zijn, — en hierop zou het toch vrij wel neerkomen wanneer men een streng optreden tegen de strafbare bedelarij vermeed alléén omdat men het zoo rustig vindt als de menschen zich maar spoedig laten oppakken. De maatschappelijke rust

[1] Zie beraadslagingen in de Eerste Kamer 6 Mei 1878, bladz. 145.

hij beroept zich op het voorbeeld van Londen en bewijst — en dit strekke tot wederlegging van den Minister — dat de bedelaars, die te Ommerschans en Veenhuizen komen, niet geschikt zijn om door diaconien en dus door de kerk te worden verpleegd, zoodat des Ministers uitdukking: »Holland confides the care of the poor in general to the churches and with much advantage" in deze niet afdoende kan zijn.

Ook in de Memorie van Antwoord zegt de Minister:

Ze hebben niet aan de verwachting beantwoord.

Aan welke?

Dat de bedelarij geheel zou ophouden?

Maar dit kan toch de gedachte niet geweest zijn.

Dat de bedelaars niet wegloopen en niet weer veroordeeld worden, dat ze als 't ware levenslang blijven?

Maar dit is met groote werkhuizen hetzelfde geval. [1]

Dat de toevloed meer wordt?

Die toevloed was ook wel eens minder. In 1870—1879 was het bevolkingscijfer der gestichten somtijds zelfs beneden de 2000. Maar die toevloed staat in verband, zoo als boven gezegd, met den toestand van handel en nijverheid, van den landbouw, van de bestaanmiddelen in 't algemeen en van het gemakkelijke of minder gemakkelijke van het bekomen van werk.

Heeft dan de plaats niet voldaan?

Maar dit wordt niet beweerd; mag niet worden gekocht door 1 van de 1000 mannelijke Nederlanders tot een vadsig leven op te wekken.

De politie zal haar plicht dienen te kennen en de gevreesde gevolgen voorkomen, en zoo slechts het verband tusschen de gevangenissen en de rijkswerkinrichtingen blijft bestaan (en dit zal de ondergeteekende nimmer uit het oog verliezen) dan zal ten slotte aan de bedelarij boven het plegen van een misdrijf de voorkeur worden gegeven.

De heer Gratama vraagt waarom de ondergeteekende meent dat de gestichten niet aan de verwachting hebben beantwoord? en voegt er de opmerking aan toe »of men zich dan indertijd zou hebben voorgesteld de bedelarij geheel te doen ophouden?

Natuurlijk niet; niemand zal zich ooit met zulk eene uitkomst hebben gevleid; evenmin zal men verwacht hebben dat niet onder de bedelaars gevallen van recidive zich zouden voordoen.

Maar wat men zeker nooit heeft gewild, dat was: dat men langzamerhand eene vaste bevolking van getrouwe recidivisten in de gestichten Ommerschans en Veenhuizen zou gaan verplegen. Dit, dit ook alleen wenscht de ondergeteekende door de verplaatsing voor het vervolg te voorkomen.

De heer Gratama heeft in zijne eerste nota op grond van 10 punten de opheffing van Ommerschans en Veenhuizen bestreden; laatstelijk in 8 punten van zijne sympathie voor Ommerschans en Veenhuizen getuigd. Maar trots al die 18 punten verlieze men toch geen enkel oogenblik uit het oog dat de hoofdvraag alleen *deze* is; »wil" men het de veroordeelde *tot werken in staat zijnde* bedelaars zoo onaangenaam mogelijk maken opdat zij, na hunne veroordeeling en opzending voor de

[1] Ook daarbij is zwaardere straf op bedelaars, meer dan 2 maal veroordeeld (zie brochure Howard, bladz. 18; ook daarbij komen voor »life long workhouses immates" ibidem, bladz. 27). Het getal van hen, die van O. en V. weggeloopen zijn is in vergelijking van het cijfer der bevolking niet groot: en als ze wegloopen en niet weer komen en geene bedelarij of schandaal in de Maatschappij vertoonen, wat ramp?

zelfs Veenhuizen I wordt behouden.

Was dan de inrigting niet voldoende?

Maar dit ligt aan u; verbeter ze, zoo als Minister SMIDT, de Eerste Kamer [1] en zeer vele anderen en ook de Commissie voor het Wetboek van Strafregt wilden. [2]

Men zal in hoofdzaak in Veere, Leeuwarden en Hoorn dezelfde en grootere moeijelijkheden krijgen.

Al schijnen enkele bezwaren nu minder, andere worden grooter.

De kwaal zelf is groot en ongeneeslijk en niet vatbaar voor systeem.

De groote onzedelijkheid »het eerste maal, zich voor de recidive wachten?

Dat is de vraag, en daarop zal het antwoord gegeven worden, wanneer over het lot der gestichten Ommerschans en Veenhuizen wordt beslist.

En zwaarder dan de 18 punten van den heer GRATAMA wegen de recidive-cijfers.

De Minister van Justitie,

A. E. I. MODDERMAN.

---

[1] Zie V. V. Eerste Kamer ontwerp-SMIDT, *Handelingen* 1877—1878, waar gezegd wordt »dat men voor kosten voor een zoo *nuttig* doel niet zal terugdeinzen."

[2] Het zij mij vergund over de werking der gestichten hier nog 2 praktische getuigenissen af te schrijven, gegeven bij de behandeling van het ontwerp-SMIDT.

De heer MACKAY zeide in de Tweede Kamer op 5 April 1877, *Handelingen* bladz. 585: »Verder wordt in de Mem. van Toel. gezegd, dat in het bijzonder het verblijf der bedelaars in de gestichten, wel verre van te beantwoorden aan het daarmede beoogde doel, tot bedenkelijke verschijnselen aanleiding geeft; ook daarmede kan ik mij niet vereenigen. Men moet vragen: waarvoor dienen die bedelaarskolonien? Wanneer men zich voorstelt, dat dit inrigtingen zijn, waarin de personen, die er in opgenomen worden, na er eens verblijf in gehad te hebben, *nooit* meer zullen terugkeeren, dan ziet men zich teleurgesteld, want het getal recidivisten is zeer talrijk. Maar hebben wij hier niet te doen met verzamelplaatsen van bedelaars? Zijn ze niet juist bestemd die personen te ontvangen, die, meestal door eigen schuld, totaal ongeschikt zijn in de maatschappij te verkeeren? Wanneer ik dan zie, dat het aantal personen, die in de gestichten gevonden worden, telken jare afneemt, dan vind ik dit geen bedroevend verschijnsel: in 1871 bedroeg het 2685, in 1872 2580, in December 1877 2301. De voornaamste klagt is dan ook, dat er zoo tallooze recidivisten onder gevonden worden; ik zou meenen dat er *meer* reden tot klagten was, wanneer het aantal personen, die er voor de *eerste* maal in opgenomen worden, *toenemende* was," enz.

In 't Voorloopig Verslag der Eerste Kamer (*Handelingen* 1877—1878, bladz. 131) lezen wij: »Hoe het zij, in eene afdeeling ontvingen al de leden uit de gewisselde stukken den indruk, dat deze tweede drangreden het eigenlijke hoofdmotief van de Regering is, en dat zij van deze voordragt daarom vooral eene gunstige uitwerking verwacht, omdat daardoor de *verpligting* tot opzending naar een bedelaarsgesticht bij tweede en verdere veroordeeling zal ophouden en de vermindering van die bedelarij, welke met het doel van veroordeeling geschiedt, niet kan uitblijven. Hiertegen betoogde men in deze afdeeling de *wenschelijkheid* van bedelaarsgestichten, zoo als die thans bestaan (behoudens verbetering) te Ommerschans en Veenhuizen, bij wijze van *heilzamen* politiemaatregel en als afzonderingsoord voor *onverbeterlijke* bedelaars. Werd die afzondering niet gehandhaafd, het ware *eene ramp voor het geheele land*, zoowel voor de steden als voor het platte land. Die gestichten zijn in meerdere of mindere mate eene soort van *»binnenlandsche deportatieoorden"*; zij werken als zoodanig *goed;* men behoort ze niet alleen *niet* op te heffen, maar ook niet *in te krimpen*. Het is een *geluk* voor de maatschappij, dat de daar verblijfhoudende, voor het grootste gedeelte diep bedorven recidivisten door eene min of meer *vrijwillige* en eene *langdurige* afzondering belet worden zich over het land te verspreiden. Een goed deel dezer personen, al ware het slechts door inkrimping der gestichten, in het gewone verkeer terug te brengen, ware *gevaarlijk* en *gewaagd*. In die beschouwingen werd door al de leden dezer afdeeling gedeeld. Ook in andere afdeelingen gingen stemmen op, die tegen de toeneming van het vagebonderend gedeelte der natie waarschuwden," enz.

Meer dergelijke uitdrukkingen komen in de toenmalige discussien voor.

broeinest van ongeregtigheden" is natuurlijk grooter, hoe digter de menschen bij elkander geplaatst worden en hoe minder met de arbeidslust en arbeidskracht van 't individu kan worden te rade gegaan. (Zie onder VII.)

Ook lees ik in de stukken »dat er (even als in sommige gedeelten van Engeland) gemeentelijke werkhuizen moeten zijn", en dat daarom Ommerschans en Veenhuizen kunnen worden gemist.

Ik antwoord:

Die zijn alléén mogelijk in de drie grootste gemeenten van ons vaderland.

De gemeenten zijn waarlijk reeds genoeg gedrukt; in ons klein land is eene dergelijke instelling alléén mogelijk door den Staat.

Assen, 31 October 1882. OLDENHUIS GRATAMA.

Ik laat hier volgen eenige stellingen over bedelarij en zwervende bedelarij, grootendeels ontleend aan de brochure van Howard's Association.

Het geven aan de huizen vermeerdert de bedelarij.

Op het platteland durven de eenzaam wonenden en ook velen, al wonen ze niet eenzaam, geene bedelaars afwijzen noch hun nachtverblijf weigeren, uit vrees voor brandstichting en dergelijke, bladz. 11 (nog ten vorigen jare is het in Drenthe gebeurd dat de vrouw nachtkwartier in het hooi had toegestaan en dat de boer zelf uit vrees den ganschen nacht opbleef).

Bedelarij kan veel worden verminderd door doelmatige werkinrigtingen, waarin orde en tucht, maar waarin minder gestrengheid heerscht dan in de gevangenissen (in these establishments there should be no harsh punishments), omdat men ze anders naar de gevangenissen drijft; (dat is dus de grens van gestrengheid en tucht, die men in strafwerkinrigtingen kan hebben.)

De heer R. LUCAS CHANGE Esq., Birmingham, schrijft (blz. 26): »een vriend schreef mij: ik ben diep overtuigd, dat aandringen op en werkelijke plaatsing in een werkhuis dikwijls veroorzaken groote vermeerdering van zwervende bedelarij, en ik ben waarlijk genegen dezen mijnen vriend toe te stemmen, dat sedert in vele vereenigingen van gemeenten de behandeling in het werkhuis strenger is toegepast dan vroeger, dat dit mag gerekend worden onder eene van de vele oorzaken van de groote vermeerdering van de zwervende bedelaars".

De heer E. HERFORD Esq., Coroner van Manchester, schrijft (blz. 27): »dat de plaatsing in het werkhuis er toe leidt, dat familien zonder noodzaak worden opgebroken en in het werkhuis gedreven; zij worden daar aan eene strenge behandeling onderworpen, en, indien dit hen niet naar buiten drijft, aan eene nog strengere, als wanneer zij er uit zoeken te komen om naar werk om te zien; het spreekt van zelf, als zij dit niet kunnen vinden nabij huis, dat zij voor dat doel elders moeten gaan; het volgt ook van zelf, zij hebben geen geld, daarom moeten zij bedelen en nachtverblijf zoeken; dit veroorzaakt zwervende bedelarij, waarover dezelfde menschen, die hen er toe drijven, zich zoo ergeren!" (Eindelijk doen zij eene misdaad en landen aan in de gevangenis).

In Frankrijk zijn industriele instellingen (industrial institutions) voor landloopers en bedelaars beproefd, maar met weinig succes (blz. 9).

In Beijeren schijnen ze te hebben voldaan, maar alléén te gelijk of gepaard met eene aanhoudende strenge onderdrukking van alle bedelarij door politie en militaire magt (blz. 9).

In Saxen heeft het alléén voldaan op zekere plaatsen (blz. 28).

Het blijkt reeds uit dit weinige — want de zaak kan hier niet volledig worden besproken — dat des Ministers plan ook op zich zelf evenzeer groote bezwaren heeft.

Uit de lezing van deze brochure heb ik den indruk gekregen, dat wij in Nederland lang zooveel last niet hebben van bedelaars en landloopers als andere landen van Europa.

In den Pruissischen landdag wordt ook zeer geklaagd over de landlooperij en bedelarij en de vraag behandeld: hoe verminderen wij dezelve?

Laat ons dus streven naar verbetering, maar niet ligtvaardig van stelsel veranderen!

O. G.

Nota van Toelichting,

behoorende bij de wijziging, voorgesteld door den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE,

strekkende om de gestichten te Veenhuizen en de gevangenis te Hoorn te bestemmen tot rijkswerkinrichtingen (zie bij art. 8).

Met veel belangstelling heeft de ondergeteekende kennis genomen van de stukken gewisseld over de vraag of de tegenwoordige bedelaarsgestichten Ommerschans en Veenhuizen later als Rijkswerkinrichtingen behouden moeten blijven, en ze hebben hem de overtuiging geschonken dat men den Minister Modderman dankbaar moet zijn dat hij den vinger op de wonde heeft gelegd en, wijzende op het groot verband dat er bestaat tusschen de veroordeelingen wegens bedelarij en de inrichting der bedelaarsgestichten, de wenschelijkheid, ja zelfs de noodzakelijkheid heeft aangetoond het verblijf in de gestichten minder aanlokkelijk te maken.

Maar toch oordeelt ondergeteekende dat zijn voorganger te ver is gegaan door de »opheffing" der gestichten voor te stellen en zal hij dit voorstel niet overnemen.

Geërgerd door het bijzonder groot aantal recidivisten stelde Minister Modderman zich de vraag: »hoe zal men die recidive en in 't algemeen de bedelarij het krachtigst te keer gaan?" En na een zeer ernstig onderzoek luidde daarop zijn antwoord: »heft de gestichten met hun veldarbeid op en vestigt de Rijkswerkinrichtingen binnen 's huis — dan zal het aantal recidivisten tot een minimum inkrimpen en dan zal menover 't algemeen de meeste zorg dragen zich niet voor bedelarij te laten veroordeelen."

Uit de stukken, en ook uit een bezoek dat hij aan de gestichten bracht, heeft de ondergeteekende voor zich de overtuiging erlangd dat dit antwoord werkelijk het juiste is.

Niettemin kan hij in deze niet met zijn ambtsvoorganger medegaan. Want het antwoord moge juist zijn en op de vraag passen; — de vraag, zooals die hierboven gesteld werd, is niet volledig: — daaraan had toegevoegd moeten zijn de clausule: »binnen de grenzen eener geoorloofde bestrijding van de bedelarij."

En juist die grenzen wenscht de ondergeteekende veel enger te trekken dan zijn voorganger deed, want zijns inziens is *niet elk* DEUGDELIJK middel, waardoor de bedelarij kan worden bestreden, daarom reeds op zich zelf geoorloofd. Of zou men er bijv. geen bezwaar tegen hebben om de rijkswerkinrichtingen cellulair in te richten?

Gold het hier een gewoon misdrijf, gold het de behandeling van gevangenen, dan zou het onverdedigbaar zijn om niet onmiddellijk voor goed te breken met een systeem dat zoo weinig bevredigende uitkomsten opleverde; maar het geldt hier eene overtreding van zeer bijzonderen aard en de opzending naar eene rijkswerkinrichting die naar de bedoeling van den wetgever van eene strafgevangenis of van een huis van bewaring in karakter zal moeten zijn onderscheiden.

De wetgever heeft de bedelarij in het openbaar — uitsluitend in het belang der openbare orde — strafbaar gesteld met 12 dagen hechtenis, welk maximum ingeval van recidive krachtens art. 434 [oud, zie Dl. III, bladz. 205] tot 16 dagen kan worden verhoogd. Bedelarij, als zijnde

een wets- geen rechtsdelict, heeft men als regel niet zwaarder gewenscht te straffen: voor de recidivisten moest de verpleging in een Rijkswerkinrichting er op volgen.

Bovendien vergete men niet dat, waar het nieuwe Strafwetboek niet even als de Code Pénal de strafbaarheid afhankelijk stelt van de omstandigheid dat een werkhuis in de plaats is gelegen, men bij de eerste opzendingen te minder gestreng behoeft te werk te gaan, omdat het zeer wel mogelijk is dat menschen worden veroordeeld die wel willen werken maar geen arbeid kunnen vinden.

Men houde daarmede rekening en als men er dan op let dat de behandeling, zooals die door den Minister MODDERMAN voor de bedelaars was weggelegd, zeer veel overeenkomst heeft met die welke thans de gemeenschappelijk opgesloten gevangenen ondervinden, dan zou de ondergeteekende meenen dat de verpleging onevenredig zwaar zou worden met het oog op het gepleegd vergrijp en dat ook de bedoeling van den strafwetgever en niet minder die van de commissie van het ontwerp strafwetboek zou worden miskend.

Van dit standpunt uit deinst de ondergeteekende van eene te rigoureuse behandeling reeds na de eerste opzending terug, en zou hij een krachtiger optreden liever tot hen die reeds veelmalen werden veroordeeld of ook om andere redenen in verband met hun leeftijd of gedrag eene strengere behandeling verdienen, willen beperken.

Zijn voorstel om tot Rijkswerkinrichtingen voor mannen te bestemmen Veenhuizen II en III en Hoorn is hiervan het gevolg.

Moet dan de toestand te Veenhuizen blijven zooals zij is?

Naar de meening van den ondergeteekende: in hoofdzaak, ja! De verpleging in de gestichten Veenhuizen zal geene groote wijziging behoeven te ondergaan, — aan de gebouwen ofschoon ze voor een strafgesticht eigenlijk niet deugen, zou hij alleen de noodzakelijke herstellingen wenschen aan te brengen, die dan nog al eenigen omvang zullen moeten hebben daar in de laatste jaren in afwachting eener beslissing over het lot der gestichten veel te weinig zelfs aan het gewone onderhoud is ten koste gelegd. Maar.... en hiervan stelt de ondergeteekende zich zeer goede vruchten voor.... ééne Rijkswerkinrichting voor mannen zal in een deugdelijk gebouw (te Hoorn), en zonder veldarbeid moeten worden gevestigd en daarheen zullen moeten worden overgebracht de ergste recidivisten, de herhaaldelijk gestraften uit de bevolking, de sujetten — al is het ook bij eene eerste veroordeeling, die als *bijzonder* lui en onwillig, hoewel jong en krachtig, bekend staan, etc.

Wanneer men te Hoorn een zoodanig gesticht heeft, dan zou het voor de bevolking te Veenhuizen een schrikbeeld zijn daarheen te worden overgebracht, een schrikbeeld waardoor, beter wellicht nog dan door muren en tralies, de tucht zal kunnen worden gehandhaafd en de orde bewaard. En de verbouwing der gestichten te Veenhuizen, die, zooals mr. MODDERMAN terecht opmerkte, tonnen zou kosten als men er *degelijke* strafgestichten van wenschte te maken, zou dan voorloopig achterwege kunnen blijven.

Ten slotte zij hier nog opgemerkt dat, wanneer het nieuwe Strafwetboek in werking zal zijn getreden, en dus door den rechter naar eene rijkswerkinrichting worden opgezonden alleen zij, die werkelijk tot arbeiden

in staat zijn, het aantal verpleegden belangrijk minder zal zijn dan thans en daarom met een gesticht te Hoorn en de twee mannengestichten te Veenhuizen 2 en 3 zal kunnen worden volstaan. Ommerschans zal dus niet als rijkswerkinrichting in gebruik behoeven te blijven.

Voorloopig Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Eenige leden achtten strafkoloniën in geen geval aanbevelenswaardig, daar veldarbeid èn te ongelijk over het jaar verdeeld èn te weinig vermoeiend is, terwijl ook het karakter van de bedelaarskoloniën te weinig geschikt is om lust tot arbeid bij de verpleegden op te wekken en weinig afschrik wekt. Daartoe was de meer vermoeiende, voor elk jaargetijde berekende fabriekmatige arbeid meer geschikt. De afschaffing van de bedelaarskoloniën, voorgesteld door den vorigen Minister, hadden zij dan ook met voldoening gezien: zij waren van oordeel, dat die Minister op voldoende gronden had getoond, hoe weinig invloed ten goede deze koloniën hebben uitgeoefend.

Andere leden bestreden deze meening. Zij waren gestemd voor het behoud van Veenhuizen en Ommerschans als Rijkswerkinrichtingen en voor het nu gevolgde gemengde stelsel van veld- en fabriekmatigen arbeid.

Door één lid werd dit gevoelen nader ontwikkeld en opgemerkt:

»1°. dat het niet geoorloofd is bedelaars gemeenschappelijke gevangenisstraf te doen ondergaan;" hij beriep zich op hetgeen in het *Weekblad* 4888, 17 Mei 1883 [1] en ook

Memorie van Antwoord.

Waar moeten later de rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd?

In het stadium, waarin deze vraag thans verkeert, is hare beantwoording, zooals reeds hiervoren werd opgemerkt, eene principieele geworden. Want niet zoozeer staat op den voorgrond de vraag *waar*, als wel die andere, *op welke wijze* zullen ze moeten worden ingericht? En van de beantwoording dier laatste vraag hangt van zelve de beslissing over de eerste af.

Wenscht men rigoureuse strafgestichten, zooals de Minister Modderman zich die voorstelde? of wel strafkoloniën in den geest van het Wetboek van Strafrecht? In het eerste geval wordt voorgesteld de rijkswerkinrichtingen te Hoorn, Leeuwarden en Veere, in het tweede ze te Veenhuizen en Hoorn te vestigen.

Eene korte herinnering aan het verschil in standpunt tusschen den vorigen en den tegenwoordigen Minister is hier niet overbodig.

De opzending, op last van den rechter, van veroordeelde bedelaars, zal met de invoering van het nieuwe strafwetboek een ander karakter bekomen dan ze tot dusver bezat. In het nieuwe strafwetboek is de bedelarij strafbaar gesteld met hechtenisstraf van eenige weken; maar tevens zal, als eene bijkomende straf, ingeval van recidive binnen een jaar en ingeval de schuldige tot werken in staat is, de plaatsing in eene rijkswerkinrichting er, voor ten hoogste 3 jaar, op kunnen volgen.

Deze plaatsing zou zijn eene bijkomende straf. Zooals de Commissie

[1] Mr. A. A. de Pinto in het *Weekblad van het Regt* 4888:

»De Staatscommissie wenschte verbetering, »niet geheele omverwerping van het bestaande, »verbetering in die richting en zij zeide: »de »werkinrichtingen moeten *zuivere* straf*koloniën* zijn", *zuivere strafkoloniën*, *binnenlandsche deportatie-oorden* alzoo, waarin, »onder streng toezicht, zekere vrijheid van

door de commissie voor het Strafwetboek gezegd is [1], welke laatste o. a. zeide: »het werk in de open »lucht kan bij eene goede inrich»ting een heilzamen invloed op deze »klasse van lieden uitoefenen."

»Er worden bedoeld *zuivere straf»koloniën*, *binnenl. deportatie*-oorden.

»Het is niet geoorloofd in het »strafstelsel van het wetboek door »de uitvoering verandering noch ver»zwaring van straf aan te brengen.

»2°. Dat de veldarbeid »*en te onge»lijk over het jaar verdeeld is en te »weinig vermoeiend*" om een eenigs»zins afschrikwekkend karakter te »dragen en dat daartoe de »*meer »vermoeiende voor elk jaargetijde be»rekende fabriekmatige arbeid meer ge»schikt is*," is onjuist."

»In zijne rede op het 24ste Nijver»heidscongres (12—14 Juli 1881) van het ontwerp aanteekende, »behoorde aan de vermenging van straf met armenzorg een einde te komen" en wenschte zij daarom in het vervolg de tot opzending veroordeelde bedelaars in »zuivere strafkoloniën" te doen opnemen.

Het verdient wel opmerking, dat in die toelichting van »koloniën" wordt gesproken, terwijl het woord rijkswerkinrichting volkomen neutraal is en geheel in het midden laat of ze op het land dan wel in de steden moeten worden gezocht. Maar blijkbaar hebben èn de Commissie die het strafwetboek ontwierp èn de Minister die het bij de Kamer indiende, beide niet anders bedoeld dan dat de rijkswerkinrichtingen zouden zijn gevestigd op het platte land, ter plaatse waar tegenwoordig de bedelaarsgestichten bestaan; en waren zij dus, waar zij op zuivere strafkoloniën aandrongen, van oordeel, dat de bedelaarsgestichten daartoe zouden kunnen worden hervormd. Wat zij onder die hervorming verstonden, kan verder blijken uit den door hen gestelden eisch, dat de personen, in de rijkswerkinrichtingen opgenomen, moeten gevoelen straf te ondergaan, tot arbeid bekwaam gemaakt en tot werkzaamheid opgeleid te worden.

Het kan niet worden ontkend, dat de Minister MODDERMAN, toen hij in zijn eerste ontwerp zijne voorstellen omtrent de rijkswerkinrichtingen opnam, met het vorenstaande weinig rekening heeft gehouden. Hij heeft niet gevraagd: »hoe wil de reeds bestaande strafwet de rijkswerkinrichtingen hebben?" Maar geheel afgescheiden daarvan is hij alleen bij zich zelven te rade gegaan, hoe ze hem zelven het doelmatigst voorkwamen; en van dat standpunt uit heeft zijn verder onderzoek geleid. Hij werd daarbij in de aller-

»beweging niet is uitgesloten; — wien is »het ooit in de gedachte gekomen dien naam »te geven aan gemeenschappelijke gevange»nissen, waar de veroordeelden zich steeds »binnen 's muurs met fabriekwerk en am»bachten moeten bezig houden en waarin of »waarbij nooit eenige gelegenheid tot veld»arbeid bestaat? In het bestreden stelsel is er »eigenlijk geen ander onderscheid tusschen »de gevangenisstraf en de plaatsing in eene »Rijkswerkinrichting dan dat de eerste geheel »of ten deele in afzondering, de tweede steeds »geheel in gemeenschap wordt ondergaan. »Het is, dunkt mij, duidelijk dat dit in »strijd is met het beginsel van het strafstelsel »van het Wetboek van Strafrecht. De bijko»mende straf van art. 9 *b* sub 2°. wordt »in het bijzondere deel van het wetboek slechts »tweemaal bedreigd, namelijk in geval van »recidive der overtredingen van bedelarij (art. »434) en van openbare dronkenschap (art. 453). »Is het nu aannemelijk dat in die gevallen »op »het wetsdelict" nevens de hoofdstraf, »hechtenis van enkele dagen of weken, eene »bijkomende straf, die alléén in naam ver»schilt van de gemeenschappelijke gevange»nisstraf, voor een of meer jaren zou zijn »gesteld? Mij dunkt het is genoeg de vraag »te stellen om haar in ontkennenden zin te »beantwoorden."

Vergelijk ook *Weekbladen van het Regt* 4889, 21 Mei 1883 en 4890, 24 Mei 1883.

[1] De woorden zijn medegedeeld in stuk 5, 1881—1882, 114 blz. 13 en 14.

»te Haarlem gehouden [1] zeide de Di-»recteur der kolonie zelf: *er moet »vrij zwaar worden gewerkt* enz.; is »het werk niet zwaar genoeg, welnu »men vermeerdere de werkuren. [2]

»De veldarbeid kan in den herfst »en in het voorjaar worden voortge-»zet, en als de grond bevroren is kan »in de bosschen worden gewerkt. [3]

»De veldarbeid is in elk geval »meer *vermoeiend* dan de fabriek-»arbeid.

»Dat de veldarbeid oorzaak is van »de recidive is onjuist; dan zou »moeten zijn bewezen dat *alleen* on-»der de veldarbeiders recidivisten »voorkomen, *althans meer*.

»De Minister MODDERMAN, door »Mr. OLDENHUIS GRATAMA uitge-»noodigd om dit te bewijzen, heeft »zulks niet kunnen doen (en als »het waar was zou het hem gemak-»kelijk zijn geweest het te bewijzen), »hij glijdt er in zijn antwoord over-»heen [hiervoor bl. 72] daarbij *inge-»wikkeld* erkennende dat het aantal »recidivisten even groot is onder »de veldarbeiders als onder hen die »fabriekmatigen arbeid verrichten: »zoodat dit argument niet doorgaat; »de recidive is ook bij misdrijven »menigvuldig: in Frankrijk klaagt »men zeer over de recidive bij »misdrijven en heeft de Regeering »een wetsontwerp voorgesteld om »de recidivisten te verbannen; [4]

eerste plaats onaangenaam getroffen door het groot aantal recidivisten, dat thans in de gestichten wordt verpleegd; hij concludeerde daaruit, dat het verblijf te weinig afschrikte, gaf daarvan ten deele de schuld aan den veldarbeid, oordeelde dien ongeschikt voor het handhaven van een strenge tucht onder eene wederspannige bevolking, en stelde daarom afschaffing van dien veldarbeid voor, waarop dan ten slotte weder de algeheele opheffing en verplaatsing der gestichten zou moeten volgen. Zoo was werkelijk zijn gedachtengang.

De wijze waarop hij de nieuwe rijkswerkinrichtingen wenschte in te richten, stond in nauw verband met de reden, waarom hij de oude gestichten er niet voor wenschte te behouden. Men moest er de verpleegden behandelen alsof zij ter zake van ernstige misdrijven gevangenisstraf ondergingen, dat zou hun afschrik inboezemen voor hun verblijf aldaar en hen na hun ontslag niet doen wederkeeren.

Ondergeteekende heeft dit standpunt te streng en ongeoorloofd geacht en is daarom tot het zijns inziens juiste uitgangspunt teruggekeerd. Hij heeft zich afgevraagd: hoe heeft de strafwetgever zich de rijkswerkinrichtingen voorgesteld? en toen is hem gebleken dat die wetgever nooit gewild heeft dat de rijkswerkinrichtingen aan de meest afschrikwekkende tuchthuizen gelijk zouden zijn. Hij heeft op den voorgrond gesteld dat de verpleging in eene rijkswerkinrichting eene *bijkomende* straf moet zijn. En nu zou het toch al een zeer vreemde maatregel zijn om eene *bijkomende* straf *zwaarder* te maken zelfs dan de hoofdstraf, alleen maar omdat ze dan het meeste afschrikt en dus in dat opzicht het beste vruchten draagt.

Het gaat in werkelijkheid niet aan, alleen uit utiliteitsoogpunt, de

---

[1] Zie *Tijdschrift der Maatschappij van Nijverheid*, Sept. 1881, bl. 92.

[2] Wellicht zouden de werkuren van $10^1/_2$ tot 14 kunnen worden opgevoerd in sommige tijden des jaars, 's winters wordt $6^1/_2$ à 7 uur gewerkt.

[3] De boschaanleg door THORBECKE begonnen is thans reeds zoo ver gevorderd, dat in dit voorjaar voor werk- en schelhout is verkocht en gebruikt voor eene waarde van p. m. *f* 3000, en dit gaat alle jaar vooruit.

[4] Zie daarover FERDINAND DESPORTES, Secretaris-Gen. voor de Alg. Vereeniging voor de gevangenen: Examen du projet de loi sur la rélégation des récidivistes" Mei 1883 *Weekblad* 31 Mei 1883 n°. 4893.

»in Engeland zijn daartegen on»langs bij Parlementsacte voorzie»ningen gemaakt; volgens *Weekblad* »*van het Regt* 20 Februari 1883, »n°. 4857, waren in eene gevange»nis op eene bevolking van 241 »gevangenen 187 recidivisten, dus »meer dan 75 pct.; die eenmaal »een misdrijf heeft gepleegd gaat »er gemakkelijker toe over. Is dit »reeds waar van misdrijven, hoe»veel meer aanleiding is daartoe »bij ongelukkigen en bedelaars die »verlegen zijn en waar het geldt »iets dat alleen door *wetsduiding* »overtreding is?

»Het argument van de recidive »kan dus niet bewijzen, wat men »er uit afleiden wil.

»3°. Dat de *gestichten zelf een te* »*weinig* afschrikwekkend karakter »hebben is ook onjuist: *bewijs*: de »herhaalde verzoeken bij den rechter »om van opzending naar de gestich»ten bevrijd te blijven, de desertie, »de talrijke brandbrieven, moorden, »verwondingen, brandstichtingen, »diefstallen, slagerijen alléén ge»pleegd om van de gestichten af te »komen naar de gevangenissen.

»Is echter het karakter niet af»schrikwekkend genoeg, men ver»hooge het.

»De veldarbeid is daartegen geene »verhindering.

»In Pruisen, waar men veel last »van zwervende bedelaars heeft en »waar gerekend wordt dat er jaar»lijks 200,000 rondzwerven, heeft »men eene „Arbeiterkolonie Wil»hemsdorf" in de Senne bij Biele»feld voor een paar jaar opgericht »onder directie van Von Bodel»schwingh en Von Estorff, waar»van men eene uitvoerige geïllus»treerde beschrijving vindt in het »Tijdschrift *Daheim*, Heft 19 Mey »1883 (Leipzig) blz. 520 vlg.: Van »1 December 1881 tot 31 Maart »1883 waren daar 732 vagebonden

executie eener straf te regelen. Bedelarij, die als overtreding strafbaar is gesteld, mag niet in de praktijk worden gestraft als gold het een hoogst crimineel feit. En als men dit toegeeft, dan kan men ook zijne goedkeuring niet hechten aan de voorstellen betreffende de rijkswerkinrichtingen van den Minister Modderman.

Ondergeteekende vleit zich in het vorenstaande nogmaals te hebben aangetoond, dat de door hem voorgestelde wijziging werkelijk noodzakelijk was.

Zal hij er nu nog langer bij stilstaan en omstandig op nieuw overwegen de vraag, of de verpleging te Veenhuizen afdoende kan worden geregeld? Hij oordeelt dit niet noodig. De eischen, die de strafwetgever aan de rijkswerkinrichting stelde, namelijk:

1°. dat de verpleegden gevoelen er straf te ondergaan;

2°. dat zij er tot arbeid worden bekwaam gemaakt; en

3°. dat zij tot arbeidzaamheid worden opgeleid;

ze zullen allen te Veenhuizen voldoende tot hun recht komen. Wilde de ondergeteekende dit nader in bijzonderheden ontwikkelen, dan zou hij slechts in herhaling kunnen treden van hetgeen op zoo beknopte en zaakrijke wijze door mr. Gratama in den loop der schriftelijke behandeling in 18 diverse punten — wellicht onlangs tot 22 aangegroeid — werd te berde gebracht. Voor zooveel noodig, neemt hij dan ook de vrijheid daarheen te verwijzen.

Alleen nog dit: In de nota tot toelichting zijner wijzigingen heeft de ondergeteekende gezegd dat zijns inziens de toestand te Veenhuizen in hoofdzaak blijven moet zoo als hij nu is, en dat hij ook aan de gebouwen »ofschoon ze voor een strafgesticht eigenlijk niet deugen" voorloopig geene groote verandering

»opgenomen; de veldarbeid is daar »hoofdzaak, maar zooveel mogelijk »wordt ieder daar bezig gehouden »naar het werk dat hij kent; in dat »stuk wordt de wensch geuit dat »in iedere groote provincie van Pruis»sen zoodanige »Arbeiterkolonie" »mocht worden opgericht, 't welk »ook schijnt in overweging te zijn.

»Terwijl men elders arbeiders»koloniën opricht om den grooten »last van bedelaars en vagebonden »te verminderen, zal men hier de »roekeloosheid hebben om het ge»mengde stelsel te verlaten, dat »ons ruim 60 jaar op dit punt in »een toestand bracht gunstiger dan »die van alle ons omringende landen! »Men zij voorzichtig!

»Zoo men het deed, het duurt »geen tien jaar of men zal weder »roepen om arbeiderskoloniën en »om het gemengde stelsel.

»4°. Dat koloniën, »in geen ge»val aanbevelingswaardig zijn," en »»weinig invloed ten goede hebben," »is geheel onjuist gelijk met meer»deren is aangetoond.

»Men is te doctrinair, men stelt »zich te veel voor van perfectibi»liteit, die in geen ding minder is »te verkrijgen dan in de maatre»gelen tegen de bedelarij.

»Al is men nog lang niet tot vol»maaktheid gekomen, wij zijn met ons »gemengd stelsel op den goeden weg »om den last van bedelaars en vage»bonden voor de maatschappij te »minderen en dat is de hoofdzaak."

Door eerst genoemde leden werd tegenover dit betoog gesteld, dat daarin niet werd aangetoond, dat de toepassing van fabriekmatigen arbeid door het strafstelsel van het Wetboek zou zijn verboden, noch dat het werken in een gesticht gelijk zou moeten worden gesteld met gewone gevangenisstraf;

dat verder, wanneer blijkt (en het is niet tegengesproken) dat slechts zou aanbrengen. Op die woorden »ofschoon ze enz." doelt blijkbaar de Kamer, waar ze in haar verslag zeide dat de Minister de gebouwen te Veenhuizen zelf ongeschikt oordeelde. Maar de Kamer zag daarbij over 't hoofd, dat de ondergeteekende op de geincrimineerde zinsnede in zijne nota liet volgen, dat hij in het bestaan van het Hoornsche gesticht het middel gelegen achtte om de gebouwen te Veenhuizen te gebruiken zoo als ze nu zijn. Houdt men dus Hoorn, of eenig ander depôt van discipline, achter de hand, dan zou aan de *inrichting* der gebouwen te Veenhuizen niets veranderd behoeven te worden, en zou alleen moeten worden overgegaan tot het herstellen van hetgeen waaraan men in den laatsten tijd, gedurende de onzekerheid over het al of niet voortbestaan der gestichten, te weinig onderhoudskosten heeft besteed. En hiervoor zou eene som van pl. m. 2 ton worden gevorderd.

Men begrijpe den ondergeteekende dus wel: Voor rijkswerkinrichtingen, zooals de Minister Modderman die wenschte, acht ook hij de gebouwen te Veenhuizen volkomen ongeschikt (men zou dan alles van den grond af moeten gaan opbouwen). Maar aan de bestemming die hij zelf er aan wenscht te geven, kunnen genoemde gebouwen op de hiervoren aangegeven wijze zeer wel beantwoorden.

En wat dan betreft de vraag: »hoeveel dan het beheer zou kosten met een afdoend toezicht enz.", zoo merkt de ondergeteekende op, dat de tegenwoordige kosten geene aanmerkelijke verhooging zullen ondergaan, daar de voornaamste kracht tot handhaving der tucht in het depôt van discipline moet zijn gelegen.

Zooals ondergeteekende hierboven reeds opmerkte, is de zaak overigens werkelijk voldoende van alle kanten

15 % van de verpleegden niet recidivisten zijn, de straf niet beantwoordt aan het doel en door eene andere behoort te worden vervangen, en het niet genoeg is te zeggen, dat men dan slechts het afschrikwekkend karakter van de tegenwoordige toepassing hebbe te verhoogen, zoolang men tevens niet aantoont, dat die verhooging met behoud van het aangenomen landelijk stelsel, dat verslapping van de noodige tucht ten gevolge heeft, mogelijk is.

Weinig afdoende is het ook, wanneer men wijst op het insgelijks groot getal recidivisten in eene gevangenis in Engeland. Beter ware het geweest zich te bewegen op het gebied van het Nederlandsch gevangeniswezen; dit zou een andere uitkomst hebben aangetoond. In allen gevalle, hoe dit ook zij, de vraag blijft alleen over, of de straf geschikt is om de daad, die men weren wil te keeren en zoo niet, of dan niet naar andere middelen moet worden gezocht.

De gestichten te Veenhuizen, zoo was het gevoelen van andere leden, die zich vooralsnog van eene besliste uitspraak onthielden, zijn tegenwoordig ongeschikt, zooals de Minister zelf in zijne toelichting verklaart. Verlangt men veldarbeid en wil men dus de eigenlijke kolonisten behouden, dan moeten de gebouwen aan de eischen voldoen en het toezicht, dat er uitgeoefend wordt, gewijzigd en verscherpt worden. Men verlangde te weten, wat de kosten zullen zijn, wanneer Veenhuizen zal ingericht worden tot eene inderdaad goede strafkolonie met een toezicht, dat de thans heerschende misbruiken zoude uitsluiten en de bestaande gebreken herstellen.

Algemeen was het gevoelen, dat de Minister te ver ging met zijne plannen omtrent de Rijkswerkinrichting te Hoorn. Ofschoon men de bedoeling wel kon billijken om tot bezien en thans rijp voor beslissing. Daarbij moet op den voorgrond staan de vraag: »*hoe* wenscht men de rijkswerkinrichtingen?" En mocht men nog twijfelen in welken zin die vraag te beantwoorden, dan verzuime men niet kennis te nemen van het ingezonden stuk van den rechtsgeleerde mr. A. A. DE PINTO in het *Weekblad van het Recht* n°. 4888, die evenmin als de ondergeteekende zich met het standpunt van den Minister MODDERMAN kan vereenigen.

Maar, èn de Kamer aan het slot van hare beschouwingen betreffende de rijkswerkinrichtingen in haar laatste verslag, èn mr. DE PINTO aan het slot van genoemd artikel, maken beiden eene belangrijke reserve. Zij vragen: »bederft gij uw stelsel niet door naast Veenhuizen *ook Hoorn* voor rijkswerkinrichting te bestemmen. Moet die laatste aanwijzing niet vervallen?"

Aan de beantwoording dier vraag zijn de volgende regelen gewijd:

De ondergeteekende wenscht daarbij op den voorgrond te stellen, dat hij ook zelf meent *te* ver te zijn gegaan toen hij in de nota van toelichting zijner wijzigingsvoorstellen het deed voorkomen alsof de ambtenaren van het openbaar ministerie later zouden moeten aanwijzen welke der veroordeelden zij naar Hoorn, welke naar Veenhuizen zouden wenschen te zenden. Aan dat denkbeeld zou hij, bij nader inzien, geen uitvoering wenschen te geven. Zijns inziens terecht is daartegen de opmerking gemaakt, dat men niet over 't hoofd moet zien dat de wet slechts ééne soort van rijkswerkinrichting kent en dus ook slechts ééne straf, die van plaatsing er in. En om dat goed te doen uitkomen, doet men beter, de ondergeteekende erkent dit, met allen naar éénzelfde plaats te dirigeeren, en moet worden vermeden van het wisselend inzicht

handhaving der discipline de veroordeelden in een gebouw te doen werken, zoo werden echter door den Minister feitelijk twee soorten van werkinrichtingen in het leven geroepen. De wet geeft hiertoe geen aanleiding. Zij kent slechts ééne soort van Rijkswerkinrichtingen en slechts ééne straf van plaatsing daarin. De Rijkswerkinrichting te Hoorn zonder veldarbeid is door den Minister bestemd voor »de ergste recidivisten, de herhaaldelijk gestraften uit de bevolking, de sujetten, al is het ook bij eene eerste veroordeeling, die als *bijzonder* lui en onwillig, hoewel jong en krachtig, bekend staan, enz." Het zal nu echter afhangen van het oordeel hetzij van den ambtenaar van het openbaar ministerie, die het vonnis heeft uit te voeren, hetzij van het administratief gezag, onder welke categorie de veroordeelden gerangschikt moeten worden en of zij naar Hoorn of naar Veenhuizen zullen gezonden worden, waar feitelijk de straf van verschillenden aard is. Strenge tucht in de koloniën is noodzakelijk; maar men was van oordeel dat bij het voorstel, zooals dat door dezen minister wordt gedaan, de grenzen van disciplinaire bestraffing overschreden worden.

Men meende, dat in ieder geval een kenmerkend onderscheid behoort te bestaan tusschen deze werkinrichting en eene gemeenschappelijke gevangenis, en men wenschte te vernemen, welke de plannen van den Minister hieromtrent zijn.

Sommige leden achtten het zeer goed mogelijk, ook in gebouwen zooals te Hoorn en te Leeuwarden aan de veroordeelden meer vrijheid van beweging toe te kennen dan in die gevangenissen het geval is. Met name te Hoorn, waar een uitgebreid door water afgesloten terrein aan het gesticht verbonden is.

---

van het openbaar ministerie te doen afhangen waarheen de veroordeelden worden opgezonden.

Ondergeteekende verklaart dus nadrukkelijk dat hij zich van eene regeling als de laatstgenoemde verre wenscht te houden.

Zijn voornemen met Hoorn is een geheel ander, en hij vertrouwt dat als men daarvan kennis genomen heeft, er geen bezwaar meer tegen zal worden geopperd. Veenhuizen en Hoorn moeten niet *gelijk* staan met elkander, maar H. moet zijn eene noodzakelijke aanvulling van V.

En dit op de navolgende wijze. *Alle* tot opzending veroordeelde bedelaars en dronkaards zullen later naar Veenhuizen moeten worden overgebracht. En zij zullen daar ook allen verblijven zoolang zij zich er goed gedragen. Maar hebben zij zich misdragen, en worden zij tengevolge daarvan voor den Raad van Tucht terechtgesteld, dan zou de ondergeteekende aan dien raad de bevoegdheid willen toekennen hen bij wijze van straf uit Veenhuizen te verwijderen en naar Hoorn te doen overbrengen.

Daarbij zal dan te rade worden gegaan met den persoon van den beklaagde en de inlichtingen omtrent hem verstrekt. Is hij bijzonder lui, ofschoon jong en krachtig? Werd hij reeds meermalen verpleegd? Hoe was zijn gedrag tijdens vorige verpleging? Heeft hij reeds veel vonnissen ten zijnen laste?

Die vragen en nog vele andere zullen natuurlijk worden overwogen, en van het meer of minder gunstige antwoord zou dan moeten afhangen of de Raad reeds bij eene eerste terechtstelling tot eene opzending naar H. overgaat of deze tot later uitstelt.

Maar van administratieve willekeur kan dan geen sprake zijn, want even als de Raad van Tucht thans gebonden is aan het reglement vastgesteld bij Koninklijk besluit van

15 Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 171), zoo zouden ook later in een reglement de bepalingen moeten worden opgenomen, waaraan de Raad zijne bevoegdheid ontleende. Het verschil bestaat hierin, dat behalve de thans gebruikelijke disciplinaire straffen — gedeeltelijke onthouding der voeding, vermindering van loon en cachot — dan ook nog de overbrenging naar Hoorn voor een tijd of voor den geheelen verderen tijd der verpleging er bij zal moeten worden opgenomen.

Op die wijze verkrijgt men een dubbel voordeel:

a. dat men te Veenhuizen met zijn gewoon ingerichte gebouwen en met zijn veldarbeid eene rustige, gehoorzame bevolking achterhoudt, op wie de slechte elementen niet verder verderfelijk inwerken, en die trouwens weet dat ongehoorzaamheid, luiheid en wederspannigheid spoedig ten gevolge hebben dat ze naar Hoorn wordt overgebracht;

b. dat men de lastigste, meest recalcitrante verpleegden in het deugdelijk gebouw te Hoorn goed in zijn macht heeft en dat men ze niet door veldarbeid uit het oog behoeft te verliezen.

Zal nu de overbrenging naar Hoorn een zoo bij uitstek zware disciplinaire straf zijn? Voor zoover men een lastigen verpleegde, die gewend is dagelijks kleine overtredingen te plegen, treft door hem dat in het vervolg moeielijk te maken, — ja. Daartegen zal intusschen wel geen bezwaar bestaan.

Maar wat de verpleging zelve betreft: — men zou zich de zaak zeer verkeerd voorstellen als men dacht dat de ondergeteekende het gesticht te Hoorn later op geheel anderen voet zou wenschen in te richten dan Veenhuizen.

Volstrekt niet; het karakter van het eerstgenoemd gesticht zal, in hoofdzaak, geheel gelijk moeten zijn aan dat van Veenhuizen. En dit kan te eerder geschieden daar een groot gedeelte der bevolking te Veenhuizen ook met arbeid binnenshuis in de fabriek wordt bezig gehouden en dan ook de poort niet uitkomt en het veld niet in gaat.

Waarom zou nu dit gedeelte der Veenhuizensche bevolking en de bevolking die te Hoorn verpleegd zal worden, niet vrij wel in hoofdzaak een zelfde leven kunnen leiden?

Dat te Hoorn alleen fabriekmatige arbeid wordt verricht en te Veenhuizen, behalve dien, ook nog veldarbeid, kan geen bezwaar opleveren. Zeer juist toch wordt in het Verslag opgemerkt, dat het strafstelsel van het Wetboek niet verbiedt de verpleegden in een rijkswerkinrichting met fabriekmatigen arbeid bezig te houden. Ware het anders, het bezwaar zou dan trouwens niet alleen Hoorn, maar evenzeer Veenhuizen zelve betreffen.

Men wachte zich dus voor de voorstelling als zoude de ondergeteekende van Hoorn *een* rigoureus strafgesticht willen maken zooals de Minister Modderman er *drie* wenschte.

Dit is het geval niet. In enkele onderdeelen zal er verschil moeten worden gemaakt; want zij die te Hoorn verpleegd worden, moeten gevoelen disciplinair gestraft te zijn; bijv. zij zullen minder artikelen in de kantine moeten kunnen verkrijgen en ook enkele andere kleine voorrechten moeten missen. Maar de dagverdeeling, voeding en kleeding zullen gelijk moeten zijn.

Hoofdzaak is — het zij nog eens herhaald — dat men ze te Hoorn beter in zijne macht hebbe. Men zal ze daar bijv. niet allen te gelijk laten wandelen zooals te Veenhuizen op het groote binnenplein, maar

bij gedeelten en onder behoorlijk toezicht; en men zal ze aldaar het ontvluchten onmogelijk maken, door ze 's nachts in het alkovengebouw op te sluiten en ze over dag in de werkzalen te laten arbeiden.

Dat de grenzen eener disciplinaire bestraffing overschreden zouden worden, terwijl de verpleging in beide gestichten in hoofdzaak dezelfde is, kan de ondergeteekende dan ook niet toegeven. Dat het verschil tusschen Hoorn en eene gemeenschappelijke strafgevangenis zou verloren gaan, is evenmin te vreezen, daar bij de regeling der kleeding, voeding, van het arbeidsloon enz. hiertegen moet worden gewaakt, door de gevangenen in die opzichten bij de verpleegden te doen achterstaan.

Een depôt van discipline, als hierboven bedoeld, waarheen men uit Veenhuizen kan verwijderen de onrustigsten, de gevaarlijksten uit de bevolking, wier voorbeeld op den algemeenen geest zeer slecht inwerkt, is beslist noodzakelijk, zooals de ondergeteekende reeds vroeger opmerkte, wil men de gebouwen te Veenhuizen, zooals die thans zijn, en den veldarbeid, behouden. Het moet een zwaard van Damocles zijn, dat onverbiddelijk ieder kan treffen die zich misdraagt.

Is die behoefte nieuw? allerminst, want het is opmerkenswaardig, dat deze behoefte, waarvan het bestaan thans in 1883 aanleiding geeft tot het voorstel betreffende Hoorn, reeds meer dan 60 jaar geleden is erkend.

Het gesticht te Ommerschans heeft er zijn ontstaan aan te danken. De maatschappij van Weldadigheid namelijk, die in 1817 haar eerste gesticht — Frederiksoord — opende, daarna Willemsoord, Wilhelmine's-oord en Wateren, bemerkte al ras dat onder eene bevolking van de soort als zij herbergde, velen worden aangetroffen, door het slechte voorbeeld gevaarlijk voor den goeden gang van zaken, en wier afzonderlijke verpleging, aan meerdere gestrengheid gepaard, moest worden mogelijk gemaakt. Zij zocht daarom eene gelegenheid tot die afscheiding, en richtte reeds in 1820 er te Ommerschans een nieuw gesticht voor op, dat zij gesticht n°. 5 of ook wel *straf*kolonie noemde; en dit gesticht is ook werkelijk in de eerste tijden gebruikt om er uit de andere gestichten de slechtste bevolking heen te zenden. Zij hielden daar dan verder verblijf, en bij de jaarlijksche inspectie werd overwogen, of er wellicht waren die wegens goed gedrag aanspraak op ontslag uit de strafkolonie en terugbrenging naar Frederiksoord enz. konden maken. Later is het onderscheid tusschen Ommerschans en de andere koloniën vervallen.

Met zijn voorstel betreffende Hoorn wenscht de ondergeteekende derhalve de vroeger genomen proef te herhalen, maar hij wil daarbij vermijden de fout *toen* begaan. Hij oordeelt het niet twijfelachtig of die fout was toen daarin gelegen, dat men een strafgesticht bouwde, dat niet voldoende gelegenheid tot degelijke tucht aanbood weinig meer dan de verpleging te Frederiksoord zelve.

Het strafgesticht te Hoorn, zooals de ondergeteekende zich dat voorstelt, voldoet wèl aan die vereischten. Het heeft deugdelijke muren en is geheel zoo ingericht, dat de verpleegde er aan herinnerd wordt, dat hij afhankelijk is van de boven hem gestelde macht en dat hij die gehoorzamen moet.

En daaraan heeft men behoefte.

Is het een bezwaar dat Hoorn op eenigen afstand van Veenhuizen is gelegen?

Het is waar, Ommerschans was dichterbij, dat is ruim 60 k.M. en Hoorn is ruim 240 k.M. van Veenhuizen verwijderd, maar ondergeteekende vraagt: wat doet die afstand er toe? Als men nu eenmaal de zaak zoo goedkoop mogelijk tracht te regelen en daarom zooveel bestaande gebouwen in gebruik te nemen als met eene goede regeling van zaken bestaanbaar is, dan moet men over het bezwaar van den afstand heenstappen. Het zou zeker gemakkelijker zijn als het gesticht mede te Veenhuizen gelegen was en onder de benaming Veenhuizen IV in gebruik kon worden genomen, maar het komt toch ten slotte op de inrichting van een gesticht en niet op zijn naam of ligging aan. Als een gesticht als het Hoornsche onder de benaming van Veenhuizen IV, op een uur afstands goed werd geoordeeld, dan zal het zich toch ook wel daarin mogen verheugen op een verderen afstand en onder een anderen naam?

Ondergeteekende stelt zich dan ook voor dat bij de beoordeeling van zijn voorstel betreffende Hoorn, de afstand geen gewicht in de schaal zal leggen. Bij de beslissing zullen andere overwegingen op den voorgrond moeten staan, en wel in de eerste plaats deze: dat strenge tucht in de Rijkswerkinrichtingen noodzakelijk is, en te Veenhuizen niet beter zal kunnen worden bevorderd dan door de spoedige overbrenging van alle lastig of gevaarlijk gebleken elementen naar een soort van straf-depôt.

Mr. DE PINTO zeide: »Gij wart twee stelsels dooreen!" Het antwoord is: dat zou waar geweest zijn wanneer voorgesteld werd de twee gestichten Veenhuizen en Hoorn *naast* elkander te doen staan, met de bevoegdheid aan het Openbaar Ministerie om de veroordeelden willekeurig naar het eene of het andere gesticht op te zenden; het bezwaar is in ieder geval niet langer gegrond waar ze niet naast, maar *achter* elkander bestaan en het gesticht te Hoorn niet anders zal zijn dan een veiligheidsklep voor Veenhuizen.

Er is geen sprake van dat daardoor twee stelsels met elkaar zouden worden vermengd. Het stelsel van de Commissie van het Strafwetboek, — namelijk dat der zuivere strafkolonie — blijft behouden, want Hoorn past in dat stelsel volkomen, zoodra men er niet meer beteekenis aan hecht dan het verdient, namelijk die van een depôt van discipline, dat te Veenhuizen zou zijn gelegen als men het nieuw moest bouwen en thans te Hoorn moet worden gezocht omdat aldaar een bestaand gebouw kan worden in gebruik genomen, maar dat te Hoorn niet anders zal zijn ingericht dan casu quo te Veenhuizen het geval zou zijn geweest.

[Zie verder het aangeteekende op **art. 8.**]

RIJKSOPVOEDINGSGESTICHTEN.

Memorie van Toelichting.

Dat de opvoedingsgestichten geheel van de andere gestichten moeten zijn gescheiden ligt voor de hand. De vereeniging van de strafgevangenis voor veroordeelde meisjes en van een opvoedingsgesticht, gelijk die op het oogenblik nog te Montfoort bestaat, kan niet anders dan de goede werking van het laatstgenoemde belemmeren.

Voorl. Versl. der Tweede Kamer.

In de Memorie van toelichting wordt gezwegen over de gestichten bedoeld voor jeugdige veroordeelden. Zal de Kruisberg daartoe bestemd blijven?

Schriftelijk voorstel

van den heer mr. W. VAN DER KAAY,

(met toelichting),

strekkende om de gevangenis voor jeugdige mannelijke veroordeelden te doen blijven aan den Kruisberg bij Doetinchem en het opvoedingsgesticht voor jongens te laten te Alkmaar.

Toelichting.

Voor de verplaatsing der niet-veroordeelde jongens van Alkmaar naar den Kruisberg en der veroordeelde jongens van den Kruisberg naar Alkmaar, waartoe het voornemen uit het oorspronkelijk ontwerp in verband met de Memorie van Toelichting niet kon worden opgemaakt, wordt in de Memorie van

Memorie van beantwoording.

Dat voor de *tegenwoordige* bestemming het gesticht te Alkmaar te *klein*, en dat bij Doetinchem te *groot* is, is sints lang gebleken.

Antwoord van den Minister.

Met een voorstel welks streven het is het tegenwoordig te Alkmaar bestaand gesticht voor de opvoedelingen te behouden, kan de ondergeteekende zich niet vereenigen. Het moge waar zijn, zoo als door burgemeester en wethouders van Alkmaar wordt beweerd dat het gesticht aldaar *kan* worden uitgebreid; hierdoor is nog niet bewezen dat de verplaatsing ten onrechte wordt voorgesteld. Ondergeteekende blijft ze om de navolgende redenen aanbevelen.

In 1857 — bij de oprichting van het gesticht te Alkmaar bedroeg het getal opvoedelingen (jongens) 60. Tien jaren later was dat cijfer

Beantwoording, geen andere reden opgegeven dan deze: »Dat voor de *tegenwoordige* bestemming het gesticht te Alkmaar te *klein* en dat bij Doetinchem te *groot* is, is sinds lang gebleken." Maar daarmede is de verwisseling niet geregtvaardigd. Of is er voor de niet-veroordeelde jongens, voor wie te Alkmaar thans geen voldoende ruimte aanwezig is, misschien bij Doetinchem plaats? Neen; want volgens de Statistiek van het gevangeniswezen over 1881 kan, *zonder opeenstapeling*, het gesticht te Alkmaar 200, en dat bij Doetinchem 194 gevangenen bevatten (blz. 4) en bedroeg het grootste getal hetwelk te gelijk aanwezig is geweest, in het eerst genoemde gesticht 236 en in het laatstgenoemde 191 (bladz. 3). In het adres van burgemeester en wethouders van Alkmaar aan de Tweede Kamer wordt aangetoond, hoe goed en op hoe weinig kostbare wijze het gesticht aldaar kan worden uitgebreid. Vermits nu omtrent dit gesticht en de uitkomsten daar verkregen de berigten steeds gunstig luiden, verdient de verplaatsing geen aanbeveling.

---

reeds tot 167 aangegroeid, en ult°. September jl. bedroeg dit cijfer reeds 282 [1].

Ondergeteekende acht zich niet in staat de vraag te beantwoorden waaraan de groote toeneming van het getal knapen op wier verwaarloosde opvoeding 's rechters aandacht door gepleegd misdrijf gevestigd wordt, is toe te schrijven. Maar wèl mag en moet hij verklaren dat hem geene reden bekend is, waarom die toeneming in de toekomst geen gelijken tred zou houden met die der bevolking des Rijks. En reeds op dit oogenblik komen er te Alkmaar 82 plaatsen te kort.

Met die omstandigheid zal men bij de keuze tusschen Alkmaar en de Kruisberg rekening moeten houden; en brengt men dan daarmede in verband

1°. dat de oppervlakte van het Alkmaarsche gesticht — zelfs met inbegrip van de door burgemeester en wethouders aangegeven uitbreiding — te zamen weinig meer bedraagt dan een halve hectare terwijl de »Kruisberg" daarentegen binnen de ringgracht groot is meer dan $1^1/_2$ hectare — alzoo het *drievoudige*; —

2°. dat het eerstgenoemde gesticht in het midden der stad is gelegen en door straten en huizen omsloten, terwijl de Kruisberg daarentegen geheel op zich zelf in de vrije natuur is gelegen met nog meer dan 20 hectaren bosch- en weiland er rondom heen;

dan kan het niet twijfelachtig zijn, waar men de gezondste, ruimste localiteiten en terreinen zou vinden voor een, later wellicht nog zooveel grooter getal, opvoedelingen.

Ligt het bovendien niet in den aard der zaak dat men in het kleinste gesticht ook de kleinste bevolking plaatst?

Aangenomen, dat te Alkmaar, waar thans slechts 200 kunnen geborgen worden, door uitbreiding voor een 300tal plaats kan worden gevonden; — hoe, wanneer dit getal, dat thans reeds 282 bedraagt, reeds over een paar jaren — en dat is zoo goed als zeker — boven de 300 zal zijn gestegen?

Het is er verre van dat lust tot verandering er den ondergeteekende toe zou brengen om de opvoedelingen niet langer te Alkmaar te laten;

---

[1] 62 van deze *moesten*, wegens plaatsgebrek te Alkmaar, aan den Kruisberg onder dak gebracht worden.

want ook hij erkent gaarne dat het gesticht aldaar goede vruchten opleverde.

Evenzeer erkent hij dankbaar de bereidwilligheid van het gemeentebestuur van Alkmaar om door kosteloozen afstand van grond de uitbreiding van het gesticht bevorderlijk te zijn.

Maar het is een eisch van een verstandig beheer om tot verandering te besluiten, wanneer de omstandigheden dit noodig maken. En dit is hier het geval.

Trouwens er is geene enkele reden om minder goede vruchten te verwachten als de inrichting naar de Kruisberg zal zijn overgebracht. Die vruchten hangen niet af van het gebouw of de luchtgesteldheid, maar van het régime. En dat zal onveranderd blijven.

Alleen door de overbrenging naar de »Kruisberg" kan de noodzakelijkheid worden voorkomen *naast* het gesticht van Alkmaar onmiddellijk nog eene colonie argricole op te richten; iets dat ondergeteekende, hoe gaarne hij deze afzonderlijke colonie agricole zou zien en al blijft hij haar voor de toekomst wenschelijk achten, om financieele redenen vooreerst niet zou durven voorstellen.

Nota van toelichting

van den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE,

behoorende bij zijne bij art. 7 en art. 8 vermelde wijzigingen, naar welke de opvoedingsgestichten voor jongens gevestigd zouden worden te Alkmaar en te Ommen.

Even als de handhaving van het gesticht te *Leeuwarden* is ook die van de gestichten te *Alkmaar* en aan den *Kruisberg* bij Doetinchem op zich zelve aan te bevelen.

Wanneer, zooals op die beide plaatsen, de gang van zaken eenmaal goed geregeld is en bevredigende uitkomsten oplevert, — wanneer de gevangenisbesturen en het beambten-personeel met elkander bekend, — aan elkander gewend zijn, dan is steeds te ontraden daarin eene verandering te brengen. Men loopt meer gevaar er iets bij te verliezen dan men kans heeft er bij te winnen.

Allerminst meent de ondergeteekende dat zijn ambtsvoorganger dit over het hoofd zou hebben gezien; — maar de verwachting dat het aantal opvoedelingen in *die* mate zou toenemen dat het gesticht te Alkmaar toch weer spoedig te klein zou worden om ze allen te bevatten, moest dezen er wel toe leiden om de verwisseling met Doetinchem voor te stellen.

Ondergeteekende zou dat voorstel hebben overgenomen ware het niet dat hij aan die overbevolking te Alkmaar op eene andere wijze wist tegemoet te komen; namelijk door gebruik te maken van de hiervoren [zie bl. 87] reeds vermelde omstandigheid dat het gesticht Ommerschans later als Rijkswerkinrichting niet noodig zal zijn.

Zou het niet af te raden zijn dat gesticht te Ommerschans te gaan verkoopen? — en zou het bepaaldelijk niet als 2de Rijksopvoedingsgesticht voor jongens den lande uitstekende diensten kunnen bewijzen?

Die vragen heeft de ondergeteekende zich gesteld en zonder voorbehoud toestemmend beantwoord.

Alkmaar en de *Kruisberg* kunnen dan hunne tegenwoordige bestemming behouden; — en van de opvoedelingen kan later een gedeelte naar het

gesticht te Ommen worden overgebracht. Ten einde de herinnering aan de oude »Schans" uit te wisschen is deze naamsverandering noodig.

Wordt dienovereenkomstig besloten, dan verkrijgt men het voordeel dat de bestaande gestichten behouden blijven; maar tevens ook dit dat de Rijksopvoedingsgestichten — elk voor zich en althans in de eerste tijden — niet te sterk behoeven te worden bevolkt.

Een enkel woord moge hier worden ingelascht ten betooge dat aan dit laatste niet ten onrechte veel gewicht wordt gehecht.

Een Rijksopvoedingsgesticht is meer dan eene bewaarplaats, zooals trouwens het woord reeds uitdrukt. De jongens die er heen worden opgezonden, moeten er worden opgevoed, onderricht en, kan het zijn, ook verbeterd. Is nu de taak der opvoeding nimmer licht te achten, — bij jongens van het gehalte als naar de gestichten worden opgezonden, is ze een bij uitstek zware. Wil men den directeur zijne taak in deze niet bepaald onmogelijk maken, dan mogen niet *te veel* jongens tegelijk aan zijne zorgen worden toevertrouwd. Doet men dit wel, dan kan men er zich niet over verwonderen dat bij den directeur de persoonlijkheid van den knaap in zijn nummer verloren ga, — en dan kan er van vertrouwelijken omgang geen sprake zijn.

En toch kan juist deze zoo weinig worden gemist! wil men goede vruchten verwachten van het verblijf in de Rijksopvoedingsgestichten, dan zal de directeur zooveel mogelijk al zijne jongens moeten kennen en nagaan en aan ieder in het bijzonder veel zorg moeten besteden. De jongens moeten leeren in den directeur vertrouwen te stellen en hem te achten, wil deze met vrucht de ontwikkeling van hun gemoedsleven leiden en bevorderen.

Werkelijk is hierin een krachtige aanbeveling van de vestiging van een 2de jongensgesticht te Ommen gelegen. Eene zoo kostelijke en zoo weinig kostbare gelegenheid als thans bestaat, nu de gebouwen en terreinen te Ommerschans slechts in gebruik behoeven genomen te worden, mag men niet ongebruikt laten voorbijgaan.

En mocht de opmerking worden gemaakt: »zal men Alkmaar niet opheffen en *al* de jongens naar Ommen overbrengen", dan verwijst de ondergeteekende naar het vorenstaande, en vraagt hij met vertrouwen of de zuinigheid de wijsheid niet zou bedriegen als men aan één gesticht van meer dan 300 jongens boven twee de voorkeur gaf.

Bovendien bedenke men dat op het gebied van het gevangeniswezen aan de opvoedingsgestichten de meeste zorg behoort te worden besteed.

Eerstens komt die zorg ten goede niet aan misdadigers, maar aan jongens die door den rechter werden vrijgesproken en wier slecht gedrag een zeer verklaarbaar gevolg is van de verderfelijke omgeving waarin zij tot dusverre opgroeiden.

Maar zelfs al laat men het belang dier jongens buiten rekening, reeds het welbegrepen eigenbelang moet den Staat dwingen zijne beste zorgen aan de opvoedingsgestichten te besteden.

Of is het niet een groot voordeel wanneer jaarlijks een aantal jongens behoorlijk opgevoed en ontwikkeld naar lichaam en geest aan de Maatschappij worden teruggegeven en zich dan verder goed gedragen, na vroeger als een gevaarlijk en lastig sujet er uit te zijn verwijderd?

Hoe menige jongen zou niet later een *vaste* getrouwe gevangenisbe-

woner zijn geworden, als hij niet in een Rijksopvoedingsgesticht geleerd had en in staat gesteld was aan zijn leven een andere wending te geven: dit voordeel mag niet gering worden geschat.

Ondergeteekende durft zich dan ook vleien dat zijn voorstel om te Ommen een tweede jongensgesticht op te richten geen ernstig bezwaar zal ontmoeten.

Ten slotte merkt hij nog op dat blijkens de laatste opgave de bevolking nog veel sneller is toegenomen dan de Minister MODDERMAN verwachtte, — want bedroeg deze bevolking ult. September jl. 283 — ze was ult. Maart jl. reeds tot 311 geklommen. Van eene aanneming van het amendement VAN DER KAAY zou dus — verlangde men de geheele bevolking in één gesticht te behouden — in elk geval geen sprake meer kunnen zijn.

Wijziging voorgesteld door de Commissie van Rapporteurs.

Het schriftelijk voorstel strekte om de vestiging van een rijksopvoedingsgesticht »te Ommen", te doen vervallen.

Het was vergezeld van de volgende *toelichting:*

De Minister stelt voor, een tweede Rijks-opvoedingsgesticht te vestigen te Ommen. De commissie is met den minister van oordeel, dat de bevolking van een dergelijk gesticht zekere grenzen niet kan overschrijden zonder gevaar voor de goede uitkomsten van de opleiding der knapen. Misschien zal de oprichting van een tweede gesticht daarom later noodig blijken; maar het voorstel daartoe, thans door den tegenwoordigen Minister gedaan en door zijn voorganger het eerst geopperd in zijne nota naar aanleiding van de voorgestelde wijzigingen maar door hem om financieele redenen vooralsnog teruggehouden [zie hiervoor bl. 100], heeft geen onderwerp uitgemaakt van het voorbereidend onderzoek der Kamer in de afdeelingen; de plannen van den Minister omtrent den aard van dit tweede gesticht zijn nog geheel onbekend; — zou het zijn voornemen zijn er een »colonie agricole" van te maken? — daarom en om niets hoegenaamd te praejudicieeren acht de Commissie het oogenblik ongeschikt om omtrent eene zoo belangrijke zaak eene beslissing te nemen; door de woorden »en te Ommen" weg te laten wordt de tegenwoordige toestand voorloopig onveranderd gehandhaafd. Blijkt later de behoefte aan uitbreiding van het bestaande gesticht of vestiging van een tweede, dan kan daartoe een voorstel worden gedaan.

(Dit voorstel is door de Commissie *ingetrokken* bij haar nader verslag van 1 Oct. 1883.)

Voorloopig Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Eenige leden achtten ook in dit opzicht de regeling van den Minister MODDERMAN verkieslijk, die de veroordeelde jongens naar Alk-

Memorie van antwoord

Waar zullen later de jongensgestichten moeten worden gevestigd?

In de eerste plaats moet de ondergeteekende opmerken dat de afwijking die hij zich ten aanzien der

maar verplaatste. Zij oordeelden dat stelsel juist. De statistiek toch leert, dat het grootste gedeelte der bevolking van de bedelaarsgestichten uit recidivisten bestaat. Het werken op het land schijnt dus eene grootere aantrekkelijkheid te hebben dan het verblijf in gebouwen, en nu achtten deze leden het niet billijk, dat de veroordeelde jongens het aangenamer zouden hebben dan de jongens, die te Alkmaar voor hunne opvoeding worden opgesloten.

Tegen dit beweren werd opgekomen, omdat het op eene minder juiste voorstelling der zaak gegrond scheen.

Aan den Kruisberg wordt geenszins uitsluitend werk op het land verricht, maar voor verreweg het grootste gedeelte fabriekmatige arbeid binnen het gesticht. In beide gestichten wordt den jongens een bedrijf geleerd, opdat zij in de maatschappij teruggekeerd in staat zullen zijn een ambacht ter hand te nemen. Het doel is niet hun een meer of minder aantrekkelijk verblijf te geven, maar hen te onderwijzen, aan orde en regel te gewennen en in staat te stellen in eigen onderhoud te voorzien, en aan dat doel heeft het gesticht te Alkmaar tot nog toe op zeer bevredigende wijze beantwoord. De jongens worden er niet als veroordeelden behandeld en van de maatschappij afgezonderd. Onder geleide gaan zij in de stad ter kerk, wandelen door de straten en in den omtrek en ontbreken zelfs niet bij openbare feesten. De verhouding van het publiek tot de jongens laat niets te wenschen over en werkt gunstig op de uitkomsten van deze inrichting. Waartoe verandering, nu blijkt dat het gesticht te Alkmaar evenveel jongens kan bevatten als dat aan den Kruisberg en voor uitbreiding geschikt is?

rijksopvoedingsgestichten, van de voorstellen van den Minister Modderman heeft veroorloofd, een geheel anderen grond heeft dan dat hij met diens keuze op zich zelve tusschen Alkmaar en de Kruisberg zich niet zou kunnen vereenigen.

Want — en hierop moet met nadruk worden gewezen — wanneer werkelijk met een getal van twee gestichten voor de jongens, één voor de veroordeelden en één voor de onveroordeelden, moet worden volstaan, dan is het niet twijfelachtig of werkelijk voor de opvoedelingen moet de Kruisberg en niet Alkmaar worden bestemd.

Men heeft wel naar aanleiding van het adres van Burgemeester en Wethouders van Alkmaar gevraagd, »voor hoeveel jongens zou het gesticht aldaar bij vergrooting kunnen worden ingericht?" maar indertijd heeft de Minister Modderman reeds, en terecht, er op gewezen dat dit getal nooit de 300 zal kunnen overschrijden.

Van zijn standpunt dan ook, namelijk slechts één opvoedingsgesticht verlangende, lag de conclusie voor de hand dat Alkmaar onmogelijk voor opvoedingsgesticht kon worden verkozen.

Waar men kiezen moet voor twee gestichten, deels voor een gesticht met eene maximum bevolking van 100 (de veroordeelden), deels voor een gesticht met eene minimum bevolking van 311 (de opvoedelingen), een minimum dat waarschijnlijk weldra 400 zal zijn; dan moet men, zoo redeneerde mr. Modderman volkomen terecht, voor de opvoedelingen zijne keuze vestigen op het gesticht dat het beste kan worden ingericht voor de talrijke bevolking. En daaromtrent is in casu geen twijfel mogelijk.

Alkmaar kan worden uitgebreid voor eene bevolking van hoogstens

Vele leden verklaarden zich dan ook voor de wijziging van den Minister, waardoor het gesticht te Alkmaar zijne tegenwoordige bestemming zal behouden.

Naar aanleiding van het adres van burgemeester en wethouders van Alkmaar werd de vraag gedaan, voor hoeveel jongens het gesticht bij vergrooting kan ingericht worden zonder te groote ophooping.

Eenige leden konden zich wel vereenigen met het denkbeeld des Ministers om een tweede rijksopvoedingsgesticht in het leven te roepen, hoofdzakelijk omdat dergelijke gestichten in het belang van eene goede administratie en voldoend toezicht niet te groot moeten zijn. Sommigen wenschten naast het gesticht te Alkmaar ook de Kruisberg bij Doetinchem daartoe te zien ingericht, en voor veroordeelde jongens een geheel nieuw gesticht. Zij achtten de Ommerschans ongeschikt voor Rijks-opvoedingsgesticht en vroegen, hoeveel eene afzonderlijke inrichting voor veroordeelde jongens zou kosten.

Eenige leden konden niet nalaten den wensch uit te spreken, dat er meer aandacht werd gewijd aan verbetering van het eerste onderwijs, opdat daar reeds door de opvoeding de grondslagen zouden gelegd worden voor een leven, dat geen behoefte zou hebben aan opvoedingsgestichten van dezen aard.

---

300 jongens en de Kruisberg beschikt over voldoend terrein om het gesticht voor een veel grooter getal in te richten; aan laatstgenoemd gesticht moet derhalve, wil men op latere uitbreiding rekenen, beslist de voorkeur worden gegeven.

Dit alles geldt echter alleen ingeval men in één gesticht al de opvoedelingen wenscht bijeen te plaatsen, en het voorstel van den ondergeteekende strekt juist om dat te vermijden.

Wat derhalve in deze te beslissen valt, is de principieele vraag:

acht men het met den Minister MODDERMAN raadzaam om een 300 à 400tal opvoedelingen allen in één gesticht bij elkaar te plaatsen? of wel

vereenigt men zich met de meening van den ondergeteekende dat het *verre* de voorkeur verdient eene zoo talrijke jongensbevolking over meerdere gestichten te verdeelen?

Het antwoord op *die* vraag is beslissend.

Bij de toelichting zijner wijzigingen heeft de ondergeteekende [zie hiervoor bl. 101] zijne meening in deze nader ontwikkeld, maar tot zijn leedwezen is hem uit het verslag niet mogen blijken dat zijne meening in de Kamer veel weerklank heeft gevonden. »Eenige leden konden zich wel vereenigen met het denkbeeld des Ministers om een tweede rijksopvoedingsgesticht in 't leven te roepen, hoofdzakelijk omdat dergelijke gestichten in het belang van eene goede administratie en voldoend toezicht niet te groot moeten zijn."

Tot zijn leedwezen beperkt het zich tot deze eenvoudige opmerking, en tot zijne bevreemding tevens.

Of is het niet merkwaardig, dat in een tijd waarin men bij de regeling der cellulaire gevangenissen overeenkomstig het tegenwoordig door de meeste criminalisten gedeeld gevoelen, heeft beslist dat een maximum van p. m. 200 cellen voor ééne directie niet moet worden overschreden, men zich niet haast dat beginsel ook bij de opvoedingsgestichten in praktijk te brengen? In het eerste geval toch geldt het een gesticht voor volwassen personen, die reeds veroordeeld zijn: hoeveel te meer

zorg mag er dan niet worden verwacht waar het onveroordeelden geldt, bij wie het doel der verpleging meer uitsluitend in de opvoeding en opleiding moet worden gezocht?

Waarom de ondergeteekende er zooveel waarde aan hecht dat in een opvoedingsgesticht slechts eene weinig talrijke bevolking wordt aangetroffen?

Omdat een opvoedingsgesticht geen bewaarplaats, en ook geen gevangenis is, maar.... een *opvoedings*gesticht, en er van opvoeding van de jongens, van de soort als die er in worden opgenomen, veel te weinig terecht komt als ze er in grooten getale worden opeengehoopt.

Is die uitspraak te gewaagd?

Waren het jongens die gelijk gesteld konden worden met de bevolking onzer weeshuizen in de groote steden, dan zou men daarheen kunnen verwijzen ten bewijze dat eene groote opeenhooping aan eene behoorlijke opvoeding niet altijd in den weg staat.

Maar men mag ze met dezen niet in één adem noemen. De jongens die door den rechter naar een opvoedingsgesticht worden verwezen, zijn in den regel zeer verwaarloosd, on- of juister nog vaak allerslechtst- opgevoed tot op den dag dat de Staat er zich over ontfermt en wil trachten er nog iets van terecht te brengen.

Door mannen van ervaring wordt, zelfs bij de bevolking onzer grootere weeshuizen, eene splitsing in kleinere gestichten gewenscht. Het is bekend hoe in de laatste jaren de overtuiging al meer en meer veld wint, dat in menig sterk bevolkt weeshuis de gemoedsontwikkeling van den knaap te weinig tot haar recht komt. Wellicht valt aan de juistheid dezer uitspraak bij de weeshuizen te twijfelen. Maar beslist zeker is het dat het verschil in aard der jongens in de weeshuizen en van die in de rijksopvoedingsgestichten verpleegd, over het algemeen zoo groot is dat, wat in het eerste gesticht nog maar alleen gewenscht is, in het laatste reeds het meer dringend karakter eener bepaalde noodzakelijkheid aanneemt.

En daarom hecht de ondergeteekende aan splitsing zooveel waarde. Hij wenscht geen gesticht in 't verschiet met een 400 à 500 verwaarloosde, brutale en voor een groot deel diefachtige jongens. Als de Staat zich nu eenmaal met hunne opvoeding belast, dan moet hij ook *willen* met den meest ernstigen wil, en begrijpen dat er onder eene te groote opeenhooping van *opvoeding* weinig sprake kan zijn.

Zeker: als er over voldoende onderwijzend en ander personeel kan worden beschikt, zullen de jongens, als ze na eenigen tijd worden ontslagen, kunnen lezen, schrijven en rekenen, en zullen ze tevens een ambacht verstaan; hun verstand zal dus voldoende zijn ontwikkeld. Ook al was hun getal nog grooter, zoo kan van den directeur worden verlangd dat hij hiervoor bij allen zorge.

Maar verder: hoe zal het bij hun ontslag zijn met den toestand van hun hart? Zullen zij zich voortaan maatschappelijk goed gedragen uit vrees voor straf, of zullen hun meer deugdelijke beginselen zijn ingeprent?

Zal hun gemoed gedurende hun verblijf in het gesticht een weinig zijn veredeld; zullen zij geleerd hebben het goede te zoeken en er liefde voor te gevoelen? Zullen zij in den directeur vertrouwen hebben leeren stellen? Zal het dezen gelukt zijn zich door zijn dagelijkschen omgang

hun vertrouwen te winnen, en door zijn persoonlijken invloed hen te doen gevoelen dat eigenbaat of vrees voor de politie niet de drijfveeren moeten zijn voor hun doen of laten in hun verder leven?

De taak dier directeuren, zooals de ondergeteekende zich die voorstelt, is zeker een zeer zware, maar ze kan ook een bij uitstek vruchtdragende en dankbare zijn. En ingeval men twijfelt of er wel ambtenaren gevonden zouden worden geneigd om zich zoo geheel aan hunne betrekking te wijden als in deze wordt verlangd, dan kan ondergeteekende op de meest geruststellende voorbeelden wijzen.

Maar ondoenlijk is die taak, dat is buiten kijf, als een getal van 4 à 500 jongens aan de zorgen van één directeur wordt toevertrouwd. Laat de Regeering zich dan niet verbeelden dat zij in zoodanig geval werkelijk *opvoedings*gestichten onder haar beheer heeft!

Elk gesticht met een 100 jongens te bevolken en meer niet, dit zou den ondergeteekende verreweg het meeste aanlokken. Maar hij mag niet te veel eischen en zou daarom thans een maximum van 200 wenschen vast te stellen.

En dan zou hiervan het noodzakelijk gevolg moeten zijn dat *niet* het aantal jongens dat ergens verpleegd wordt, van den toevoer afhankelijk wordt gesteld, maar dan zou er streng de hand aan moeten worden gehouden dat telkens als het maximum dreigde overschreden te worden, een nieuw gesticht werd in dienst gesteld.

Wellicht oppert men de bedenking, dat het dan voor den Staat te kostbaar zou worden, maar de ondergeteekende zou er zich met kracht tegen verzetten als men op dien grond den overigens zoo deugdelijken maatregel wilde weren.

De gevangenissen kosten ongetwijfeld veel geld. Men moge dat betreuren, maar niemand zal ontkennen dat de Staat zich in het belang zijner veiligheid bij de vele andere offers ook nog dit moet getroosten.

Zeker is het intusschen dat géén onderdeel van het gevangeniswezen zooveel zorg *verdient* als de opvoedingsgestichten en dat nergens de zuinigheid meer misplaatst zou zijn als wanneer men tegen eene goede inrichting van die categorie gestichten uit financieelen hoofde bezwaar had.

De kwestie der opvoedingsgestichten mag niet in de eerste plaats eene financieele zijn. Bij gevangenissen kan men veel eerder vragen, »hoeveel kost een gevangene daags?" en als dan het antwoord bevredigend is, er zich bij neêrleggen. Maar het zou niet van kortzichtigheid zijn vrij te pleiten, als men bij de opvoedingsgestichten die vraag op den voorgrond stelde. Men vermijde natuurlijk alle onnoodige uitgaven, maar men verlieze daarbij nooit uit het oog, dat de zekerheid dat een groot aantal der jongens later goed in de maatschappij hun weg zullen vinden, heel wat meer waard is dan de wetenschap dat zij goedkoop verpleegd worden.

Hoeveel jongens komen er van terecht? dat is de vraag, en de Regeering zou de paarden jammerlijk achter den wagen spannen als zij niet aan eene deugdelijke, zij het ook meer kostbare, wijze van verpleging die *goede* vruchten draagt, boven eene meer goedkoope maar *on*vruchtbare de voorkeur gaf.

Men rekene dus vrij uit, dat de verpleging der jongens in meerdere gestichten iets duurder zal te staan komen (veel verschil zal het trouwens niet maken) dan wanneer zij allen in één gesticht worden vereenigd;

die het goede wil, zal er ook de middelen voor over moeten hebben. De opvoedingskwestie mag voor den Staat niet eene bloot finantieele zijn. Er staan meer ernstige belangen op het spel.

Van de beslissing omtrent het beginsel: één of meerdere opvoedingsgestichten? hangt dus in deze alles af.

Wenscht men er één, welnu, men behoeft zich niet langer te bedenken, maar wijze overeenkomstig het voorstel van den Minister MODDERMAN de Kruisberg er voor aan.

Wenscht men er echter meerdere, dan blijft de ondergeteekende van meening dat Alkmaar en Ommen de voorkeur verdienen, zoodat de Kruisberg dan voor de veroordeelden in gebruik kan blijven.

Men heeft echter gevraagd:

1°. hoe talrijke bevolking zal dan later aan de Kruisberg worden verpleegd?

2°. is het getal dan eigenlijk niet te klein voor het gebouw?

In antwoord hierop diene het volgende:

Ad 1um. Het getal wordt berekend op een maximum van 100 personen. In de laatste tien jaren zijn gemiddeld jaarlijks 24 veroordeelde jongens, jonger dan 14 jaar, aan de Kruisberg aangebracht; op dit cijfer kan derhalve ook voor later worden gerekend.

Men mag gerust aannemen dat die jongens, die voor het meerendeel tot langdurige straf veroordeeld worden, mede opdat men de gelegenheid bekome hen uit hunne slechte omgeving te verwijderen, gemiddeld 3 jaar in het gesticht blijven; de geraamde bevolking wordt dus hierdoor 72.

Maar nu moet men hier nog bijvoegen hen die op hun 14de jaar of op lateren leeftijd, maar vóór hun 18de jaar, veroordeeld zijn, doch niet tegen de cel bestand blijken en daarom naar de gemeenschap worden overgebracht. Hoe groot het getal dezer zal zijn is bezwaarlijk te gissen, maar in 't algemeen is het volstrekt niet onwaarschijnlijk dat bij straffen van eenigszins langeren duur spoedig een geneeskundige verklaring zal worden afgegeven, waardoor een 14 of 15jarige knaap, aanvankelijk in de cel geplaatst, toch weer spoedig naar de gemeenschap zal worden overgebracht.

Wel is waar zal, met het oog op de zwaarte der straf, de duur der celstraf in vele gevallen slechts kort zijn, maar daar staat het volgende tegenover. Is het eenmaal den rechter gebleken dat de jeugdige delinquent bij eene vorige gelegenheid naar de gemeenschap werd verplaatst, dan zal hij daarmede rekening houden. En daar, zooals hierboven werd opgemerkt, de veroordeeling bij jongens vaak meer middel is dan doel, middel namelijk om den jongen te onttrekken aan de schadelijke omgeving waaronder hij opgroeit, zoodat het meer opvoedend karakter der straf bij de jeugdige veroordeelden hem kunne ten goede komen, zou men zich, ingeval van recidive, over eene langdurige straf volstrekt niet behoeven te verwonderen.

Trouwens, nergens is verboden dat de rechter vóór de veroordeeling zich overtuige of belaagden voor de celstraf ongeschikt zijn; dat kan bijv. reeds tijdens de voorloopige inhechtenisstelling zijn gebleken.

Op een maximum van 100 jongens meent de ondergeteekende derhalve te moeten rekenen.

Ad 2um. In het gesticht aan de Kruisberg is ruimte voor een 190tal

jongens; derhalve zal, als later de bevolking een maximum van 100 bedraagt, het gesticht te groot zijn en een gedeelte ongebruikt blijven.

Dat is nu eenmaal niet anders; maar ook als Alkmaar voor de veroordeelden bestemd werd, zooals de Minister MODDERMAN voorstelde, dan zou het hetzelfde blijven, want dan zou Alkmaar te weinig bevolkt zijn. Het gesticht aldaar is zelfs nog grooter dan de Kruisberg zooals het nu is, en kan volgens opgave 200 jongens bevatten.

Hetzelfde bezwaar bestaat dus èn bij Alkmaar èn bij de Kruisberg, en wil men het vermijden, dan zou dit alleen mogelijk zijn door noch het een noch het ander voor de veroordeelde jongens te verkiezen en dezen een geheel nieuw gesticht aan te wijzen. Dit denkbeeld is blijkbaar ook in de Kamer overwogen, want in het verslag wordt de vraag gedaan: hoeveel eene afzonderlijke inrichting voor veroordeelde jongens wel zou kosten.

De ondergeteekende kan dit denkbeeld niet goedkeuren. Werd een afzonderlijk gebouw voor een maximum van 100 jongens ergens opgericht, dan zou al vrij spoedig daarvoor eene uitgave van $1^1/_2$ à 2 ton worden gevorderd, en die uitgave komt hem niet wel verantwoord voor, zoolang ze kan worden voorkomen door een bestaand gesticht in gebruik te nemen.

Is dat gesticht wat te groot, welnu men late dan een enkele loods of een enkel vertrek ongebruikt. Nieuwe gestichten te bouwen is kostbaar; de ondergeteekende zou het daarom wenschen te vermijden.

In verband met het vorenstaande blijft dus het voorstel gehandhaafd om de Kruisberg voor de veroordeelden te behouden.

Voorloopig Verslag.

(Vervolg.)

Gaarne vernam men eenigszins uitvoeriger, welke de plannen des Ministers zijn omtrent het voorgestelde opvoedingsgesticht te Ommen. Bestaat het voornemen om daar eene colonie agricole op te richten? Velen oordeelden dit niet wenschelijk, daar er voor de jongens meer kans bestaat eenen werkkring in de maatschappij te vinden, wanneer zij een handwerk goed hebben geleerd, dan wanneer zij tot boerenarbeiders zijn opgeleid. De meeste jongens komen uit de steden, waar zij ook hunne betrekkingen hebben, en zij zullen daar altijd weder terugkeeren.

Ligt het in het plan van den Minister, zoo werd verder gevraagd, geheel nieuwe gebouwen op te richten met alcoven voor de slaapsteden, of zullen de bestaande zeer oude en ongeschikte gebouwen met hangmatten behouden blijven?

Te Alkmaar en te Ommen zouden dan de opvoedelingen worden opgenomen.

Omtrent Alkmaar heeft de ondergeteekende niets meer te voegen bij hetgeen hij vroeger reeds opmerkte. De reden, waarom de Minister MODDERMAN de verwisseling van Alkmaar en de Kruisberg heeft voorgesteld, bestaat voor hem niet; van het hiervoren besproken standpunt van den ondergeteekende is het derhalve natuurlijk, dat het voorstel tot verandering niet wordt gehandhaafd.

Heeft men echter gronden waarop men — ook van het standpunt van den ondergeteekende — Alkmaar met de Kruisberg wenscht te verwisselen, welnu, de ondergeteekende zal ze gaarne vernemen, en er de deugdelijkheid van overwegen.

Maar waarom, zoo heeft men in het verslag gevraagd, te Ommen het 2de gesticht gevestigd dat gij verlangt, en waarom niet elders? en in ieder geval wenschte men nog nader

Men verlangde eindelijk eene raming der kosten, wanneer Ommen naar de eischen, die voor een opvoedingsgesticht gesteld worden, zal ingericht zijn met een afzonderlijken schoolmeester, een predikant, een pastoor, een geneesheer, enz.

---

met de plannen van den ondergeteekende in deze bekend te worden. Ter voldoening aan dat verlangen worde het volgende opgemerkt.

Wanneer het ontwerp, zooals het nu luidt, wet mocht worden en de bedelaars voor het vervolg te Veenhuizen en te Hoorn zullen worden verpleegd, dan zal het gebouw te Ommerschans met toebehooren worden ontruimd en zonder bestemming blijven.

Wat is er nu tegen dat het dan voor een jongensgesticht in gebruik worde genomen? Men spreekt in het verslag van oude, slechte gebouwen, maar men wachte zich toch voor eene verkeerde voorstelling van zaken. Herhaaldelijk is door den vorigen Minister van Justitie onder de aandacht der Kamer gebracht, dat de geheele inrichting, ook van het gesticht te Ommerschans, niet deugt als men het als een werkelijk rigoureus *strafgesticht* beschouwt in dien zin, dat men de bewoners er van als ernstige gevangenen wil behandelen. Maar nooit is gezegd, dat de gebouwen op zich zelve niet langer bewoonbaar of bepaald bouwvallig zijn. Dit laatste woord is alleen voor enkele localen gebezigd. (Vergelijk de Memorie van Beantwoording ad 3*um* [hiervoor bl. 66]). Men houde dit onderscheid in 't oog. Of de gebouwen goed zijn, staat in nauw verband met de vraag: »wat wilt gij er mede doen?" Hiervoren, [bl. 92] werd reeds opgemerkt dat ze geschikt zijn ter opneming van bedelaars mits Hoorn als strafdepôt worde aangewezen. Ook in deze waar het geldt de herberging van een 200 jongens, kunnen de gebouwen te dien einde zonder bezwaar in gebruik worden genomen.

Het ligt dus volstrekt niet in de bedoeling van den ondergeteekende, zooals men scheen te onderstellen, om geheel nieuwe gebouwen op te richten; met ingebruikneming van het bestaande kan worden volstaan.

Evenmin wenscht hij de jongens later te Ommen in hangmatten te laten slapen. Hij is nimmer op het denkbeeld gekomen om er de jongens anders te behandelen dan te Alkmaar. De hangmatten zijn toch niet aan het gebruik der gebouwen onafscheidelijk verbonden. En de vraag: »zullen de oude en ongeschikte gebouwen met hangmatten behouden blijven?" mogt hem dan ook wel eenigermate verwonderen.

Alkoven voor de slaapsteden kunnen best geplaatst worden in de zalen, die er thans worden aangetroffen, daartoe is ruimte genoeg. En de ondergeteekende zou het zeker een goede zaak achten, als elke jongen zijn eigen alkove kreeg, even als thans reeds aan de Kruisberg geschiedt.

In gebruik nemen van het bestaande, dat is dus de bedoeling. Waarom nu zou men dat niet doen? — omdat het geheel zóó ruim is ingericht, dat enkele beambtenwoningen ledig zullen staan en eenige ruimte binnen de enceinte ongebruikt zal blijven?

Och! men behoeft zich daarover niet te bekommeren, want als de gebouwen, nà de ontruiming door de bedelaars, moesten worden verkocht, dan zouden zij zeker alleen de waarde van de afbraak opbrengen; wat schaadt het dus of men een gedeelte ongebruikt laat staan, als men daardoor aan het overige eene bestemming kan geven?

Maar — afgescheiden van de gebouwen — welke zijn uwe plannen met de geheele inrichting van het gesticht? Bestaat het voornemen om daar eene colonie agricole op te richten? — zoo vroeg men.

De ondergeteekende heeft die benaming »colonie agricole" met opzet vermeden; juist omdat ook hij meent dat men een zeer verkeerden weg zou inslaan, door alle jongens zonder onderscheid op het land te werk te stellen. Hij kan niet toegeven dat er voor de jongens meer kans zou bestaan om later in de maatschappij een geschikten werkkring te vinden, als zij een handwerk goed hebben geleerd, dan wanneer zij tot boerenarbeiders zijn opgeleid. Het is hem meermalen gebleken, dat aan goede boerenarbeiders (maar het moeten *goede* zijn) op het platteland veel behoefte bestaat. Maar — en hierop komt het voornamelijk aan — het staat evenzeer bij hem vast als bij de Kamer, dat de meeste jongens die uit de steden komen, waar zij ook hunne betrekkingen hebben en waar ze geleerd hebben in het roezige stadsleven genoegen te scheppen, — dat zulke jongens altijd ook weer naar de steden terug keeren, en dat het uit dien hoofde weinig aanbeveling zou verdienen, als men ook de zoodanigen voor den landbouw wenschte te bekwamen.

Den *tuin*bouw zondert de ondergeteekende voor hen uit; want daar deze in den regel aan den zoom der groote steden wordt gedreven, zal zeker een stadsjongen later als tuinier uitstekend zijn brood kunnen verdienen.

Maar in den regel zullen om de voornoemde reden alleen de jongens van het platteland en der kleinere steden met landbouw moeten worden bezig gehouden, om welke reden dan ook de bevolking te Ommen in de eerste plaats uit hen moet worden gekozen. De anderen zullen in een of ander ambacht geoefend moeten worden en eene volslagen colonie agricole zou het gesticht te Ommen dus niet kunnen worden genoemd.

Kleermakerij, timmerwinkel, smederij, schoenmakerij, deze of soortgelijke ambachten zullen moeten worden beoefend, en even als thans te Ommerschans met de bedelaars het geval is, zal later, als de bedelaarsbevolking door eene jongensbevolking te Ommen zal zijn vervangen, een gedeelte dagelijks binnen's huis, een ander gedeelte op het land moeten werkzaam zijn. Als de kleinere helft der bevolking op het land werkte, zou voldoende zijn; tevens zou kunnen worden gezorgd dat de overigen bij wijze van gezondheidsmaatregel zoo nu en dan eens in de buitenlucht werden bezig gehouden.

Voor het overige zal de inrichting te Ommen dezelfde moeten zijn als te Alkmaar. Kleeding, voeding, dagverdeeling enz. zullen op dezelfde wijze moeten worden geregeld. En ook zal het toezicht aan eene commissie van administratie kunnen worden toevertrouwd, want, maakte de heer Mackay zich in de zitting van 17 Mei jl. [hiervoor bl. 34] over de mogelijkheid daarvan bezorgd, tot zijne geruststelling kan de ondergeteekende mededeelen, dat de Commissaris des Konings in Overijssel hem bericht heeft dat het zamenstellen eener degelijke commissie van administratie uit personen in de buurt van het gesticht woonachtig te Ommen volstrekt geen bezwaar zou opleveren.

Voorts zullen de jongens behoorlijk worden onderwezen; een paar onderwijzers zullen dan ook niet mogen ontbreken. En een vaste geneeskundige zou aan het gesticht verbonden behooren te blijven, zij het ook

op een lager tractement, waartegen hem dan echter veel meer vrije tijd zou overblijven voor zijn buitenpraktijk.

Natuurlijk zou men niet al de bijbehoorende gronden in eigen beheer moeten gaan bebouwen. Die beslaan eene oppervlakte van ruim 700 bunders, en wel:

120	bunder	bouwland en tuingrond;
158	»	gras- en hooiland;
169	»	bosch;
173	»	verpacht;
85	»	heide en veen, water en wegen.
705		

Met het oog op het gering aantal jongens moet aan eigen exploitatie van al dat land thans niet worden gedacht. De gronden, die het verst van het gesticht zijn gelegen, zouden derhalve moeten worden verpacht, op dezelfde wijze als trouwens ook reeds nu met enkele hoeven geschiedt.

Een 120 bunders — en dan liefst die welke om het gesticht zijn gelegen — zou de ondergeteekende in eigen beheer wenschen te behouden, ze verdeelende in tuingrond, bouw- en weiland en ook gedeeltelijk bosch.

Op die 120 bunders zou ondergeteekende met een drietal hoeven wenschen te volstaan (er zijn er thans in het geheel nog 7 in eigen beheer). En op elke hoeve zou hij, evenals thans geschiedt en tegen hetzelfde traktement, als chef een ambtenaar willen plaatsen en dien dan ook den thans gebruikelijken naam van hoevenaar willen geven. Aan den tuinarbeid zou ook veel zorg moeten worden besteed, en daartoe zou bij elke hoeve eene vrij groote oppervlakte moeten worden bestemd.

De hoevenaar zal ieder voor zich aansprakelijk moeten worden gesteld voor het aantal jongens, een 25 à 30tal, dat aan hem wordt toegewezen, en in zijn pogingen om die jongens in hun arbeid voort te helpen en te bekwamen, zou hij gesteund moeten worden door de ook thans gebruikelijke »hoeveknechts". Deze zouden dan ook tevens met die bezigheden belast kunnen worden, die meer physieke kracht vereischen dan waarover de jongens kunnen beschikken; zoo noodig zonden voor dat doel ook vreemde arbeiders in gebruik genomen moeten worden. Maar het streven zal moeten zijn om alles wat er voorkomt zooveel mogelijk met de jongens zelven af te doen.

Van de tegenwoordige inrichting zal voorts veel kunnen worden overgenomen. Zoo o. a. de regeling omtrent de wijze waarop de jongens uit het gesticht naar hun werk gaan. Thans bestaat het voorschrift, en dit zou later hetzelfde moeten blijven, dat elken morgen de hoevenaren allen op het appel aan het gesticht aanwezig moeten zijn. Hier worden dan aangewezen de verpleegden, die zij dien dag aan den arbeid zullen moeten zetten, en zij nemen dezen dan met zich mede naar de hoeve en zorgen dat zij den geheelen dag hun arbeid verrichten.

Men beginne dus met een drietal hoeven en een 120 bunders en men verpachte het overige. Een verkoop is niet aan te raden. Want slaagt de proef naar wensch, dan acht de ondergeteekende het volstrekt niet onmogelijk dat over eenige jaren, als de bevolking opvoedelingen

weer belangrijk mocht zijn toegenomen, een nieuw gesticht (een tweede) in de buurt [moet] verrijzen.

Ten slotte moet nog worden beantwoord de laatste vraag in het verslag te dezer zake gedaan, namelijk die naar eene raming der kosten, wanneer Ommen naar den eisch als een opvoedingsgesticht zou worden ingericht.

Naar de ondergeteekende oordeelt, zou het personeel en diens bezoldiging op de navolgende wijze moeten zijn geregeld:

een directeur, op een traktement van	*f*	1 800
een adjunct-directeur, meer bepaald met den arbeid belast	»	1 200
een commies	»	600
een hoofd- en een hulponderwijzer	»	1 800
een geneeskundige	»	800
toelage aan een Protestantsch geestelijke	»	500
» » » Roomsch-kath. geestelijke	»	500
een bewaarder 1ste klasse	»	700
tien bewaarders	»	5 500
vier meesterknechts	»	2 400
drie hoevenaren	»	780
zes hoeveknechts	»	2 496
een kok	»	550
een waschbaas	»	450
een secretaris der commissie van administratie	»	600
totaal...	*f*	20 676

Het zal zeker niet aan de aandacht der Kamer ontgaan zijn dat deze raming niet veel hooger is dan hetgeen jaarlijks voor het gesticht aan den Kruisberg wordt besteed. Jaarlijks is daarvoor uitgetrokken:

op de begrooting van het IVde hoofdstuk	*f*	16 100
» » » voor den arbeid	»	2 700
totaal...	*f*	18 800

Rekent men nu dat te Ommen voor eene talrijker bevolking is geraamd en dat de uitgaven voor den veldarbeid er uit den aard der zaak een grooteren omvang hebben, dan is de meerdere uitgaaf van *f* 1876 daardoor volkomen te verklaren.

[Zie verder hierover het aangeteekende bij artt. **7** en **8**.]

UITVOERING VAN MILITAIRE STRAFFEN.

Memorie van Toelichting.

Eene andere algemeene opmerking betreft de executie der militaire straffen. Ondergeteekende heeft overwogen in hoeverre over deze straffen in bijgaand ontwerp, dat van de burgerlijke strafwet een uitvloeisel is kan worden gezwegen; doch dit is onmogelijk, tenzij men later bij afzonderlijke regeling nog meer afzonderlijke gestichten ter opsluiting alleen van militairen wenscht op te richten.

Worden de bestaande huizen van verzekering en de cellulaire gevangenissen, waar de militairen thans hun gevangenisstraf van korten duur en de detentie (òf in gemeenschap òf in de cel) ondergaan, qua tales opgeheven en in huizen van bewaring of strafgevangenissen herschapen, dan zal het uitdrukkelijk moeten worden bepaald ingeval men de militairen er in wil blijven opnemen. En het moet beter geacht worden hiermede dadelijk bij de vaststelling der bestemming van het gesticht rekening te houden dan later, onmiddellijk bij de inwerkingtreding der wet, voor de militairen bij Koninklijk besluit eene afzonderijke regeling te maken.

In 't wezen der zaak — afgescheiden van eenige verschilpunten van positief recht, waarover zoo dadelijk zal worden gehandeld — staat de militaire gevangenisstraf met de burgerlijke gevangenisstraf, de militaire detentie met de hechtenis gelijk. Nu is het volkomen waar dat de vergelijking der wetten van 14 November 1879 (*Staatsblad* 191 en 193) met het Strafwetboek nog enkele verschilpunten doet kennen. Maar deze, daargelaten of zij bij eene wijziging der militaire wetgeving zullen worden gehandhaafd, behoeven niet te beletten dat de executie der militaire straffen worde geregeld gelijk zij bij dit ontwerp wordt voorgesteld.

Immers waarop komen deze verschilpunten neder?

Wat de gevangenisstraf betreft, de *militaire* gevangenisstraf is op dit oogenblik nog deels cellulair deels gemeenschappelijk, overeenkomstig de onderscheiding daaromtrent voor de correctioneele straffen door de *thans* in werking zijnde burgerlijke strafwet gemaakt (vgl. art. 7 der aangehaalde wetten van 1879). Zelfs al mocht — wat ondergeteekende *niet* wenscht — na de inwerkingtreding van het Burgerlijk Strafwetboek, voor het militaire strafrecht dit oude stelsel nog tijdelijk gehandhaafd blijven (de *redactie* van art. 7 zal in allen gevalle bij de invoeringswet moeten

worden gewijzigd [zie art. 9, 11de — 18de lid, der invoeringswet in Dl. V], dan is toch door art. 2 in verband met de slotbepaling van art. 7 van *dit* ontwerp in de executie der militaire gevangenisstraf behoorlijk voorzien.

Wat de militaire *detentie* betreft, de omstandigheid dat deze, naar het thans vigeerende recht, ook op enkele doleuse feiten is gesteld, kan hier geheel buiten rekening blijven; *deze* eigenaardigheid immers is eene feil van het *speciale* deel onzer militaire strafwetgeving en verandert niets hoegenaamd in het karakter der militaire detentie, zoo als zij reeds op dit oogenblik krachtens de wetten van 1879 wordt toegepast. Vergelijkt men — en alleen op deze vergelijking komt het hier aan — dit karakter met dat der hechtenis van het nieuwe strafwetboek, dan vindt men drieërlei onderscheid: *a.* de militaire detentie kan tot *twee* jaren worden uitgestrekt; *b.* de rechter kan bepalen dat de veroordeelde haar, ook zijns ondanks, in afzondering onderga; *c.* van arbeid wordt gezwegen. Maar deze geschilpunten, door den wetgever vastgesteld ten deele met het oog op het gebruik dat krachtens het speciale deel der vigerende militaire strafwetgeving van de detentie moet worden gemaakt, en dan ook eerst bij herziening der militaire strafwetgeving geheel weg te nemen, behoeven niet te beletten dat de detentie wordt geexecuteerd in de huizen van bewaring van dit ontwerp, in welke (art. 19, 2de lid Strafwetboek) enkele verblijven voor afzonderlijke opsluiting moeten aanwezig zijn en waarin zij die detentie ondergaan van hen die tot hechtenis veroordeeld zijn, geheel kunnen worden afgezonderd.

Voorl. Versl. der Tweede Kamer.

In vier afdeelingen werd dit bezwaar geopperd.

Bij deze regeling gaat de Regeering uit van de onderstelling dat het militaire gelijk zal worden aan het burgerlijke strafstelsel. Immers uit de Memorie van Toelichting blijkt dit eensdeels omdat er voor militairen op een meerder aantal cellen, namelijk van 200, gerekend wordt [zie de rubriek: *Aantal cellen* enz. hiervoor bl. 24], anderdeels omdat aan de militaire gevangenis te Hoorn slechts een tijdelijk karakter wordt toegekend [zie t. a. p. hiervoor bl. 27], en zij bestemd wordt tot Rijkswerkinrigting. Men vroeg nu of het niet beter ware, dat de Regeering, voor dat zij overging tot de invoering van de nieuwe strafwetgeving en kostbare verandering maakte in de inrigting der gevangenissen, de geheele herziening van het militaire strafstelsel ter hand

Memorie van Beantwoording.

d. *Het beweerde vooruitloopen op het militaire strafstelsel.*

De redenen waarom in de tegenwoordige wetsvoordracht niet van de militaire straffen kan worden gezwegen, zijn in de Memorie van Toelichting uiteengezet. Dat, aan den anderen kant, de invoering van de burgerlijke strafwetgeving niet zou worden bevorderd indien algeheele herziening der militaire wetgeving aan de openbare behandeling van dit wetsontwerp moest voorafgaan, zal gewis door ieder worden toegegeven.

Wordt echter door het tegenwoordige wetsvoorstel op eene toekomstige regeling van het militaire *strafstelsel* geprejudicieerd?

In geenen deele. In 1879 werden de militaire hoofdstraffen, zooveel slechts doenlijk, geheel analoog aan de burgerlijke hoofdstraffen geregeld.

nam, waardoor zij dit, voor zooveel de eigenaardige eischen voor een *militair* strafstelsel het gedoogen, gelijk zou maken aan het burgerlijke. Nu wordt gepraejudicieerd op een toekomstig strafstelsel, hetgeen groote moeijelijkheden voor de toekomst met zich kan brengen. Wanneer het militaire strafstelsel niet gewijzigd is vóór het in werking treden dezer wet, loopt men gevaar, zoowel dat de gevangenis te Hoorn niet zal kunnen ontruimd worden om tot werkinrigting te dienen, als dat er 200 cellen te veel gebouwd zullen zijn. Er zou misschien beschikt zijn over eene gevangenis, die niet gemist kan worden en kosten gemaakt zijn voor den bouw van cellen, die ongebruikt blijven.

Natuurlijk wordt van deze regeling in de invoeringswet eene herziening voorgesteld; krachtens het beginsel, dat aan bedoelde regeling ten grondslag ligt, moet zij, gelijk tot dusver met de *tegenwoordige*, voortaan met de *nieuwe* burgerlijke strafwetgeving zooveel mogelijk in harmonie zijn. De *drie* punten van verschil die — gelijk in de Memorie van Toelichting van *dit* wetsvoorstel werd aangewezen — tusschen de *militaire detentie*, zooals die in 1879 geregeld is, en de *hechtenis*, zooals die in het nieuwe strafwetboek werd geregeld, bestaan, worden door de invoeringswet tot één, (respectievelijk *twee* jaren en één jaar) gereduceerd. Maar zelfs dan als de Staten-Generaal zich met dit artikel der invoeringswet niet mochten vereenigen, en alzoo de bestaande *drie* punten van verschil behouden bleven, zou toch geen bezwaar bestaan om, *even als tot dusver geschiedt*, de militaire detentie in de burgerlijke gevangenissen ten uitvoer te leggen. Allerminst, nu de bedoeling is in de huizen van bewaring de militaire gevangenen van de burgerlijke gevangenen af te zonderen.

Zal men wellicht tegenwerpen dat dan toch, voor zooveel de *militaire gevangenisstraf* betreft, bij het tegenwoordig ontwerp wordt uitgegaan van de veronderstelling dat men toekomstig eene bijzondere militaire gevangenis zal kunnen missen?

Ondergeteekende erkent gaarne dat, bijaldien de Kamer zich met de invoeringswet vereenigt, op den duur dergelijke gevangenis kan gemist worden. Opdat echter daarop door *dit* ontwerp niet zou worden geprejudicieerd, is in art. **7** *in fine* de *mogelijkheid* eener bijzondere militaire gevangenis gewaarborgd.

Wet van 3 *Januari* 1884 *(Staatsblad n°.* 3*), tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten, aangevuld en gewijzigd bij de wetten van* 28 *Augustus* 1886 *(Staatsblad n°.* 130*),* 10 *December* 1888 *(Staatsblad n°.* 176*),* 6 *Mei* 1889 *(Staatsblad n°.* 51*) en* 29 *October* 1892 *(Staatsblad n°.* 241*).*

Art. I.

De gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 1 = **Art. I.**

Memorie van Toelichting.

Terwijl het woord strafgevangenis behouden kan blijven ter aanwijzing van het gesticht, — maar nu van *alle* gestichten — waar de gevangenisstraf wordt ondergaan, behoort eene andere benaming te worden gegeven aan de gestichten, waar niet alleen de vrijheidstraffen van hechtenis en detentie ten uitvoer gelegd worden, maar tevens de preventieven, en alle andere — uit welken hoofde ook — aangehoudenen moeten worden opgenomen. Het moet daarom het beste worden geacht ze *»huizen van bewaring"* te noemen; niet te verwarren met de tegenwoordige kantonnale huizen van bewaring, wier bestemming veel beperkter was dan die der in dit ontwerp bedoelde huizen van bewaring.

Zoo als uit art. 4 blijkt, hebben de passantenhuizen geene afzonderlijke bestemming, maar vullen zij eene behoefte aan, waarin op andere plaatsen door de huizen van bewaring wordt voorzien. Men zou op dien grond ze als een onderdeel der huizen van bewaring kunnen beschouwen en de verdeeling in dit artikel tot eene tweeledige kunnen beperken; doch de ondergeteekende heeft gemeend dit te moeten nalaten, omdat ze onmogelijk op dezelfde wijze kunnen worden beheerd of gereglementeerd. Eene onderverdeeling en scherpe afscheiding zou dus niet kunnen worden gemist en de vereenvoudiging slechts *schijnbaar* wezen en ten gevolge hebben dat steeds moest worden aangegeven of men het begrip

»huis van bewaring" in den *ruimsten* dan wel in een *engeren* zin opvatte. Door de voorgestelde verdeeling wordt dit voorkomen: »huis van bewaring" blijft nu een afgerond, duidelijk begrip.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

In ééne afdeeling werd de vraag gedaan, waarom de Minister de uitdrukking *straf*gevangenis bezigt voor de gestichten, waar de gevangenisstraf wordt ondergaan. Juist om bij het volk het verschil ingang te doen vinden dat er volgens het nieuwe Wetboek van Strafregt bestaat tusschen gevangenisstraf en hechtenis, had men gewenscht, dat de algemeene uitdrukking *gevangenis* in dit artikel gebruikt zoowel voor strafgevangenissen als voor huizen van bewaring en voor passantenhuizen zoude vervallen, en men alleen die inrigting *gevangenis* zou noemen, waar de *gevangenisstraf* wordt ondergaan. Thans wordt bij de statistiek van het gevangeniswezen het woord *straf*gevangenissen gebruikt in onderscheiding van de cellulaire gevangenissen, huizen van verzekering en huizen van arrest, en in art. 415 van het Wetboek van Strafvordering [Zie Smidt. Wetb. van Strafvordering Dl. II bl. 173] in onderscheiding van de gevangenissen tot bewaring van beklaagden en personen wier teregtstelling bevolen is. Deze onderscheidingen zullen bij de invoering dezer wet vervallen. In art. 22 van het Wetboek van Strafregt wordt het gebruik van het woord *gevangenis* in algemeenen zin vermeden en gesproken van gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan. Er werd daarom in overweging gegeven te lezen: »Er zijn gevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen".

Memorie van Beantwoording.

Met het denkbeeld om het woord »strafgevangenis" uit art. 1 te doen wegvallen en te lezen: »er zijn gevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen" kan de ondergeteekende zich niet vereenigen. Welke beteekenis in de statistiek van het gevangeniswezen onder de *tegenwoordige* regeling ook aan het woord »strafgevangenis" moet worden gehecht: — dit doet niets ter zake. De terminologie van het wetsontwerp ziet alleen op de toekomst; ook de huizen van bewaring van dit ontwerp verschillen hemelsbreed van de huizen die tegenwoordig dien naam dragen. Aan het verleden waarmede gebroken wordt kan dus geen bezwaar ontleend worden tegen den naam voortaan te geven aan de gestichten waar de gevangenisstraf zal worden ondergaan.

Het is zeker wenschelijk dat het volk het onderscheid begrijpe tusschen de gevangenisstraf en de hechtenis. Dit wordt dan ook door de verschillende benaming der gestichten waarin beide straffen worden ondergaan, bevorderd. »Strafgevangenis" is de meest natuurlijke naam voor het gesticht waarin gevangenisstraf wordt ondergaan. Aan een *nomen generis* is bepaald behoefte; deed de wet zelve het niet, dan zou toch het taalgebruik het woord »*gevangenis*" daarvoor kiezen. En hoe omslachtig zou de officieele taal worden indien men een generieken naam wilde vermijden. Zou men voortaan de uitdrukking »*gevangeniswezen*" moeten vervangen door: »*gevangenis- huis van bewaring- en passantenhuiswezen*"?

Schriftelijk voorstel

van mr. W. VAN DER KAAY

(met toelichting),

strekkende om art. 1 te lezen als volgt:

»De strafgestichten worden onderscheiden in gevangenissen, huizen van bewaring, passantenhuizen en rijkswerkinrichtingen."

Toelichting.

Ofschoon in het ontwerp van het Strafwetboek het verschil tusschen gevangenisstraf en hechtenis reeds duidelijk was aangegeven en zuiver gehandhaafd, wenschte de Commissie van Rapporteurs dit verschil nog scherper te doen uitkomen. De Regering gaf aan dien wensch toe [Verslag, zie deel 1 bl. 305, 306, 309, 310], en bragt twee nieuwe bepalingen in het ontwerp, thans artt. 19, 1ste lid, en 22, 1ste lid, van het Strafwetboek, luidende:

»Behoudens de bepaling van art. 25 worden hechtenis en gevangenisstraf niet in hetzelfde gesticht ondergaan."

en

»De wet wijst de gestichten aan, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan."

Dit streven om het onderscheid tusschen gevangenisstraf en hechtenis zooveel mogelijk tot het volksbewustzijn te doen doordringen, zou echter verijdeld worden, indien aan de verschillende gestichten waar de beide in aard en strekking onderscheiden vrijheidstraffen zullen worden ondergaan, de gemeenschappelijke naam van *gevangenissen* werd gegeven, om ze daarna te onderscheiden in *strafgevangenissen* en *huizen van bewaring*.

Het schijnt de voorkeur te verdienen als algemeene benaming het woord *strafgestichten* te gebruiken,

Nota van antwoord

van den Minister.

Dat er streven bestaan heeft en bestaan moet om het onderscheid tusschen gevangenisstraf en hechtenis zooveel mogelijk tot het volksbewustzijn te doen doordringen is volkomen juist. Ondergeteekende zelf herinnerde hieraan o. a. bij de toelichting van art. 5 van het ontwerp toen hij wees op de noodzakelijkheid dat de gebouwen geheel afzonderlijk zijn gevestigd en zooveel mogelijk een verschillend karakter dragen.

Van elke Regeering mag dan ook worden verwacht dat zij ernstig zal medewerken om dat onderscheid ook in de praktijk zoo duidelijk mogelijk te doen uitkomen.

Maar zou nu, gelijk de geachte voorsteller van dit amendement beweert, dit streven *verijdeld* worden door de bepaling van art. 1, waarbij als nomen generis der strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen het woord »*gevangenis*" wordt aangewezen?

Met gerustheid beantwoordt de ondergeteekende deze vraag ontkennend. Ook thans is »gevangenis" in de volkstaal eene generieke benaming, waaronder men de huizen van arrest, van verzekering, het correctiehuis te Hoorn en het tuchthuis te Leeuwarden begrijpt. Is daarom bij het volk het onderscheid tusschen een huis van arrest en het tuchthuis te Leeuwarden verloren gegaan? Niemand zal dit wel beweren.

Ten andere mag betwijfeld worden of, indien ingevolge het verlangen van den heer VAN DER KAAY, het generieke woord »gevangenis" uit de wet werd verbannen, het daarom ook uit de volkstaal zou verdwijnen. Aangenomen dat dit gebeurde, had men dan daardoor iets gewonnen? Wellicht dit: dat iemand die bij de naamsverandering achterlijk gebleven

dat het voordeel heeft dat ook de rijkswerkinrigtingen er onder worden begrepen, en reeds gebruikt is zoowel door de Staatscommissie in hare Memorie van Toelichting als door den steller der Memorie van Toelichting van het Strafwetboek [deel I bl. 316, 317].

Het onverdedigbare woord *strafgevangenis*, alleen verklaarbaar uit art. 415 van het Wetboek van Strafvordering, kan dan verdwijnen en worden vervangen door het woord *gevangenis*, dat reeds in het ontwerp der Staatscommissie en in het oorspronkelijk ontwerp van het Strafwetboek voorkwam, niet als *algemeene* benaming voor de strafgestichten, maar bepaaldelijk ter aanduiding van het gesticht waar de *gevangenisstraf* wordt ondergaan. Men zie artt. 19 en 20 der beide ontwerpen [Dl. I, bl. 266, 260, 261], die in het gewijzigd ontwerp zijn weggelaten om geen andere reden, dan omdat zij volgens het gevoelen der Commissie van Rapporteurs, waarmede de Regeering zich vereenigde, niet in het Strafwetboek tehuis behoorden, maar deel moesten uitmaken van de speciale wet of den algemeenen maatregel van inwendig bestuur tot regeling van de tucht, den arbeid, het onderwijs enz. in de gevangenissen.

Mogt dit amendement worden aangenomen, dan zou daarvan het gevolg zijn, dat in de volgende artikelen van het ontwerp de woorden *strafgevangenissen* en *strafgevangenis* door *gevangenissen* en *gevangenis*, en in één artikel het woord *gevangenissen* door *strafgestichten* werden vervangen. De ondergeteekende zou daarom voorstellen in artt. **2**, **5**, **7**, 1ste lid, en 13 [II] in plaats van »strafgevangenissen" te lezen: »gevangenissen", in art. **6**, 1ste lid, **7**, laatste lid, en 12 [10], 1ste lid, in plaats van »strafgevangenis" te lezen: »gevangenis", is, aan een klacht wegens smaad of beleediging blootstaat als hij van een ander vertelt dat hij .... in de gevangenis heeft gezeten, wanneer deze slechts in een huis van bewaring had verblijf gehouden.

Voor de Staatscommissie kwam het niet te pas een generieken naam als dien, welke in dit wetsontwerp noodig is, te bezigen want zij had met de passantenhuizen niets te maken. Daarenboven het woord »gestichten" in art. 22 1ste lid is blijkbaar geen technische of legale *naam* (als zoodanig immers zou het in den hierbedoelden zin veel te ruim zijn als tevens weeshuizen, gasthuizen enz. omvattende) maar eenvoudig het meest voor de hand liggend en in *die* zinsconstructie voldoende beperkt gemeen zelfstandig naamwoord. Wie zich dan ook op art. 22 beroept, zou het woord »gestichten" als nomen generis moeten voorstellen en niet »*straf*gestichten", gelijk de heer VAN DER KAAY voorstelt.

De *behandeling* in een strafgevangenis moet anders zijn dan die in een huis van bewaring; aan het verschil in naam moet een verschil in de zaak beantwoorden; *daarop* komt het aan. Maar dit belet niet dat men *in genere* gevangenis kan noemen elke plaats waar iemand gevangen zit.

Niet alleen is het amendement onnoodig; het heeft tevens eene zeer bedenkelijke zijde, en daarom moet de ondergeteekende de aanneming er van ten sterkste ontraden.

1°. voor passantenhuizen is het woord »strafgesticht" onbruikbaar, want slechts bij uitzondering en in 't voorbijgaan wordt daarin zoo nu en dan eens een veroordeelde opgenomen. De bevolking bestaat in den regel uit *on*veroordeelden.

Ook voor de huizen van bewaring verdient het woord »strafgesticht" geene aanbeveling. Want hoe is het met de waarheid te rijmen om, gelijk

en in art. 8 [later vervallen] in plaats van »gevangenissen": »strafgestichten".

De titel van het ontwerp past overigens slechts op een deel daarvan. »Aanwijzing der strafgestichten en rijksopvoedingsgestichten" zou de voorkeur verdienen.

---

de geachte voorsteller van het amendement wenscht, den naam van »*strafgesticht*" te geven aan het gesticht waar preventieve gevangenen worden opgesloten? »Gevangenen" zijn zij: — het gesticht waarin zij blijven, kan dus ook »gevangenis" genoemd worden; de naam »strafgesticht" is ten hunnen aanzien ongepast.

2°. van de strafgestichten zijn de strafgevangenissen en huizen van bewaring het meest aan elkander verwant. De rijkswerkinrichtingen dragen een bijzonder karakter. Dit is niets nieuws, en het spraakgebruik maakt dan ook onderscheid tusschen de bevolking der gevangenissen, die men als »*gevangenen*" aanduidt en der rijkswerkinrichtingen die men »verpleegden" noemt.

Met dit spraakgebruik nu zou moeten worden gebroken als het amendement van den heer VAN DER KAAY wordt aangenomen. Immers, men zal toch moeilijk van een »gevangene" kunnen spreken als de plaats waar hij verblijft niet meer met den naam van »gevangenis" mag worden bestempeld; zij, die in de huizen van bewaring en in de passantenhuizen verblijf houden, zouden dus als »*verpleegden*" moeten worden aangesproken!

Is dit, wat men wenscht?

De geachte voorsteller merkt overigens te recht op dat de titel van het ontwerp slechts op een deel daarvan slaat. Dit bezwaar kan worden weggenomen door den titel overeenkomstig den considerans te doen luiden: »aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf hetzij hechtenis wordt ondergaan en van andere aanverwante gestichten."

Voorloopig Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

De wijziging op art. 1, door den heer VAN DER KAAY voorgesteld, vond in de beide afdeelingen, waar zij ter sprake gebracht werd, ondersteuning, daar zij logischer geacht werd, en *strafgesticht* eene meer omvattende uitdrukking is dan *gevangenis*.

Memorie van antwoord.

In den strijd tusschen den Minister MODDERMAN en den heer VAN DER KAAY, of art. 1 moet luiden:

volgens mr. MODDERMAN:

»De gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen"; —

dan wel,

volgens mr. VAN DER KAAY:

»De strafgestichten worden onderscheiden in gevangenissen, huizen van bewaring, passantenhuizen en rijkswerkinrichtingen";

aarzelt de ondergeteekende geen oogenblik partij te kiezen vóór het voorstel MODDERMAN, aan wiens bijzondere studie van het gevangeniswezen en van strafinstellingen hij niet minder hulde wenscht te brengen dan de Kamer zelve.

De uitdrukking van mr. VAN DER KAAY wordt logischer geacht, zoo zegt men. Maar de ondergeteekende veroorlooft zich op te merken, dat als de bedoeling is in het artikel aan te wijzen al de verschillende gestichten

waarop het ontwerp betrekking heeft, de rijksopvoedingsgestichten ook niet mogen worden vergeten.

Art. 1 zou dan moeten luiden:

»De gestichten bij deze wet bedoeld worden onderscheiden in strafgestichten en rijksopvoedingsgestichten.

»De strafgestichten worden onderscheiden enz."

Acht men eene zoodanige opsomming bepaald noodig, dan zou de ondergeteekende in de 2de alinea willen lezen:

»De strafgestichten worden onderscheiden in gevangenissen en rijkswerkinrichtingen.";

en dan daarop laten volgen eene derde alinea:

»De gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen."

Maar waartoe die opsomming in de wet? De zaak is ook zonder dat duidelijk genoeg.

Is de Kamer echter gezind met den heer VAN DER KAAY mede te gaan, en *dus* de benaming »gevangenis" te reserveeren alleen voor de gestichten, in 't ontwerp als »strafgevangenis" aangeduid, dan overwege zij toch vooraf met den meesten ernst de argumenten, door den Minister MODDERMAN met zooveel overtuiging tegen dat voorstel ingebracht.

In waarheid: het wordt ziekelijk, als men in strijd met het bestaande spraakgebruik, van een huis van bewaring, waarin dan toch alle tot hechtenis of detentie veroordeelden en alle preventief gedetineerden zullen worden opgenomen, later niet meer als van eene »gevangenis" zal mogen spreken.

Alvorens het voorstel van mr. VAN DER KAAY aan te nemen, vrage men zich ernstig af, of men dat gevolg wenscht.

Beraadslagingen in de Tweede Kamer.

(9 October 1883.)

Amendement van den heer VAN DER KAAY,

strekkende om art. 1 te lezen als volgt:

»De strafgestichten worden onderscheiden in gevangenissen, huizen van bewaring, passantenhuizen en rijkswerkinrichtingen."

Dit amendement was ingediend met de volgende schriftelijke toelichting:

Mocht deze wijziging worden aangenomen, dan zou daarvan het gevolg zijn, dat in de volgende artikelen van het ontwerp de woorden *strafgevangenissen* en *strafgevangenis* door *gevangenissen* en *gevangenis* werden vervangen. De ondergeteekende zou daarom in dat geval voorstellen in artt. 2, 5, 7 1ste lid en 11 in plaats van »strafgevangenissen" te lezen: »gevangenissen", in artt. 6 1ste lid, 7 laatste lid en 10 1ste lid in plaats van »strafgevangenis" te lezen »gevangenis", en den titel van het ontwerp te doen luiden: »Aanwijzing der strafgestichten en rijksopvoedingsgestichten."

De heer VAN DER KAAY: Ik herinner er aan, dat in het Wetboek van Strafrecht drie soorten van vrijheidsstraffen worden genoemd: gevangenisstraf, hechtenis en plaatsing in Rijkswerkhuizen. Daarenboven wordt bepaald dat kinderen beneden de tien

jaren, die een misdrijf hebben gepleegd, door den burgerlijken rechter kunnen worden verwezen naar een Rijksopvoedingsgesticht, en evenzoo dat kinderen tusschen de 10 en 16 jaren, die een misdrijf hebben gepleegd, maar die geacht worden zonder oordeel des onderscheids te hebben gehandeld, evenzeer door den strafrechter kunnen worden geplaatst in eene Rijks-werkinrichting. Maar overigens vinden wij in het Wetboek van Strafrecht omtrent deze gestichten niets anders bepaald dan dit, dat de wet aanwijst de gestichten, waarin òf gevangenisstraf òf hechtenis moet worden ondergaan, en dat beide straffen niet in hetzelfde gesticht mogen worden ondergaan.

En waartoe strekt nu dit wetsontwerp? De titel en de considerans van het eerste ontwerp, zooals het de Kamer heeft bereikt, stemmen niet met elkander overeen. Wij lezen als titel: „Aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan." Maar in den considerans lezen wij: „dat het daarenboven noodig is ook omtrent andere aanverwante gestichten eenige algemeene regelen te stellen". In dien zin is ook het opschrift der wet in het nader gewijzigd ontwerp veranderd.

Alzoo moet dit ontwerp aanwijzen *alle* gestichten, die voor het in toepassing brengen van het Wetboek van Strafrecht noodig zijn

Nu zegt het eerste artikel van dit wetsontwerp: „de gevangenissen worden onderscheiden in strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen." Het bemoeit zich dus in de eerste plaats alleen met deze drie verschillende gestichten, terwijl het later handelt over Rijks-werkinrichtingen en Rijks-opvoedingsgestichten.

Wat is nu het bezwaar dat zich van den aanvang af tegen dit artikel heeft doen gelden? Geen ander dan dit, dat aan die drieërlei gestichten de gemeenschappelijke naam van gevangenis werd gegeven, en dat het gesticht, waarin eigenlijk de gevangenisstraf wordt ondergaan, wordt genoemd met het ongelukkig samengestelde woord „strafgevangenis". Uwe „strafgevangenis", aldus is tot de Regeering gezegd, is onverdedigbaar, het is een woord, dat dadelijk de vraag doet rijzen, of er dan ook gevangenissen zijn waar men misschien voor zijn genoegen verblijf houdt. Het behoort daarenboven tot eene vroegere orde van zaken; het past niet in het nieuwe stelsel en ook niet in uw eigen ontwerp. En er is aan herinnerd hoe het woord „strafgevangenis" in de wereld is gekomen. Er is gewezen op de artt. 415 en 416 van het Wetboek van Strafvordering, die bepalen dat buiten de gevangenissen, waarin de veroordeelden worden opgesloten, er ook nog afzonderlijke gevangenissen zullen zijn voor hen die voorloopig zijn aangehouden, en hoe men in onderscheiding daarvan in een volgend artikel de gevangenissen voor de veroordeelden „strafgevangenissen" heeft genoemd. Maar nu volgens dit wetsontwerp zij die preventief gevangen zijn genomen, zullen worden geplaatst in de huizen van bewaring, hebben wij ook niet meer noodig het ongelukkige woord „strafgevangenis", waartoe men indertijd, door den nood gedwongen, gekomen is. Verwerp dus — heeft men gezegd — dat woord, dat nooit ingang zal vinden bij het volk, en noem, omdat de wetgever heeft gewild dat de gevangenisstraf en hechtenis scherp zullen worden onderscheiden, zoodat elk dier straffen in een afzonderlijk gesticht moet worden ondergaan, — noem nu niet al de drie verschillende gestichten met den gemeenschappelijken naam van *gevangenis*. Daarom wordt in het Voorloopig Verslag de raad gegeven om eenvoudig te lezen: er zijn gevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen.

En welke bezwaren heeft de Minister toen daartegen ingebracht? Eigenlijk geen ander dan dit: er is behoefte aan een *nomen generis*, eene algemeene benaming.

Ik begin al dadelijk met te zeggen, dat ik meer waarde hecht aan eene speciale benaming dan aan eene algemeene, daar de speciale benamingen tot het volk doordringen en burgerrecht verkrijgen, terwijl algemeene benamingen, hoe nuttig voor de statistiek en hoe goed begrepen door de ambtenaren aan de bureelen, zich daarin minder kunnen verheugen. Toch heb ik aan den wensch van den Minister willen voldoen en gezegd: wenscht gij eene algemeene benaming, die is gemakkelijk te

vinden; die bestaat reeds. Neem haar uit het verslag van de Staatscommissie Neem haar uit de Memorie van Toelichting van het Strafwetboek, zoo als het aan de Kamer is aangeboden. Daarin zult gij steeds, als algemeene benaming voor deze gestichten, het woord *strafgestichten* vinden.

Wat heeft nu de Minister van Justitie daartegen aangevoerd? Het woord *strafgevangenis* — ik vestig hierop de aandacht — wordt op zich zelf niet meer verdedigd; maar hij stelt er prijs op, het woord *gevangenis* te behouden voor de verschillende gestichten.

Neemt men dit eenmaal aan, dan kan men tot verdere onderscheiding het woord *strafgevangenis* niet langer missen. Ook thans, zegt de Minister, nu het woord *gevangenis* de algemeene benaming is weet het volk toch zeer goed het verschil tusschen iemand die te Hoorn en iemand die te Leeuwarden gezeten heeft. Daaruit blijkt mijns inziens juist dat het verschil tusschen de gestichten nu wordt uitgedrukt door bijvoeging van den naam van de plaats waar zij gevestigd zijn; en die onderscheiding vervalt, nu in elke arrondissementshoofdplaats een gesticht zal zijn, waar gevangenisstraf en een waar hechtenis zal ondergaan worden. Maar ernstiger wordt de tegenspraak, wanneer het geldt de werkinrichtingen, die ook tot de strafgestichten behooren, niet het Rijksopvoedingsgesticht, dat daarom later afzonderlijk genoemd wordt.

Tot mijne groote verbazing heb ik gezien dat de vorige Minister er bezwaar tegen had om de Rijks-werkinrichtingen onder de strafgestichten op te nemen.

Ik zeg: tot mijne groote verbazing, omdat als iets bij de behandeling van het Wetboek van Strafrecht is uitgemaakt, het dit is. Onder de straffen in het Strafwetboek genoemd, komt uitdrukkelijk voor plaatsing in eene Rijks-werkinrichting; of nu die straf wat strenger of wat zachter wordt toegepast, het blijft eene straf en de inrichting waar die ondergaan wordt eene strafinrichting.

Nu lees ik in de Nota naar aanleiding van de voorgestelde amendementen het volgende:

„Van de strafgestichten zijn de strafgevangenissen en huizen van bewaring het meest aan elkander verwant"; — merkwaardig is het, hoe de natuur sterker is dan de leer, en hoe de Minister hier dagelijks het woord strafgesticht, door hem zoo ver weggeworpen, bezigt. „De werkinrichtingen dragen een bijzonder karakter. Dit is niets nieuws, en het spraakgebruik maakt dan ook onderscheid tusschen de bevolking der gevangenissen, die men als »*gevangenen*" aanduidt, en der Rijks-werkinrichtingen, die men »*verpleegden*" noemt."

Ik laat den naam voor de personen die in de verschillende gestichten gevonden worden daar, maar dat het op zich zelf eenigszins aan twijfel onderhevig zou zijn dat eene Rijks-werkinrichting niet zou zijn een strafgesticht, daartegen moet ik ten sterkste opkomen. Toch zou ik willen vragen: indien men eene Rijkswerkinrichting niet langer beschouwen wil als een gesticht van weldadigheid, of dan het gebruik van de benaming: „verpleegden" wel gelukkig is gekozen?

Doch dit doet hier niet ter zake.

Het is merkwaardig, dat alleen eene toevallige verwijdering van twee artikelen uit het Wetboek van Strafrecht het mogelijk heeft gemaakt dat er thans nog over deze zaak wordt gesproken. Want in de artt. 19 en 20 van het ontwerp, zooals het aan de Kamer werd ingediend [zie deel I bl. 266], was deze zaak reeds beslist.

Daar toch lezen wij reeds, in art. 19: „in de gevangenissen wordt voldoend onderwijs gegeven", en in art. 20: „In de gevangenissen wordt godsdienstoefening gehouden", enz. En de inrichtingen die hier genoemd zijn, zijn dezelfde die de Minister nu wel wil noemen „strafgevangenissen".

Waarom zijn die artikelen dan niet in de wet opgenomen? Om bijzondere redenen; niet omdat men er eenig bezwaar in zag, maar omdat men van oordeel was dat zij minder goed in het Wetboek van Strafrecht te huis behoorden maar met andere bepalingen in eene afzonderlijke wet moesten worden opgenomen.

Maar zelfs in het Wetboek zooals het is aangenomen, is de zaak reeds beslist, want daarin is een artikel gebleven dat reeds geheel ten voordeele van mijne opvatting de zaak uitmaakt. Het is art. 16, luidende: „De besluiten van voorwaardelijke invrijheidstelling en die van herroeping worden genomen door het hoofd van het Departement van Justitie, de eerste op voorstel of na ingewonnen bericht van het bestuur der *gevangenis*". En dat is hetzelfde gesticht, dat, ik herhaal het, nu *strafgevangenis* moet heeten. Het is niet de algemeene benaming maar de specifieke. Het is merkwaardig, en ik kan dan ook niet nalaten er op te wijzen, dat de natuur toch sterker schijnt dan de leer, en dat het ondoenlijk blijkt het woord *strafgevangenis* in het spraakgebruik te handhaven en het woord *strafgestichten* als generieke benaming zich van zelf aan ons opdringt. De vorige Minister gebruikte het herhaaldelijk en de tegenwoordige Minister volgt zijn voorbeeld. Ik wijs daartoe op de Memorie van Toelichting; de Minister begint met eene aanhaling uit het rapport der Staatscommissie: „Voor eene goede werking van het strafstelsel zijn goede *strafgestichten* en eene juiste verdeeling dier gestichten over het gansche Rijk eene onmisbare voorwaarde." Zoo vinden wij dus het woord reeds op de eerste bladzijde en zoo gaat het door. Zoo lezen wij in de Memorie van Antwoord alweder „dat *afdoende* hervorming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, op zoodanige wijze, dat zij als Rijks-werkinrichtingen, — dat wil zeggen als *strafgestichten*, waarin naar de bepalingen van het nieuwe Strafwetboek slechts *die* bedelaars, die tot werken in staat zijn, zullen worden opgenomen — zouden kunnen blijven bestaan", enz. En wat nog merkwaardiger is, is dit: in dezelfde Nota waarin de Minister tegen het woord *strafgestichten* opkomt, gebruikt hij het woord herhaaldelijk. Ik begrijp dat de Kamer geen lust heeft dit alles na te lezen; zij zal mij wel vertrouwen, als ik er op wijs, en zij, die er aan twijfelen, kunnen zich uit de stukken overtuigen. Deze Minister gebruikt het woord in zijne Memorie van Antwoord op het Verslag van het tweede sectie-onderzoek. Uit het ontwerp zelf, zoo als de Minister het ons voorlegt, is daarenboven gebleken, dat het ondoenlijk is het woord *strafgevangenis* te handhaven. Ik wijs slechts op art. 7, dat begint met te zeggen: „Er zijn bijzondere *strafgevangenissen* bestemd enz", maar in de volgende alinea lezen wij alweder: „Deze *gevangenissen* zijn gevestigd" enz. Ik meen dus, dat er goede gronden bestaan voor het toekennen van den naam *gevangenis* zonder meer aan het gesticht waarin gevangenisstraf wordt ondergaan, en het handhaven, op het voetspoor van de Staatscommissie en van de Memorie van Toelichting van het Wetboek van Strafrecht, van het woord *strafgestichten* als generieke benaming.

Amendement van den heer VAN ECK,

strekkende om art. 1 te lezen:

»De gestichten, gevorderd tengevolge van het Wetboek van Strafrecht van 3 Maart 1881 (*Staatsblad* n°. 35), zijn:
gevangenissen;
huizen van hechtenis;
passantenhuizen;
rijks-werkinrichtingen; en
rijks-opvoedingsgestichten."

De heer VAN ECK: Het komt mij voor, dat in eene wet, die verschillende onderwerpen inhoudt, deze ook behoorlijk moeten worden aangewezen en dan in de volgende artikelen moet worden bepaald, welke begrippen men ten opzichte van ieder dier onderwerpen wil toegepast zien. Dit is, geloof ik, de gewone wijze van handelen: voorop gaat de mededeeling van de onderwerpen, waarover de wet handelt en dan volgen de artikelen aan de uitvoering gewijd.

Die wijze van handelen volgt de Minister niet. Wel zeggen de overwegingen, dat

al die gestichten, die in de wet behandeld worden, noodig zijn, maar dan komt de wet zelve met art. 1, waar men in de zaak valt als een eend in de bijt: daar wordt in eens gesproken van de gevangenissen, als van een afgesproken zaak, en zoo gaat men door.

Mijn eerste doel is daarom, om in art. 1 de onderwerpen op te noemen, waarover de wet handelt.

Eene tweede bedenking heb ik tegen den inhoud van art. 1. De Minister noemt daarin ook als *gevangenissen*, huizen van bewaring en passantenhuizen, en dit is, naar mijn inzien in strijd met de wet.

Art. 9 van het Wetboek van Strafrecht van 1881 noemt onder de hoofdstraffen: 1°. gevangenisstraf en 2°. hechtenis. Nu zegt art. 22 van dat Wetboek: „De wet wijst de gestichten aan waar, hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan." Duidelijker afscheiding tusschen gevangenisstraf en hechtenis kan men zich niet voorstellen. De wet wil dat aangewezen zullen worden de gestichten, die voor het ondergaan van gevangenisstraf bestemd zijn en die waar hechtenis zal worden ondergaan, en toch gaat de Minister van Justitie de huizen van bewaring en zelfs de passantenhuizen, alles in strijd met de wet, *gevangenissen* noemen.

Gevangenis beteekent, naar den geest en de duidelijke bewoordingen van het Wetboek van Strafrecht van 1881, de inrichting, waar men gevangenisstraf ondergaat.

Nu heeft de Minister Modderman — hij moge in dit opzicht bij de uitvoering zichzelf al dan niet gelijk gebleven zijn — ons gezegd, en het is niet tegengesproken, dat het streven moet zijn, om het onderscheid tusschen gevangenisstraf en hechtenis tot het volksbewustzijn te doen doordringen.

Derhalve moet het volk door de woorden, die wij bezigen, en door de aanwijzingen, die wij doen, het volle bewustzijn hebben, of men gevangenisstraf dan wel hechtenis ondergaat.

Dat zal echter niet kunnen gebeuren, wanneer al die gestichten *gevangenissen* genoemd worden, want het volk zal begrijpen, dat men in eene gevangenis ook gevangenisstraf ondergaat. Thans echter gaat het onderscheid, dat men met zooveel zorg in de wet heeft opgenomen, verloren.

Ik moet ook opkomen tegen het woord „strafgevangenis". Dat woord is in strijd met de wet. De wet spreekt van *gevangenisstraf* en van *huizen*, waarin *gevangenisstraf* wordt ondergaan. Waarom nu dat vreemde woord „strafgevangenis" gebezigd? Wil de Minister zichzelven gelijk zijn, dan zou hij ook moeten spreken van „strafhuizen van bewaring" en van „straf-passantenhuizen", want nu de Minister, in strijd met de wet, de gevangenissen noemt strafgevangenissen — hetgeen hij alleen kan doen omdat daarin straf wordt ondergaan — moet er ook voor de andere in art. 1 genoemde huizen, allen in het stelsel van den Minister, het woord „straf" staan.

De heer van der Kaay heeft reeds doen opmerken dat de Minister, waar hij de strafinrichtingen wil opnoemen, de werkinrichtingen vergeet. Ik zal daarover thans niet uitweiden, maar verder alleen de gronden aangeven, waarom ik mij niet geheel kan vereenigen met de wijziging van den heer van der Kaay, hoewel die veel beter is dan het artikel van den Minister.

De heer van der Kaay maakt, overeenkomstig den geest van de wet, onderscheid tusschen gevangenissen en huizen van bewaring, doordat hij ze niet „gevangenissen" maar strafgestichten noemt. De heer van der Kaay geeft ons echter geen algemeene nomenclatuur van hetgeen de wet zal inhouden; hij spreekt alleen van strafgestichten, maar niet van de verdere instellingen, bijv. van de opvoedingsgestichten.

Ik heb echter nog een ander groot bezwaar tegen het voorstel van den heer van der Kaay en tevens tegen dat van den Minister.

De heer van der Kaay spreekt van „huizen van bewaring". Naar mijn inzien mag dat woord volstrekt niet in de wet genoemd worden; een huis van bewaring

drukt niet de bedoeling van de wet uit. Men bedoelt er mede de huizen, waar hechtenis zal plaats hebben, maar laat men dan het kind bij zijn naam noemen en spreken van „huizen van hechtenis". Dan zal worden voldaan aan hetgeen de Minister Modderman wenschte, namelijk, dat men het onderscheid tusschen de verschillende soorten van straf tot het volksbewustzijn zal doen doordringen.

Ik begrijp niet hoe men aan dat woord huizen van bewaring komt. Evenals de Minister een huis waar gevangenisstraf wordt toegepast eene strafgevangenis, en de heer van der Kaay dit eene gevangenis noemt, evenzoo moet ook een huis waar hechtenis plaats heeft, een huis van hechtenis genoemd worden. Wat is een huis van bewaring? Wat is eigenlijk bewaren? Bewaren is het zorgvuldig waken, dat door of aan voorwerpen of personen geen ongerechtigheden geschieden. Maar het wil niet zeggen, dat men deze in hechtenis moet stellen. Bewaren doet men voorwerpen en personen — en de Minister doelt op personen — waarop hij hechtenis wil toepassen. Bewaren doet men echter ten opzichte van iedereen, die men van eenig kwaad wil afhouden, of waarop eene bijzondere zorg moet worden toegepast; met andere woorden, die afzonderlijk moet worden bewaard.

Krankzinnigen- en Rijks-opvoedingsgestichten zijn dus ook huizen van bewaring, evenzoo eene Rijks-werkinrichting.

Met welk recht zullen dus huizen voor hechtenis bestemd, huizen van bewaring worden genoemd?

Het laatste woord geeft te meer aanleiding tot verwarring, omdat dit, voor zooverre het tegenwoordig nog beteekenis heeft, alleen gebezigd wordt voor kantonnale huizen, waar preventieve gevangenen en passanten bewaard worden.

Men zou dus misschien eenige kracht voor het woord kunnen ontleenen aan de historische beteekenis Maar ook deze protesteert ten eenenmale tegen het gebruik, dat men er van wil maken.

Omdat dus het voorstel van den Minister, — en hoewel beter — ook dat van den heer van der Kaay, mijns inziens, niet voldoen aan een goed ordelijk begrip en aan het begrip van de wet, heb ik deze wijziging voorgesteld.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: De quaestie, die ons thans bezig houdt, heeft voor het wezen der wet volstrekt geene waarde; ook heeft de tegenwoordige Minister de uitdrukking van zijn voorganger overgenomen.

De vraag is hier eenvoudig: wil men eene generieke benaming hebben, ja of neen, zoo ja, dat men dan het amendement van den heer van der Kaay aanneme. Het amendement van den heer van Eck geeft geene generieke benaming, maar is, mijns inziens, toch beter dan het voorstel der Regeering.

In deze omstandigheden, daar de quaestie toch op de wet van geen invloed is, zou ik wenschen dat de Minister het amendement van den heer van der Kaay overnam, of althans de beslissing daarover geheel aan de Kamer overliet.

De heer KIST: Ook ik acht het verschil in deze niet zoo heel belangrijk. Het geldt hier eenvoudig eene quaestie van redactie, en welke redactie men ook kieze, de bedoeling van het artikel blijft duidelijk.

Hoewel ik zeer kort wensch te zijn, kan ik toch in deze niet geheel zwijgen, omdat het mij voorkomt, dat de voorgestelde wijzigingen niet juist zijn. Ik geloof dat de Regeering recht heeft, wanneer zij het woord *gevangenis* blijft bezigen als het generieke woord voor alle huizen waarin zich opgeslotene en van hunne vrijheid beroofde personen bevinden, en daarnevens het woord *strafgevangenis* voor alle inrichtingen, waar gevangenis wordt ondergaan als straf.

Tot dusver is dit de beteekenis van het woord „gevangenis" geweest; tot dusver had het de generieke beteekenis als plaats van opsluiting niet alleen van ver-

oordeelden maar ook van preventief gevangenen, passanten en andere personen die van hunne vrijheid zijn beroofd.

Dat is de technische beteekenis van „gevangenis" en die beteekenis komt met het juiste taalgebruik overeen. „Gevangenis" is een huis waarin iemand is opgesloten, die „gevangen" is, en nu zit in „gevangenis" en „gevangen" hoegenaamd niet de beteekenis van straf. Men kan onschuldig gevangen zijn.

Maar wat vooral voor de redactie van de Regeering, voor het woord „gevangenis" pleit, is dat men dan ook een woord heeft voor de personen; nevens de „gevangenis" heeft men de „gevangenen", een generiek woord voor allen die van hunne vrijheid beroofd zijn en zich in die huizen bevinden.

In de taal der besluiten zal men het woord „gevangenen" ook vinden voor degenen, die niet veroordeeld zijn; men raadplege bijv. de wetgeving omtrent de gerechtskosten en dat zou ik wenschen te behouden.

De heer van der Kaay heeft zich beroepen op art. 16, alwaar het woord „gevangenis" wordt gebezigd van strafgevangenis. Dat is juist, maar daar wordt dat woord, meen ik, in een generieken zin gebruikt: „Het besluit van voorwaardelijke invrijheidstelling en ook van herroeping wordt genomen door het hoofd van het Departement van Justitie, het eerste op voorstel of ingewonnen bericht van het bestuur der gevangenis", dat is de gevangenis, alwaar zich de veroordeelde bevindt. Dat woord zou waarschijnlijk ook gekozen worden als het een huis van hechtenis gold: van mijn kant wensch ik daarentegen de aandacht van den heer van der Kaay te vestigen op twee andere artikelen, uit welker verband blijkt, dat het woord „gevangenis" in generieken zin wordt gebruikt.

In art. 15 wordt gesproken van gevangenen, wier invrijheidstelling is herroepen. Dat betreft ontegenzeggelijk personen, die zich in de strafgevangenis bevinden. Maar nu ga men verder en leze art. 22, waar gesproken wordt van gevangenisstraf en hechtenis beide: „De wet wijst de gestichten aan waar hetzij gevangenisstraf hetzij hechtenis wordt ondergaan." En dan volgt verder: „Het beheer en de inrichting dezer gestichten, de verdeeling der gevangenen" enz. Daar vindt men „gevangenen" in generieken zin, zoowel die hechtenis als die gevangenisstraf ondergaan.

Wanneer nu het woord „gevangenen" eene generieke beteekenis heeft, waarom zou dan het woord „gevangenis" die niet hebben? Daarom kan ik mij niet vereenigen met hetgeen de heer van der Kaay heeft voorgesteld.

Ik kan ook niet medegaan met hetgeen is voorgesteld door den heer van Eck, die in de tweede plaats wil spreken van „huizen van hechtenis". Dit zou volkomen juist zijn, wanneer in die huizen alleen wierden opgesloten die hechtenis ondergaan; maar dat is het geval niet. Voor een deel slechts zal de bevolking dier huizen bestaan uit gestraften en voor een groot deel ook uit niet-gestraften. Die huizen van hechtenis van den heer van Eck, die in het ontwerp worden genoemd huizen van bewaring, zijn in de eerste plaats bestemd voor degenen die hechtenis of detentie ondergaan. Maar in de tweede plaats worden, behalve de veroordeelden, in huizen van bewaring of hechtenis opgenomen alle anderen wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is bevolen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd. En in de derde plaats worden daarin opgenomen de passanten. Dus in de huizen van hechtenis komen alle preventieve gevangenen en de passanten. Waarom zou men dus die huizen noemen huizen van hechtenis? Waarom zou men juist één rubriek uitkiezen? Daarom vind ik het zuiverder en logischer om den generieken naam van huizen van bewaring te behouden en te bepalen dat in de huizen van bewaring ook degenen worden opgenomen, die hechtenis ondergaan. Daarmede wordt voldaan aan het voorschrift van art. 22 1ste lid van het Wetboek van Strafrecht, dat onder anderen zegt dat de wet de gestichten aanwijst waar hechtenis wordt ondergaan.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN: De quaestie is of in art. 1 een generieke naam gesteld zal worden voor de verschillende gestichten. Ik moet bekennen dat ik het gewicht van die quaestie niet inzie. Mij komt het daarom ook voor dat de heer van Eck wijs heeft gedaan door, toen hij het groot verschil ontdekte over de benaming van gestichten tusschen twee Ministers van Justitie en verschillende Kamerleden, te zeggen: laat ons geen naam noemen. Ik denk dat de Regeering wel van zelf, wanneer zij daaraan behoefte heeft, een generieken naam zal uitkiezen en dat ook het volk wel een eigenaardigen naam zal vinden voor de gestichten waarmede het in kennis komt, zonder zich te bekommeren om hetgeen staat in art. 1 der wet.

Ik geloof dus dat wij deze quaestie gerust ter zijde kunnen laten. Maar ik wensch hierop alleen de aandacht te vestigen dat het voorstel van den heer van der Kaay in geen geval moet worden aangenomen, omdat de heer van der Kaay spreekt van strafgestichten en daaronder ook noemt de huizen van bewaring en de passantenhuizen. Wie komen in de huizen van bewaring en de passantenhuizen? Alle praeventieve gevangenen, en vele anderen, die niet tot de gestraften behooren. De plaatsen waar men deze opsluit zijn eigenlijk geen strafgestichten. De benaming, door den heer van der Kaay gekozen, is dus ook onjuist, en daarom zal ik, pour couper court, stemmen voor het amendement van den heer van Eck, ten einde over dit gewichtig punt met niemand in de Kamer in onmin te geraken.

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie:* Welk is het verschil van gevoelen? De vraag is: Zal men hebben als nomen generis het woord „gevangenis" of het woord „strafgesticht"? Door den Minister Modderman is de opmerking gemaakt dat er iets ziekelijks, iets zwaks in gelegen is, wanneer men aarzelt ook voor degenen die veroordeeld zijn tot eene hechtenisstraf, aan te nemen dat zij eenigen tijd in eene gevangenis hebben doorgebracht. Immers, er zijn straffen, in hechtenis te ondergaan, van dien aard dat de huizen waarin de gestraften bewaard zullen worden meer of min het karakter van eene gevangenis moet dragen. Moet men tusschen strafgesticht en gevangenis kiezen, dan is er geen bezwaar, het laatstgenoemde woord te bezigen. Is het woord strafgesticht aan de eene zijde te zachtmoedig, aan de andere zijde is het te wreed. In de huizen van hechtenis toch zullen niet alleen gestraften maar ook gegijzelden worden opgenomen. Deze hebben geen straf verdiend en worden om andere redenen opgenomen.

In die huizen van hechtenis worden opgenomen beklaagden en beschuldigden. Stel nu dat een preventief gevangene later wordt vrijgesproken, dan zoude hij kunnen zeggen: Gij, Staat, hebt het recht gehad mij gevangen te nemen; ik zoude mij hebben kunnen verwijderen — tegenwoordig een gebruikelijke term — maar uwe hoven en rechtbanken hebben mij vrijgesproken: met welk recht hebt gij mij geplaatst in een strafgesticht? Daartoe waart gij niet bevoegd.

Verschillende geachte sprekers hebben zich beroepen op het Wetboek van Strafrecht en haalden daaruit onderscheidene artikelen aan.

Ik meen dat men zich hier alleen kan beroepen op art. 22; en het is merkwaardig dat de geachte afgevaardigde uit Alkmaar die de quaestie uit een taalkundig oogpunt beschouwt, gewaagt van strafgestichten, terwijl de genoemde bepaling spreekt van gestichten. Heeft men bezwaar tegen het woord gevangenis op grond van het Strafwetboek, dan wijs ik op de tweede alinea van dat artikel, waarin voorkomt het woord „gevangenen" en tweemaal het woord „arbeid"; de eerste maal geldt dit vrijwilligen arbeid in een huis van hechtenis, de tweede maal betreft het verplichten arbeid in eene strafgevangenis; waar dus sprake is van gevangenen mag men ook gewagen van gevangenissen.

De geachte afgevaardigde uit Middelburg heeft bedenking tegen de benaming „huis van bewaring", en wenscht dat er zullen zijn huizen van hechtenis. Maar hech-

tenis is eene der hoofdstraffen, bedoeld in art. 9 van het Wetboek van Strafrecht; hoofdstraffen zijn daar: gevangenisstraf, hechtenis en geldboete. Met welk recht meent hij den man die geene hoofdstraf ondergaat in een huis van hechtenis te kunnen plaatsen? Hier geldt ook wederom wat ik zooeven gezegd heb.

Men heeft er op gewezen dat in art. 1 van het wetsontwerp de huizen van opvoeding en werkinrichtingen niet worden genoemd.

Ik doe opmerken dat de gedachtengang van Minister Modderman deze is geweest: eerst te behandelen de strafgevangenissen, daarna de huizen van bewaring en passantenhuizen, waaraan hij telkens een artikel wijdt, en eindelijk in art. 8 de Rijks-werkinrichtingen en Rijks-opvoedingsgestichten. Ik blijf derhalve de redactie door mijnen voorganger aangenomen, handhaven.

De heer VAN ECK: Mijn geachte buurman, de heer Kist, meent dat men van de verschillende huizen, waar straf ondergaan wordt, zal kunnen spreken als van eene gevangenis. In eene generieke beteekenis werd zijns inziens vroeger ook een preventief in hechtenis genomene een gevangene genoemd. Ik heb er niets tegen, maar geloof dat juist die bewering aan zijn eigen betoog den bodem inslaat. *Vroeger* noemde men iemand die strafrechtelijk opgesloten was, een gevangene; maar men onderscheidde deze in twee soorten, namelijk in correctioneele en crimineele gevangenen. Die onderscheiding vervalt echter *nu*, doch ten opzichte van het verschil van straf moet in den mond van het volk eene juiste uitdrukking blijven bestaan. Men mist nu het woord *crimineel* en *correctioneel*, en als men thans op alles gaat toepassen het woord „gevangene" zal men niet bereiken hetgeen de Minister Modderman wilde en door dezen Minister en de Kamer niet is tegengesproken, dat men er naar streven moet het onderscheid tusschen hem die gevangenschap en hem die hechtenis ondergaat, duidelijk te doen uitkomen. Dit kan niet anders geschieden dan dat men aan de eene zijde van gevangenissen en aan den anderen kant van huizen van hechtenis spreke.

Nog eene andere bedenking maakt de heer Kist. Tegen „huis van hechtenis" zou die geachte spreker zich niet verzetten en het zelfs juist noemen, indien er alleen „gehechten" in kwamen. Maar er komen er nog meer in; ook zij die genoemd worden in art. 3 n°. 3. De huizen van bewaring, staat daarin, zijn ook bestemd voor verblijf van doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring zijnde personen. „Gij kunt dus", zegt de heer Kist, „niet spreken van huizen van hechtenis, indien er ook in komen personen die niet gehecht zijn, maar alleen vervoerd worden, preventieve en doortrekkende gevangenen".

Ik antwoord daarop: ik wil daarbij niet spreken over de militaire detentie waarop de heer Kist ook wees, omdat dat punt is van latere zorg, maar ik doe opmerken dat men een gebouw den naam geeft van hetgeen men er mede voornamelijk op het oog heeft; naar het: *quod plerumque fit*, naar hetgeen er in den regel in geschiedt. Deed men dit niet, en moest men op iedere kleine exceptie letten, dan zou men zich niet meer verstaanbaar kunnen uitdrukken.

Welnu, de gehechten zijn in den regel de bewoners van de huizen van hechtenis. Dat is de bedoeling ook van het Wetboek van Strafrecht. En als de heer Kist zijne opmerking maakt, zou hij ze ook moeten maken tegen de wet zelve, want de Minister onderscheidt wel in art. 1 huizen van bewaring van passantenhuizen, maar in art. 3 zegt hij: dat de huizen van bewaring ook zijn bestemd tot verblijf voor doortrekkende gevangenen, dus voor passanten, niettegenstaande er afzonderlijke passantenhuizen zijn.

Ik geef dus den heer Kist en den Minister, dien ik meen dat ook in dien geest sprak, toe, dat in huizen van hechtenis ook passanten kunnen komen, maar dan mogen zij toch tegen mij geen strijd voeren als ik beweer dat men het recht heeft aan een huis den naam te geven van de voornaamste bestemming, ofschoon er ook andere personen in dat huis worden opgenomen, die niet onder dien naam zijn begrepen.

De heer VAN DER KAAY: De heer Kist heeft het een voordeel genoemd dat, wanneer de naam *gevangenis* als algemeene, generieke naam wordt aangenomen, daarmede overeenstemt de zeer algemeene naam, die onder het volk leeft, van *gevangene*. Ik geloof echter dat hij te ver gaat. Ieder die van zijn vrijheid beroofd is noemt men wel een gevangene, ook al omdat men er eigenlijk in onze taal geen ander woord voor heeft: men heeft wel eens van gedetineerden gesproken, vooral met het oog op preventief in hechtenis genomenen, om het onaangename woord „gevangenen" te vermijden of te verzachten, doch een goed Hollandsch woord schijnt men er niet voor te hebben; maar daarom zit ieder die *gevangene* is nog niet in een *gevangenis*. Ik geloof dat het taalbesef van het volk daarin onderscheidt. De krankzinnige is gevangen, maar toch zit hij niet in de gevangenis. De man die in eene Rijks-werkinrichting zit, is ook een gevangene, maar hij zit niet in eene gevangenis. De jongen in een Rijks-opvoedingsgesticht is ook een gevangene maar hij zit niet in eene gevangenis. Tegen den man, die op straat van zijne vrijheid beroofd wordt, kan men zeggen: gij zijt mijn gevangene, maar toch zit hij niet in de gevangenis. Het woord „gevangene" heeft dus eene meer algemeene beteekenis dan het woord „gevangenis".

Beweert men: Men heeft tot nogtoe het woord *gevangenis* wel als algemeene benaming gebruikt en daarnaast den naam *strafgevangenis* gebezigd, dan beroep ik mij op het betoog, dat ik zoo even gehouden heb en antwoord: wij zijn nu in een anderen toestand. Daar voor de voorloopige hechtenis niet meer een *gevangenis* gebezigd wordt, behoeft er tusschen eene *gevangenis* en eene *strafgevangenis* geen onderscheid meer gemaakt te worden.

Ik mag niet nalaten op te komen tegen de argumenten, door den heer Kist tegen mijn amendement ontleend aan het Strafwetboek. Ik spreek die argumenten ten krachtigste tegen.

Had de heer Kist in deze gelijk, dan zou het mij passen mijn amendement in te trekken — ja zou het beter geweest zijn dat ik als lid der Commissie van Rapporteurs voor het Strafwetboek, daarmede nooit voor den dag gekomen was.

De heer Kist is begonnen te beweren dat het woord *gevangenis* in art. 16 van het Strafwetboek in algemeenen zin voorkomt.

Bij de ontwikkeling van die stelling heeft die geachte spreker echter zelf ingezien, dat hij dwaalde. Het is dan ook eene dwaling; het woord komt daar voor in de beteekenis, die de Minister nu wil hechten aan het woord *strafgevangenis*.

Vermits voorwaardelijke invrijheidstelling en de herroeping daarvan alleen kunnen voorkomen bij personen, die tot gevangenisstraf veroordeeld zijn en nooit bij personen, die tot hechtenis zijn veroordeeld, zoo kan het woord *gevangenis* hier onmogelijk eene algemeene beteekenis hebben.

Hetzelfde geldt van art. 15. Daarin wordt gesproken van *gevangene;* dit is echter de persoon, die tot gevangenisstraf is veroordeeld, en kan niet beteekenen iemand die tot hechtenis is verwezen; want ook hier is sprake van voorloopige invrijheidstelling, en die komt alleen te pas bij tot gevangenisstraf veroordeelden. Het woord *gevangene* kan dus in art. 15 niets anders beteekenen, dan een persoon, die in een gesticht is waar gevangenisstraf ondergaan wordt.

Wil men uit het Strafwetboek redenen putten, dan ben ik bereid daaraan mede te doen, want dat wetboek gaat zoover dat de benaming *gevangene* nooit gegeven wordt aan iemand, die in hechtenis zit. Ik wijs op art. 13, art. 14 enz.

Het Wetboek van Strafrecht onderscheidt dus zeer scherp — zoo scherp als ik zelfs niet noodig acht.

Slechts één artikel zou tot twijfel aanleiding kunnen geven, art. 22.

In art. 22 heeft men kortheidshalve samengevoegd wat in het oorspronkelijk wetsontwerp in verschillende artikelen geregeld was; maar daarom geldt niet alles wat in dat artikel staat zoowel voor gestichten waarin hechtenis, als voor die waarin

gevangenisstraf wordt ondergaan. Dit blijkt duidelijk uit hetgeen er in gezegd wordt omtrent onderwijs en godsdienstoefening, wat alleen is voorgeschreven voor de tot gevangenisstraf veroordeelden. Ook de verplichte arbeid geldt alleen voor gevangenissen en komt bij hechtenis alleen voor als uitzondering, namelijk als iemand geen vrijwilligen arbeid wil doen. Ook de verdeeling in klassen is alleen van toepassing op de gestichten waar gevangenisstraf wordt ondergaan.

Het beroep op het Strafwetboek is dus geheel te mijnen voordeele.

Ten slotte een zeer kort woord tot den Minister. Thans verneem ik weder dat een bezwaar tegen de strafgestichten als algemeene benaming hierin gelegen zou zijn, dat daaronder ook begrepen zijn de huizen van bewaring.

Men kan wel in het oneindige blijven twisten, doch ik heb hier voor mij een stuk van 's Ministers voorganger, waarin deze zelf het woord strafgestichten ook voor de huizen van bewaring heeft gebruikt. Daarin heet het: „van *strafgestichten* zijn strafgevangenissen en huizen van bewaring het meest aan elkander verwant". Ik meende dus dat deze quaestie uit was.

Het is waar dat in een huis van bewaring verschillende categoriën van personen worden opgenomen; maar daaraan een bezwaar te ontleenen tegen de algemeene benaming die ik verlang, dat gaat mijns inziens te ver. Het blijft eene inrichting noodig voor de uitvoering van ons strafstelsel, en ik kan maar niet inzien, dat iemand die preventief gevangen gezeten heeft zooveel reden zou hebben om zich er over te verheugen dat hij zou kunnen zeggen: ik heb in een *gevangenis* gezeten, in plaats van in een *strafgesticht*.

Men zegt: gij beroept u op art. 22, dat alleen van *gestichten* gewaagt, en vraagt waarom ik dat ook niet doe. Doch dit artikel komt voor in het Strafwetboek, en als daarin van gestichten wordt gesproken, wordt daarbij niet gedacht aan hetzij krankzinnigengestichten, liefdadigheidsgestichten enz., maar alleen aan *strafgestichten*. Daar bezigt men kortheidshalve het woord *gestichten*, maar hier behoeft men een karakteristiek woord omdat er ook andere gestichten bestaan.

Ik heb mijn best gedaan om aan de wenschen van de Regeering te gemoet te komen en eene generieke benaming aan de hand te doen, om daardoor het ellendige woord „strafgevangenis" te kunnen vermijden, als volkomen onnoodig en ongeschikt om in het spraakgebruik te worden opgenomen en te voorkomen dat alle gestichten *gevangenissen* zouden worden genoemd, hetgeen ik zou betreuren. Het verschil tusschen gevangenisstraf en hechtenis moet bij het volk doordringen. Wat mij betreft, zal ik met genoegen zien, wanneer de Kamer eenig bezwaar mocht hebben tegen mijn amendement, om het woord *strafgestichten* als algemeene benaming [te bezigen], dat men zich vereenige met het amendement van den heer van Eck.

Zooals uit de geschiedenis blijkt, heb ik aanvankelijk geen algemeene benaming willen hebben, maar op den sterken aandrang van de Regeering ben ik er toe overgegaan. Ik heb dien naam niet zelf uitgevonden, maar ik heb berust in den arbeid der Staatscommissie, waarin ik hem gevonden heb.

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie:* Ik wensch de vrijheid te nemen nog enkele woorden in het midden te brengen. De heer van Eck heeft tegen den geachten afgevaardigde uit Alkmaar gezegd: „Ik onderschrijf uw amendement, maar ik ben er eigenlijk nog niet recht tevreden mede.". Het is merkwaardig dat de beide groote aanvallen, die gedaan zijn tegen het Regeeringsvoorstel, volstrekt niet hetzelfde doel hadden. Dit doet mij onderstellen, dat mijn voorganger, de Minister Modderman, volkomen gelijk heeft dat hij de redactie van het artikel gehandhaafd heeft. Het groote bezwaar komt hierop neer, dat de beide afgevaardigden bevreesd zijn, dat het volk niet genoegzaam zal doordrongen worden van het denkbeeld, dat er onderscheid bestaat tusschen de straf, die in eene strafgevangenis wordt geleden, en die welke men in eene plaats van hechtenis ondergaat.

Ik heb de overtuiging, dat wanneer het Wetboek van Strafrecht eenmaal eenigen tijd in werking zal zijn, het volk zeer spoedig op de hoogte zal zijn van den toestand die thans wordt geregeld. Men behoeft zich slechts de zittingen te herinneren van het gerechtshof — en welk lid dezer Vergadering zal dit niet kunnen — om te weten hoe goed het volk op de hoogte is van de wet, hoe het de artikelen kent en weet welke straf zal volgen op de misdaad.

Aangenomen dat het amendement van den heer van der Kaay werd aangenomen, dan zou iemand die aan een ander verweet, dat hij in de gevangenis gezeten heeft, terwijl hij slechts hechtenis had ondergaan, zich aan hoon en smaad schuldig maken. Tot dergelijke conclusien komt men, wanneer men het standpunt van mijn voorganger verlaat. Er bestaat geen bezwaar, in verband met de wet en speciaal met de alinea van art. 22, om het woord *strafgevangenis* als *nomen generis* aan te nemen.

[De beide amendementen werden verworpen; dat van den heer VAN ECK met 35 tegen 26, dat van den heer VAN DER KAAY met 48 tegen 13 stemmen.]

Art. 2.

In de strafgevangenissen wordt, behoudens het bepaalde bij art. 25 van het Wetboek van Strafrecht, uitsluitend de burgerlijke en militaire gevangenisstraf ten uitvoer gelegd.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 2 = **Art. 2.**

Memorie van Toelichting.

Daar de militaire detentie niet onder hechtenis is begrepen, moest zij in art. **3** uitdrukkelijk genoemd worden. Ter voorkoming van misverstand kon nu ook de militaire gevangenisstraf in dit artikel niet onvermeld blijven.

[Zie over de beteekenis van *Strafgevangenissen* het aang. bij **art. 1**, alsmede bij **art. 6.**]

Art. 3.

De huizen van bewaring zijn bestemd:

1°. tot opneming van hen, die de straffen van hechtenis of van militaire detentie moeten ondergaan;

2°. tot opneming van alle anderen, wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is bevolen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd;

3°. tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 3 = **Art. 3** der wet, behalve dat onder 1°. stond: »*en* van militaire detentie" en onder 3°. »tot verblijf voor *alle* doortrekkende".

Memorie van Toelichting.

Bij art. 415 van het Wetboek van Strafvordering [zie Smidt. Wetb. v. Strafvordering Dl. II bl. 173] is voorgeschreven dat de strafgevangenissen zooveel mogelijk zullen worden afgescheiden van de gevangenissen, bestemd tot bewaring van beklaagden en van beschuldigden.

Intusschen, het is bekend, dat in de laatste gestichten ook gevangenisstraffen worden ten uitvoer gelegd en dat alzoo die afscheiding in de praktijk steeds beperkt werd tot eene afzondering der verschillende categorien binnen hetzelfde gesticht. Men handelde aldus omdat het te kostbaar werd geacht uitsluitend voor eenige weinige preventieven afzonderlijke gebouwen op te richten en bovendien ook voor hen een geheel afzonderlijk toezicht noodzakelijk te maken.

Zijn er te veel bezwaren aan verbonden, voor hen afzonderlijke gebouwen op te richten of hun afzonderlijk in de rechtsgebouwen eene plaatsing te verschaffen, men zal moeten trachten eene zoodanige regeling te vinden die dien gewenschten toestand het meest nabijkomt en nu in de nieuwe wet twee soorten van vrijheidstraf zijn aangenomen en tevens bepaald is dat die beiden in afzonderlijke gestichten moeten worden ondergaan, is de regeling aangewezen.

Heeft de billijkheid gevorderd, dat er eene lichtere soort vrijheidstraf werd opgelegd aan hen, die zich aan culpose delicten en aan overtredingen schuldig maken, het gesticht, waarin deze hunne straf ondergaan, verdient uit den aard der zaak voor de opname der preventieven de voorkeur.

Op die wijze zijn deze geheel afgescheiden van hen, die gevangenisstraf ondergaan, terwijl zij in het huis van bewaring afgezonderd kunnen worden gehouden van hen, op wie de hechtenisstraf wordt toegepast.

Waar nieuwe rechtsgebouwen worden opgericht, kunnen de huizen van bewaring zooveel mogelijk met deze worden vereenigd of in de onmiddellijke nabijheid gevestigd.

Zoo als uit de zeer ruim gestelde redactie van dit artikel blijkt, zullen de huizen van bewaring behalve voor de preventieven ook dienen voor gegijzelden (onder welke, onder onze tegenwoordige wetgeving natuurlijk ook die wegens burgerlijke of handelsschulden begrepen zijn), voor hen die wegens wangedrag worden vastgezet, voor disciplinair gestrafte militairen of verlofgangers der nationale militie, enz. enz. Hen allen in de wet met name te noemen zou onnoodig zijn en tevens niet vrij van bedenking, omdat als beginsel moet blijven vaststaan dat in de huizen van bewaring worden opgenomen allen, voor wie in andere gestichten geene plaats bestemd is.

Dat deze niet allen pêle mêle bij elkander zullen worden geplaatst, behoeft wel nauwelijks te worden opgemerkt. Eene bepaling betreffende de tijdelijke vereeniging van twee gestichten in hetzelfde gebouw (zie art. 12 [**10**]) moge in deze wet op hare plaats zijn: — van eene verdeeling der gevangenen binnen éénzelfde gesticht kan datzelfde niet worden

gezegd; deze behoort te huis in de wet bedoeld in het *tweede* lid van art. 22.

Dat onder de personen, bedoeld in dit artikel onder n°. 2 de krankzinnigen niet zijn begrepen, behoeft niet afzonderlijk in de wet te worden vermeld daar eene dergelijke bepaling meer eigenaardig in eene wet, regelende het Staatstoezicht op en de verpleging van krankzinnigen te huis behoort.

Met opzet is gesteld dat de huizen van bewaring tot verblijf voor *alle* doortrekkende gevangenen zullen dienen, ten einde duidelijk te doen uitkomen dat ook de tot gevangenisstraf veroordeelden als passant in een huis van bewaring mogen worden opgenomen. Dit te verbieden zou eenvoudig onmogelijk zijn; het huis van bewaring zal er zijn minder streng karakter niet door verliezen en voor eene behoorlijke afscheiding van de overige bevolking kan worden zorg gedragen.

Voorl. Versl. der Tweede Kamer.

Ad 1°. De opmerking werd gemaakt, dat hier vermenging plaats heeft van de burgerlijke met de militaire straffen. Er wordt vooruitgeloopen op de beslissing van den wetgever omtrent het militaire strafstelsel. Het denkbeeld van den wetgever is, dat de hechtenis zal zijn eene custodia honesta. De militaire detentie kan daarmede niet gelijk gesteld worden.

Ad 2°. Met het denkbeeld van de Regering kon men wel medegaan, mits zij zorge, dat de preventive gevangenen afzonderlijk worden gehouden van hen, die in hechtenis zitten of gegijzeld zijn. Eenige leden meenden echter dat de gegijzelden niet in de huizen van bewaring moesten geplaatst worden, en dat zij, die wegens wangedrag worden vastgezet, er volstrekt niet in moesten opgenomen worden.

Hiertegen werd evenwel aangevoerd, dat, wilde men voor al de hier genoemde categorien van personen afzonderlijke gestichten in het leven roepen, daardoor eene zoo belangrijke vermeerdering van kosten het gevolg zou zijn, dat men inderdaad voor de uitvoering van dat denkbeeld zou terugdeinzen.

De vraag werd gedaan, waar

Memorie van Beantwoording.

1°. Dat hier eene *vermenging* plaats heeft van de burgerlijke met de militaire straffen kan niet worden toegegeven en evenmin dat in eenig opzicht gepraejudicieerd wordt. Zie boven [hiervoor bl. 114].

Volkomen waar is het dat *soms* de militaire detentie bedreigd is wegens feiten die een *doleus* karakter kunnen dragen. Maar deze feil van het *speciale* deel van 't militaire strafrecht wordt door *dit* ontwerp nóch geschapen, nóch verergerd. Integendeel zij wordt in de invoeringswet grootendeels weggenomen door de verandering daar in de bedoelde artikelen der militaire wetboeken voorgesteld [zie art. 9 der invoeringswet].

2°. Ook de Regeering is overtuigd van de noodzakelijkheid dat de preventieven van de overige bevolking van het huis van bewaring worden afgescheiden. Het laat zich nauwelijks voorstellen dat ooit eenig rechter-commissaris, officier van justitie of gevangenisbestuur van een ander gevoelen zou kunnen wezen en men kan er zich dus van verzekerd houden dat aan die afscheiding steeds de hand zal worden gehouden. Wat de inrichting van *afzonderlijke* gestichten tot plaatsing van gegijzelden en van

volgens deze wet de personen zullen gebragt worden, die door de politie worden aangehouden en in verzekerde bewaring gebragt. In elke gemeente is daarvoor eene gelegenheid tot opsluiting noodig. Wordt daaromtrent geenerlei bepaling vereischt?

Hierop werd geantwoord eensdeels, dat door deze wet geene verandering wordt gebragt in de bestemming van die localen, die reeds nu in schier iedere gemeente gevonden worden, waar dergelijk door de politie aangehouden wordende personen tijdelijk in verzekering worden gebragt en waarvan de geheele inrigting tot de huishouding der gemeenten behoort, en anderdeels, dat daarvoor voor zooveel het aangehoudenen betreft, die naar elders moeten worden overgebragt, de huizen van bewaring en passantenhuizen bestemd zijn, daar zoodanige personen in dat geval als doortrekkende gevangenen moeten beschouwd worden.

Ad 3°. Men wenschte hier het woord *alle* te laten vervallen. Men achtte het tot bereiking van het doel door de Regeering in de Memorie van Toelichting aangegeven onnoodig en feitelijk onjuist, ook met oog op het bepaalde in art. 4.

hen die wegens wangedrag vastgezet worden, betreft, zoo onderschrijft ondergeteekende gaarne wat daaromtrent in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt. Zij zou eene hoogst belangrijke vermeerdering van kosten tengevolge hebben, niet geëvenredigd aan haar nut, daar immers aan genoemde gevangenen op afdoende wijze eene afzonderlijke plaatsing in het huis van bewaring kan worden verzekerd.

Zooals terecht werd opgemerkt, behoort in deze wet geenerlei bepaling te worden opgenomen betreffende de lokalen, waar de door de politie aangehouden personen tijdelijk in verzekering worden gebracht. Dat is eene zuivere politiezaak. Eerst *nadat* een bevel van voorloopige aanhouding is uitgevaardigd, mag iemand in eene gevangenis worden opgenomen. En zoodra dergelijk bevel er is, wijst art. 3, 2° de gevangenis aan tot zijne opname bestemd.

3°. Ondergeteekende heeft geen bezwaar het woord »alle" te laten vervallen, nu in de Memorie van Toelichting de bedoeling der bepaling duidelijk is omschreven.

GEWIJZIGD ONTWERP. Sub 1°. wordt: »en van militaire" veranderd in »*of van militaire*",
en sub 3°. luidt de aanhef: »*tot verblijf voor doortrekkende*".

Art. 4.

De passantenhuizen hebben uitsluitend de in het vorig artikel onder n°. 3 omschreven bestemming.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 4 = **Art. 4** der wet.

Memorie van Toelichting.

Moet — ook na het vervallen der wet van 30 Junij 1855 (*Staatsblad* n°. 48) — de mogelijkheid behouden blijven op die plaatsen, waar de verre afstand van de andere gevangenissen dit noodig maakt, een passantenhuis te plaatsen, uitsluitend tot tijdelijk verblijf van vervoerd wordende personen, het gebruik dier huizen zal binnen de grenzen der strikte noodzakelijkheid beperkt moeten blijven en aan hunne bestemming niet de geringste uitbreiding moeten worden gegeven.

Zij kunnen met weinig kosten worden onderhouden, zeer eenvoudig zijn ingericht, terwijl een geschikt inwoner der plaats, die zijn beroep of bedrijf meestal binnenshuis uitoefent, tegen het genot van vrije woning en een gering salaris tot cipier kan worden aangesteld.

Art. 5.

Gebouwen bestemd tot strafgevangenissen kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 5. De strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen zijn ieder in afzonderlijke gebouwen gevestigd.

Memorie van Toelichting.

Zal het doel bereikt worden, waarmede twee soorten van vrijheidstraffen worden ingevoerd, zal werkelijk in de algemeene volksovertuiging een onderscheid worden gemaakt tusschen hem, die gevangenisstraf en hem, die hechtenis onderging, dan moeten de gebouwen *geheel afzonderlijk* zijn gevestigd en moet zooveel mogelijk blijken dat zij een verschillend karakter dragen.

Voorl. Versl. der Tweede Kamer.

Men herhaalde hier de opmerking, dat de uitdrukking »gesticht" in art. 19 van het Wetboek van Strafregt niet medebrengt, dat afzonderlijke gebouwen noodig zijn.

Het voorschrift om huizen van bewaring en passantenhuizen in afzonderlijke gebouwen te hebben heeft geen goeden zin, meende men in ééne afdeeling, omdat volgens artikel 3 sub 3°. elk huis van bewaring tevens passantenhuis is. Eenige leden gaven daarom in overweging dit artikel aldus te lezen:

»Gebouwen bestemd tot strafgevangenissen kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen."

Memorie van Beantwoording.

De 1ste alinea van art. 19 is in de wet gebracht ten einde tegemoet te komen aan het bezwaar der Commissie van Rapporteurs, die meende dat het *verschil* tusschen de gevangenisstraf en de hechtenis *scherper* moest worden *geteekend*, »vooral door de opname van eene bepaling dat elke dier straffen in een ander soort van gesticht zal worden ondergaan." [Zie Dl. I bl. 305.] Nu behoeft het zeker wel geen betoog dat aan die bedoeling geen volkomen recht zou wedervaren zoo ten slotte met eene verdeeling binnen hetzelfde gesticht werd volstaan, eene verdeeling die, hoe nauwgezet ook geregeld en toegepast, door het publiek vrij wel onopgemerkt zou blijven.

Maar bovendien zij hier herinnerd dat uit het tegenwoordige art. 25 (eerst art. 34 en daarna 33) het woord »uitsluitend" is weggevallen omdat in het stelsel der Commissie de hechtenis en de gevangenisstraf *altijd* in afzonderlijke *gebouwen* zullen worden ondergaan en dat woord (»uitsluitend") alleen juist zou zijn als de mogelijkheid bestond dat gestichten tegelijk voor *beide* vrijheidsstraffen zijn bestemd. (Zie het verslag der Commissie van Rapporteurs [in deel 1 bl. 336] ad art. 33.) De Regeering blijft daarom van meening dat aan de bepalingen van art. 19, alinea 1, niet zou worden voldaan zoo de beide straffen in hetzelfde gebouw werden ondergaan.

Tegen het voorstel om dit artikel te doen luiden »Gebouwen," enz., bestaat bij den ondergeteekende geen bezwaar, omdat de beide laatstgenoemde gestichten toch nimmer tegelijk op dezelfde plaats zullen zijn gevestigd.

GEWIJZIGD ONTWERP, art. 5 = **Art. 5** der wet.

[Zie over de beteekenis van *Strafgevangenissen* het aang. bij **art. 1** en de toelichting bij **art. 6.**]

Art. 6.

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

ONTWERP-MODDERMAN, art. 6. In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente zijn eene strafgevangenis en een huis van bewaring gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen strafgevangenissen, huizen van bewaring en passantenhuizen zijn gevestigd.

art. 9. Personen, die eene straf van meer dan vier weken moeten ondergaan of die wegens wangedrag moeten worden vastgezet, kunnen, anders dan als passanten, niet worden opgenomen in de huizen van bewaring, bedoeld in het 2de lid van art. 6.

Memorie van Toelichting.

Art. 6. Het is wenschelijk, dat op iedere arrondissements-hoofdplaats gelegenheid besta tot executie ook der gevangenisstraffen, wier korte duur een transport naar elders niet rechtvaardigt. Deze strafgevangenissen kunnen òf zoo klein zijn ingericht dat zij gerekend kunnen worden *alléén* aan *die* behoefte te voldoen, zonder meer, òf zoo groot dat zij voor omstreeks 200 personen kunnen worden gebezigd (Breda, Arnhem, 's Hage, Rotterdam, Amsterdam, Utrecht en Groningen) in welk geval het voor den dienst gemakkelijk zal zijn een bepaalden vleugel te bestemmen voor de korte straffen.

Aan den Koning moet voorts worden overgelaten voor de vestiging van gestichten plaatsen buiten de arrondissementshoofdplaatsen aan te wijzen. Is dit reeds volstrekt noodig met het oog op de thans bestaande gestichten (Gorinchem, Goes, Deventer, Sneek, Appingadam, Leiden

en Doetinchem) ook de oprichting van huizen van bewaring buiten de arrondissementshoofdplaatsen kan wenschelijk zijn. Men bedenke dat de kantonnale huizen van bewaring door deze wet vervallen, en ofschoon aan de nieuw voorgestelde huizen van bewaring eene veel meer uitgebreide bestemming wordt gegeven en zij niet wel met de vroegere kunnen worden vergeleken, zoo zullen zij onder meer ook voldoen aan de behoefte waarin tot dusver door de vroegere kantonnale huizen werd voorzien.

Maar met de vroegere regeling, dat binnen ieder kanton gelegenheid tot executie van kleine straffen *moet* bestaan, behoort voor goed te worden gebroken.

Dit vereischt eenige nadere toelichting.

Volgens de wet van 30 Junij 1855 (*Staatsblad* n°. 48) worden de tegenwoordige kantonnale huizen van bewaring door de gemeenten van het kanton bekostigd met eene bijdrage voor oprichting, onderhoud enz. van den Staat. In verband met de omstandigheid dat de opbrengst der boeten — waar het politie-overtredingen of overtredingen van gemeenteverordeningen geldt — komt ten bate der gemeenten, is deze regeling zeer begrijpelijk.

Het nieuwe wetboek, art. 35, brengt hierin verandering; de boeten komen ten bate, de kosten der executie ten laste van den Staat.

Voor zooverre de door de kantonrechters opgelegde hechtenis zonder practisch bezwaar in de huizen van bewaring in de hoofdplaatsen der arrondissementen kan worden ondergaan, behoeft voortaan daarbuiten geene gelegenheid tot executie te blijven bestaan.

In de laatste jaren is reeds meermalen een kantonnaal huis van bewaring opgeheven om redenen van technischen of van hygienischen aard. Eene algemeene en zeer afdoende reden intusschen om tot de opheffing van alle dergelijke huizen te besluiten (en dus ook om niet onder de nieuwe wet weder soortgelijke kleine gevangenissen te dulden) is hierin gelegen, dat zij in de meeste gevallen het karakter van gevangenis ten eenenmale missen.

Raadpleegt men de statistiek, zoo blijkt dat in de meesten zich nog niet eens één persoon daags bevindt. Vaak wordt daarbij het toezicht van den cipier, wiens tijd door andere bezigheden in beslag is genomen, door diens huisgenooten uitgeoefend, en terwijl dit aan de eene zijde dan soms bijzonder gebrekkig is, geeft het tevens meermalen aanleiding dat de gevangene als een huisgenoot wordt behandeld. Het is niet te verwonderen dat de delinquenten door eene zoo gezellige gevangenis niet worden afgeschrikt en bijv. liever eene korte straf ondergaan dan de boete betalen.

Het groote bezwaar dat in den regel tegen de opheffing van kantonnale gevangenissen is aangevoerd, is de groote afstand, waarop de veroordeelden van de arrondissementshoofdplaatsen zijn verwijderd; doch hiertegen moet worden opgemerkt: 1°. dat ditzelfde bezwaar geldt bij de kleinere straffen door de Arrondissements-regtbanken opgelegd, wier executie intusschen steeds zonder moeite plaats heeft, en 2°. dat in de laatste jaren reeds vele kantonnale huizen van bewaring zijn opgeheven, zonder dat hierdoor de executie werd vertraagd en zonder dat dit tot moeijelijkheden van eenig belang heeft aanleiding gegeven.

Wanneer dan ook van enkele veroordeelden eene grootere wandeling wordt verlangd en daardoor voor dezen het ondergaan der straf wordt

bemoeijelijkt, zoo bedenke men dat dit ook onder de tegenwoordige regeling niet is te vermijden. Tevens is het oogenblik voor opheffing thans zeer gunstig, daar de nieuwe wet den rechter de gelegenheid opent om bij kleine geldboeten hooge subsidiaire straffen op te leggen, waardoor de prikkel wordt verscherpt om de boeten te betalen en de hechtenis ook werkelijk eene *subsidiaire*, inderdaad zeldzame straf kan worden.

Men heeft ook wel eens het bezwaar aangevoerd, dat de transporten voor de rijksveldwacht bijzonder zouden toenemen omdat de veroordeelden zich zouden laten opbrengen; dit bezwaar zal intusschen slechts tijdelijk blijken, wanneer verboden wordt, om, anders dan bij zieken en zwakken, bij dusdanig transport van een vervoermiddel gebruik te maken.

Wanneer nu ook al de kantonnale huizen van bewaring worden afgeschaft, kan voor de vestiging van huizen van bewaring buiten de arrondissements-hoofdplaatsen reden bestaan:

1°. in groote plaatsen die over voldoende localiteit beschikken en waar het karakter van gevangenis zuiver behouden kan blijven;

2°. wanneer de ligging van eene streek het wenschelijk maakt bijv. in de voormalige 4de en 5de districten van Zeeland.

Natuurlijk zal het dan onverschillig zijn of de straf door de regtbank dan wel door een kantonrechter is uitgesproken; mits zij van niet te langen duur zij.

Art. 9. Ook zal niet uit het oog verloren moeten worden dat de huizen van bewaring buiten de arrondissements-hoofdplaatsen hulpgestichten zijn in vergelijking met de anderen, zoodat dan ook alleen die personen daarin moeten worden opgenomen, wier verblijf van korteren duur is. De bepaling van dit artikel is daarop gegrond.

Voorl. Versl. der Tweede Kamer.

Art. 6. *Eerste alinea.* Door eenige leden werd het voorschrift te absoluut gevonden, dat namelijk in *iedere* arrondissements-hoofdplaats eene strafgevangenis en een huis van bewaring zouden gevestigd zijn.

Enkele leden wenschten, dat de woorden: » of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente" zouden vervallen. Hiertegen werd echter aangevoerd, dat deze toevoeging met het oog op gemeenten binnen naauwe grenzen besloten noodzakelijk was. Als voorbeeld werd aangehaald de militaire gevangenis bij Leiden.

Tweede alinea. In meerdere afdeelingen wenschten de leden deze alinea te doen vervallen. Er had hier eene soort van magtsdelegatie plaats van de wetgevende op de uitvoerende magt. De vaststelling der bepalingen

Memorie van Beantwoording.

Art. 6. *Eerste alinea.* Het is volstrekt noodig dat bij iedere arrondissements-hoofdplaats een huis van bewaring besta tot opsluiting van preventieven; behoorlijke en snelle instructie ware anders onmogelijk.

Bij ontstentenis van eene strafgevangenis op eene arrondissements-hoofdplaats zouden *alle* tot gevangenisstraf veroordeelden naar elders moeten worden getransporteerd. Voor hen, die korte straffen, soms slechts van enkele dagen, moeten ondergaan, zou de straf daardoor te zeer worden verzwaard.

Een gebiedend voorschrift dat op of bij *iedere* arrondissements-hoofdplaats èn een huis van bewaring èn eene strafgevangenis zijn, kan dan ook niet worden gemist.

Ten bewijze dat de woorden » of

omtrent datgene wat aan strijd onderhevig is, zou aan de uitvoerende magt worden overgelaten; maar omtrent datgene, wat zonder strijd tot stand kan komen, zou bij dit wetsontwerp de wetgevende magt beslissen. Deze leden meenden, dat na de uitdrukkelijke bepaling van art. 22 van het Strafwetboek, dat *de wet* de gestichten aanwijst, waar hetzij gevangenisstraf hetzij hechtenis ondergaan wordt, aan de wetgevende magt de geheele regeling moest overgelaten worden en dat, als de behoefte aan meerdere gestichten later blijken mogt, de Regeering dan een wetsontwerp bij de Vertegenwoordiging moest indienen.

Op die wijze zullen ook moeijelijkheden kunnen voorkomen worden, die zich anders bij indiening van begrootingsontwerpen naar aanleiding van door de Regering genomen besluiten zouden kunnen voordoen.

Die leden wenschen in plaats van »door Ons" te lezen »door de wet".

Andere leden daarentegen zagen in deze bepaling geen bezwaar. Eerst wanneer de nieuwe strafwet in werking is getreden, zal het blijken of nog meerdere gestichten noodig zullen zijn, en de Regering is dan het best in staat te oordeelen, waar die moeten worden gevestigd.

Eindelijk waren er leden, die er niet tegen waren, dat de uitvoerende magt later zou kunnen aanwijzen, waar nog huizen van bewaring en passantenhuizen moeten gevestigd worden, omdat zij van oordeel waren, dat het zelfs onmogelijk was nu reeds te bepalen, waar die gestichten noodig zijn; maar zij meenden, dat hetzelfde niet gelden kan voor de gestichten, waar gevangenisstraf wordt ondergaan. In de overgangsbepalingen zouden huns inziens de bestaande gevangenissen buiten de arrondissements-hoofdplaatsen bestendigd kunnen worden; maar in de wet in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente" niet kunnen vervallen, kan er nog op worden gewezen dat de cellulaire gevangenis bij Groningen, onder de gemeente Haren is gelegen, — terwijl het terrein, bestemd voor eene cellulaire gevangenis bij 's Gravenhage, tot de gemeente Wassenaar behoort.

Tweede alinea. Ondergeteekende verwijst naar 't geen boven [zie hiervoor bl. 48] onder *b* gezegd is.

Behalve op de 23 arrondissements-hoofdplaatsen zijn thans op nog 58 andere plaatsen huizen van bewaring gevestigd, terwijl elders bovendien nog 7 passantenhuizen bestaan.

De bedoelde huizen van bewaring zijn gevestigd te

Oss,	Vianen,
Heusden,	Woerden,
Waalwijk,	Helder,
Veghel,	Hoorn,
Boxmeer,	Medemblik,
Eindhoven,	Zaandam,
Oirschot,	Goes,
Oosterhout,	Oostburg,
Zevenbergen,	Ter Neuzen,
Bergen op Z.,	Hulst,
Tilburg,	Tholen,
Helmond,	Breukelen-Nijenrode,
Wageningen,	Amersfoort,
Nijmegen,	Wijk bij Duurstede,
Elst,	Harlingen,
Doesburg,	Sneek,
Aalten,	Ommen,
Groenlo,	Enschedé,
Apeldoorn,	Goor,
Culemborgh,	Deventer,
Harderwijk,	Steenwijk,
Delft,	Appingedam,
Leiden,	Onderdendam,
Schiedam,	Zuidbroek,
Gouda,	Hoogeveen,
Schoonhoven,	Meppel,
Brielle,	Sittard,
Sommelsdijk,	Venlo,
Oud-Beierland,	
Gorcum,	

zelve achtten zij een algemeene bevoegdheid aan de Regering om op andere plaatsen strafgevangenissen te vestigen niet wenschelijk. Naast de bestaande gevangenissen zou eene strafgevangenis in elke arrondissements-hoofdplaats voldoende zijn. Zij zouden daarom het artikel willen lezen als volgt:

»Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring en passantenhuizen zijn gevestigd."

Men vroeg eene gedetailleerde opgave van de bestaande huizen van bewaring en passantenhuizen, en van hetgeen daarenboven noodig wordt geacht.

Art. 9. De meeste leden waren van oordeel, dat dit artikel overbodig was, niet alleen omdat het noch noodig, noch wenschelijk is tusschen de verschillende huizen van bewaring een onderscheid in het leven te roepen, maar ook omdat het voorschrift tot noodelooze transporten aanleiding zou geven. Daarenboven achtte men het een voordeel, indien personen, die voor wangedrag moeten worden vastgezet, konden verblijven in de nabijheid van hen, die het verzoek tot vastzetting hadden gedaan, ten einde deze behoorlijk zouden kunnen nagaan, of er redenen zijn om gebruik te maken van de bepaling van art. 359 B. W. Dit nu zou in vele gevallen bemoeijelijkt worden, indien zoodanige personen moesten worden overgebragt naar verder afgelegen huizen van bewaring.

en de passantenhuizen te

Zevenaar,	Borger,
Barneveld,	Valkenburg,
Oldenzaal,	Wehl.
Vlagtwedde,	

Van gene zou de ondergeteekende bij de nieuwe regeling er zeven als huizen van bewaring wenschen te behouden [zie hiervoor blz. 48].

Art. 9. *Eenig* onderscheid zal tusschen de huizen van bewaring *in* en die *buiten* de arrondissementshoofdplaatsen altijd moeten bestaan, in zooverre alleen in de eerste preventieve gevangenen worden opgenomen.

Al kan dus ondergeteekende één der beide argumenten, tegen dit artikel aangevoerd, niet beamen, en al moet hij, wat het andere argument betreft, opmerken dat, blijkens de statistiek, van de 272 personen, in de laatste tien jaren wegens wangedrag opgesloten, slechts 13 in een huis van bewaring *buiten* de arrondissement-hoofdplaats werden opgenomen, hij heeft toch geen overwegend bezwaar om in 't algemeen de door dit artikel vastgestelde beperking te laten vervallen.

Alleen voor de *hechtenis* heeft hij haar behouden om de reden boven [zie hiervoor bl. 49] onder *b*, *in fine*, aangegeven.

Gewijzigd ontwerp, art. 6. In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente zijn eene strafgevangenis en een huis van bewaring gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

art. 9. Hechtenis van meer dan twee weken kan niet ten uitvoer worden gelegd in de huizen van bewaring, bedoeld in het 2de lid van art. 6.

Nota van wijzigingen

van den Minister Du Tour van Bellinchave.

In art. 6 wordt, in plaats van »strafgevangenis", gelezen: »*gewone strafgevangenis*".

En art. 9 vervalt; het daarin bepaalde wordt als *derde lid* toegevoegd aan art. 6.

Dien ten gevolge luidt *art.* 6 van het *Nader gewijzigd ontwerp:*

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente zijn eene gewone strafgevangenis en een huis van bewaring gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

Hechtenis van meer dan twee weken kan niet ten uitvoer worden gelegd in de huizen van bewaring, bedoeld in het 2de lid van dit artikel.

Bij die *Nota* was gevoegd de volgende *toelichting:*

De bijzondere strafgevangenissen bedoeld in art. **7** (men zou ze ook kunnen noemen »centrale" strafgevangenissen) staan geheel op zich zelf en zijn van de andere strafgevangenissen onderscheiden.

De ondergeteekende acht het wenschelijk dit duidelijker te doen uitkomen door dan ook die andere strafgevangenissen in tegenstelling van de »bijzondere" als »gewone" aan te duiden. Dan is alle twijfel uitgesloten of waar in de wet alleen van strafgevangenissen sprake is (art. **2** en art. **5**) worden bedoeld *alle* strafgevangenissen, terwijl deze dan worden onderverdeeld in:

gewone (art. **6**, art. **10** en art. **11**)
en bijzondere (art. **7**).

Nu art. 8 is weggevallen [zie dit *vervallen* art. 8 van het ontwerp-Modderman hierachter na art. **7**], wordt de plaatsing van het bij art. 9 bepaalde achter art. 6 wenschelijker geacht.

Wijziging voorgesteld door de Commissie van Rapporteurs.

Het schriftelijk voorstel strekte om het laatste lid van art. 6 (nader gewijzigd ontwerp van wet) weg te laten.

Het was vergezeld van de volgende *toelichting:*

Dezelfde reden die den Minister bewoog om art. 8 van het gewijzigd ontwerp te doen vervallen, pleit ook voor het weglaten van art. 9 van dat ontwerp en dus *tegen* de opneming van het bij dat artikel bepaalde als laatste lid van art. 6 (zie toelichting behoorende bij de nota van wijzigingen). De Commissie wenscht de uitvoerende macht niet te binden door eene bepaling die misschien later wenschelijk zal blijken, maar waarvan de noodzakelijkheid voor het oogenblik nog zoo betwistbaar is, dat het onvoorzichtig zou wezen haar in deze wet op te nemen.

[Dit voorstel is door de Commissie *ingetrokken* bij haar Verslag van 1 Oct. 1883.]

Voorloopig Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Eerste lid. De onderscheiding, die door den Minister wordt voorgesteld in de namen der gestichten, waar gevangenisstraf wordt ondergaan, werd door eenige leden niet behoorlijk gerechtvaardigd geacht. De uitdrukking »bijzondere" wijst geen bepaalde soort aan, terwijl de bijvoeging van »gewone" als overbodig kan beschouwd worden. De aard en bestemming dezer bijzondere gevangenissen zijn zóó verschillend, dat het altijd noodig zal zijn van elke gevangenis in het bijzonder te spreken. In de dagelijksche taal zal toch altijd van gevangenis worden gesproken, hetzij het betreft eene gevangenis waar de langdurigste straf wordt ondergaan, hetzij het geldt eene gevangenis waar veroordeelden voor geringeren tijd zijn gehuisvest. Wellicht zou het de voorkeur verdienen in het eerste lid van art. 7 in plaats van »bijzondere" te lezen »afzonderlijke", ook omdat in de taal onzer wetten »bijzondere" gewoonlijk voorkomt in tegenstelling van »openbare".

Andere leden keurden de onderscheiding goed en beschouwden haar als een werkelijke verbetering.

Memorie van antwoord.

Het is volkomen juist dat het woord »bijzonder" in art. 7 niet *ééne* bepaalde soort aanwijst. Dit was ook niet de bedoeling van den Minister MODDERMAN, die reeds in zijn eerste ontwerp dit adjectief heeft opgenomen, terwijl tot dusverre niet was gebleken dat er bij de Kamer eenig bezwaar tegen bestond. De bedoeling was geene andere dan aan te duiden, dat naast de gewone strafgevangenissen, waarin over 't algemeen al de tot gevangenisstraf veroordeelden zullen worden opgenomen, nog bijzondere gestichten bestaan voor enkele bepaalde categoriën van die veroordeelden. En nu is het mogelijk, dat het onderscheid tusschen de gewone en de bijzondere strafgevangenissen later in het dagelijksch spraakgebruik zal wegvallen; — maar is hierdoor bewezen, dat ook de wetgever voor het onderscheid, dat hij zelf voorschrijft, het oog moet sluiten?

Heeft men eenige bepaalde reden om het woord »bijzonder" te vermijden, dan zou ondergeteekende in overweging geven het woord »centrale" te bezigen. Dat drukt in ieder geval beter uit wat men bedoelt dan »afzonderlijke"; echter ziet hij niet in waarom men het woord »bijzonder" niet zou behouden.

En wat het voorstel betreft, om de gewone strafgevangenissen ook als »gewone" aan te duiden, ondergeteekende kan zich niet goed voorstellen welk bezwaar daartegen zou bestaan.

Of is het niet eene minder wenschelijke onregelmatigheid als hetzelfde woord voor de aanwijzing zoowel van het genus als van de species wordt gebezigd?

Men verdeelt het »onderwijs" in openbaar of bijzonder, in lager, middelbaar of hooger. Als men van »opsluiting" spreekt, zal men nader aanduiden of men gemeenschappelijke of afzonderlijke bedoelt; »aanbesteding" houdt men ondershands of publiek. Waarom zal men nu ook niet bij eene »strafgevangenis" aanwijzen of men eene gewone of eene bijzondere bedoelt?

Ondergeteekende kan er dan ook slechts eene verbetering in blijven zien, als overeenkomstig zijn voorstel werd voorkomen, dat het woord »strafgevangenis" later voor tweeërlei uitlegging vatbaar is.

Intusschen, zonder veel spanning ziet hij in deze de beslissing der Kamer tegemoet, want *diep* ingrijpend kan deze voorgestelde wijziging in waarheid niet worden genoemd.

Voorloopig Verslag.

(Vervolg.)

Derde lid (*vorig ontwerp artikel* 9). Vele leden waren gezind voor de door de Commissie van Rapporteurs voorgestelde wijziging om het laatste lid van dit artikel te doen vervallen.

Zij achtten deze bepaling voorbarig en onnoodig en gaven er de voorkeur aan, dat de aanwijzing der huizen van bewaring, waarin hechtenis van langeren duur zou worden ondergaan, aan het uitvoerend gezag zou worden overgelaten. Waarom zich nu reeds te binden door eene wettelijke bepaling? Waarom de grenslijn bepaald op twee en bijv. niet op drie weken? Deze onderscheidingen tusschen huizen van bewaring voor hechtenis van langeren en van korteren duur moesten huns inziens voor later worden voorbehouden. De mogelijkheid bestond immers, dat in eene gemeente, die geen arrondissementshoofdplaats is, een geschikt gebouw met eenen geschikten cipier en eene geschikte commissie van toezicht gevonden werd, zoodat het zonder bezwaar als huis van bewaring voor hechtenis van meer dan twee weken gebruikt zou kunnen worden.

Andere leden daarentegen wenschten deze alinea te behouden. Zij achtten het noodzakelijk, dat het nieuwe strafstelsel streng werd toegepast en ook in dit opzicht de uitvoerende macht of het Openbaar Ministerie zich naar vaste regels zou hebben te gedragen.

Moet de laatste alinea van art. 6 van het ontwerp, bepalende dat in de huizen van bewaring buiten de arrondissements-hoofdplaatsen slechts straffen van hoogstens 2 weken worden ondergaan, behouden blijven?

Een groot aantal leden is, blijkens het nader verslag, geneigd die vraag ontkennend te beantwoorden, maar de redenen, die er hen toe leiden, kan de ondergeteekende niet billijken. Men beklaagt zich dat de grenslijn van 2 weken zeer willekeurig is, en men vraagt: waarom geen straffen van 3 weken? Maar is niet meestal elke grens willekeurig? Waarom is men meerderjarig op zijn 23ste jaar en niet als men 22 jaar en 264 dagen oud is?

Het is voorts volkomen waar, — en de ondergeteekende zou daarvan voorbeelden kunnen aanhalen, — dat in menige gemeente buiten de arrondissements-hoofdplaatsen een geschikt gebouw met een geschikten cipier en eene geschikte commissie wordt aangetroffen. Maar niemand zal ontkennen dat, waar die 3 vereischten tegelijk aanwezig moeten zijn, er meer kans is buiten — dan op de arrondissements-hoofdplaatsen, dat er hier of daar een ontbreekt. En zelfs waar ze alle drie aanwezig zijn, blijft toch steeds, daar de bevolking in den regel zóó weinig talrijk is, buiten de arrondissementshoofdplaatsen het gevaar bestaan, dat een meer huiselijk karakter in het geheele gesticht overheerscht. Wordt aan eene behoorlijk strenge toepassing van het strafstelsel — juist bij de korte straffen zoo noodzakelijk — veel waarde gehecht, dan moet er ook tegen gewaakt, dat in te kleine gestichten de straf worde ondergaan.

De ondergeteekende kan daarom aan de Commissie van Rapporteurs

niet toegeven dat het onvoorzichtig zou zijn de bepaling te handhaven, en blijft in deze het gevoelen van zijn ambtsvoorganger toegedaan. Hij meent dan ook de aanneming der amendementen door de genoemde Commissie voorgesteld, om de laatste alinea's van art. 6 en van art. 10 te doen vervallen, te moeten ontraden.

Beraadslagingen in de Tweede Kamer.

(9 October 1883.)

Amendement van den heer POMPE VAN MEERDERVOORT,

strekkende om al. 1 van art. 6 te lezen:

»In iedere arrondissements-hoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd."

Dit amendement was ingediend, vergezeld van de volgende schriftelijke *toelichting:*

Volgens de bewoordingen van art. 6, zooals dit ook in het nader gewijzigd ontwerp wordt voorgesteld, zal het *verplichtend* zijn, om in elke arrondissements-hoofdplaats of in de daaraan *onmiddelijk* grenzende gemeente èn eene gewone strafgevangenis èn een huis van bewaring te hebben. Zulk eene gebiedende bepaling acht de ondergeteekende niet wenschelijk, omdat zij, tot groot geldelijk nadeel van de schatkist, tot het stichten van zijns inziens onnoodige »gewone strafgevangenissen" zou leiden.

Ten bewijze hiervan diene bijv. dat voor eenige jaren te Goes eene cellulaire gevangenis gesticht is, die ongeveer 4 à 5 tonnen gouds gekost heeft. Deze zal krachtens art. 11 wel *gebruikt* blijven, maar niet wegnemen, dat er in de hoofdplaats van het arrondissement Middelburg, op een afstand van nauwelijks $^1/_2$ uur sporens, toch eene nieuwe »strafgevangenis" zal moeten gesticht worden, alleen omdat de bestaande gevangenis niet in de aan Middelburg *onmiddellijk aangrenzende* gemeente gelegen is; niettegenstaande zij ruimschoots voldoende geacht kan worden, om de door de arrondissements-rechtbank te Middelburg veroordeelden te kunnen opnemen.

De gemelde afstand der gemeente Goes van de hoofdplaats van het arrondissement, zal wel niet als een bezwaar tegen het amendement kunnen gelden; vooral niet als men nagaat, dat in de strafgevangenissen alleen »reeds veroordeelden" doch geene preventief in hechtenis genomenen kunnen geplaatst worden.

Dergelijke toestand zal zich ook voordoen ten opzichte van de cellulaire gevangenis te Sneek in het arrondissement Leeuwarden.

Bovendien zou bijv. ook, blijft het voorgesteld art. 6 onveranderd, te Zierikzee of in eene der onmiddellijk aangrenzende gemeenten, eene afzonderlijke strafgevangenis moeten gesticht worden: voor een arrondissement met ongeveer 50.000 justitiabelen. Ook voor de door de arrondissements-rechtbank aldaar veroordeelden zal zeker ruimte genoeg zijn in de cellulaire gevangenis te Goes.

Mocht echter de ondervinding leeren — waarvoor de ondergeteekende

niet bevreesd is — dat werkelijk in elke arrondissements-hoofdplaats èn eene strafgevangenis èn een huis van bewaring volstrekt noodig is, het voorgestelde amendement zal niet verhinderen tot het stichten daarvan, na die ondervinding, over te gaan. Met vertrouwen meent hij intusschen door de bovenstaande voorbeelden te hebben aangetoond, dat het niet wenschelijk is *reeds nu* gebiedend voor te schrijven en den Staat den geldelijken last op te leggen, om in elke dier hoofdplaatsen, zonder mogelijke uitzondering, beide gestichten daar te stellen.

De heer POMPE VAN MEERDERVOORT: Bij het eerste onderzoek in de sectiën was het eenige bezwaar door den toenmaligen Minister van Justitie tegen het denkbeeld, dat aan mijn amendement ten grondslag ligt, ingebracht, dat door de aanneming er van de straf voor hen die korte straffen van enkele dagen moeten ondergaan, te zeer [zou] worden verzwaard. Ik zie de kracht van dat argument niet in en geloof niet dat er zulk een groot bezwaar gelegen is in het vervoeren van veroordeelde gevangenen per spoor, gedurende den tijd van een half uur. Maar al mocht men daaraan eenige waarde hechten, dan zou dit bezwaar, mijns inziens, toch niet opwegen tegen de voordeelen, welke voor den Staat verbonden zouden zijn aan de aanneming van dit amendement. Die voordeelen zouden werkelijk niet gering zijn. Mocht dit amendement de goedkeuring der Vergadering wegdragen, dan voorzie ik dat daardoor verschillende gevangenissen niet gemaakt zullen behoeven te worden. In de toelichting van mijn amendement heb ik reeds gewezen op Middelburg, Zierikzee en Leeuwarden, maar ik zou daarbij nog eenige andere hoofdplaatsen van arrondissementen kunnen voegen, waar die gevangenissen eigenlijk niet noodig zijn. Ik wijs slechts op Haarlem. Die hoofdplaats van een arrondissement is op zeer korten afstand van Amsterdam gelegen, en het transport van gevangenen van Haarlem naar Amsterdam zal geen bezwaar opleveren. Daarbij laat ik nog buiten quaestie de vraag, of de rechtbank te Haarlem zal blijven bestaan.

Ik geloof niet dat ik mij zal kunnen vereenigen met het wetsontwerp, waarbij opheffing van die rechtbank wordt voorgesteld, maar dit neemt niet weg dat ik het voorbarig zou achten, reeds thans te besluiten om ook daar eene afzonderlijke gevangenis in te richten.

Wanneer men nagaat dat eene strafgevangenis aan terrein en bouwkosten op *f* 90000 à *f* 100000 komt, dan zullen door de aanneming van mijn amendement vele tonnen gouds bespaard worden, daargelaten de jaarlijks terugkeerende uitgaven voor toezicht, onderhoud als anderszins.

Amendement van de heeren VAN DER KAAY *en* KIST,

strekkende, om het laatste lid van art. 6 weg te laten.

De heer VAN DER KAAY: Wij hadden in het eerste ontwerp en ook in het gewijzigde een art. 8 [zie hierachter na art. 7], dat door dezen Minister is ingetrokken. Met die intrekking kan ik mij volkomen vereenigen en zij heeft den voorstellers van het amendement aanleiding gegeven om den Minister voor te stellen nog een stap verder te gaan en ook de slotbepaling van art. 6 in te trekken. Daardoor toch zal de invoering van het nieuwe Strafwetboek gemakkelijker gemaakt en de onvermijdelijke kosten daaraan verbonden, die reeds belangrijk genoeg zullen zijn, gematigd worden. De Minister zegt ons [zie hierachter na art. 7], dat in de nieuwe wet, die nog te behandelen is, tot aanwijzing der beginselen, waarnaar het beheer der gevangenissen en andere zaken worden geregeld, bepalingen moeten worden opgenomen, waaraan ook de in deze wet genoemde gestichten zullen zijn onderworpen en waaruit zal voortvloeien, dat de Minister van Justitie de regelen zal

stellen waarnaar de bevolking over de gestichten zal worden verdeeld. Nu hebben wij gezegd: als dat waar is, leg u zelven dan geene noodelooze banden aan, door te bepalen, dat in de huizen van bewaring buiten de arrondissements-hoofdplaatsen hechtenis van meer dan twee weken niet kan worden ten uitvoer gelegd. Behoudt u zelven de vrijheid voor om naar bevind van zaken te handelen. Als het huis daarvoor geschikt is laat dan die hechtenis toe, in het andere geval niet, maar sluit ze niet onvoorwaardelijk uit. Daaruit zou later last kunnen voortvloeien en het land zoude het meer geld kunnen kosten. Nu zegt de Minister, dat het waar is, dat in menige gemeente buiten de arrondissements-hoofdplaatsen een geschikt gebouw met een geschikten cipier en eene geschikte commissie van toezicht gevonden zal kunnen worden, en dat in dergelijke gestichten ook hechtenis van meer dan twee weken zal kunnen worden ten uitvoer gelegd. Maar welke waarborg is er nu, vraagt hij, dat dit op andere plaatsen ook het geval zal zijn?

Ik antwoord hierop: dat is volstrekt niet noodig, want waar dit niet het geval is, moet de Minister hechtenis van meer dan twee weken niet laten ondergaan, en roep daarom den Minister toe: behoud u eenvoudig uwe vrijheid voor en handel naar bevind van zaken. Is het gesticht goed en geschikt, laat er dan hechtenis van meer dan twee weken in ondergaan en anders niet.

Nu wensch ik nog te doen opmerken, hoe weifelend de Regeering zelve is in het bepalen van den termijn.

In het eerste ontwerp was namelijk voorgeschreven, dat in die gestichten nog hechtenis zou mogen worden ondergaan van *vier weken*, maar niet langer. En dezelfde Minister, die het eerst die beperking maakte, de Minister Modderman, stelde, zonder aanvoering van eenige reden, in zijn gewijzigd ontwerp dien termijn op *twee weken*. Hieruit blijkt dus ten duidelijkste, dat de Regeering zelve zich geen reden gegeven heeft voor het aanwijzen der grens. En waar dit zoo is, mag ik haar den raad geven: bepaal niets in de wet, behoud uwe vrijheid en neem het amendement over als een bewijs van vertrouwen, dat de Kamer in de Regeering stelt.

Amendement van den heer VAN ECK,

strekkende om in lid 2, in plaats van »Door Ons", te lezen »*Door den Koning*".

De heer VAN ECK: „Door Ons" is niets anders dan eene verwarring van bevoegdheid tusschen de verschillende machten in den Staat, en daarom is het niet slechts een klank, maar eene zeer ernstige constitutioneele vraag, of men deze uitdrukking zal bezigen of eene andere.

Hier is het woord niets anders dan eene aanmatiging van de uitvoerende macht tegenover de wetgevende macht, zooals in artikel 9 eene aanmatiging van de wetgevende macht tegenover de uitvoerende macht gevonden wordt, dus juist in tegenovergestelden zin, zooals ik bij dat artikel zal betoogen.

De wet is, volgens de artt. 104 en 110 [**109** en **116**] der Grondwet, de daad van den Koning en van de Staten-Generaal, en ik geloof dat ik mij niet eens op art. 116 [oud] der Grondwet behoef te beroepen om aan te toonen, dat een artikel van eene wet behoort tot de wet en daarvan een deel uitmaakt. Dit betoog zal mij wel geschonken worden.

Als er nu in de wet staat „door Ons", dan wil dit zeggen dat alleen de Koning spreekt in de wet, en dan maakt men de wet tot niets anders dan een Koninklijk besluit, waaraan de Staten-Generaal hunne goedkeuring mogen geven, maar waarin zij niet spreken te zamen met den Koning, maar de Koning alleen spreekt.

De uitdrukking „door Ons" is dus zeer inconstitutioneel, en wordt door de Grondwet gewraakt.

Ik voeg er bij, dat die uitdrukking „door Ons" niets anders is dan een misbruik,

dat in den lateren tijd is ingeslopen, want dat men in vroegeren tijd het goed begrip had om te spreken van „den Koning." Ik wijs u op de rechterlijke organisatie van 1838, waar nergens gezegd wordt „door Ons", maar altijd van „den Koning" wordt gesproken; zie de artt. 5, 8, 12, 16, 22, 29, 31, 51, 52, 62, 84, 87, 91 en 92. Ik noem al die artikelen op, om aan te toonen dat de uitdrukking „de Koning" niet eene vergissing was, maar voortdurend gebruikt werd, omdat de Koning slechts een deel uitmaakt van de Wetgevende Macht. In art. 2 der Algemeene Bepalingen der wetgeving is hetzelfde het geval. Zoo ook in de artt. 63, 65, 67, 86, 88 enz. van het Burgerlijk Wetboek. En nu zelfs in den tegenwoordigen tijd is het misbruik nog niet diep geworteld, want in art. 22 van het Strafwetboek van 1881 [zie deel I bl. 315] leest men: „De huishoudelijke reglementen voor elk gesticht worden door de besturen ontworpen en *door den Koning* vastgesteld."

De fout is begaan door onachtzaamheid. Maar nu ik de aandacht op de fout gevestigd heb en er op gewezen heb dat gehandeld wordt in strijd met de regelen van het constitutioneel staatsrecht, vertrouw ik dat de Minister mijn voorstel zal overnemen.

De heer VAN BAAR: Het eerste amendement, dat van den heer Pompe, heb ik ondersteund, omdat het er toe leiden kan om de invoering van deze wet en daarmede van het Wetboek van Strafrecht eenigszins te verzachten, want ook tegen deze wet en het strafwetboek geldt de groote quaestie van den dag, dat zij meer geld kost, en zoolang de bronnen, waaruit dat geld moet vloeien, nog niet zijn geopend, meen ik mij te moeten houden aan het oude systeem om alle vermeerdering van uitgaven zooveel mogelijk te keeren. Tegen dit amendement kan door den Minister geen principieel bezwaar worden aangevoerd. Hij is vrij om overal waar hij het noodig acht gevangenissen te stichten, en waar hij ze niet noodig acht, is hij er niet toe verplicht. Dit is alleszins rationeel en kan tot geene bezwaren aanleiding geven. Voor het imperatieve komt het facultatieve in de plaats....

Het doet mij leed dat ik de vrij hoog opgevoerde constitutioneele beschouwingen van den heer van Eck niet heb kunnen vatten. In elk geval doet het principieel weinig ter zake, of men de woorden van den heer van Eck dan wel die van het wetsontwerp bezigt. Eene verandering in den tot nog toe gebruikten stijl zal, naar ik vrees, leiden tot verwarring en niet tot verbetering. Ook in dit opzicht houd ik mij dus liever bij het oude, zoolang het nieuwe mij niet afdoende blijkt eene verbetering te zijn.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Vooreerst een woord over het amendement der heeren van der Kaay en Kist; het wil hier eene bevoegdheid aan de Regeering geven. Waar echter de beide Ministers Modderman en Du Tour verklaren die bevoegdheid niet te verlangen, en de wet te willen laten spreken in het voordeel van de ingezetenen of van het stelsel, daar zie ik de noodzaak niet om de bevoegheid aan de Regeering op te dringen.

Het amendement van den heer Pompe van Meerdervoort acht ik goed, en ik hoop dat de Regeering het overneme.

Dat van den heer van Eck acht ik niet goed; ik begrijp het nauwelijks. Art. 116 [oud] der Grondwet regelt de wijze van afkondiging en geeft daarvoor het formulier. Dat formulier vangt aldus aan: „Wij, enz....., Koning der Nederlanden, enz....."

Daar spreekt de Koning als doende de afkondiging voor de drie takken van wetgeving te zamen. In art. 6, lid 2, van de wetgevende macht eene delegatie van macht ontvangende, spreekt de Koning, zulks bij verkorting uitdrukkende in den pluralis majestatis; in tal van wetten wordt gezegd: „Aan Ons wordt opgedragen", of „Wij bepalen". Ik meen dat er geene de minste reden is daarin iets inconstitutioneels te zien, en dat er geen noodzaak bestaat van het gebruik af te wijken.

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie*: De geachte afgevaardigde uit Goes heeft gezegd bij de toelichting van zijn amendement, dat zulks een *eenvoudig* amendement is. Ik ben dit niet geheel en al met dien geachten spreker eens: het is minder eenvoudig dan het schijnt, omdat het hier een beginsel geldt, waarop ik reeds vroeger gewezen heb en dat door mijn voorganger op den voorgrond is gesteld, dat namelijk in iedere arrondissements-hoofdplaats in vervolg van tijd zal moeten zijn eene gevangenis èn een huis van bewaring, ten einde het parket van den officier van justitie altijd in staat zij de executie van de straffen goed te regelen. Wat kan hij daar buiten zijn arrondissement doen?

Daarenboven verzwaart het onnoodig de straffen als men die op verren afstand moet ondergaan. Want men gelieve niet uit het oog te verliezen, dat er straffen zijn van een of slechts enkele dagen. Het geldt hier dus een beginsel.

In de eerste jaren echter geen nood, dat de Regeering zal voorstellen eene gevangenis te bouwen, die niet noodig is. Evenwel zal de tijd eenmaal komen, hetzij over 15 of 20 jaar, dat gevolg moet gegeven worden aan de voorschriften der wet, indien dit wetsontwerp tot stand komt. De wetgevende macht heeft, door het toestaan van gelden voor het bouwen van de groote gevangenissen, de zaak grootendeels beslist. De gevangenis te Groningen is gereed, die te Arnhem bijna, die in den Haag is begonnen; in Breda wordt goed gewerkt, terwijl in Amsterdam, Utrecht en Rotterdam reeds vroeger de celgevangenissen gebouwd zijn. Er moeten dus slechts kleine huizen van 25 of minder cellen gesticht worden. De uitgaven daarvoor kunnen niet groot zijn, als men nagaat dat blijkens de laatste aanbestedingen de gevangenis te Alkmaar met 27 cellen kost ƒ 78670, en die te Zutfen met evenveel vertrekken ƒ 83790. Voor die som zal men dus andere soortgelijke huizen kunnen bouwen. In de aanneming van het Regeeringsvoorstel is dus geenszins een groot geldelijk nadeel gelegen.

Wat nu het gebiedend voorschrift der wet betreft, herhaal ik dat op dit oogenblik en noch bij dezen Minister noch vermoedelijk bij zijn opvolger sprake kan zijn om te bouwen indien het niet strikt noodzakelijk is.

Thans kom ik tot het amendement der heeren van der Kaay en Kist, om het laatste lid van art. 6 weg te laten.

Hier geldt het weder een beginsel. De Regeering zelve wenscht zich een band te leggen ten einde langdurige straffen niet te executeeren in kleine huizen van bewaring. Ik wil onmiddellijk toegeven dat de termijn van 14 dagen geheel willekeurig is; er is zelfs geen bezwaar om te spreken van drie of vier weken. Het is alles willekeurig. Maar er moest eene grens gesteld worden, en nu heeft de Regeering gemeend die tot 14 dagen te kunnen beperken.

Die kleine huizen van bewaring doen bijna geen straf gevoelen. Het geeft altijd moeilijkheden de werkzaamheden te regelen, die men daar verrichten moet. Zij bepalen zich uit den aard der zaak tot het behulpzaam zijn aan den cipier in het schoonhouden van het huis, in het aardappelschillen en dergelijke zaken. Ik noem juist dit laatste, omdat ik onlangs tusschenbeide heb moeten komen bij een twist daarover. De cipier had een gevangene gebruikt voor huiswerk, maar hem vergeten te betalen. Voor het opleggen van bepaalde werkzaamheden zijn die kleine huizen van bewaring, waar de gevangenen slechts korten tijd verblijven, niet geschikt.

Ik kom ten slotte tot het amendement van den heer van Eck. Deze geachte afgevaardigde wil in art. 6 tweede lid in plaats van „door Ons" lezen: „door den Koning."

De geachte spreker vergist zich mijns inziens: het is hier geen constitutioneele quaestie, maar eene zuiver taalkundige vraag. Bij den aanvang van dit wetsontwerp wordt toch gezegd: „Wij Willem de derde, Koning der Nederlanden"; welnu, nu volgt taalkundig, dat men in de artikelen het woord „Ons" gebruikt. Het is in alle Nederlandsche wetten zoo de gewoonte. Op de eerste bladzijde van de

Nederlandsche staatswetten, die ik hier toevallig opensla, lees ik in art. 58 van de wet op het hooger onderwijs: „De hoogleeraren worden door Ons benoemd en ontslagen." En ik ben er bijna zeker van dat men bijkans op elke pagina van deze verzameling het woord „Ons" gebezigd zal vinden.

De heer A. MACKAY: De Minister acht vooral daarom het [eerste] amendement niet aannemelijk omdat het zeer wenschelijk, zoo niet noodzakelijk is dat de officier van justitie zich bevindt op de plaats waar de gevangenisstraf moet geëxecuteerd worden, en dus dat de strafgevangenis gevonden wordt op de plaats waar de rechtbank gevestigd is.

In het algemeen kan ik toegeven dat dit wenschelijk is, maar eene tweede vraag is, of dit zoo hoog noodig is ook daar waar reeds eene strafgevangenis in de nabijheid, al is het dan ook niet in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente van de arrondissement-hoofdplaats, gevonden wordt.

De vorige Minister heeft dit ook niet voor onmogelijk gehouden — en deze Minister heeft nooit verklaard daarvan te willen afwijken — toen hij verklaarde dat o. a. in het arrondissement Zutfen de strafgevangenis voor vrouwen niet in de hoofdplaats, ook niet in eene aangrenzende gemeente, maar in de gemeente Deventer zou gevonden worden. Ik geloof dat het amendement alle aanbeveling verdient, en dat door de woorden „voor zooveel noodig" de Regeering genoeg ruimte behoudt om naar bevind van zaken te handelen, en dat daar, waar, zooals in het arrondissement Middelburg eene goede strafgevangenis, en wel te Goes, gevonden wordt, al is het niet juist in de hoofdplaats van het arrondissement of de daaraan grenzende gemeente, die gevangenis in gebruik kan gehouden worden, waardoor groote kosten voor het stichten van nieuwe gebouwen zullen uitgespaard worden.

De Minister zegt dat de gevangenissen goedkoop gebouwd worden; als voorbeeld wees hij op de gevangenissen te Alkmaar en te Zutfen. In deze doet zich echter iets voor, dat mij niet helder is.

Toen de Minister Modderman voor het eerst bij eene aanvullingswet der begrooting van 1882, gelden voor die gevangenissen aanvroeg, werd voor iedere gevangenis *f* 180 000 gevraagd, met het voornemen om daarin 45 à 50 cellen te maken.

Bij de eenige dagen geleden gehouden aanbesteding is echter slechts gerekend op 24 à 30 cellen. Nu kan ik dit niet best met de oorspronkelijke toezegging van 45 à 50 cellen rijmen, maar ik begrijp dat door deze vermindering van cellen de prijs der gevangenissen ook lager geworden is dan die waarop vroeger gerekend was, maar de vraag is of genoegzaam zal voorzien zijn in het benoodigd aantal cellen.

Wat het tweede amendement betreft — daaromtrent ben ik het geheel met den Minister eens. Ik geloof ook dat de ondervinding genoegzaam geleerd heeft, dat men eenige beperking moet stellen betrekkelijk den duur der hechtenis te ondergaan in die speciale huizen van bewaring.

Ik geef den Minister toe dat het opzicht in die kleine huizen niet zoo goed kan zijn als in de huizen van bewaring in de arrondissements-hoofdplaatsen gevestigd, en dat als die kleine huizen van bewaring moeten ingericht en geschikt gemaakt worden voor hechtenis van langeren duur, de kosten zeer aanzienlijk zouden stijgen.

De heer POMPE VAN MEERDERVOORT: De Minister is tegen het amendement, omdat hij meent dat het weinig gevolg zou hebben; omdat de niet bepaald noodige gevangenissen voorloopig toch niet zullen gebouwd worden.

't Is waar in artikel 10 van het ontwerp [zie hierachter bij art. 10], voor welke bepaling ik dankbaar ben, lees ik wel dat krachtens machtiging van den Koning, de bouw van sommige strafgevangenissen voor „een bepaalden tijd" kan worden uitgesteld. Maar wanneer die „bepaalde tijd" verstreken zal zijn, dan zal ook de ge-

biedende bepaling van art. 1 weer herleven, en zou, indien het door mij voorgesteld amendement niet werd aangenomen, tot den bouw *moeten* worden overgegaan.

De Minister meent echter ook, dat het amendement zou reageeren tegen het beginsel in de nieuwe strafwet aangenomen, dat er twee soorten van gestichten zullen zijn, een voor gevangenen, een voor hechtenis.

Ik kan dit niet toegeven. Wel is in die wet het beginsel opgenomen dat de verschillende vrijheidsstraffen in verschillende gestichten moeten worden ondergaan, doch het is mij niet bekend, dat er ergens in die wet is voorgeschreven dat die *beide* gestichten op ééne plaats gevestigd moeten zijn.

De heer VAN ECK: De Minister zeide, dat wij hier slechts te doen hebben met eene quaestie van taalkunde, doch van dat oordeel ben ik niet. Of wij hier al of niet den pluralis majestatis gebruiken, doet niets ter zake. Hetgeen ik voorsta en voorstel is een zeer ernstig constitutioneel begrip.

Indien *de wetgever* spreekt en zegt: door Ons, dan zou dat *door Ons*, indien de wetgever namelijk bestaat uit de Staten-Generaal en den Koning, niets anders kunnen beteekenen dan door Ons, Koning en Staten-Generaal beiden. Zegt men echter, dat dit *door Ons* alleen beteekent: den Koning, dan zegt men daarmede, dat de Koning alleen de wetgever is, wat vierkant in strijd is met de Grondwet, want dan zou, wat de Grondwet bedoelt onder *wet*, niet anders zijn dan een Koninklijk besluit. Zij die mij bestrijden, handelen dus in strijd met art. 104 [109] van de Grondwet, dat zegt, dat de wetgevende macht door Koning en Staten-Generaal gezamenlijk wordt uitgeoefend. De Staten-Generaal mogen hier niet weggecijferd worden.

Dat de wet niet alleen is eene daad van den Koning, maar van geheel de wetgevende macht, volgt ook uit art. 110 [116] der Grondwet, dat aan de Staten-Generaal het recht geeft om zelf voorstellen van wet te doen.

De leer dat in de wet mag gezegd worden: door Ons; dat in de wet alleen de Koning mag spreken; dat de wet dus niets anders is dan een Koninklijk besluit, waarin de Koning alleen spreekt, en welk besluit alleen de goedkeuring kan erlangen van de Staten-Generaal, is in vierkanten strijd met de Grondwet.

Waarvan komt nu de verwarring? De Minister zegt: het staat zoo in vroegere wetten, daar kan men het dikwijls vinden. Ja, Mijne Heeren, er zijn zondaren die voortdurend struikelen, maar dit neemt de zonde niet weg. Ik had dat reeds gezegd, maar er bijgevoegd, dat eerst in latere jaren de fout in de wet is gekomen. In 1838 dacht men gezonder; in het Burgerlijk Wetboek wordt gezegd: door den Koning. Naderhand heeft men dat niet meer begrepen; maar dat komt niet omdat men het niet wilde begrijpen, maar omdat er toevallig niemand was, die goedvond om den goeden weg aan te wijzen. De verwarring die ontstaan is, is alleen daaraan te wijten, dat men art. 116 [oud] van de Grondwet niet goed gelezen heeft, en dat men de afkondiging verwart met de wet zelve. Maar dan vraag ik aan den heer Gratama en aan den Minister, als er sprake is van de samenstelling van de wet, welk recht hebt gij dan om ter uwer ondersteuning te spreken van art. 116 en van de afkondiging? Van de afkondiging is alleen sprake als de wet er reeds is. Hoe moet ik nu den inhoud van de wet en hare samenstelling afleiden uit de daad die eerst later moet gedaan worden?

Maar wat staat er bovendien in art. 116?

Art. 116 bevat het formulier van de afkondiging, en *daarin* wordt alleen gesproken van den Koning der Nederlanden, en dit zeer te recht, omdat het de Koning is die afkondigt en niet de Staten-Generaal.

Daarom kan er ook in de overweging van de wet gesproken worden van „Ons", omdat de overwegingen de redenen zijn, waarom de Koning eene wet afkondigt. Om die reden heb ik altijd gezegd, dat de Staten-Generaal zich behooren te ont-

houden van een oordeel over de overweging, omdat de overweging eene handeling is, die niet behoort tot de bevoegdheid der Staten-Generaal.

In art. 116 staat, dat het formulier van afkondiging zal behelzen de overweging: „Alzoo Wij in overweging genomen hebben". Daarna volgen de beweegredenen die de Koning heeft voor de afkondiging. Hier spreekt dus alleen de Koning Verder staat er: „Zoo is het dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan", en eerst daarna volgt de inhoud der wet. De afkondiging geschiedt door den Koning alleen; daarbij spreekt natuurlijk de Koning alleen, terwijl de wet gemaakt wordt door de drie takken, en daarin kunnen alleen spreken zij die de wet maken. De geheele verwarring is daaruit ontstaan, dat men geen onderscheid heeft gemaakt tusschen de daad der afkondiging en de wet, de daad der drie takken.

De heer VAN DER KAAY: Als in het amendement door mijn geachten vriend Kist en mij voorgesteld, de strekking kon liggen om de Regeering te verplichten gebruik te maken van slechte en ongeschikte huizen van bewaring om eene hechtenis van meer dan twee weken te doen ondergaan, dan zouden wij er niet aan gedacht hebben het voor te stellen. Neen, onze bedoeling is alleen de Regeering in de gelegenheid te stellen gebruik te maken van *goede* huizen van bewaring, daarom zeggen wij: sluit niet door eene enkele wetsbepaling de goede en slechte te gelijk uit.

De Minister erkent in de stukken dat er op sommige plaatsen buiten de arrondissements-hoofdplaatsen, huizen van bewaring zijn die aan alle eischen voldoen. Nu vraag ik: als dat waar is, waarom kan dan daarvan geen gebruik gemaakt worden ook tot het ondergaan van eene hechtenis van meer dan twee weken? Zoo bespaart gij geld. En als de geachte afgevaardigde uit Assen zegt tegen ons amendement te zijn, omdat *de wet* spreekt in het voordeel van de ingezetenen, dan antwoord ik, dat *ons amendement* spreekt in het voordeel van de beurs der ingezetenen, en misschien zal voorkomen dat meer en grootere huizen van bewaring op de arrondissements-hoofdplaatsen worden gemaakt, dan noodig is.

Ik wil een voorbeeld noemen, dat ik alleen als zoodanig aangeef en hier niet verder besproken zou willen zien. Er is een huis van bewaring te Hoorn Ik weet niet of dat goed is, of er een goede cipier en een goede commissie van administratie is, maar ik twijfel er niet aan; wanneer nu al die voorwaarden voor een goed huis van bewaring vervuld zijn, waarom zou men dan van zulk een gesticht geen gebruik maken? Waarom moeten nu de lieden uit Hoorn en omstreken die tot hechtenis veroordeeld worden van meer dan twee weken, allen naar Alkmaar worden overgebracht, als er te Hoorn een goed huis van bewaring is?

Deugt het huis van bewaring te Hoorn niet, welnu, Mijnheer de Minister, gij hebt het in handen om het niet te gebruiken: wijs het niet aan als gesticht tot het ondergaan van hechtenis van langer dan 14 dagen. Niemand zal u dwingen tegen uwe overtuiging te handelen. Daarenboven een huis van bewaring kan nu goed zijn, maar over twee jaren niet meer deugen. Welnu, dan behoeft gij het niet langer beschikbaar te stellen; maar waarom wilt gij u nu de handen binden en niet de vrijheid behouden om naar bevind van zaken te handelen?

Het is ter besparing van niet noodzakelijke uitgaven, dat wij dit amendement hebben voorgesteld van volkomen dezelfde strekking als dat van ons geacht medelid, den heer Pompe, waarmede ik mij volkomen vereenig en waarover ik ten slotte een enkel woord wensch te zeggen. Wanneer de Minister van Justitie tot bestrijding van dat amendement zegt, geen gelden te zullen aanvragen tot het bouwen van gevangenissen wanneer zij niet noodig zijn, dan antwoord ik: dat moogt gij niet doen, wanneer de wet het bestaan van die gevangenissen voorschrijft, want — moet er in elke arrondissements-hoofdplaats eene gevangenis

zijn, dan zijt gij verplicht om tot het bouwen daarvan gelden aan te vragen.

Maar, wanneer het amendement van den heer Pompe wordt aangenomen, dan zal iedere aanvraag op zich zelf moeten worden onderzocht met het oog op de behoefte. Wanneer er dan voor Leeuwarden of Heerenveen eene gevangenis is te Sneek en voor Middelburg te Goes, waarom zullen wij dan, louter ter wille van een stelsel, om gevangenissen op alle arrondissements-hoofdplaatsen te hebben, niet-noodzakelijke uitgaven doen?

Ik wensch er ten slotte nog op te wijzen, hoe aanvankelijk het denkbeeld om gevangenissen in alle arrondissements-hoofdplaatsen te hebben, is gegroeid.

„Aanvankelijk" schreef de Minister Modderman, „zullen er in alle arrondissements-hoofdplaatsen ten minste enkele cellen moeten zijn voor het ondergaan van gevangenisstraf van weinige dagen." Langzamerhand groeide dit denkbeeld en kreeg het het aanzien van eene volkomene cellulaire gevangenis. Maar hoe klein men die gevangenissen wil maken, in elk geval moet er voor elke gevangenis een cipier, misschien ook een bewaarder zijn, en de kosten van die beambten kan men onmogelijk vermijden.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Het is het denkbeeld van den heer Pompe van Meerdervoort — en ik juich dit zeer toe — om geld te besparen en niet twee gevangenissen dicht bij elkander te bouwen. Het denkbeeld van den heer Pompe van Meerdervoort zou misschien kunnen worden geconcilieerd met dat van den Minister door in plaats van »*onmiddellijk aangrenzende gemeente*" te lezen: »*in eene nabij zijnde gemeente.*"

Ik zal echter geen amendement voorstellen, omdat ik, door te stemmen vóór het amendement van den heer Pompe van Meerdervoort, mijn wensch bevredigd kan zien, en het denkbeeld van den Minister toch intact blijft.

Nog een enkel woord aan den heer van Eck.

„Door Ons" is een vorm van delegatie, van opdracht van de Wetgevende Macht aan den Koning; het wetsontwerp is tevens het ontwerp, zooals altijd, van de afkondiging. Ik geloof dus dat de heer van Eck in zijne opvatting omtrent deze zaak dwaalt.

(10 October 1883.)

De heer KEUCHENIUS: Het gezag van den geachten afgevaardigde [den heer van Eck], die ongeveer 35 jaren lang in deze Kamer de toepassing en uitvoering van de Grondwet heeft gadegeslagen, is zoo groot, dat hetgeen hij omtrent den geest der Grondwet opmerkt, van grooten invloed kan zijn bij de aanneming van de beginselen, die voortaan zullen behooren te worden geëerbiedigd. Daarom wensch ik nu reeds als mijn gevoelen uit te spreken, dat deze quaestie verder reikt dan hetgeen de Minister van Justitie gisteren opmerkte.

Het betreft hier inderdaad, gelijk de geachte afgevaardigde te recht heeft erkend, een zeer gewichtig constitutioneel vraagstuk, namelijk in hoeverre de Koning de wetgevende macht uitoefent. Deze vraag is niet vreemd. Reeds kort na de invoering van de Grondwet in 1849 is zij ter sprake gebracht, toen de Kamer bezwaar maakte dat in een wetsvoorstel, betreffende de toelating en uitzetting van vreemdelingen, werd gezegd: „op Onzen last." De Kamer gaf in haar verslag te kennen, dat die woorden behoorden te worden vervangen door: „op 's Konings last."

De heer Groen van Prinsterer wees er nadrukkelijk op dat in overeenstemming met de rechten van de Kroon het woord op „Onzen last" behoorde te worden vastgehouden. Over de discussie, daarover tusschen hem en den heer Thorbecke ontstaan, zal ik op dit oogenblik niet spreken. Maar ik herinner alleen den geachten afgevaardigde uit Middelburg dat de bedenkingen, door den heer Thorbecke geopperd tegen het toenmalig ontwikkeld stelsel van den heer Groen van Prinsterer,

niet hebben verhinderd, dat in de artt. 10—13 der wet omtrent de uitzetting en toelating van vreemdelingen zevenmaal het woord „Ons" is opgenomen. Daar wordt gesproken van „Onzen last", „Onzen Commissaris", „Wij behouden Ons voor" enz. Ook in de wet van Juli 1850, ter uitvoering van art. 7 der Grondwet, die de onderteekening draagt van den heer Thorbecke als Minister van Binnenlandsche Zaken, vindt men „de brieven van naturalisatie worden door Ons uitgereikt". Het stelsel, waartegen de geachte afgevaardigde uit Middelburg gisteren opkwam, is dus ook geëerbiedigd door den heer Thorbecke en heeft, zooals gisteren de Minister van Justitie te recht aanvoerde, sedert altijd in onze wetgeving gegolden. Op dit oogenblik, nu misschien eene grondwetsherziening spoedig aan de orde komt, is het niet wenschelijk te achten daarin zonder voldoende voorbereiding eenige verandering te brengen.

[Het amendement van den heer POMPE VAN MEERDERVOORT werd aangenomen met 68 tegen 2, en dat van de heeren VAN DER KAAY en KIST met 46 tegen 24 stemmen. Het amendement van den heer VAN ECK werd met 60 tegen 11 stemmen verworpen; zie voorts de beraadslagingen bij art. 11 hierachter.]

Art. 7.

Er zijn bijzondere strafgevangenissen bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *Leeuwarden*, voor de vrouwen te *Gorinchem;*

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeeren in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te *'s Hertogenbosch*, voor de vrouwen te *Eindhoven;*

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de jongens te *Ommen*, voor de meisjes te *Amersfoort*.

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

Ommen vervangen door *'s Hertogenbosch* bij de wet van 28 Augustus 1886 (*Stbl.* n°. 130) en *Amersfoort* door *Montfoort* bij de wet van 6 Mei 1889 (*Stbl.* n°. 51).

[N.B. Bij koninklijke boodschap van 28 februari 1900 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een ontwerp van wet ingezonden, waarbij wordt voorgesteld, om in vorenstaand artikel sub 2°. het woord „*Eindhoven*" te vervangen door „*Gorinchem.*"

Zoodra dit ontwerp van wet zal zijn afgehandeld, zal de geschiedenis daarvan in dit deel hierachter afzonderlijk worden medegedeeld.]

ONTWERP-MODDERMAN, art. 7. Door Ons worden aangewezen:

1°. bijzondere strafgevangenissen, bestemd voor het ondergaan van levenslange gevangenisstraf, alsmede van tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren;

2°. bijzondere strafgevangenissen, bestemd voor het ondergaan van gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren, wanneer de veroordeelde verkeert in een der gevallen bedoeld in het 2de of 3de lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht;

3°. bijzondere strafgevangenissen, bestemd voor hen, die bij den ingang der gevangenisstraf van meer dan drie maanden, den leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het 1ste of 3de lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

In de in dit artikel genoemde gevangenissen kunnen slechts personen van ééne sexe worden opgenomen.

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

Memorie van Toelichting.

De splitsing in dit artikel heeft niets te maken met de verdeeling der gevangenen in klassen, binnen hetzelfde gesticht, door art. 13 [van het Wetb. v. Strafr.] geboden, waarvan art. 22, *tweede* lid, de wettelijke regeling voorschrijft.

Afzonderlijke gestichten voor de mannen en voor de vrouwen moeten alleen bij de in dit artikel genoemde gevangenissen verplichtend worden gesteld. Wel zal de plaatsing der vrouwen zóó geregeld moeten worden dat ook de zwaardere celstraffen bij voorkeur in dezelfde gestichten worden geëxecuteerd; doch daar bij de straffen van korter duur ook voor de vrouwen zooveel mogelijk transport zal worden vermeden, zullen de strafgevangenissen op de arrondissementshoofdplaatsen in den regel wel ter opneming van personen van beide sexe bestemd moeten zijn.

Zij, wier celstraf na 5 jaren nog door eene gemeenschappelijke opsluiting wordt opgevolgd, kunnen gevoegelijk van den aanvang af in hetzelfde gesticht verblijven. Wel acht de ondergeteekende de vereeniging van cellulaire gevangenissen met die, bestemd tot gemeenschappelijke opsluiting, in het algemeen verwerpelijk, omdat het cellulair stelsel, met de eigenaardige regelen daarvan onafscheidelijk, gevaar loopt niet in zijne volkomen zuiverheid te kunnen worden toegepast. Maar men vergete niet dat men in dit speciale geval te doen heeft met personen die de strafwetgever aan gemeenschappelijke opsluiting na vijfjarige celstraf onderwerpt, *niet* omdat hij dit een zuiver stelsel acht, maar omdat de ervaring vooralsnog

geene vrijheid geeft ook voor zeer langdurige straffen gedurende haar ganschen duur de cellulaire opsluiting verplichtend voor te schrijven. Juist door deze veroordeelden den ganschen straftijd te doen verblijven onder het opzicht van éénzelfden directeur die hen in de eerste periode leert kennen en daardoor in staat is hen voor de tweede periode behoorlijk te classificeeren, wordt het nadeel van het tweeslachtig gevangenisstelsel tot zijn *minimum* teruggebracht. Tevens wordt daardoor de toepassing van het tweede lid van art. 11 Strafwetboek bevorderd.

Door de oprichting van centrale gevangenissen voor degenen, die voor de celstraf ongeschikt zijn, behoort men mogelijk te maken dat de cellulaire gevangenissen haar eigenaardig karakter behouden. Intusschen heeft men gemeend hier alleen te moeten vermelden hen die tot eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden veroordeeld zijn. De tot kortere straf veroordeelden, bij wie zich, uit den aard der zaak, de ongeschiktheid voor de cel het minst zal voordoen, zouden niet naar eene afzonderlijke gevangenis kunnen verwezen worden, zonder òf transport òf de oprichting van eene derde gevangenis in elk arrondissement noodig te maken. Zonder overwegend bezwaar kan men deze enkele personen voor dien korten tijd in eene gewone cellulaire gevangenis opnemen waar zij, van de celbewoners geheel afgescheiden, te zamen in een daartoe geschikt lokaal werkzaam kunnen zijn of tot den zoogenaamden huisdienst kunnen gebezigd worden.

Het is steeds wenschelijk geoordeeld de jeugdige veroordeelden afzonderlijk te plaatsen, daar zij uit den aard der zaak geheel anders behandeld moeten worden dan de anderen en in ieder geval het een zeer verkeerden invloed zou kunnen hebben ze met dezen in contact te brengen. De thans bestaande toestand behoort daarom te worden bestendigd, ofschoon eene vermindering van het getal veroordeelden mag worden verwacht nu op 14 jarigen leeftijd celstraf regel zal zijn.

Zoo dikwijls militairen celstraffen ondergaan en dus niet met andere veroordeelden in aanraking komen, bestaat geen reden om bijzondere gevangenissen voor hen te bestemmen. Dit kan alleen wenschelijk zijn bij veroordeeling tot gemeenschappelijke straffen maar behoort niet stellig te worden voorgeschreven, daar het te voorzien is dat de cellulaire opsluiting bij eene wijziging der militaire strafwetten ook bij de militaire gevangenisstraf eene zoodanige uitbreiding zal ondergaan dat afzonderlijke gestichten voor de gemeenschappelijke militaire veroordeelden op den duur kunnen vervallen.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Ad 1°. Vele leden keurden het af, dat de tot levenslange of meer dan vijf-jarige gevangenisstraf veroordeelden hunne gevangenisstraf in afzondering en in gemeenschap in hetzelfde gesticht zouden ondergaan. Zij zouden er de voorkeur aan geven, dat deze gevangenen gedurende

Memorie van Beantwoording.

Ad 1 *um.* Ondergeteekende kan hier verwijzen naar 't geen omtrent dit punt in de Memorie van Toelichting geschreven werd. De wenschelijkheid eener zuivere toepassing van het cellulaire stelsel moet er ongetwijfeld toe leiden om hen die hunne straf in gemeenschap (7, 2°, 3°) ondergaan en hen die afzonderlijk

de eerste vijf jaren in de gewone (cellulaire) gevangenissen zouden verblijven en daarna zouden worden overgebracht naar eene gevangenis voor gemeenschappelijke opsluiting.

In het stelsel der Regeering zou eene vereeniging plaats hebben van de cellulaire gevangenis met die bestemd tot gemeenschappelijke opsluiting, en te regt merkt dienaangaande de Regering op, dat zoodanige vereeniging verwerpelijk is, »omdat het cellulair stelsel dan groot gevaar loopt niet in zijn volkomen zuiverheid te worden toegepast". De nadeelen van zoodanig tweeslachtig gevangenisstelsel achtte men zoo groot, dat die niet worden opgewogen door het voordeel, waarop de Regering wijst, dat de tot langere straf veroordeelden den ganschen straftijd blijven onder het toezigt van één zelfden directeur, die hen in de eerste periode leert kennen en hen daardoor voor de tweede periode behoorlijk kan klassificeeren, of door het voordeel, dat in die meerdere bekendheid met den gevangene met het oog op zijne voorwaardelijke invrijheidstelling is gelegen.

Niets belette bovendien de noodige voorschriften te geven, waarbij de directeuren der cellulaire gevangenissen verpligt werden aan den directeur van de gevangenis, waar die veroordeelden hun verderen straftijd moeten verblijven, al zoodanige inlichtingen te geven, waardoor eene behoorlijke klassificatie zou kunnen worden verzekerd.

Ter bevordering van de toepassing van het 2de lid van art. 11 van het Strafwetboek, waarop de Minister ten slotte wijst, is de vereeniging evenmin noodig daar die afzonderlijke opsluiting in eene der cellulaire gevangenissen zal kunnen worden ondergaan.

moeten worden opgesloten (6, 13 [10]), niet in éénzelfde gesticht te vereenigen. Maar men zou zich aan overdrijving schuldig maken indien men overwegend bezwaar vond in de bepaling volgens welke personen *van dezelfde categorie* in éénzelfde gesticht eerst cellulair, later gemeenschappelijk worden opgesloten (7, 1°). Voor zoover daarin iets onregelmatigs ligt, is dat het natuurlijk gevolg van het gemengde stelsel dat wij, door de noodzakelijkheid gedrongen, ten aanzien van de langdurige straffen hebben moeten aannemen.

Ook overdrijft men de nadeelen. Voor geheel afzonderlijke plaatsing van hen die in de cel en van hen die in de gemeenschap moeten verblijven, kan worden gezorgd. Schoon in hetzelfde gebouw of op hetzelfde terrein, zullen de twee gedeelten van elkander zijn afgescheiden; terwijl ook het lagere beambtenpersoneel uitsluitend bij de cellulaire of bij de gemeenschappelijke afdeeling zal werkzaam zijn.

Datgene waarom door »vele leden" de voorkeur wordt gegeven, zou bij uitnemendheid onpractisch zijn. Onpractisch, ja onbetamelijk zou het wezen de allerzwaarste misdadigers vijf jaren te doen verblijven in hetzelfde gesticht waarin anderen wegens een licht vergrijp zijn opgenomen. Onpractisch ook om genen, van wie men toch zwaren arbeid moet vorderen, *na* die vijf jaren, te plaatsen in de invalidengevangenissen te 's Bosch en Eindhoven. 't Eenige wat dan ook op het standpunt der »vele leden" mogelijk zou zijn, ware de uitbreiding der in art. 7 bedoelde gestichten tot een *dubbel stel*. Maar tot dergelijken omslachtigen, kostbaren en, naar de stellige overtuiging der Regeering onnoodigen maatregel mag, zoolang de ervaring zijn onmisbaar-

Ad 2°. De redactie van deze alinea werd minder juist geoordeeld, omdat in de volgende alinea weêr enkele geëxcipieerd worden, voorzoover zij den leeftijd van achttien jaar niet bereikt hebben. Men wenschte die uitzondering opgenomen te zien in deze alinea.

Ad 3°. In de Memorie van Toelichting wordt wel gezegd, welke gevangenissen de Regering bedoeld heeft voor de gestichten genoemd in de eerste en in de tweede alinea van dit artikel; maar er wordt gezwegen over de gestichten bedoeld in de derde alinea. Zal de Kruisberg daartoe bestemd blijven?

Is het niet beter in de vijfde alinea te lezen voor: kunnen, »mogen".

De leden, die tegen de hierboven [bl. 139] besproken magtsdelegatie aan de uitvoerende magt waren, wenschten in de laatste alinea in plaats van: »Door ons kan worden aangewezen enz., te lezen: »Bij afzonderlijke wet enz."

heid niet zal hebben bewezen, niet besloten worden.

Ad 2*um*. De juiste opmerking dat »in de volgende alinea weêr enkele geëxcipieerd worden" bewijst dat verandering der redactie niet noodig is. De uitlegger zal, even als de Kamer, den regel: *species derogat generi*" weten toe te passen. Daarenboven: de 3de alinea derogeert niet alleen aan de *tweede* maar ook aan de *eerste*, zoodat het in geen geval zou aangaan alleen in de tweede de noodelooze beperking op te nemen.

Ad 3*um*. De vraag vindt in het gewijzigd ontwerp (**7**, 3°. en 10*c*) [**8**] hare beantwoording.

Dat voor de *tegenwoordige* bestemming het gesticht te Alkmaar te *klein* en dat bij Doetichem te *groot* is, is sints lang gebleken. [Vgl. hiervoor bl. 100.]

Gewijzigd ontwerp. Art. 7. Er zijn bijzondere strafgevangenissen bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen nabij Leiden, voor de vrouwen te Gorinchem.

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeeren in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de mannen te 's Hertogenbosch, voor de vrouwen te Eindhoven.

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangenissen zijn gevestigd: voor de jongens te Alkmaar, voor de meisjes te Amersfoort.

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

[Vgl. met betrekking tot de gevangenis en het opvoedingsgesticht voor jongens de rubriek *Rijksopvoedingsgestichten*, hiervoor bl. 98 volg.]

Nota van wijzigingen

van den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

In art. 7 wordt sub 1°, in plaats van »nabij Leiden", gelezen »*te Leeuwarden*",

en sub 3°, in plaats van »te Alkmaar", gelezen: »*aan den Kruisberg bij Doetinchem*".

[Zie over de in dit artikel bedoelde *bijzondere strafgevangenissen* ook het aangeteekende bij **art. 6**, hiervoor bl. 142—144.]

Bij de Nota was gevoegd de volgende *toelichting:*

De hoofdreden waarom de ambtsvoorganger van den ondergeteekende de zwaarste mannengevangenis naar Leiden wilde overbrengen, bestond hierin dat hij aan een der gestichten te Leeuwarden of te Leiden de bestemming van »Rijkswerkinrichtingen" wenschte te geven, en Leeuwarden daartoe verkoos omdat het de talrijkste bevolking kan bevatten.

Zooals hierachter [zie bij **art. 8**] zal blijken, is die hoofdreden voor den ondergeteekende vervallen.

Overtuigd voorts dat het alleszins aanbeveling verdient om, tenzij er werkelijk gewichtige gronden voor de verandering pleiten, zooveel mogelijk voor het vervolg het thans bestaande te handhaven, zou hij nu ook te Leeuwarden de zwaarste mannengevangenis wenschen te behouden.

Hij heeft het gesticht bezocht en hem is toen in overleg met de commissie van administratie en met den Ingenieur-architect gebleken, dat, en op welke wijze een voldoend aantal cellen aldaar is te maken [vgl. ook hiervoor bl. 30 volg.], zoodat ook uit dien hoofde tegen de handhaving van het bestaande geen bedenking bestaat.

[De wijziging sub 3°.] is een noodzakelijk gevolg van de handhaving van het bestaande jongensgesticht te Alkmaar. Men zie [hiervoor de rubriek Rijksopvoedingsgestichten, bl. 98, en] hieronder bij **art. 8.**

Voorloopig Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Sub 1°. Eenige leden betuigden hunne ingenomenheid met het voorstel om het gesticht te Leeuwarden als zwaarste strafgevangenis in te richten. Het getal gevangenen zal huns inziens geen groote vermindering ondergaan, terwijl van de beide vleugels van het groote gebouw zeer goed een nuttig gebruik zal kunnen gemaakt worden en het uitstekend en met weinig kosten tot zwaarste strafgevangenis kan worden ingericht. Ook moeten daarin, »beschikbaar zijn de noodige ruimten om de tot levenslange en langdurige

Memorie van antwoord.

Of de bijzondere strafgevangenis voor de zwaarst gestrafte mannen te Leeuwarden of te Leiden moet worden gevestigd?

Zoo als reeds hiervoren [bl. 38] werd opgemerkt, wordt de beslissing in deze beheerscht door overwegingen niet van principieelen, maar bijna uitsluitend van finantieelen aard. Wanneer dan ook een der sprekers in de zitting van 17 Mei jl. [zie hiervoor bl. 31] in de door den ondergeteekende aangebrachte wijzigingen aanleiding vond te wijzen op de groote beteekenis van het ontwerp, waarvan, zoo luidde zelfs zijne uitspraak, niet meer of minder dan de straffende

gevangenisstraf veroordeelden, het laatste gedeelte hunner straf in eene behoorlijk geclassificeerde gemeenschap te doen ondergaan", waartoe verscheidene zalen noodig zijn, zoodat de aanwezige ruimte kan worden gebruikt.[1] Het is eene indrukwekkende gevangenis, die niet geschikt is om bedelaars en andere tot plaatsing in eene Rijkswerkinrichting veroordeelden op te nemen, gelijk bij eene zelfs oppervlakkige opneming iedereen in 't oog moet vallen. Ook beschouwden zij het ongeoorloofd en in strijd met de wet om bedelaars gemeenschappelijke gevangenisstraf te doen ondergaan.

Terwijl andere leden het plan van 's Ministers voorganger verdedigden, onthield de meerderheid zich voor alsnog van het doen eener keuze tusschen het gesticht te Leeuwarden en dat bij Leiden, en wenschte zij niet in eene wijdloopige beschouwing te treden over het voorstel omtrent de bestemming aan het gesticht te Leeuwarden te geven. Algemeen verlangden zij eenige vragen te stellen, waarvan de beantwoording zou leiden tot eene juiste beoordeeling van het voorgestelde plan.

Allereerst werd gevraagd, welke redenen den Minister hadden bewogen aan het gesticht te Leeuwarden de voorkeur te geven boven dat bij Leiden, en welke gronden de Minister stelde tegenover die van zijnen voorganger.

Is het gesticht bij Leiden niet geschikt voor gevangenis van hen, die tot langer dan vijf jaren veroordeeld zijn?

Is het niet juist, dat aldaar de fundamenten voor 120 cellen aanwezig zijn, en dien ten gevolge dit aantal cellen voor slechts ƒ 80.000 kan worden gebouwd?

[1] Mr. A. A. DE PINTO vestigde daarop ook de aandacht in *Weekblad* 4890 van 24 Mei 1883.

kracht van het geheele nieuwe Strafwetboek zou afhangen, dan zal men toch zeker wel toestemmen dat althans het voorstel van den ondergeteekende, om de centrale mannengevangenis te Leeuwarden te behouden, tot die opmerking weinig aanleiding gaf. Want werkelijk, men kan er volkomen gerust op zijn. Onverschillig *waar* die gevangenis zal worden gevestigd, te Leeuwarden, te Leiden of elders; de Regeering zal de noodige maatregelen weten te nemen om te zorgen dat de straffende kracht van het nieuwe Strafwetboek voldoende verzekerd zij, dat de gevangenis deugdelijk *worde*, voor zooverre zij het nog niet *is*, en zij zal zeker niet in gebreke blijven de Kamer in staat te stellen er ook harerzijds door het toestaan der noodige fondsen toe mede te werken.

De vraag is dus: waar zal het inrichten van een flink, deugdelijk gesticht het minste geld kosten?

De keuze van Leeuwarden nu moge aanbeveling verdienen, omdat alsdan het bestaande gehandhaafd wordt. Een ander voordeel moge ongetwijfeld gelegen zijn — met het oog op mogelijke ontvluchting — in de meer geïsoleerde ligging der provincie en de minder talrijke middelen van vervoer. Maar — waar men thans Leeuwarden niet voor Rijkswerkinrichting noodig heeft en de vrije keuze heeft om òf daar òf te Leiden het gesticht te plaatsen, daar moet men van de beantwoording der bovengestelde vraag in hoofdzaak de beslissing laten afhangen.

Ten einde de Kamer gemakkelijk te maken deze vraag zelve te beantwoorden, heeft de ondergeteekende twee teekeningen doen vervaardigen van den platten grond der gevangenis te Leeuwarden en van die te Leiden.

Doch vooraf moet vaststaan, voor

Hoe wenscht de Minister het gesticht te Leeuwarden in te richten?

Wenscht de Minister een deel van de bestaande inrichting af te breken en alles wat tot eene cellulaire gevangenis behoort in de plaats te bouwen? Of wenscht hij de strafcachotten en de andere vertrekken voor afzonderlijke opsluiting in de eerste plaats te benuttigen? Zoo ja, voldoen die vertrekken wel aan de zeer gestrenge eischen van het cellulaire stelsel, die men mag stellen voor eene gevangenis voor *vijfjarige* eenzame opsluiting?

Op hoevele cellen heeft de Minister gerekend?

Wat zullen de kosten bedragen voor 's Ministers plan en die voor dat zijns voorgangers?

Welke bestemming denkt de Minister in zijn stelsel aan het gesticht bij Leiden te geven?

Bestaat het voornemen om het oude personeel van het tuchthuis te behouden ook voor den dienst in de cellulaire gevangenis, en zoo ja, zou dit dan overeen te brengen zijn met de eischen van eene goede werking van het cellulaire stelsel?

Sub 3°. *en artikel* 8, *derde lid.* (*Vorig ontwerp artikel* 7, *sub* 3°. *en artikel* 10, *derde lid.*)

[Zie dit gedeelte onder *Rijksopvoedingsgestichten*, hiervoor bl. 102 volg.]

---

hoeveel personen de gevangenis moet worden ingericht.

In het verslag [hiervoor bl. 38] wordt gesproken van een maximum van 200 man, en de ondergeteekende acht dit bedrag om de navolgende reden voldoende.

In de mannengevangenis voor de zwaarst gestraften zullen later moeten worden geplaatst alle mannen zonder onderscheid, die tot straffen van meer dan 5 jaar zullen worden veroordeeld. Onderscheid tusschen civiel en militair zal dan niet meer bestaan: — althans er moet op worden gerekend dat na de invoering van het Strafwetboek de militaire gevangenisstraf even goed als de burgerlijke gedurende de eerste 5 jaar in de cel zal moeten worden ondergaan. Nu is het moeilijk te ramen hoe groot het gezamenlijk aantal later zal zijn, maar in elk geval zou men niet verantwoord wezen als men — op het voetspoor der tegenwoordige verhouding van cel tot gemeenschappelijke straf — zich alleen afvroeg, hoeveel personen thans straffen van meer dan 10 jaar ondergaan.

Rekende men dat al de anderen — waren zij onder de nieuwe strafwetgeving gevonnisd — tot straffen van hoogstens 5 jaar cel zouden zijn veroordeeld, dan zou men over het hoofd zien dat hoogstwaarschijnlijk de thans voor de misdadigers zoo gunstige verhouding der gemeenschappelijke gevangenisstraf tot celstraf van 2 : 1, later wel eene verandering zal ondergaan.

Zeer terecht heeft de Minister Modderman in zijne cellenraming (lett. *b*) [zie hiervoor bl. 23 en 24] reeds hierop gewezen.

De ondergeteekende acht het daarom voorzichtig, de mogelijkheid aan te nemen dat zij, die thans straffen van 8 jaar en daarboven ondergaan, onder vigeur der latere wetgeving tot eene straf van meer dan 5 jaar zouden zijn veroordeeld- en hij wenscht daarom tot maatstaf te nemen het aantal veroordeelden tot 8 jaar of daarboven, dat thans in de gevangenissen te Leeuwarden en te Leiden verblijf houdt.

Nu is gebleken, dat op den laatsten Juni jl. aanwezig waren:

a. in de gevangenis te Leeuwarden:		
veroordeelden tot 8 jaar	28	
» » 9 »	2	
» » 10 »	49	
» » 11 » en daarboven (waaronder ook de levenslang veroordeelden)	73	
		152
b. in de gevangenis te Leiden:		
veroordeelden tot 8 jaar	11	
» » 9 »	»	
» » 10 »	22	
» » 11 » en daarboven	4	
		37
Totaal		189

Het is derhalve volkomen verantwoord, als de latere bevolking op een maximum van 200 personen wordt geschat.

Een tweede vraag is: op hoeveel cellen moet voor die bevolking worden gerekend?

De Minister Modderman, die te Leiden de fundamenten voor 120 cellen aanwezig wist, heeft indertijd als zijne meening doen kennen, dat hij dat aantal cellen wenschelijk achtte. Maar de ondergeteekende acht dat maximum zeer goed voor eenige verlaging vatbaar. Hem komt het voldoende voor, dat op een aantal van 100 cellen worde gerekend, en het plan voor Leeuwarden is dan ook daarnaar ingericht. Men bedenke namelijk, eerstens, dat van de straffen van langer dan 10 jaar *meer* tijd in de gemeenschap dan in de cel zal worden ondergaan, en ten tweede, dat zeker jaarlijks wel enkele zullen worden aangebracht, die niet tegen de cel bestand blijken en daarom dadelijk naar de gemeenschap zullen worden overgebracht. Nu staat hier wel tegenover dat zij, die tot straffen van 6—10 jaar veroordeeld worden, hun langsten straftijd in de cel zullen doorbrengen, maar ondergeteekende meent, dat de gevolgen hiervan wel tegen de beide voornoemde redenen zullen wegvallen, zoodat ten slotte de raming geoorloofd is, dat het aantal gemeenschappelijk opgeslotenen gelijk zal zijn aan dat der cellulair geplaatsten. Ondergeteekende zou dus wenschen te rekenen op een getal van 100 cellulair en van 100 gemeenschappelijk geplaatsten.

Dit vast staande, raadplege men thans de beide overgelegde teekeningen ter beslissing: »welke der beide gestichten voor het genoemde doel het beste is in te richten?"

In de eerste plaats — om met Leiden te beginnen — zij er dan de aandacht op gevestigd, dat de voorstelling minder juist is, als zoude het gesticht aldaar dadelijk voor het nieuwe doel volkomen bruikbaar zijn, zoodra men het alcovengebouw door 120 cellen heeft vervangen; want waar moet men dan de slaapzalen vinden voor de 100 gemeenschappelijk geplaatsten? Hiertoe zal men niet de benedenzalen kunnen bestemmen, want die ruimte zal men, bij eene behoorlijk gespecificeerde gemeenschap, voor verblijf- en werkzalen noodig hebben.

Zou men dan op de zolders, als die voor dat einde voldoende versterkt zijn, ééne rij alcoven willen plaatsen, op de wijze op de teeke-

ning aangegeven? Want voor twee rijen is geene genoegzame ruimte aanwezig. Men lette op dat men dan weer terugkeert tot den ouden gebrekkigen toestand der slaapvertrekken op houten vloeren, met een groot brandgevaar en eene over het geheele gesticht uitgestrekte en zeer bezwaarlijk met elkander in voldoend verband te brengen surveillance? En juist heeft men indertijd aan den toen onhoudbaar geoordeelden toestand een einde gemaakt door het concentreeren der slaapplaatsen in afzonderlijke, brandvrije gebouwen, met een corridor in 't midden, van waar eene afdoende gemakkelijke controle kan worden uitgeoefend! En zou men dan weer den vroegeren, gebrekkigen toestand in 't leven roepen?

Dat mag niet: en de ondergeteekende twijfelt dan ook niet of men zou c. q. over het finantieel bezwaar heenstappen en er toe overgaan te Leiden een nieuw alcoven-gebouw voor een 100 man te bouwen. Dit zou op het binnenplein kunnen worden opgericht en daarom minder kostbaar behoeven gebouwd te worden; maar op eene uitgave van 20 à 25 duizend gulden zou men toch behooren te rekenen.

Maar er is meer. Als men de teekening raadpleegt dan ziet men dat de eigenlijke gevangenis grootendeels is omgeven door twee grachten, en dat tusschen die beiden tegenwoordig nog werkplaatsen bestaan voor de touwslagerij, den timmerwinkel, de smederij en de blikslagerij, en ten noorden van den hoofdingang der eigenlijke gevangenis ook nog 3 afzonderlijke gebouwen: de strafcellen, het hospitaal en de wasscherij bevattende.

Met eene bevolking als de tegenwoordige is dit alles goed te gebruiken, maar naar het eenstemmig gevoelen der beide ingenieurs-architecten zullen die lokalen moeten worden ontruimd wanneer de Leeuwardsche bevolking naar Leiden wordt overgebracht. Alleen het gebouw voor de strafcellen zonderen zij uit: dit is hecht en solide genoeg om in gebruik te blijven. Maar dit uitgezonderd, achten zij het raadzaam, dat later de eigenlijke gevangenis binnen de eerste gracht beperkt blijve, zoodat daarbuiten alleen de ambtenaarswoningen worden aangetroffen.

Deze omstandigheid is niet zonder beteekenis, want bevestigt het eenerzijds te meer, wat hierboven werd opgemerkt, dat voor slaapzalen beneden geen voldoende ruimte binnen de tegenwoordige enceinte zal kunnen worden gemist, anderzijds zullen met eene verandering der inrichting van het eigenlijke gevangenisgebouw toch ook altijd weder eenige uitgaven gepaard moeten gaan. Ook mag men niet vergeten dat te Leeuwarden op een' afzonderlijken corridor vier verblijven voor de tot levenslange gevangenisstraf veroordeelden zijn aangebracht, en dat ook voor die categorie te Leiden vertrekken zouden moeten worden in gereedheid gebracht.

Maar het voornaamste bezwaar tegen Leiden is bij den ondergeteekende hierin gelegen, dat zelfs als men een nieuw alcovengebouw sticht, en binnen de gracht alles verder in overeenstemming heeft gebracht met de veranderde bestemming, nog geene afdoende zekerheid schijnt te bestaan dat het gebouw voor eene bevolking als de Leeuwardsche hecht en sterk genoeg is.

Het bezichtigen der gevangenis te Leeuwarden heeft den ondergeteekende steeds den indruk gegeven dat dit gebouw zóó soliede en